

www.e-rara.ch

**D. Epiphanii Episcopi Constantiae Cypri, contra octoaginta haereses opus ,
panarium, sive arcula, aut capsula medica appellatum, continens libros
tres, & tomos sive sectiones ex toto septem**

Epiphanius

Basileae, [1543]

Stiftung der Werke von C.G.Jung, Zürich

Shelf Mark: online

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-5598>

[Secundus tomus secundi libri Epiphanii.]

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

SECUNDI TOMI SECUNDI LIBRI EPI

PHANII, AVT QVINTI IVXTA TOMORVM CON-
sequentiam, hæreses quinque sunt, hoc ordine.

¹ Pauli Samosatensis, Hic parum abest ut affirmet Christum in substantia non esse, verbum prolaticum esse confingens: ita ut quæ de ipso in divinis scripturis dicta sunt, prædictorio more se habeant: ipse vero non existat, nisi à Maria & hucusque ab aduentu suo in carne.

² Manichæi qui & Acuanitæ, Maius Persæ discipuli, Christum figuram dicunt, Solem & Lunam colunt, astris item ac virtutibus & dæmonibus supplicat. Duo principia introducunt, malum & bonum quæ semper existant. Christum autem in apparentia apparuisse dicunt, & in apparentia passum esse. Vetus Testamentum & Deum qui in ipso loquutus est, maledictis impetunt. Mundum autem non totum, sed partem ex Deo factam esse decernunt.

³ Hieracitæ, ab Hierate Leontopolita Aegypto, expositore ac magistro quodam. Carnis resurrectionem reprobant. Vtuntur veteri ac novo Testamento, & nuptijs in totum interdiciunt. Solitariam vitam degentes, & uirgines, & continentes, & viduas suscipiunt. Pueros vero qui nondum ad ætatis uigorem peruenerunt, regni participes fieri negant, eo quod nondum decertarunt.

⁴ Meletiani in Aegypto secta sunt, & non hæresis: ut qui non communes preces faciunt cum his qui in persecutione lapsi sunt. Nunc autem Arianis coniuncti sunt.

⁵ Ariani qui & Ariomanitæ, filium Dei creaturam dicunt, & Spiritum sanctum creaturam creaturæ. Carnem solum à Maria Salvatore accipisse affirmant, & non animam. Erat autem hic Arius presbyter Alexandrinæ Ecclesiæ sub Alexandro episcopo.

A CONTRA

CONTRA PAVLVM SAMO

satensem, hæresim LXV.

Origenis
taxatio.Aurelianus et
Probus impe-
ratores Rom.

PAVLVS Samofatensis appellatus his succedit, qui fuit post Nauatum & Origenem, qui de cætero in hæresi numero-
tur, propter elationē quam sibi ipsi attrahere uoluit, & per-
fastuosas nugas suas contra ueritatem se efferre, idq; intelli-
gentia ex diabolo immiffa. Itaq; lugere ob ipsum oportet
uelut qui reuera ex diaboli inuidia impedit, & ex alto exor-
dit. In ipso enim impletur id quod dictū est: Inuidia impro-
bitatis destruit bona, & cogitatio concupiscentiæ eruit mor-
tem innocentem. Hic porro qui nobis propositus nunc
Paulus Samofatenus, cuius nominis in principio mentionem fecimus, & hæresis
sua expositio in hunc modum: ex Samofatis erat, quæ ciuitas sita est in partibus Me-
sopotamiæ & Euphratis. Hic hoc tempore in diebus Aureliani & Probi regum, in An-
tiochea constituitur episcopus sanctæ catholicæ Ecclesiæ. Elatus autem mente excol-
la ueritate, & renouauit hæresim Artemonis, qui quondam erat in principio ante mor-
tos annos, & extinctus est. Afferit autem hic Deum Patrem & Filium & Spiritum
sanctum unum Deum esse. In Deo autem semper esse ipsum uerbum, & Spiritum ipsum
quemadmodum in hominis corde est proprium uerbum. Non esse autem filium Dei
in substantia, sed in ipso Deo. Quemadmodum etiam Sabellius, & Nauatus, & Noe-
tus, & alij. Non autem æqualis illis hic est, sed alius ab illis. Venisse autem uerbum
inhabitasse in IESU homine. Et sic inquit, unus est Deus, & nō pater, pater & filius
filius: & Spiritus sanctus, Spiritus sanctus. Sed unus Deus pater, & filius ipse
ipso, uelut uerbum in homine. Nimirū ex his testimonijs hæresim suam proponens
ab eo quod dixit Moses, Dominus Deus tuus, Dominus unus est. Non autem
richic uelut Noëtus, patrem passum esse. sed dicit, Verbum uenit & solum operatum
est, et rediit ad patrem. Et multa est apud hunc absurditas. Videamus autem an huius
impostoris uerba consistent. Dicit enim quod dixerit, Ego in patre, & pater in me. Sed
nos dicimus ex patre Deum Verbum & cum ipso semper esse ex ipso genitum. Sed
non patrem dicimus absque uerbo in substantia existente. Sed uerbum patris unigeni-
tus filius Deus Verbum, uelut dicit: Omnis qui confitetur me coram hominibus, con-
fitebor & ego ipsum coram patre meo. At uox me, & corā patre meo: ostendit patris
naturā in substantia esse. Hi uero iudaismum corrumpentes nihil amplius iudæis ha-
bentes, secundi iudæi uocabuntur, & Samofatitæ, nihil aliud existentes quam nomi-
ne solum ex sua opinione præuallentes. Nam Deum ex Deo, unigenitū filium & uer-
bum negantes illi, sunt quales & hi qui ipsum in præsentia abnegauerūt, occisores Dei
ac dominicidæ & abnegatores Dei facti. Reuera autem neque circūcisionem habent
neque sabbatum seruant, & alia omnia quemadmodum iudæi. Etenim reuera etiam
ipsi non duos dicimus esse Deos, neque deitates, sed unam deitatem. Nam neq; duos
dicimus patres, neque duos filios, neque duos spiritus sanctos. Sed & Patrem & Fi-
lium & Spiritum sanctum, unam deitatem, unam glorificationem. Hic uero non dicit
solum Deum, eo quod fons sit pater, sed solum Deum, tollens quantum in ipso est
lij deitatem & substantiam, itemq; Spiritus sancti: habens autem ipsum patrem unum
Deum, qui non generauit filium, ut sint duo imperfecta, Pater & Filius, pater quidem
qui filium non genuit, Verbum uero instructuosum Dei uiuentis & ueræ sapientiæ.
Verbum enim uelut id quod in corde est, esse uolunt, & sapientiam qualem in anima
hominis unusquisq; habet sapientiam ex Deo adeptus. Quapropter unam personam
Deum unā cum uerbo dicunt, uelut una persona est homo, & ipsius uerbum siue ser-
mo. ni-

mo, nihil plus
di facti à diuina
rum Euangelij
pud Deum, &
est nihil, quod fac
Deum: id quod
Et si uerbum erat
enim uerbum est
genitum, quomo
bum homo est ap
uiuente ac subfist
uestigio non am
tus sanctus ex or
consonē Euangel
assumens cum ue
habitauit in nobi
pio erat Verbum
xit, In Deo erat V
ba in suam ipso
ter incumbit cor
dixit In Deo erat
non est substanti
corrigens filios
unigenitus, Ego
uero in propheti
sermonem, ad h
funt, ad sensum
ex Deo uero. no
Ex uentre ante L
alij interpretes, A
uero, uelut diluc
uentutis tuæ. Q
Sexta editio, Ex
Messias lactal ie
ciferum genui te
hoc est ante Luc
Quo ex sermon
tus est, sine prin
serum solum di
quarta die facta
eceli & cum his
geli quoque cre
ra, laudauerunt
antequam esset
ipsum enim om
sti angelos fuiss
cis demonstrati
ti sunt. Nusqua

mo, nihilo plus quam Iudæi, uelut dixi, glorificantes: cæcutientes à ueritate, & sur-
 di facti à diuina doctrina ac prædicatione uitæ æternæ. Neque enim reuerentur uer-
 bum Euangelij sermonem dicentem, In principio erat Verbum, & uerbum erat a-
 pud Deum, & Deus erat uerbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum
 est nihil, quod factum est. Si enim in principio erat Verbum, & uerbum erat apud
 Deum: id quod erat non solum iuxta prolationem est, sed secundum substantiam.
 Et si uerbum erat apud Deum: non uerbum est hoc quod apud ipsum erat, neque
 enim uerbum est is apud quem erat. Si enim in corde habet Deus Verbum, & non
 genitum, quomodo impletur, erat? Et Deus erat Verbum: Non enim hominis uer-
 bum homo est apud hominem. Neque enim uiuit, neque subsistit. Verum corde
 uiuente ac subsistente, motus est solum, & non substantia. Dicitur enim & simul e-
 uestigio non amplius est, sed prolatum manet. At Verbum Dei, uelut dicit Spiri-
 tus sanctus ex ore prophetæ, Verbum tuum in æternum permanet. Huic autem
 consonè Euangelista dicit, Deum confitens manifestatum & aduenisse, non simul
 assumens cum uerbi incarnatione patrem. Verbum enim inquit, caro factum est, &
 habitauit in nobis. Et non dixit, Verbum & pater caro facti sunt. Et dixit, In princi-
 pio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Et non di-
 xit, In Deo erat Verbum. Et ut ne aliqui malignè opinentur, lucida & uiuifica uer-
 ba in suam ipsorum maliciam ac detrimentum transmutantes (aliter enim atque ali-
 ter incumbit cor hominis diligenter ad mala à iuuentute) & incipiant dicere, Non
 dixit In Deo erat Verbum, uelut etiā tu dicis: sed apud Deum erat uerbum, Ergo
 non est substantia patris uerbum, sed extra Deum Verbum: rursus commune facit
 corrigens filios suos ueritas, redarguens mentes contra ipsam scortantes, & dicit ipse
 unigenitus, Ego ex patre exiui & uenio. Et rursus, Ego in patre & pater in me. Ille
 uero in prophetis de Filio, non corporalem habens molem, sed spiritualement habens
 sermonem, ad humanæ naturæ debilitatem descendens, quo per ea quæ inter nos
 sunt, ad sensum declararet, quod ex ipso uerè genitus est Deus ex Deo, Deus uerus
 ex Deo uero. non extrinsecus existens, sed ex essentia ipsius, dicit in Dauide loquens:
 Ex uentre ante Luciferum genui te. uelut Septuaginta interpretati sunt. Verum ut
 alij interpretes, Aquila quidem, ex utero excitatæ infantia tuae tibi ros. Symmachus
 uero, uelut diluculo roris iuuentus tua. Theodotion autem, ex utero à matutino iu-
 uentutis tuae. Quinta uero editio, Ex utero à matutino tibi ros in iuuentute tua.
 Sexta editio, Ex uentre quærent te ros iuuentutis tuae. In Hebraico uero, Merem
 Messaar lactal ieledeth. hoc est clare & citra ambiguitatem, Ex uentre ante Lu-
 ciferum genui te. Merem enim, uentris est. Messaar autem, matutinus omnibus,
 hoc est ante Luciferum, Lactal, & ante rorem puerum. Ieledeth, hoc est genui te.
 Quo ex sermone cognoscās, quod Deus uerbum in substantia, ex patre natura geni-
 tus est, sine principio & sine tempore, antequam quicquam esset. Non enim Luci-
 ferum solum dixit stellam, & quidem quum multa sint sydera, & Sol & Luna in
 quarta die facta, mare uero & ligna ac fructus antea facta, firmamentumq; terræ ac
 cœli & cum his simul Angeli facti fuerint. Nisi enim unā cum cœlo & terra An-
 geli quoque creati essent, non utique dixisset ad Iob, Quando genita fuerunt syde-
 ra, laudauerunt me omnes angeli mei uoce. Itaque ante Luciferum, quasi diceret,
 antequam esset quid, & creatum esset. Erat enim semper uerbum cum patre, per
 ipsum enim omnia facta, & sine ipso factum est nihil. Porro dixerit quis, ostendi-
 sti angelos fuisse ante sydera, & unā cum cœlo & terra hos factos esse dixisti, unde fa-
 ctis demonstrationem, dic nobis: Nunquid ergo ante cœlum & terram omnino crea-
 ti sunt. Nusquam enim clare indicat Scriptura tempus creationis angelorum. Et be-
 ne qui

Angelorum
 creatio.

ne quidem ostendisti ipsos fuisse ante sydera. nisi enim fuissent, quomodo laudassent Deum hymnis ob syderum creationem? Nos equidem uniuscuiusque quaestio-
 nis inuentionem, non ex proprijs rationationibus dicere possumus, sed ex Scrip-
 rarum consequentia. Clare enim indicat diuina Scriptura, quod neque post sydera
 facti sunt Angeli, neque ante coelum & terram. quum palam intransmutabile sit di-
 ctum hoc, quod ante coelum & terram nihil erat ex creatis. Nam in principio ge-
 nitus Deus coelum & terram: ut principium sit, & nihil ex creatis ante hoc ipsum ho-
 minis. Si uero uerbum Dei Deus est, non est sine substantia uerbum, sed in substan-
 tia Deus uerbum ex Deo genitum sine tempore, sine principio. Verbum enim caro fa-
 ctum est, & habitauit inter nos. Et uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à
 Patre, plenū gratia & ueritate. Ioannes testatur de ipso et clamat dicens, Hic est, quem
 dixi uobis qui post me uenit, ante me fuit, quia prior me erat. Hic uenit in mundum,
 ut mundus per ipsum saluus fieret. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est,
 & mundus ipsum non cognouit. Vides unigenitum uerbum: uides in mundo com-
 pletum inter homines & plenam habentem gloriam unigeniti à patre. Non quod
 Pater sit Verbum. Non quod pater unā cum uerbo coniunctim apparuerit, quemad-
 modum homo unā cum uerbo suo apparet, & uerbum ipsius apparere non potest,
 nisi adsit is qui uerbum loquitur. Cui itaque credam? cui assentiar? A quibus acci-
 piam uitam in disciplinis? A sanctis Euangelistis & Spiritu sancto plenis, qui uerbum
 à Patre missum dicunt: aut à Pauli Samosatensis sectatoribus, qui Deum cum uerbo,
 & uerbum cum Deo esse dicunt: qui unam personam Patris ad Verbum, & Verbi ad
 Patrem decernunt? Si autem est una persona, quomodo alter mittit, alter uero mit-
 titur? Emittet enim, inquit Propheta, Verbum suum, & liquefaciet ipsa. Flabit spiritus
 eius & fluent aquae. Et rursus, Ego exiui ex Patre & uenio. Et, Viuo ego, & uiuam
 me qui misit me Pater. Quomodo igitur mittitur qui missus est & per carnem appa-
 ret? Deum enim nemo unquā uidit. Unigenitus Deus qui est in sinu Patris, ille natus
 ruit. Et ait, Unigenitus Deus: Verbum enim est ex Patre genitum. Pater autem non
 est genitus. & propterea unigenitus est Filius. Anticipauit enim diuina doctrina
 ueritatem, propter suam prænotionem, ad animarum nostrarum securitatem. Quo-
 doquidem enim sciebat Samosatensis illius dementiam, & peruersam Arianorū opi-
 nionem, & eorum qui inaequalitatem docent malignitatem, & Manichaeorū ruinam,
 & cæterarum hæreseon fraudulentiam, iccirco de unaquaq; dictione securos nos red-
 dit diuina Scriptura. Patrem etenim non dicit unigenitum. Quomodo enim sit uni-
 genitus, qui non est genitus? Filium autem unigenitum appellat, ut ne Filius putetur
 tur Pater, et ut ne uelut uerbum in corde hominis assimiletur Deus Verbum. Sicut
 uerbum dicitur, propter talem usum dicitur, ut ne putet quis alienum esse ab essentia
 Dei Patris. Et non amplius est uerbum sine substantia, sed in substantia. propterea
 quod est unigenitus plenus gratia & ueritate. Et uides, quod sint ad securitatem Patris
 stræ uitæ. Hoc itaque dictum, Deum nemo unquam uidit: ut inuisibilitatem Patris
 indicaret ipsiusq; deitatis, & ut suam deitatem per carnem apparentem confirmaret.
 Quod uero alia ultra hæc quis colligere possit, que pro nobis faciunt aduersus Samo-
 satensis dementiam? Si enim erat in Patre uelut Verbum in corde hominis, quomo-
 do accessit ex propria sententia loquutus? Ipse enim ad discipulos suos loquitur, ac di-
 cit: Qui uidit me, uidit Patrem. Et non dixit, Ego sum Pater. Sed uox me, in Patre si-
 gnificat. Et non dixit, Ego sum ille. sed Ego ueni in nomine Patris mei, & ille est qui
 testatur de me. Et rursus de Spiritu sancto, Alium Paracletum uobis mittam. Vide
 uoces, mittam, & alium, & ego, ut ostendat Patrem in substantia esse, & Spiritum san-
 ctum

ctum in substantia
 accipiet, & quale
 alibi inquit, Duo
 statur de me qu
 nim inquit, grati
 pientibus ac pr
 uoluntas tua cor
 nisi Pater. Et Pa
 paruulis, & om
 tionem excindere
 in ipsam inuenit,
 hæresios ministr
 penitus ueræ Eu
 s v s, & in ipsu
 ter enim cum Fil
 & sic duæ perso
 hominum pessim
 esse nudus iuxta
 homo sicut Pater
 ete homo factus
 clare loquitur de
 Iudæi de ipso dic
 fecisset, sed etiam
 Nam rursus dicit
 dicit. Non est au
 ex Deo Patre De
 existens, non rap
 ma serui assump
 rem ipsum pro
 ro etiam human
 s v s Deus V
 dicit, Ex Patre n
 rum quando iu
 ipso, testimoniū
 de deitate loque
 uerum est: ut o
 sunt Dei, quia n
 est coniunctio d
 coessentialium c
 eiusdem essentia
 essentia cum pat
 patre, neque ab
 ritate. Sed non
 propter neque c
 tas ipsa Trinitas
 dicis coessential
 nificationem ha
 alienat propter

ctum in substantia. Ille enim me glorificabit, de Spiritu sancto loquens, quia de meo accipiet, & qualem dicit, eum qui ex Patre procedit, & qui de meo accipiet. Sed & alibi inquit, Duo testimonia hominum stabilia erunt: & Ego testor de meipso, & testatur de me qui misit me Pater. Quot uero sunt alia totidem & ultra haec. Ecce enim inquit, gratias ago tibi Pater Domine coeli & terrae, quod abscondisti haec a sapientibus ac prudentibus, & reuelasti ipsa paruulis. Etiam Pater, quia sic fuit bona uoluntas tua coram te. Omnia mihi tradita sunt a Patre meo. & nemo nouit Filium nisi Pater. Et Patrem nemo nouit nisi Filius, & cui Filius reuelarit. Reuelasti enim paruulis, & omnia mihi tradita sunt a Patre meo: ut horum excogitatum innouationem excinderet. At uide rebellantem semper humanae naturae diabolus, quid in ipsam inseuit, ex diabolica uidelicet operatione, ut respondeant ad haec Iudaeorum haereticos ministri, uerentes diuinorum Euangeliorum manifestam doctrinam, ut ne penitus uerae Euangelij doctrinae resistere uideantur. Dicunt enim, homo erat IESVS, & in ipsum inspirauit ex supernis uerbum. & haec de seipso dicit homo. Pater enim cum Filio unus est Deus. Homo uero inferne propriam personam ostendit, & sic duae personae explentur. Quomodo igitur homo Deus esse potest, o omnium hominum pessime, & a coelesti intelligentia animo auerse? Quomodo potest homo esse nudus iuxta tuam opinionem, qui dicit, Qui uidit me, uidit Patrem? Si enim homo sicut Pater est, nihil differt Pater ab homine. Si uero Deus uerbum, qui perfecte homo factus est perfectus existens, est Deus ex supernis a Patre genitus, iuste & clare loquitur de seipso dicens, Qui uidit me, uidit Patrem. Quemadmodum etiam Iudaei de ipso dicunt. Non solum enim, inquit, querebant occidere ipsum quod haec fecisset, sed etiam quod Filium Dei seipsum dixisset, aequalem Deo seipsum dicens. Nam rursus dicendo, Qui uidit me, uidit Patrem: Patrem Deum aequalem sibi ipsi dicit. Non est autem homo aequalis Deo, neque sicut Deus. Sed in ueritate genitus, ex Deo Patre Deus Filius unigenitus. Dicit enim de ipso Paulus: Qui in forma Dei existens, non rapinam arbitratus est esse, aequalem esse Deo, sed seipsum inaniuit, forma serui assumpta: de Deo quidem, erat in forma, de serui uero forma, assumptorem ipsum pronunciauit. & non dixit, formam quae ipsius aliquando erat. Saepue etiam humano more uerba fecit Saluator ac Dominus noster IESVS CHRISTUS Deus Verbum. Et saepe iuxta humanos affectus loquitur. Sed non quum dicit, Ex Patre meo exiui & uenio. hoc enim non potest ab humana natura dici. Verum quando iuste testimonium praebet dicens: Siego testimonium praebeco de meipso, testimonium meum non est uerum, ut ostendat suam incarnationem. Et rursus de deitate loquens, Etiam si ego testimonium praebeco de meipso, testimonium meum uerum est: ut ostendat ueram deitatem, & ueram incarnationem. Non itaque duo sunt Dei, quia neque duo patres. Neque sublata est substantia uerbi, quia non una est coniunctio deitatis filij ad patrem. Non enim est alterius essentiae filius a patre, sed eiusdem essentiae cum patre. Non potest autem diuersae essentiae esse a genitore, neque essentiae cum patre. Est enim idem deitate & essentia filius ad patrem, & non alienus a patre, neque ab alia substantia. Sed reuera filius patris, & essentia, & substantia, & ueritate. Sed non pater est filius, neque filius est pater. sed filius uere ex patre genitus. Quatas ipsa Trinitas, Pater Filius & Spiritus sanctus, coessentialis existens. Quum enim dicitis coessentialis, non coniunctionem significat. Coessentialis enim non unius significationem habet, neque filij genuini ad patrem essentiam disparat, & substantiam alienat propter coessentialitatem. Non enim duo principia praedicat diuina Scriptura,

sed unum principium. Conuenient enim, inquit, domus Iuda & domus Israel, & ponent sibiipsis principatum unum. Qui itaque duo principia prædicat, duos Deos prædicat. Et qui Verbum tollit, & ipsius substantiam, Iudaismum detegit. Marcion enim duo principia ostendit, imò potius tria sibiipsis contraria. Noui autem Iudæi Samosatitæ hi, Verbi substantiam tollunt, ut etiam ipsi dominicidæ pronuncientur, & abnegatores Dei ac Domini nostri salutis. Vnum itaque est principium, & ex ipso filius, imago exacta, natura exprimens proprium patrem, & similis iuxta omnem modum. Quia Deus ex Deo, & filius ex patre, Deus uerus ex Deo uero, & lumen de lumine, una existens deitas, & una dignitas. Quapropter, inquit, Facimus hominem secundum imaginem nostram, & iuxta similitudinem. Neque secundum imaginem tuam (ut ne distinguas) neque iuxta imaginem meam: ut ne dissimilitudinem & inæqualitatem pronuncies. uerum secundum imaginem nostram. Et faciamus, ut ne alienus sit pater à factis ab ipso, neque unigenitus alienus ab opificio. Sed pater cum filio opifex est, & filius per quem omnia facta sunt, coopifex est patri. & eo quod ex ipso genitus est filius, unus Deus perfectus ex perfectio patris, & pater perfectus perfecti filij paternæ perfectionis imaginem habentis. Imago Dei inuisibilis, non exemplum imaginis, non imago imaginis, non inæqualis, sed imago patris, ut identitatem nihil euariantem generationis, ex principio ac tempore carnis te, in ueritate ostendat. Imago itaque est filius patris. Nam & reges non eo quod habent imaginem, duo reges sunt. sed unus rex cum imagine. Vnus rex, non unum quid ex duabus partibus imperfectum existens. Sed perfectus pater, perfectus filius, perfectus Spiritus sanctus. Ego enim in patre, non sicut Verbum in corde hominis. Sed patrem nouimus, qui intelligitur cum filio, & filium ex patre genitum. Et non sic quod in homine uelut in domicilium uenerit diuinum Verbum, & quod postquam natus fuit, Verbum in ipso conspectum sit, & rursus in Deo sit superne, uelut in corde hominis uerbum. Hæc enim diabolicæ insanix sunt, et omnis abnegationis Dei characteres habent. Porro pauca hæc aduersus huius recte se habere putauimus non enim ardua est horum potentia, & quæ non possit non ab omnibus intelligentia præditis subuerti. Quapropter quum & radices spinarum huius per prædicationem ac sententiam ueritatis exciderimus, & uenenum, ut ita dicam, extinxerimus, & uirus huius ostenderimus, auxiliatores inuocantes patrem cum filio reuera existentem, & filium reuera in substantia genitum, & sanctum ipsius Spiritum, Spiritum in substantia existentem, & salutarē dispensationis mysterij incarnationis: postquam per trophæum contra mortem, crucem inquam, caput huius nouorum Iudæorum quæstionis confregimus: ad sequentes o dilecti transeamus. Dryinas equidem Dryinas quidam est ita appellatus, qui sanè similis est huic hæresiarchæ. Sicut enim Dryinas dicitur quidem esse serpens, uerum iuxta herbas & quercus frequentissime latibula sua habet. Quapropter etiam dryinas uocatur, & quod quercum arborem amat, et foliorum delapsorum uiriditati ac palliditati ipse in medio ipsorum situs seipsum assimilulat. Non autem usque adeo ingentem dolorem hoc animal infert, uerum si is per seueret, mortem inducit. Ita etiam hic & hæresis ipsius se omnibus numeris assimilulat, ut qui nomen quidem CHRISTI induit, Iudæorum uero opinionem elargit. Verbum CHRISTVM confitens, non esse autem hoc statuens, & inter uulgus triumphum ducere non erubescit. Cuius apparentem doctrinā, uerum errorem existentem, quum per calceamentum CHRISTI cōculcauerimus, & per scalpellum me dicum Euangelij commorsos lancinauerimus, & uenenum ab ipsis exuxerimus, ad reliquarum enarrationem, uelut dixi, ueniamus.

Dryinas
serpens.

Contra

Manichæi et
potamia p
theropolim intul
cauerunt, post S
circa quartum an
tis terræ partibus
ram accepit. Hic
appellatus, sed c
satione, furiosum
rum linguam V
car. Verum uelu
Græci appellant
dum disseminau
ris defuncta pec
matum & aliaru
tho quodam, q
gua. fuit autem
bus Palæstinæ,
rum lingua eru
di sapientiam. C
norum gratia, i
quisiuit, & per
oscula Romani
ubialiquando
elephantinos, a
nis. Tertius aut
dem feruntur. E
Alexandrinoru
in ser p uris ap
feruntur. & sic
maniam peruer
dicum uniuscu
Oportet enim
& ex radice intr
careat orationi
tur, intelligētib
tus, & ungent
ubi uenisset in
niciosissimā ac
abduxissetq ip
est mulierculæ.
progressum pr
lut ociosus et n
in uitam profer
uina Scriptura
tiocinatione d

Contra Manichæos, hæresim

LXVI.

Manichæi etiam Acuanitæ appellantur, propter quendam Veteranum à Meso-
 potamia progressum Acuan appellatū, qui huius ueneni tractationem in Eleu-
 theropolim intulit. Hi iuxta illud uitæ suæ tempus magnum mundo malum prædi-
 cauerunt, post Sabellij insolentiam. In temporibus enim Aureliani regis hi fuerunt, *Aurelianus rex.*
 circa quartum annum regni eius. Est autem hæc hæresis multum diuulgata, & in mul-
 tis terræ partibus decantata, quæ ex Mane, uelut dixi, initium dilatationis suæ per ter-
 ram accepit. Hic uero Manes ex Persarum terra originem duxit, Cubricus primum
 appellatus, sed qui sibi ipsi Manis nomen imposuit, ex diuina fortassis puto dispen-
 satione, furiosum sibi ipsi nomen attrahens. Et uelut ipse putabat iuxta Babylonio-
 rum linguam Vasis nomen sibi indidit. Manes enim Babylonica lingua uas signifi-
 cat. Verum uelut ueritas declarat, Insaniæ cognomen sibi adoptauit, quam Maniani
 Græci appellant, propter quam miser ille furij concitus malam doctrinam in mun-
 dum disseminauit. Erat autem hic Cubricus uiduæ cuiusdam seruus, quæ sine libe-
 ris defuncta pecuniarum incomparabilem uim ipsi reliquit, aurique ac argenti & aro-
 matum & aliarum rerum. Sed & ipsa hæreditatis successionem habuit ex Terbin-
 tho quodam, qui & ipse seruus fuit, & Budda transnominatus fuit Assyriorum lin-
 gua. fuit autem hic seruus Scythiani cuiusdam ex Saracenia oriundi, uerum in fini-
 bus Palæstinæ, hoc est in Arabia nutriti. Hic Scythianus in prædictis locis Græco-
 rum lingua eruditus, in ipsarum literarum doctrina magnus euasit circa uanam mun-
 di sapientiam. Quum autem semper proficisceretur in Indorum regionem, mercimo-
 niorum gratia, magnum mercium quæstum fecit. Vnde multa bona in mundo ac-
 quisit, & per Thebaidem pertransiuit. Portus enim rubri maris diuersi sunt, ad
 oscula Romanæ discreti. Vnus quidem ad Ailam, qui est in sacra Scriptura Ailon,
 ubi aliquando nauis Solomonis per tres annos penetrans, attulit aurum & dentes
 elephantinos, aromataque ac pauones, & alia. Alter uero portus ad castrum inundatio-
 nis. Tertius autem superne ad Bernicem appellatam, per quam Bernicem ad Thebai-
 dem feruntur. Et species ab India uenientes illic in Thebaidem diffunduntur, aut ad
 Alexandrinorum ciuitatem, per Chrysorhoem fluuium, Nilum inquam, qui & Geon
 in ser p uris appellatur, & amplius ad omnem Egyptiorum terram, & ad Pelusium
 feruntur. & sic in alias regiones per mare penetrantes hi qui ab India ueniunt, ad Ro-
 maniam perueniunt. Hæc mihi historiae gratia ad uerbum tradere curæ fuit, ut & ra-
 dicum uniuscuiusque argumenti non exortes sint, qui hæc adipisci ac legere uolunt.
 Oportet enim eum qui narrationem aliquam aggreditur pro uiribus ipsam tractare,
 & ex radice introductionem facere, unde etiam ueritas comperitur: etiam si is qui dicit,
 careat orationis ornatu, et dicendi suauiloquentia: quo ex uera historia id quod quæri-
 tur, intelligētibz demonstratur. In principio itaque hic Scythianus multis diuitijs ela-
 tus, & ungentorum ac condimentorum possessionibus, alijsque quæ ex India efferuntur,
 ubi uenisset in Thebaidem ciuitatē altam ita appellatā, & inuenisset mulierculam per-
 niciosissimā ac corporis pulchritudine cōspiciuam, & quæ ipsius stultitiā admiraretur;
 abduxissetque ipsam de lupanari, in cōmuni enim turpitudine talis prostabat, addictus
 est mulierculæ, & liberatā ipsam in nuptias sibi coniunxit. Post multū uero temporis
 progressum propter excellentē uoluptatē qua fruebatur, non tulit sceleratus ille, sed ue-
 lut ociosus et malis aduersus, ex superflua deliciarū abundantia, deinceps aliquid noui
 in uitam proferre cogitauit. & ex suo ipsius instinctu talia uerba effinxit, non ex diu-
 uina Scriptura & sancti Spiritus uoce excogitata, sed ex misera humanæ naturæ ra-
 tiocinatione dicens: Qua ratione inæqualia in tota definita creationis amplitudine
 habentur?

Scythiani li-
bri quatuor.

habentur: nigrum & album, fuluum & pallidum, humidum & siccum, coelum & terra, nox & dies, anima & corpus, bonum & malum, iustum & iniustum, quam quod omnino hæc ex duobus quibusdam consistunt: At diabolus in mente ipsius se dem firmavit, ipsumque contra humanam naturam militans, horrendam hanc opinionem amplius concipere fecit, ut cogitaret quod non est, & quod est non agnosceret, quo bellum quoddam in mentibus seductorum constitueret his, qui putant esse quid posteum qui est, & ut ita dicam, ex duabus radicibus, aut duobus principiis omnia effici, id quod improbissimum omnium ac impientissimum existit. Verum de hoc rursus dicam. In his prædictus Scythianus mente excæcatus, occasionibus ex Pythagoræ acceptis, sic sensit, & libros quatuor sibi ipsi formavit, quorum primo Mysteriorum nomen imposuit, secundo Summarum, tertio Evangeliorum, quarto Theसारorum. In quibus æquales & æquivalentes duorum principiorum coniungens personas in unoquoque argumento, sic suspicabatur miser ille, & sic circa hanc partem imaginabatur, uelut qui magnum quid uitæ excogitasset. Et reuera magnum malum uitæ suæ ac ab ipso seductorum excogitavit. Quum autem uir in his esset, audiissetque quomodo Prophetæ & lex de mundi constitutione dixissent, & de uno ac monarcha semper existente & non desinente esse Pater, ac de ipsius Filio, ac sancto Spiritu: uoluit ampliore quadam inductus uoluptate, & in priuatâ mente sua invidens, & graues cachinnos in seipso habens, proficisci Hierosolyma, circa tempora Apostolorum, nimirum uelut illic facturus sermonem apud eos qui de Monarchia prædicarent, & de creationibus Dei docerent. At miser ille quum ascendisset, & ponere se incepit aduersus presbyteros, illic secundum legem Dei Mosi datam, & in prophetica singulorum prophetarum doctrina uiuentes. Nempe, Quomodo dicitis unum Deum, qui fecit noctem & diem, carnem & animam, siccum & humidum, coelum & terram, tenebras & lucem: Illi uero dare ostendebant, non enim occultant ueritas. Hic uero contradicere non erubuit. Et quum nihil efficere posset, tamen impudentia fenicie ferebatur. Vbi autem nihil perficere potuit, sed uictus abiret, rem aggressus est per magicos quos habebat libros: Nam & prestigiator erat ex Indorum & Aegyptiorum & uana ac fabulosa gentium sapientia: & horrenda ac perniciofa incantamenta conatus, imaginationem quandam super domum conscendens exercuit, & tamen nihil efficere potuit, sed e domo delapsus, finem uitæ sortitus est. Multos porro annos istic contriuit, discipulū autem unum solum secum habuit prædictum Terbinthum. cui etiam sua credidit uelut fidelissimo, & qui ex beneuolentia ipsi in se uiuere. Qui sanè mortuo Scythiano funus ipsius curauit benignissime. Et quum ipsum sepelisset, cōsiderat secum num ad mulierculam reflecteret, quæ iam à scortatione aut captiuitate Scythiano coniuncta erat. Verū aufugit acceptis omnibus quæ habebat auro & argento & alijs, in Persarum regionē, nomine suo immutato, ut ne deprehenderetur, pro Terbintho Buddā seipsum appellans. Hic autem rursus malā habuit hereditatis successionē, quatuor libros Scythiani, & Magiæ ac incantationis studia. erat enim & ipse in literis diligentissime eruditus. Vbi uero & ipse in Persarū regione deperiret, & ad anum quandam uiduam delatus esset cum qua uiuebat, apud ædituos Mithræ numinis & apud sacerdotes simulachri, prophetā quendam Parcū & Labdarcum, quæstione de duobus principiis proposita, quū non posset ne apud simulachrorum quidem cultus præsidēs sententiā suam asserere, sed confutationē ac confusionem ab ipsis auferret, similiter uelut prædictus Scythianus eadem sentiens, super domunculam quandam ascendit, incantamentum uidelicet quoddam exercere uolens, & ab Angelo deturbatus concidit, atque sic mortuus est, propter eam quam aggredi uoluit magicam operationem. Anus uero illa corporis ipsius funere curato, pecuniarum ipsius

ipsius possessione
ne coniunctum,
Manes dicitur,
quit, uelut uener
sus itaque Cubri
sputabat. Et qu
ferrent, & omne
ab alienarentur:
teclatus excogita
horrendæ suæ d
Persarum in mo
te: non enim illi
excutiens: & pu
thiani, curatione
eōque delatus aud
non successit præ
medicamentaria
adolescens mori
Hoc autem ubi f
Persarum reges
ampliora quæda
quidem sic trans
proprijs discipul
gregarat, quos f
tres delegit, The
cris libris in Iuda
angelis & ap
rum ipsos misit.
sus multos dispu
set de nomine C
nominis CHR
runt, non enim c
re, sed in carcere
liciose peruertit,
appellationem se
gmentum suum
in carcere dedit,
Quum autem ia
consistens, audi
cello, in Cascha
nus, & in iustiti
peditans. cogita
ipsum non solu
am imperium c
dam discipulū
to. Ea epistola
impostoris.

ipsius possessionem adeptus est. Et quum non haberet filium, neque aliquem cognatione coniunctum, multo tempore sic mansit. Postea uero emptum Cubricum, qui & Manes dicitur, sibi in ministrum assumpsit, & moriens malam hæreditatem ipsi reliquit, uelut uenenum ab aspide relictum in multorum corruptionem ac interitum. Rursus itaque Cubricus seipsum Manem appellans, inter ipsos degebat, & inter ipsos disputabat. Et quum nemo ipsi fidem haberet, sed audientes Manichæi, doctrinam ægre ferrent, & omnes ob inuolutionem & horredum fabulamentum ac uanam fraudem abalienarentur: ipse uidens propriam uersutiam confictorum sermonum subuerti, mentelatus excogitabat sibi ipsi occasionem quandam, per quam proprium figmentum horrendæ suæ doctrinæ confirmaret. Et quum fama percrebuisse, quod filius regis Persarum in morbum quendam incidisset, & decumberebat ille in regia Persidis ciuitate: non enim illic Manes degebat, sed alibi procul à regia urbe præ propria maliciâ excutiens: & putaret se ex libris domini sui Terebinthi, siue Buddæ, successoris Scythiani, curationes aliquas efficere posse in filium regis, proficiscitur ex proprio loco, eoq; delatus audenter de seipso indicat, auxilium se latum esse promittens. Verum non successit prestigiatorei spei imaginatio. Excidit enim à spe, quum species quasdam medicamentarias agroto regis filio exhibuisset. Tandem itaque in in manibus ipsius adolescens moritur, ut omnes ipsius promissiones uanæ ac mēdaces redarguerentur. Hoc autem ubi sic euenisset, præcepto regio in carcerem conijcitur. Non enim statim Persarum reges pœnas sumunt de his qui maiora delicta ac culpas in se admiserunt. sed ampliora quædam mortis suffragia colligunt, & tormentis captiuos afficiunt. Et hæc quidem sic transacta sunt, permansitq; Manes qui & Cubricus in carcere degens, & à proprijs discipulis uisitabatur. Iam enim circulator ille exercitū, ut ita dicam, sibi congregarat, quos sanè discipulos uocabat, numero circiter duos & uiginti. Ex quibus tres delegit, Thomam quendam appellatum, & Hermeam, & Addam, quum de sacris libris in Iudæa & toto mundo, de Christianicis, inquam, legeq; ac prophetis, Euangelijq; ac Apostolis audisset. Dato itaque prædictis auro, in partes Hierosolymorum ipsos misit. Hoc autem fecit priusquam in carcere concluderetur, quando aduersus multos disputans, proprium dogma confirmare non ualuit. Quum autem audisset de nomine CHRISTI & seruorum eius, Christianorum, inquam, statuit subnominis CHRISTI argumento seductos decipere. Illi uero digressi, libros emerunt, non enim cunctabantur. Quum autem non deprehenderent ipsum in libero aëre, sed in carcere, eo ingressi libros ipsi ostenderunt. Ipse uero acceptos perscrutatus maliciose peruertit, suo mendacio ad ueritatem adiuncto, ubi inuenit personam uerbi, aut appellationem sententiæ suæ similitudinem efficere potentem. Atque hinc deinceps figmentum suum corroborauit. Sed & interea argentum precibus collectum multum in carcere dedit, & fugitiuus discessit, relictaq; Persarum regione, Romaniam adiit. Quum autem iam in medio Persidis ac Mesopotamiæ esset, circa solitudines adhuc consistens, audiit de magno quodam uiro summa pietate præcellenti, nomine Marinus, in Calcharea Mesopotamiæ ciuitate habitante, qui erat uir per omnia Christianus, & in iustitiæ operibus admirandus, uiduis ac pauperibus pupillisq; ac egenis supeditans. cogitat itaq; sibi adiungere uirum, quo si hunc subditum adeptus esset, per ipsum non solum Mesopotamiæ, sed etiam totius regionis ad Syriam ac Romaniam imperium obtinere posset. Scribit autem ipsi epistolam per Tyrbonem quendam discipulum suum, ex finibus Strangæ fluuij, ex castello Arabionis appellato. Ea epistola hæc continuit, & hac accepta lege, studium improbitatis huius impostoris.

Manes captiuus.

Epistola

Epistola Manichæi ad Marcellum.

Manichæus Apostolus IESV CHRISTI, & qui mecum sunt omnes sancti & uirgines, Marcello filio dilecto, gratia, misericordia, pax, à Deo patre & Domino nostro IESV CHRISTO, & dextera lucis conseruet te ab instante sæculo malo, & accideatibus ipsius, & laqueis diaboli, Amen. Quum dilectionem tuam maximam esse perceperim, ualde gauisus sum, fidem autem non esse iuxta rectam rationem, indigne tuli. Vnde ad humani generis correctionem missus, parcensque his qui fraudi & errori se ipsos exposuerunt, has ad te literas mittere necessarium duxi. primum quidem ad salutem animæ tuæ, deinde etiam eorum qui tecum sunt, ad hoc ut ne indisciplinam habeas cogitationē, uelut simpliciorum duces docent, dicentes bonum & malum ab eodem ferri, & unum principium introducentes: nō discernentes neque dirimentes à luce tenebras, et bonum à malo ac prauo, et externum hominem ab interno, uelut antea diximus, sed alterum cum altero confundere ac permiscere non cessant. Tu uero o fili, non similiter ut multi homines, citra rationem ac simpliciter utraq; prout contigit uarias, neque bonitatis Deo attribuas. Principium enim & finem, & horum malorum patrem, ad Deum referunt, quorum finis maledictioni propinquus est. Neque enim discis à Domino ac Salvatore nostro IESV CHRISTO Euangelij credunt. Quod non potest arbor bona malos fructus ferre, neque arbor mala bonos fructus facere. Et subit animam meam admiratio quomodo Deum, satanæ & malorum ipsius operum, creatorem & opificem dicere audent. Atque utinam hucusque saltem inanis labor ipsorum processisset, & nō unigenitum, qui ex sinibus patris descendit CHRISTVM, Mariæ mulieris cuiusdam filium esse dixissent, & ex sanguine ac carne & reliqua sceminarum generis uolentia natum esse. Et ut ne multa per hanc epistolam scribens, mansuetudinē tuam in longum tempus suspendam, quum naturalem eloquentiam non habeam, his contentus ero. Totum uero cognosces præsentem me apud te, si quidem salutis tuæ aduocatum geris. Neque enim laqueum cuiquā iniicio, uelut plerique imprudentiores faciunt. Considera quæ dico fili uenerandissime. Hanc epistolam ubi legisset memorabilis ille Marcellus, pientissimus ac illustris uir, admirabatur & obstupescibat. Contigit enim ut Archelaus urbis episcopus illa die domi cum ipso esset, qua Manichæi epistolam seruus ille Dei in manus accipiebat. Archelaus autem cognita causa, & lecta epistola, frendebat dentibus uelut leo fugiens: & zelo Dei assumpto, conabatur potius proficisci usque ad ipsum, & comprehendere talem uelut extraneum ex barbaris, unde etiam originem ducebat, & ad filios hominum perdendos insurrexerat. Prudens uero Marcellus episcopum quidem mitigauit, Tyrbonem autem admonuit ut iter repeteret ad Manem in castello Arabionis, ubi Tyrbonem expectabat. Est autem hoc propugnaculum in medio Persarum ac Mesopotamiæ. Verum is recusauit ab iriionem ad Manichæum. Itaque Tyrbone nō coacto mittit quendam ex suis cursorem, hanc epistolam ad ipsum scribens.

Epistola Marcelli ad Manichæum.

Marcellus uir illustris, Manichæo per epistolā indicato gaudium. Epistolam quidem à te scriptam accepi. Tyrbonem autē pro benignitate mea excepi. Verum literarum sententiā nequaquā cognoui, nisi tu accesseris & singula interpretatus fueris nobis ad uerbum, quemadmodum per epistolam promissisti. Valete. Hæc ubi legisset Manes, perpendebat secum non bonam esse Tyrbonis isthuc detentionē. Sape uero decipiebant ipsum alia quæ præter præsentem statū cogitabat, mentis suæ certitudinē candæ gratia. Attamen accepta per epistolā occasione, uelociter ad Marcellū uenit. At episcopus Archelaus cognito accessu ipsius, habens in seipso cū doctrina etiā fidei feruorem ac æmulationē, uolebat si id possibile fuisset, statim uirū uelut pardalim aut leporem, aut aliam quandā feram bestiā captam morti tradere, ut ne talis fere incursum peccatorum cor-

ra corrumpere. Marcellus uero magis cupiebat ut per longanimitatem ac patientiam malorum disputatio aduersus ipsum ab ipso fieret. Hic autem quum iam didicisset sententiae Manis totum argumentum. Exposuerat enim ipsis Tyrbon, tum ipsi, tum Marcello, totam haereseos uanitatem. Quod Manes introducat duo principia principio carentia, semper existentia, & nunquam deficientia, eo quod sint inter se opposita. & alteri quidem imponat nomen, lux & bonum: Alteri uero tenebras & maliciam: ut sit Deus & diabolus. Aliquando autem Deos etiam ambos uocat, Deum bonum, & Deum malum. Esse autem & constare ex duobus his principijs uniuersa. Et alterum principium bona omnia facere, alterum similiter mala. Habere autem in mundo haec duo principia substantias. Et alterum quidem principium fecisse corpus, Animam uero esse alterius. Eandem deinde esse animam in hominibus, & in omni animali, & in uolatilibus & reptilibus ac reliquis bestiis, & non in his solum, sed etiam in plantis: uitae humorem motum animae esse dicens, quem etiam in hominibus esse dicit. Sed & aliam quandam fabulam fingens ac docens asserit. Edentem carnes animam edere dicit, & esse ipsum reum ut & ipse tale quid fiat, uelut si porcum comedit, ut porcus rursus fiat, aut taurus, aut auicula, aut aliquid ex eduli creatura. Quapropter ab animatis abstinent isti. Et si quis inquit, plantauerit ficum, aut oleam, aut uitem, aut morum, aut perseam, etiam ipso mortuo anima eius ligatur in ramis arborum quas plantauit, & transcendere non potest. Et si quis inquit, uxorem duxerit, etiam ipse post discessum ex hac uita in aliud corpus transit, & sit mulier, quo etiam ipse nubat. Et si quis inquit, occidit hominem, aut asinum, aut aliud animal, post discessum a corpore statim conuertitur anima ipsius in occisi corpus, aut in murem, aut in serpentem. Aut tale quid omnino futurus est qualia occidit. Asserebat autem rursus, quod sapientia superna boni Dei consultans secum animam in omnibus diffusam (esse enim dicit ipse & qui ab ipso sunt Manichaei, animam partem Dei & ab ipso auulsam) in captiuitatem principum oppositi principij ac radices, in corpora coniectam esse, iuxta hunc modum inquit, eo quod ipsa uiserunt. huius gratia inquit, praedicta sapientia luminaria haec locauit in caelo, Solem & Lunam & astra, artem hanc operata per duodecim elementa quae Graeci asserunt. Atque haec elementa confirmat sursum trahere animas morientium hominum & aliorum animalium, lucidas existentes, ferri autem ipsas ad scapham: nauigiam enim uult dicere Solem & Lunam: & paruam quidem scapham, siue nauim onerari usque ad quindecim dies circa plenitudinem Lunae, & sic transmitti ac deponi a quindecima die, in magnam nauim, hoc est Solem. Solem uero magnam illam nauem transire in uitae saeculum, & regionem beatorum. Et sic animas per Solem & Lunam dignas fieri hoc traiectu ab ipso confecto. Rursus uero tradit animam non seruari, si non quis cognitionis eiusdem particeps sit. Et magna est huius fabulamenti tragedia. Quum autem haec ita se haberent, & Archelaus opinionum illius refutationem comprehendisset, paratissimusque esset tum ob multiplicem scientiam de Deo, tum ob eam quam acquisierat a Tyrbone, a quo omnes uiri illius praestigias exacte didicerat. Ecce Manes adest cum uiris quos secum ducebat. Statim igitur ueniunt ad publicam disputationem in ipsa urbe Caschara, prius iudicibus delectis ad quaestionis ipsorum discussionem, Marfipo externae doctrinae philosopho, Claudio medico & sophista, Aegialeo natura grammatico, & Cleobulo sophista. Et quum multa uerba dicta essent ex utraque parte, ipso Mane fabulosam doctrinam praetendente, Archelaus uero uelut forti armigero, propria sua uirtute aduersariorum tela executiente. Tandem uictus est Manes, & iudicium iudicio ueritas brauium tulit. Id quod mirum non erat, cum per se consistat

Principia rerum duo.

Animam in omnibus eadem.

Epistolam quam excepit. Verum interpretatus fuit. Hae ubi lectione. Saepius mentis suae certum. Marcellum uenit. At rina etiam fidei. Pardalim autem luere incursum peccata cor.

consistat ueritas, & subuerti nō possit, etiamsi iniquitas per impudentiam inducitur ueritatis firmitati se opponat, quum mendacium nō habeat substantiam neq; fundamentum, quemadmodum & umbra tenebrarū, & lubricus gressus serpentis, & inualidum pedum fulcimentum. Hinc itaq; Manes aufugit, populo uolente ipsum lapidibus obruere, & nisi Marcellus interuenisset, & reuerenda persona sua populū placasset, iam dudum miser ille mortuus esset. Digressus autem, hinc uenit in pagum quendam Cascharorum Diodoridem appellatum. In quo Tryphon quidam mansuetissimus illo tempore eius presbyter erat, quem ubi accessisset Manes, rursus turbas ciebat, placens sibi ob deprehensum uirum, bonum quidem in cæteris ac pietate admirandum, uerum eloquentia pauperē, sed & in his nō ualuit illudere CHRISTI seruo, ut uel sperauerat. Deus enim semper sperantibus in ipsum dona ex Spiritu sancto suppeditat ac parat. uelut etiā promisit mentiri nescius. Nescitis solliciti quid loquamini. Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris mei qui loquitur in uobis. Hinc igitur rursus uolente illo disputare aduersus Tryphonem presbyterum, & ipso in multis contradicente, & ad Archelaum de hac rescribente, quod uir quidam uenisset eō, uelut lupo rapax, & qui ouile perdere conaretur. Proinde rogo scribe mihi quid aduersus hūc facere oporteat, aut quibus rationibus improbæ doctrinæ contradicam. Et si quidem ipse dignatus fueris accedere, à solitudine liberabis ouile CHRISTI & pecora ipsius. Archelaus autem misit ad ipsum duos libros per quos ex facili Mani resisteret. significans ipsi ut aduētum ipsius expectaret. Manes uero in mediū pagum diluculo progressus, prouocat Tryphonem ad disputationem, Tryphone autem comparente, ac respondente ipsi ad uerbum apte ad ea quæ petebat, iuxta datam ipsi à Deo intelligentiam, perstringenteq; impostorem placide quodammodo in quibus sibi ipsi nō integrè constabat: profilit Archelaus uelut fortis paterfamiliās suorum curam gerens, & cum fiducia prædam abducere conantem aggrediens fremebat. Statim autem ubi uidit Manes Archelaum, blande ex simulatione dixit: Sine me aduersus Tryphonem disputare, excedit enim me tua dignitas propter episcopatum. Hic autem cōsutato ipsius sermone, ipsoq; simulatore declarato, ipsum cōpescuit. Quum autem prolatis ab ipso sermones soluisset, rursus ipsum in confusionē adduxit, ut ne os quidem aperire posset. At populi rursus zelo commoti, scelestum illum interficere conabantur. Verum fuga elapsus Manes, in prædictum castellum Arabionis rursus serecipit. Hinc uero ubi cognouisset rex Persarum Manis refugium, missis eō suis captum ipsum in prædicto castello ignominiose in Persidem pertraxit. & cutem ipsius harundine excoriarī iussit, & sic de ipso poenas sumpsit. Vnde & excoriatum harundine utrem ipsius paleis expletum, etiam hodie in Perside habent. Atque sic uitam finiuit. Quapropter ipsi Manichæi strata sua super harundines faciunt. Sic autem ipso mortuo, & relictis discipulis quos diximus, Adda, Thoma & Hermea: hi sanè anteaquam ipse periret nam penderet iuxta relatum modum, emissi erant ab ipso, Hermeas in Aegyptum, cum quo etiam multi conuersati sunt. Non enim est antiqua hæresis, & qui cum prædicto Hermea conuersati sunt, nobis de ipso narrauerunt. Addas uero in superioribus orientis partes. Thomas autem in Iudæam. ex quibus corroboratum est dogma hucusque. Dicebat porro Manes seipsum esse Spiritum paracletum, & aliquando Apostolum CHRISTI seipsum dicit, aliquando Spiritum paracletum, & ingens est cæcitatē huius maligna morum abalienatio. Cæterum deinceps & charissimi, necessarium est ut in ipsam hæresim eiusq; uanitatem dicamus: Nam relata omnia iuxta historiæ seriem exposui: ubi sanè incipit docere ac scribere ac dicere perniciosissimus Manes, in suo de fide libro. Libros enim diuersos hic edidit. Vnum eiusdem numeri cum uigintiduabus literis Syrorum per alphabetum compositum. Vtuntur enim plurimi Persarum post Persicaliterarū elementa, etiam Syrorū literis. Quemad-

Manes excoriat.

Syrorum literarum apud Persas.

Quemadmodum sint propriæ feruntur linguam maledicentia. Sunt autem partes librorum. Alium autem Thoma dicitur paruum alicuius curiositate ab Astrologiam, & tiones ac magicas & Materia: Lux ut nihil inter se cōgus circulatoris iparsus est, talia cōcontrarietatem, & gna est reliqua nō improbitas ostendit uana Græcorum hæc sycophantia consentaneis rationibus qui prudenter inueniunt duo sunt cōtemporaneus: hoc autem nihil enim semper edidisti, o tu blasphemasti Lucem, aliter deinde, quod inueniunt alterum contraria uelut diximus etiam inter se cōhabentia, & omnia inter se separatim terminantur requiruntur terminantur utraque communionem prohibens in neutrum ab utroque ex duobus prout cui assimilatur iunctio contraria. Si uerum duo sunt seorsum duo principes ambobus, & quicquam cōcipit. Et decem alius mediato-

Quemadmodum apud nos multę gentes Gręcis literis utuntur, & quidem quum sint proprię fermę in singulis gentibus literę. Alij autem profundissimam Syrorum linguam magni faciunt, & linguam circa Palmyram, tum ipsam, tum ipsius elementa. Sunt autem hæc duo & uiginti. Quapropter & ipse liber in uiginti duas partes librorum sectus est. Huic autem libro indunt nomen, Manichęi mysteria: Alium autem Thesaurum appellant. Sed & alios libros confuit. Thesaurum uidelicet paruum appellatum. Et alium de Astrologia: Non enim ab huiusmodi uana curiositate absunt. Imò potius ad ostentationem in promptu propositam habēt Astrologiam, & amuleta, quę appenduntur uidelicet, & alias quasdam incantationes ac magicas artes. Incipit igitur in libro suo dicere idem Manes. Erat Deus & Materia: Lux & tenebrę: Bonum & Malum: in omnibus extremē contraria, ut nihil inter se comunē haberent alterum cum altero. Ethic quidem est prologus circulatoris illius. Hinc malignas suas artes auspicatur. Et liber quidem late sparsus est, talia quędam alia mala continens: quorum difficultatem & uerborum contrarietatem, etiam ex ipso initio scopi depræhendere datur. Etiam si enim magna est reliqua nugacitas & fabulosa tractatio, tamen ex introductione tota ipsius improbitas ostendetur. Nam quod dicit, Erat Deus & Materia: nihil diuersum à uana Gręcorum opinione dixit. Facilis autem depræhensu ac destructu est, noua hæc sycophantię sapientia. Duo enim simul esse contempera ac sempiterna, ex consentaneis ratiocinationibus, ac prudenti intelligentia impossibile est, apud eū qui prudenter iudicare nouit, & notum hoc est omnibus intelligentia pręditis. Si enim duo sunt cōtemporanea, ne nomine quidem inter se euariāt. Quicquid enim contemporaneum est, est etiam coæternum. Coæternum autem, etiam semper existens: hoc autem Deus, qui maximē ab aliqua causa principium non accepit. Nihil enim sempiternum quàm solus Deus. Diuersis enim nominibus hæc principia edidisti, o tu barbare mente, & humanę naturę hostis. Et alterum quidem appellasti Lucem, alterum Tenebras. Et rursus alterum bonum, alterum malum. Dicis deinde, quod in omnibus extremē hæc sunt contraria, ita ut nihil commune habeant alterum cum altero. Ergo separas hæc inter se? palam enim est quod sunt contraria uelut dixisti. Si autem quę simul sunt, natura amica ac concordia esse solent, etiam inter se conuersantia inuenientur, simulq; de gentia ac societatem comunē habentia, & omnino non inuicem discedētia, propter excellentiam amoris. Si uero inter se separata sunt, omnino unumquodq; horum terminatum est. Omne autem terminatum, nō est perfectum. Finitur enim eo quod terminatum est. Et aliās requiretur terminus ad utrorumq; terminationem, ut ne iuxta fines se mutuò contingentia utraq; priuatim per fines inter se coniungantur, & alterum cum altero communionem habeat, & contrarietatis terminum disperdat. Et si dederis quid prohibens in medio amborum, non amplius id quod prohibet simile his erit, sed neutrum ab utrisq; erit. Si enim ab una parte assimilabitur id quod prohibet uni ex duobus prius dictis æternis, non amplius alienum erit id, quod prohibet ab eo, cui assimilatur, sed ei, cui assimilatur coniunctum, & per adæquatam partem coniunctio continget: & non amplius terminabitur in duarum naturarum inter se distantia. Si uero neq; simile est duobus, neq; ex parte particeps alterius, non amplius duo sunt sempiterna ac semper existentia. Sed de cætero sunt tria. Et non amplius duo sunt principia, & duo prima inter se contraria, sed aliud tertium, & contrarium ambobus, & dissimile utrisq;, id quod prohibet in medio duorum, & cum neutro quicquam commune habet, ob peregrinitatem, & neq; amborum similitudinē accipit. Et de cætero erunt non amplius duo, sed tria hæc. Quin & aliās requiretur alius mediator, & quartus quidam, qui terminum hunc fugat. Non enim poterint

Syrorum litera apud Persas.

Libri Manichęi.

Principia II. refutata.

Principia III.

B duo

duo terminum ponere aut murum, nisi alius fuerit qui terminum præscribat, & id quod prohibet in medium amborum immittat, & hic scientia præditus ac prudens, & moribus mansuetus ac celebris, ut utroque ad ineundam pacem persuaderet possit. Erit igitur unus qui terminum præscribit, & unum quod prohibet, & duo quæ terminantur. Et non amplius duo tantum principia, sed & tria, & quatuor. Et secundum hunc modum, ad multa principia mentem convertere licet: & III. Principia finere ea quæ sunt, & imaginari ea quæ non sunt. Vnum uero hoc quærit improbus ille, ut ne maliciam Deo ammisceat. Nam & absurdum est hanc Deo adtribuere. Et diuinæ ac Ecclesiasticæ scripturæ character hoc confitetur, Deum penitus alienum & impermixtum à malo esse. Deus enim nihil mali fecit, sed omnia ualde bona: ut qui bonus sit natura, incompræhensibilis essentia, omnia conueniens, & ipse à nemine contentus. Neque igitur malum semper erat, neque ex Deo factum est malum. Quum itaque neque sit malum, neque semper sit, neque ex Deo factum sit, reliquum est ut quæramus, quali modo id, quod non est semper, principium autem habuit ut esset, desinit autem & perit, & in finem non permanet, unde principium habuit. Et quum hoc quæsiuerimus, primum considerandum est, quale est malum, & in quale sit malum: Et an est aliquid circumscriptum, aut corpus, ut ita dicam, aut substantiam habet, aut radicem acquirere potest, & quum hæc considerauerimus intra nos ipsos, substantia carens reperietur malum, & nullam radicem habens, sed usque ad opera tantum actiue humanæ operationis effectuum esse. Nam in hoc quod facimus nos, malum est: In eo uero quod non facimus, non est cogitatione nostra excogitante, quid nam est malum operari non placens Deo, & neque potens contradicere Deo, neque diuinitati repugnare. Quicquid enim ab hominibus excindi ac tolli potest, id multo minus Deo resistere potest. Sed et simul de diabolo sic distinguendum est, quod non à creatione naturaliter malus creatus sit, sed sibipsum post tempus malum facere excogitauit, & de quo ignotum non est, qualis futurus fuerit. Verum creatus est una cum omnibus bene, quum Deus propter excellentem iustitiam, & ob eximiam bonitatem, omnes & omnia utilissima esse uoluerit, & sua bona omnibus proposuerit. Iuxta permissionem uero liberi arbitrii, omnibus propria uoluntate uti concedat, ut quisque quod uoluerit faciat, quo ipse quidem malorum causa non sit, discretio autem sit eorum, qui ad uirtutem procedunt, & uicissim benignitatis ac bonitatis ipsius præmia accipiunt. At inuenit ille Manes, Deum à malicia eximere uolens, maliciam magis ipsi ex æquo attribuit. Simul autem omnem creaturam uituperare non erubescit, ex erroribus nobis fientibus occasiones adeptus, & in omne opificiū æqualiter contexens, propugnator magis, ac defensor factus est malicie, quam se abnegare dicit: & quando aduersus ipsam, amicitiam quandam ac societatem cum ipsa amplectens, quando substantiam ipsi tribuit, & perpetuam ipsam prædicat, ac cum Deo semper æquum non esse cessare. Nominibus etiam quibusdam ipsam appellans, per omnem tractationem à ueritate excidere comperitur: quum omnis creatura bene sit à Deo creata, ex his quæ ipse adducit testimonijs. Et primum quidem Materiam hæc uocauit: Iuxta eandem autem sententiam existimat hanc esse corruptionem. Et primum si est corruptio, cuius ergo fuerit corruptio? Et si quidem aliorum corruptio existit, Ipsa uero perpetua est. Ergo iam dudum res corrupta, & ipsa sola consistit, dum tanto tempore potentiæ suæ actionem operatur, & non excinditur. Si uero si ipsius est corruptio, corrumpens & domans consumensque ac perdens: perditur ergo & non consistet, ut quæ seipsam consumit ac corrumpit: Quomodo igitur consistit tanto tempore existens iuxta circulatoris rationem? simul autem nullam omnino societatem habebit cum uita, neque simul cum uita neque cum bonitate reperietur. Quando

Quando uero
dit undique
ro habeat, ex
ptilibus uenen
ipsum uero no
in serpente &
tidotus aduers
quidem homin
illo nomine ui
Atque sic unum
habere potest,
bona & iucunda
de: Et nusquam
totum mundum
Et uidit Deus
diatorum hum
tem ex homini
cem, & quæ in
non nouerat, q
num: Et sic de
in celo, de pec
dixit, & uidit D
est, uelut per ex
sint omnia bon
lignorum op
iuxta uerissimu
malicie priuati
inter homines
doctrinam inu
xit quod bonu
terra creatura,
diturus erat D
minem secund
piscibus maris
omnibus quæ
contenta fuit c
tamento. Si en
creaturæ opific
nibus est: quo
quando sanè in
forum, postqu
monio ob signa
ualde, cum add
ei: quò radice
ut maliciam fer
enim erat malu
testimonio ap
men, uelut dix
fumentis. Ma

Quando uero in unaquaq; creatura ab ipso uituperata etiam bonitas inest; concidit undiquaq; sermo ipsius de malicia, eò quòd communitatem alterum cum altero habeat, ex his, quæ ab ipso dicta sunt: ut uerbi causa de serpentibus, & alijs reptilibus uenenum iaculantibus dicamus. Nam quæ ad utilitatem sunt creata, apud ipsum uero nomine uituperata, inter ipsa etiam oppositum malicie reperitur. Sic in serpente & alijs: ex quibus enim uenenum est ad mortem, in ijsdem etiam antidotus aduersus mortem & afflictionem eorum, qui ab illis percussi sunt. Et dies quidem hominibus ad opera, & ut illuminentur ac uideant, Sed & nox quæ ab illo nomine uituperatur, requies quædam comperitur, ex Deo hominibus facta. Atq; sic unum bonum esse comperitur, & quod non à peccatis in nobis nomen habere potest, aut quod æqualiter mali æquiocationem inueniat. Omnia enim bona & iucunda, & nihil à quoquam reiiciendum. Et ecce inquit, omnia bona ualde: Et nusquam est malicie radix. Huius enim gratia etiam Deus ab initio creans totum mundum per suam bonitatem, in singulis creaturis bonum intulit, dicens: Et uidit Deus quod esset bonum: quo bono ipsi testimonium præberet, & infirmorum humanæ naturæ calliditatem tolleret, qui per malignas fabulas ueritatem ex hominibus dissipare ac delere cogitant: Fecit enim cælum, & terram, & lucem, & quæ in terra sunt prima die, & uidit, & ecce bonum, inquit scriptura. Ergo non nouerat, quod bonum facturum esset, quia postquam factum est dicit, Ecce bonum: Et sic deinceps, de aquis, de mari, de germinibus, de lignis, de luminaribus in cælo, de pecoribus, de uolatilibus, & reptilibus ac piscibus. De singulis enim dixit, & uidit Deus, & ecce bonum: Non prius ignorans, neq; postquam factum est, uelut per experientiam adeptus, ut sciret quod esset bonum: sed ab eo quod sint omnia bona, & quod nusquam sit malum, præuaticinatus est: propter malignorum opinionem, quum omnia bona sint, & bonitatis testimonium habeant, iuxta uerissimum boni testimonium, bonum dixit, quod est omnis mali ac omnis malicie priuatio: & ut ab eo, quòd uniuersa bona sint, tollatur opinio de malicia inter homines excogitata: quòd omnem improbam opinionem eorum, qui hanc doctrinam inuehant, pœnitentia exscinderet. Deinde progressus ad hominem, nò dixit quod bonum, non quod malum sit homo, eminentissima illa super omnia in terra creatura, qui ad principatum creatus est à Deo, inenarrabili sapietia. Cui traditus erat Deus Dominium omniū ab ipso creatorum, sicut dicit. Faciamus hominem secundum imaginem nostram, & secundum similitudinem: & imperet piscibus maris & uolatilibus cæli, ac reptilibus terræ, et pecoribus ac bestiis, atque omnibus quæ sunt in terra: Sed quoniam secundum imaginem Dei creatus est, contenta fuit diuina scriptura tanta dignitate, non opus habens ampliore additamento. Si enim ipsius bonitatis imaginem habet, Domini Dei uidelicet omnis creaturæ opificis & boni, ex quo est omnis fons bonitatis, ex quo bonum in omnibus est: quomodo amplius testimonio opus habeat ut audiat, Ecce bonum: quando sanè imaginem ipsius boni adeptus habebat. Postea uero ad finem uniuersorum, postquam omne opificium perfecit, diuina scriptura omnia eodem testimonio obsignans apposuit, dicens. Et uidit Deus omnia quæ fecit, & ecce bona ualde, cum additamento uocis, ualde. Hæc autem erat sexta dies, & septima requies: quòd radice mali sublata, non amplius reperiat quis occasionem hoc audendi, ut maliciam sempiternam esse cogitet. Sublata est enim ea de ipsa opinio. Nusquam enim erat malum, quum omnia bona essent ualde, & à bono Deo facta, & ipsius testimonio approbata. Materiam porro duplex est appellatio, Alterum enim nomen, uelut dixi, iuxta scelesti huius opinionem, est actionis ac corruptionis confumentis. Materiam autem solemus dicere etiam apparatus uniuscuiusque rei

Materia signi-
ficatio.

apud eos, qui artes exercent, sic dicimus materia lignorum, materia cementaria, materia auri, materia argenti. Dicitur & materia quædam operationis in corporibus, quæ ex corruptionum uitiatione colligitur. Dicitur itaque nouus hic uates, & quæ ante sæcula sunt promittens. Ausus est enim hic etiam Spiritum sanctum seipsum appellare, aliquando uero Apostolum IESV CHRISTI seipsum, uelut dixi, cognominat: quum neque columbæ speciem unquam induerit, neque spiritum paracletum à cælo Apostolis missum, quem promissit unigenitus se missurum, non post multos dies illos termino constituto, sed statim ubi ascendisset, uelut dixit: Si ego abiero, ille ueniet. Et statim in cœnaculo repleti sunt Spiritu Sancto, quum reuer-

» si essent à monte oliuarum, sicut scriptum est. Et uisæ sunt ipsis lingue ignis dis-

» sectæ, & domus impleta est uelut flatu uiolento, & sedit Spiritus super singulos

» eorum, & loquebantur linguis miracula Dei, & unusquisque audiebat propria lingua. Erant autem ex omni genere sub cælo: & unusquisque per spiritum consolationem accipiebat, tum Apostoli per ipsum donum, tum omnes gentes per auditionem admirandæ doctrinæ Dei. Si enim spiritus paracletus, quem Dominus discipulis promissit, hic circulator fuisset uerè furiosus, et cognomini suo satisfacere abissent Apostoli priuati promissione, quum audierint à mentiri nescio Domino, se accepturos donum Sancti Spiritus, non post multos hos dies. Et comperitur impostor ille contra CHRISTVM mendacia confingere, ut qui non impleuit, quæ ab ipso sunt dicta. Præterijt enim generatio Apostolorum, à Petro inquit, usque ad Paulum & Ioannem, qui etiam diu fuit in mundo, usque ad tempora Traiani. Præterijt etiam Iacobus primus Episcopus in Hierosolymis, frater Dominus cognominatus, filius autem Ioseph ex propria ipsius uxore genitus, cum reliquis suis fratribus. Cum quibus conuersatus Dominus IESVS CHRISTVS, ex Maria semper uirgine secundum carnem natus, in ordine fratrum consequutus est hoc, ut frater ipsorum uocetur. Præterierunt etiam ex eadem ipsius sede sancti omnes, & cum ipsis Symeon filij patris eius, filius Clopæ fratris Ioseph. Quorum tempora consequenter & iuxta seriem à Iacobo Episcopo, per successionem in Hierosolymis Episcopos, & singulos cum ipsis reges subiuncti, usque ad tempus supra indicati Aureliani & Probi, in quo hic Manes cognitus factus est, homo existens Persa, qui hanc doctrinam alienam in mundum genuit. Et habet sic-

Episcoporum
Hierosoly.
ordo.

1. Iacobus, qui ligno percussus in Hierosolymis martyrium subiit, usque ad Neronem.
2. Symeon, sub Traiano crucifixus est.
3. Iudas.
4. Zacharias.
5. Tobias.
6. Beniamin.
7. Ioannes, usque ad decimum nonum annum Traiani.
8. Matthias.
9. Philippus.
10. Seneca.
11. Iustus, usque ad Adrianum.
12. Leui.
13. Vaphris.
14. Iosis.
15. Iudas, usque ad undecimum annum Antonini.
16. Marcus, ex circumcisione Episcopi fuerunt in Hierusalem. Ex gentibus uero hi.
17. Cassianus.
18. Publius.
19. Maximus.
20. Iulianus. Hi omnes usque ad decimum annum Antonini Pij.
21. Graianus.
22. Symmachus.
23. Gaius, usque ad tempora Veri octauum ipsius annum.
24. Iulianus.
25. Capito.
26. Maximus, usque ad decimum sextum annum Veri.
27. Antoninus.
28. Valens.
29. Dolichianus, usque ad Commodum.
30. Narcissus.
31. Diocletianus, usque ad Severum.
32. Germanion.
33. Gordius, usque ad Antoninum.
34. Narcissus, usque ad Alexandrum filium Mamae, non Macedonem illum, sed alium.
35. Alexander, usque ad eundem Alexandrum.
36. Mazabanus, usque ad Gallum & Volusianum.
37. Hymeneus, usque ad Aurelianum, ac summa uero ab assumptione CHRISTI usque ad Manem, & Aurelianum, iuxta Probum reges, anni sunt CCLXXVI. secundum aliquos Chronographos, iuxta alios CCXLVI. Et ab eo tempore hucusque alij fuerunt Episcopi. Bazas: Hermon.

mon, Macaris, Maximus, Cyrillus: Erennis: Cyrillus alius: Hilarionus: qui nunc detinet Ecclesiam, cui obijcitur quod sit Arianorum sectæ. Reges autem deinceps sequuti, quorum tempora coniuncta fuerunt, hi sunt. Aureliano sublato, Tacitus, menses sex, Carus & Carinus & Numerianus, menses duos, Diocletianus, annos uiginti. Maximianus, Licinius, Constantinus, Constantius, Iulianus, Iouianus, Valentinianus, Valens, Gratianus, ut sint à prædicto Manes usque in præsens tempus, Valentis quidem annum XIII. Gratiani uero annum nonum, Valentiniani Junioris annum primum: anni nonaginta tres. Quando quarto anno Aureliani, & temporibus Hymenæi episcopi Hierosolymorum, emissus est in mundum hic error, diaboli habitantis in ipso operatio ac imaginatio, ut à ueritate seduceret eos qui ipsi obedirent. Confutata igitur est undiquaque ipsis nequitia. Quare mens prudentium omnia exacte cognoscens, adulteratam ipsius ueritatem cognoscet ac condemnabit. Si uero etiam alia omnia ipsius sophismata, nugis referta, obliquaque ac inconsistentia, quæ ab omnibus intelligentia præditis deridentur, ex ordine ad uerbum proponere uelim, & quæ his omnibus opponi possunt conscribere, uereor ne in nimis magnam molem tractationem contra ipsum extendam. Iam uero à magis uiris admirabiles contradictiones ad ipsum confutandum factæ sunt: ab Archelao quidem Episcopo sicut antea dixi, ab Origene uero uelut audiui. Et ab Eusebio Cæsareæ, & Eusebio Emeses, Serapione Thunis, Athanasio Alexandria, Georgio Laodiceæ, Apollinario Laodiceæ Episcopo, Titoque & multis qui contra ipsum dixerunt. Nihil tamen molesti erit, etiam à nostra inopia pauca quædam in miserrimi homuncionis confusionem dici, ad subuertendum erroneam ipsius omnibus mentem ac sententiam, uelut etiam antea diximus. Velim autem non austeris uerbis confutationem ipsius facere, sed quantum eius fieri possit mansuete, nisi omnium Dominum effræni lingua impetere non erubisset, ut qui statim ipsum creatorem negarit, qui totam hanc cœli ac terræ molem omniumque quæ in eis sunt, & uniuersa in mundo fecit. Alterum uero quendam imagnetur Deum, qui non est, relicto eo qui est. Excidit enim à ueritate, & accidit ipsi ridiculi prouerbij factum. Sicut coruus cibum habens in ore, & umbra cibi in aqua conspecta, uolens alterum cibum assequi, præsentem amisit, & eam qui nullus erat non est assequutus. Quis uero ferre poterit blasphemum illum? Si enim patres habemus secundum carnem, & non ferimus ut quis ipsos uituperet, quanto magis si audiamus Dominum Deum omnium à malignissimo Mane blasphemij impeti? Quum igitur per misericordiam Dei pluuia demittantur iuxta ipsius bonitatem, ipse maledicus dicere non erubescit, pluias non ex Deo esse, sed ex principum defluxu. At reliqua dicere cui non ridiculum uideatur, ut fermè Philistionis scripta magis sit necessaria, quàm huius fabulosa imitamenta? Humeriferum enim confingens, docet eum gestare uniuersam terram, & per triginta, inquit, annos lassato humero, in alterum humerum transferre, ac terræ motus fieri. Si autem esset hoc, secundum naturam res esset, & non esset diuina. Redarguunt autem in hoc, secundum naturam ipsius uerba, ubi dixit, Estote boni sicut pater uester cœlestis, quoniam oriri sinit solem suum super iustos & iniustos, & mittit pluiam suam super malos & bonos. Et hoc, Erunt terræ motus in locis, & famæ & pestes. Si uero ex natura, aut iuxta consuetudinem terræ motus fiunt, sæpe sanè quum terræ motus per regiones fiunt, contingitque per totum annum per singulas noctes sæpe terram concuti. Nunquid ergo fauciatis Humeriferi humeris, laborem non ferens ille ducitur assiduam commotionem faciens? Et

*Prouerbum
de coruo.*

*Philistion fa-
bulator.*

*Humeriferi fa-
bula.*

*Animas in Lu-
nam assumi.*

quis talem stulticiam feret? Quid uero aliud probabile non ausus est dicere? Afferit enim hic animas, quæ erroris ipsius cognitionem habent, assumi in Lunâ, quum lucida animæ essentia existat. Quapropter inquit, augetur Luna & decrescit ac deficit, dum impletur ab animis eorum qui in cognitione incredulitatis ipsius moriuntur. Deinde easdem à luna minore uidelicet scapha depleri dicit, & in Solem assumi, atq; in beatorum sæculum deponi. At semper cæca malicia suam ipsius confusionem ignorat, quod à suis uerbis redarguitur, nugarum perfectionem absoluere non potens. Primum equidem unus homo formatus est, ipse Adam, ex quo geniti sunt filij & filiae. In principio autem creationis mundi, circa centesimum plus minus Adæ annum, occiditur Abel annorum plus minus triginta. Post hunc primum occisum, moritur in terra Adam protoplastus annorum nongentorum triginta, sole & luna & astris à quarta die in cælo fixis ac creatis. Quid igitur dixerimus o bone, confitebimur dementiæ tuæ argumentum? Quomodo enim potuerunt nongenti triginta anni fieri, citra lunæ augmentum ac decrementum? Qualibus itaq; uita defunctorum animis augetur Luna & implebatur, dic mihi? Verum ignorabat Manichæus quod sunt aliqui intelligentia præditi, qui non mendacibus uerbis, sed uerissimis demonstrationibus fidem habent. Deinde demus sic esse, quod non est, absit, & ab animis Manichæorum impleri Lunam, dum plena sit: quomodo amplius consistet tale argumentum? Si enim nullus Manichæorum post decimam quintam Lunæ diem moreretur, sed præfinitum tempus esset sanctum, ut usq; ad decimam quintam Lunæ diem Manichæi morerentur, post decimam quintam uero non amplius morerentur, usquequo Lunæ onus depositum esset, ut rursus à nouilunio impleri inciperet: probabile sanè esset mendacium ipsorum. Nunc uero minime uerisimile existit. Quotidie enim moriuntur, & elementa à Deo constituta cursum suum secunt, & rursus non consistet onus illud animarum in Luna siens. Rursus porro iuxta improbitatis uersutiam dicit, matrem uniuersorum quæ uirtutem suam concessit, ex cælo descendere ut eam fureretur à principibus, & auferat ab ipsis uirtutem quæ ex supernis acceperunt. Vult enim dicere, quod principatus & potestates, bello illato Deo uiuo, magnam & incompræhensibilem ab ipso uirtutem rapuerunt, quam animam nominat. Et o ingentem huius absurditatem. Quisquis enim uigetur, & cui aliquid rapitur, inferior est. Si itaq; principatus bono Deo superato, uirtutem ab ipso de armatura ipsius auulserunt, fortiores ipsi illo erunt. Ille uero quum his primum cesserit, rursus ab ipsis auferre non potest direptam ab ipso uirtutem, quum ab initio aduersarijs resistere non potuerit. Et aliàs, etiamsi aliquando rursus uictor euadens contra aduersarios, abreptam uirtutem illis abstulerit, quum radix & principium mali adhuc sine principe maneat, & penitus tolli non possit: rursus denuo bello commoto ampliorem uirtutem sibi ipsi acquires, rursum olim acceptam à Deo bono uirtutem, per potentiam quandam præualens, rursus abripiet. Et erit semper renitens malum, resistensq; & nunq; detineri potens, perpetuoq; rapiet & rapinam patietur. Si uero etiam dixerint uasani illi omnibus modis decepti, Si bonus Deus armaturam partis ab ipso abreptæ temporis progressu liberabit, tunc principatus & potestates aduersæ uirtutis dissipabit ac disperdet. Et si adhuc erit hoc, & si omnino dissipabit ac disperdet bonus Deus: concidit præstigiatoris sermo, qui dicit non esse iustum illum bonum, neq; in iudicio condemnare peccantem, neq; tormentis tradere, neq; occidere. Si enim omnino diabolus siue oppositam actionem dissipare ac disperdere conatur, aut per se non amplius erit bonus, uelut ipsius sermo habet, aut eo quod quum bonus sit, malum

malum confu-
est, qui unicu-
bono & in bo-
Et undiquaq;
Cæterum ad
Archelaus a
Tyrbon uni-
itaq; interro-
ctrina, Tyrb

SI Manis f
Singenitos
rum quidem
alteri tenebr
rum uero, co
mentum hor
Quemadmo
ut uterq; sua
suis inuaseru
pater tenebr
latam Matr
quinq; elem
induisset ho
cum tenebr
bant ex arm
fra primus h
tem ab ipso
disset & ded
detentus pe
propterea N
gni causa, uo
uiuens spiri
principes su
sphaera. Tu
Et sic fecit u
in octo spec
& terræ mo
misit bonu
ueniens au
& quotiesc
rum trans
perentur ip
cipum prin
minem iux
Hæc est d
pater uiue
filium suu
demisit. Et

malum consumit. Et erit hic qui coelum & terram fecit Dominus, uelut etiā reuera est, qui unicuique retribuit iuxta opera ipsius, qui propter excellentem bonitatem, bono & in bonitate fatigato bonum exhibet, & ei qui mala fecit, iusticiā retribuit. Et undiqueque confutata est ipsius opinio corda hominum in contraria corrūpens. Ceterum ad uerbum deinceps opinionem ipsius commode subiungā, ex his quae Archelaus aduersus ipsum tractauit in contradictione aduersus ipsum, uelut ipse Tyrbon unus ex discipulis ipsius reuelauit, cuius supra mentionem feci. Quum itaque interrogassent Archelaus episcopus & Marcellus Tyrbonem de Manis doctrina, Tyrbo respondit dicens ea quae ex libro apposui, & sunt haec.

Manichæi dogmatum Catalogus.

SI Manis fidem discere uultis, à me breuiter ipsam audite. Hic duos colit Deos Singenitos, per se naturales, sempiternos: alterum alteri oppositum: & alterum quidem bonum, alterum uero malum introducit, alteri lucis nomen tribuens, alteri tenebrarum. Et lucis quidem esse partem, animam in hominibus, tenebrarum uero, corpus & materiae opificium. Commixtionem autem siue temperamentum horum factum esse dicit hoc modo, assimilians hos duos huic exemplo. Quemadmodum si duo reges inter se pugnarent, qui essent ab initio hostes, ita ut uterque sua seorsim haberet. Et tenebrae quidem collectis copiis ex confinibus suis inuaserunt ac bello lacefferunt lucem. Quum autem cognouisset bonus pater tenebras in terram ipsius irruptionem fecisse, emisit ex se uirtutem appellatam Matrem uitae. Ipsa uero produxit primum hominem, & primus homo quinque elementa, sunt autem, Ventus, lux, aqua, ignis & Materia. Et quum haec induisset homo uelut ad apparatus belli, descendisse ipsum ait infra & pugnasse cum tenebris. At principes tenebrarum bellum contra ipsum parantes, comederant ex armatura ipsius, id quod est ipsa anima. Et tunc grauiter pressus est illic infra primus homo à tenebris. Et nisi pater preces ipsius exaudisset, & alteram uirtutem ab ipso productam, uiuum spiritum appellatam demisisset, & nisi hic descendisset & dedisset ipsi dexteram, & ex tenebris eduxisset, iam dudum primus homo detentus periculum incurrisset. Ex eo itaque tempore reliquit inferne animam. Et propterea Manichæi ubi obuiam alter alteri factus fuerit, dexteram dant sibi ipsi sibi causa, uelut à tenebris seruati. In tenebris enim omnes haereses esse dicit. Tunc uiuens spiritus mundum creauit: & ipse gestans alias tres uirtutes descendit, & principes sursum tulit, & in firmamento cruci affixit, quod est ipsum corpus ipsa sphaera. Tunc rursus uiuens spiritus creauit luminaria, quae sunt animae reliquiae. Et sic fecit ut firmamentum circulo omnia circumdaret. Et rursus creauit terram in octo species. At humerifer infra gestat, & ubi lassatus fuerit gestando, tremitt, & terrae motus causa fit, iuxta statutum tempus. Huius gratia filium suum demisit bonus pater ex sinibus in cor terrae, & in infimas huius partes, quo ipsi conueniens autoramentum, ac iustum atque integrum statum praescriberet ac daret, & quotiescunque terrae motus fit, aut lassatus tremitt, aut in alterum humerum transfert. Tunc itaque etiam Materia à se ipsa creauit plantas. Et quum raperentur ipsae à quibusdam principibus, conuocauit bonus pater omnes principum primarios, & accepit ab ipsis singulis unam uirtutem, & construxit hominem iuxta ideam ac formam primi illius hominis, & ligauit in ipso animam. Haec est de commixtione ac temperamento tractatio. Quando uero uidebat pater uiuens animam in corpore premi, ut qui miserator est & misericors, misit filium suum dilectum in animae salutem. Nam ob hanc, & humeriferi causam, ipsum demisit. Et filius delatus transformauit seipsum in hominis speciem, & apparuit

Elementa V.

Dexteram porrigendi causa.

*Animarum sal
uatio mire ex
cogitata.*

*Luminaria ef-
se nauet.*

*Mortis causa
ridicula.*

*Animarū tran-
situs de corpo-
ribus ad cor-
pora.*

hominibus uelut homo, quum non esset homo, & homines putabant ipsum natum esse. Quum igitur uenisset, opificium ad animarum salutem fecit, & machinam composuit habentem duodecim cados, quæ dum à sphaera uertitur, morientium animas haurit, & has magnum luminare radijs acceptas purgat, & Lunæ tradit, & sic impletur Lunæ discus à nobis appellatus. Naues enim, siue scaphas traiectorias esse dicit duo luminaria. Deinde ubi repleta fuerit Luna, transmittit in Subsolanum, & sic oneris depulsionem facit, ac alleuiatur. Atque sic rursus implet scapham, & rursus deplet, dum hauriuntur animæ à cadis, usquequo propriam suam animæ partem seruet. Omnem enim animam & omne animal quod mouetur, boni patris essentiæ particeps esse dicit. Quum igitur luna omnis animarum sæculis patris tradit, permanent in gloriæ columna, quæ uocatur ær perfectus: hic autem ær columna est lucis: resectus est enim animis purgatus. Hæc est causa, per quam animæ saluantur. Causa uero cur homines moriantur, rursus hæc est. Virgo quædam pulchra, ornata, ad persuadendum ualde apta, deprædari conatur principes, qui in firmamentum à uiuente spiritu sublati sunt ac crucifixi. Videtur autem masculis quidem, femina esse formosa, feminis uero adolescens speciosus & amari dignus. Et principes quidem ubi uident ipsam ornatam, amoris cæstro stimulantur, & non potentes ipsam comprehendere, amoris desiderio mente correpti uehementer ardent. Quum igitur currentibus ipsis uirgo disparet, tunc princeps magnus nubes ex seipso emittit, quo per iram suam mundo tenebras inducat. Et sic si pressus fuerit ualde, uelut homo sudans affligitur. Sudor autem ipsius est pluuia. Simul autem & aliter princeps messor appellatus, si à uirgine spoliatus fuerit, diffundit pestem per totam terram, quo homines enecet. Nam corpus hoc mundus appellatur ratione magni mundi. Et homines omnes radices habent infernè superius illigatas. Quum igitur spoliatus fuerit à uirgine, tunc incipit incidere radices hominum, & ubi incisæ fuerint radices ipsorum, tunc incipit pestis fieri, & sic moriuntur. Si uero supernæ radices partes intensione concussæ fuerint, fit & commouetur terræ motus, ita ut humerifer simul commouetur. Atque hæc est mortis causa. Dicam porrò uobis etiam hoc, quomodo anima in omnia corpora transit. Primum purgatur modicum quid ab ipsa, deinde transit in canis, aut camelis, aut alterius animalis corpus. Si uero homicida fuit anima, aut etiam alia animalia interemit, in occisorum corpora transfertur. Si uero reperta fuerit quæ messuit, in mutas illas plantas. Animæ uero nomina hæc sunt. Mens: notio: intelligentia: cogitatio: ratiocinatio. At uero Messores qui metunt, similes sunt principibus qui ab initio in tenebris sunt, quando comedebant ex primi hominis armatura. Quapropter necesse est ipsos transferri in fornem, aut phaselos, aut in ordeum, aut spicam, aut in olera, ut metantur & incendantur. Et si quis comedit panem, necesse est etiam ipsum comedi in panem mutatum. Si quis occiderit auiculam, auicula erit. Si quis occiderit murem, aut ipse mus erit. Si quis est diues in hoc mundo, & exiuerit ex habitaculo suo, necesse est ipsum in pauperis corpus transire, ut & ipse obambulans perat, & postea ad æternum supplicium deueniat. Quum autem corpus hoc tale sit, tum principum, tum materiæ, necesse est eum, qui plantat perseam multa corpora transire, donec perseæ illa dericiatur. Si uero quis ædificat sibi ipsi domum, distrahetur in uniuersa corpora. Si quis lauat in aqua, suam ipsius animam congelat. Et si quis non exhibet electis suis pietatem, punietur in sæcula, & transit in corpora eorum, qui sacris initiati sunt, donec dederit

dederit pietates
electis præbent
ad panem: Neque
si, sed alius fecit
ipsum dixerit ha
ditille. Nam sic
mentum in mac
tur: aut assauerit
Et rursus sunt a
hoc mundo occ
uet manum, læd
tilium, & pisci
pus hoc non est
ter. Paradyfus po
piscetia & alia d
in Paradyso, ex
est. Qui uero ac
est, sed ex parte
uero deprædatis
nam, quod pur
scens ueritatem,
post castigation
usque ad confu
tū esse impietatis
rea seducti, loq
sequitur sermo
non didicit cog
plures sunt quæ
multis nominib
uero non sunt m
randum illud a
minis, & patre
cupiscentiam, I
dicit. Qui dix
& secundum si
est, qui ad alio
faciamus homi
quod est prim
uerunt, dantes
hos facta est for
tem cum ipso m
à principibus,
tur ab ipsis ani
totus mundus
se & ludæis ac
sunt Christiani
tius suis decipit
in illum, qui cu
tur, quia non sp

dederit pietates multas. Et propterea si quid optimum est in eduljijs, id ipsum electis præbent. Et quum panem edere uolunt, orant prius, sic dicentes ad panem: Neque ego te messui, neque molui, neque expressi, neque in clibanum missi, sed alius fecit hæc, & attulit mihi: Ego sine culpa comedo. Et quum apud se ipsum dixerit hæc, dicit ad eum, qui in sacris instituitur, oraui pro te, & sic discit ille. Nam sicut Paulò ante dixi uobis, si quis metit, metetur. Ita si quis frumentum in machinam coniecerit, conijciatur etiam ipse: aut subegerit, subigetur: aut assauerit, assabitur: & propterea interdictum est ipsis, ut ne opus faciant. Et rursus sunt alij quidam mundi, ex quibus oriuntur luminaria hæc, ubi ex hoc mundo occiderunt. Et si quis humi obambulat, lædit terram. Et qui mouet manum, lædit aërem. Nam aër est anima hominum, & animalium, & uolatilium, & piscium, & reptilium. Et si quis in mundo est, dixi uobis quod cor pus hoc non est Dei, sed est materiæ, & est tenebræ, & ipsum obtenebrari oportet. Paradysus porro uocatur mundus. Sunt autem plantæ, quæ in ipso sunt, concupiscentiæ & aliæ deceptiones, quæ hominū cogitationes corrumpunt. At uero arbor in Paradyso, ex qua cognoscunt bonum, est ipse IESVS: cognitio ipsius in mūdo est. Qui uero accipit, discernit bonum & malum. Mundus uero neque ipse Dei est, sed ex parte materiæ formatus est, & propterea omnino disperditur. Quod uero deprædati sunt principes à primo homine, hoc ipsum est, quod implet lunam, quod purgatur quotidie à mundo. Et si egressa fuerit anima non cognoscens ueritatem, traditur dæmonibus, quo edoment ipsum in geennis ignis: & post castigationem transit in corpora, ut dometur, & sic mittitur in magnum ignem, usque ad consummationem. Cæterum de prophetis apud uos sic dicit: Spiritus esse impietatis, siue iniquitatis tenebrarū, quæ ab initio emerferunt. Et propterea seducti, loquuti sunt. Excæcauit enim princeps ipsorum mentem. Et si quis sequitur sermones ipsorum, moritur in æternum illigatus in glebam. Quoniam non didicit cognitionem paracleti. Præcepit autem electis suis solis, qui non plures sunt quam septem numero, Si desideritis edere, orate & mittite oleum multis nominibus adiuratum in caput, ad fidei huius fulcimentum. Nomina uero non sunt mihi manifestata: Soli enim septem his utuntur. Et rursus uenerandum illud ac magnum apud uos nomen Sabaoth, ipsum esse ait, naturam hominis, & patrem concupiscentiæ: & propterea extentis manibus adorant concupiscentiam, Deum ipsam putantes. De Adam uero quomodo creatus est, sic dicit. Qui dixit uenite & faciamus hominem secundum imaginem nostram, & secundum similitudinem, aut secundum formam quam nouimus: princeps est, qui ad alios principes dixit, uenite date mihi de luce quam accepimus, & faciamus hominem secundum nostram principum formam, quam nouimus, quod est primus homo. Et sic creauerunt hominem. Euam uero similiter creauerunt, dantes ipsi ex concupiscentia ipsorum, ad decipiendum Adam. Et per hos facta est formatio mundi, ex principis opificio. Deum autem non habere partem cum ipso mundo, neque gaudere ob ipsum, eò quod ab initio spoliatus est à principibus, & in angustiam reductus. Atque hac de causa mittit, & deprædat ab ipsis animam suam quotidie per luminaria hæc, solem & lunam: à quibus totus mundus & omnis creatura rapitur. At uero eum, qui loquutus est cum Moise & Iudæis ac sacerdotibus, principem tenebrarum esse dicit. Quare unum & idem sunt Christiani & Iudæi & gentes, eundem Deum colentes. Nam in concupiscentijs suis decipit ipsos, quum non sit ueritatis Deus. Propterea igitur quicumque in illum, qui cum Mose ac Prophetis loquutus est, sperant Deum: cum ipso ligabuntur, quia non sperauerunt in Deum ueritatis. Ille enim secundum concupiscentias ipsorum loquutus

Oratio ante
panis esum.

Paradysus Ma
nis.

Propheta
quomodo ha
beantur apud
Manem.

Adam & Eue
formatio.

Mundi con-
sumptio per
ignem.

loquutus est cum ipsis. Post hæc autem omnia in fine dicit, quemadmodum ipse idem scripsit: Quum conspicuam fecerit Senex imaginem suam, tunc humerifer dimittit terram foras, & sic resoluitur magnus ignis, & totum mundum consumit. Deinde rursus dimittit glebam cum nouo sæculo, quo omnes animæ peccatorum ligentur in sæculum. Tunc autem hæc fient, quum statua uenerit. Emisiones autem omnes, IESVS in paruo nauigio, & Mater uitæ, & duodecim gubernatores, & uirgo lucis, & senex tertius in magno nauigio, & Spiritus uiuentis, circa paruum luminare habitabunt, donec ignis consumpserit totum mundum. In quot annis uero hoc futurum sit, numerum non didici. Et postea restitutio erit duarum naturarum. Et principes habitabunt in inferioribus suis partibus, pater uero in superioribus, proprijs receptis. Hanc autem uniuersam doctrinam dedit tribus suis discipulis, iussu unoquoque in regionem abire. Et Adadas quidem orientis partes sortitus est: Thomas uero Syrorum terram adeptus est: Hermeas autem in Ægyptum profectus est: Et usque in hunc diem isthic degunt, dogmatis propositum erigere uolentes. Hæc sunt, quæ ex prædicto libro Archelai apposui. Et sic zizaniosæ in mundo seminationis doctrina excitata est, & sic zizania doctrinæ suæ euomuit. Quot uero ad ridiculi huius imitatoris tantam calumniam quis regerere possit? Itaque omnibus clarum est, etiamsi non efferuescat oratio nostra ad subuersionem, sufficiet tamen ad confusionem, & ad hoc solum cognoscendum, quod omnia, quæ apud ipsos recepta sunt, non consistunt, & nullam uim habent. Priora enim in posterioibus destruit, post-

Contrarietas
dogmatū Ma-
nichæi.

riora uero alia à prioribus loquitur. Aliquando enim mundum ex Deo factum esse uult: Quandoque ex principibus: & Deum non habere aliquam causam in mundum, sed perire mundum: Aliquando uero firmamentum pelles principum esse asserit: Aliquando uero crucifixos ipsos esse dicit supernè in polo, & discurrere, & nubes congregare, & concitari, ac amoris cæstro stimulari ad uirginis conspectum, & ad pulchritudinem adolescentis. Et o ingentem turpitudinem. Quid enim improbius, molestius & turpius dici possit, quàm spiritum ueritatis foeminam seipsum exprimere, aliquando uero mascula specie principibus uideri? Turpe equidem est uirum foeminam fieri, & in foeminæ forma esse. Turpissimum autem rursus mulieres uiros fieri, & uiri habitum gestare. Et quomodo non is, qui uirtutis ac diuinus spiritus est, ab hoc fabulatore Manichæo magis contumelia affici comperietur? Quomodo autem excoriati amoris cæstro stimulantur, dic mihi bone uir? Quomodo uero postquam crucifixi sunt, excoriati sunt? Si uero crucifixi sunt, quomodo discurrunt non apparente potestate? Quis uero tolerarit blasphemum, ex sudoribus principum nos nutriridecernentem? & ab excrementi turpitudine pluuiam nobis demitti? Vnde uero etiam ipse potum bibit, ex pluuijs hauriens cum proprijs suis discipulis? Quomodo autem non ridiculus fuerit, qui corporali necessitate superatur, sudores bibens? Peccatum equidem diuersum est, Non autem tanta erit poena eius, qui inuitus peccat, quanta illius, qui ultrò ex mentis proposito peccatum committit. Etenim alij homines, etiamsi sic esset, quod Absit, imaginatur enim sic insanus ille: tamen ignorantes quod sudores, ac turpes excretiones aquantur ac bibunt, uenia magis ac miseratione digni sunt, quàm qui cum conscientia stimulatus, frustra propter uictam suam debilitatem, iisdem potibus utitur, & alijs ex carne defluxionibus. Et multa sunt per quæ hic, mendaci ore obediens ipsi decepit. Quid enim apud ipsum non est ridiculum, quod putat semina herbarum ac fructuum & leguminum animas esse? Quare etiam ridi-

Peccatorum
diuersitas.

cule iuxta ipsi
Si animæ sunt
eadem est: ma
quàm qui in u
fabulamentum
ipse similis fiat
quinquaginta
uanam ipsius sy
quinquaginta
uno ingestioni
reus erit. Et on
no præditus es
uatore nihil ue
ad nos progres
seruum esse, aff
nibus existit, in
in marinis ac ac
omnibus uisibi
nit ad homines
buisse, & resur
neque sic docet. A
comprehensim
perditam, ut dic
omnes, quos aff
cebant ad ipsu
beneficentiam
adduxerunt ad
sthorum, uelut
aut Gadarenor
quædam habent
moniaci supra
quid rei nobis t
nos? Nouimus
Et rogabant ip
porcos. Et fere
& nunciauerun
dicitur: porcos
autem etiam nu
Gergesenorum
rumpebat uinc
bis tecum est, I
uit ipsum IESVS
gressa erant in
grederentur in
trare in porcos.
duo milia, &
nunciauerunt i
Deus Verbum
antequam inter

cule iuxta ipsius fabulamentum, ad ipsum confutandum dicere aggrediemur. Si animæ sunt grana lentis, & phaseli, & ciceris, & aliorum: Anima uero tauri eadem est: magis laudandi sunt qui carnes edunt, iuxta ipsius adeò rationem, quàm qui in uita ac conuersatione temperata se exercent. Timet enim iuxta suum fabulamentum, ne fortè animatorum animalium & aliorum particeps factus, etià ipse similis fiat, quum contrarium magis contingat: ubi enim conuenerunt uiri quinquaginta aut etiam centum, omnes ex uno tauro nutriuntur, etiam secundum uanam ipsius sycphantiam, & tamen ad ipsius confutationem dicendum. Quod quinquaginta aut centum, rei sunt unius animæ. Qui uero grana seminum edit, in uno ingestionis bolo ac morfu, magis quàm triginta aut quadraginta animarum reus erit. Et omnia ipsius uana sunt ac ridicula. Omni enim, qui mente in Domino præditus est, ueritatis signa ex ipsa uera doctrina manifesta sunt. Etenim Saluatore nihil uerius est ad uitæ hominum reuelationem, Afferit enim hic barbarus ad nos progressus, Persa, ac mente seruus, nihil enim molesti esset corpore ipsum seruum esse, afferit inquam, quod omnes animæ æquales sunt, & quod una in om- *Anima in om- nibus una.*

nibus existit, in hominibus, in pecoribus, in feris, in uolatilibus, in reptilibus, & in marinis ac aquaticis animalibus, & in germinum seminibus, in lignisq; ac alijs omnibus uisibilibus. At non sic ostendit Dominus noster. Profectò enim ubi uenit ad homines saluandos, etiam pecorum sanandorum curam ac medelam habuisset, & resurrectionem lapsorum animalium procurasset. At non sic narrat, nec sic docet. Absit. Verum hominum animas ipse saluare nouit, quam animam compræhensim compræhendens per ænigma dixit: Non ueni nisi propter ouem perditam, ut diceret totam naturam humanam. Et quid dicit scriptura? Curabat omnes, quos afferebant ad ipsum, lunaticos & occupatos uarijs morbis. Adducebant ad ipsum cæcos, surdos, claudos, paralyticos, mutilatos, & super omnes beneficentiam ac medelam suam expandebat. Nusquam autem scriptum est quod adduxerunt ad ipsum animalia. Deinde rursus, quum uenisset in partes Gergesorum, uelut Marcus habet, aut in confinia Gergesenorum, sicut Lucas dicit, aut Gadarenorum uelut Matthæus, aut Gergesenorum, quomodo exemplaria quædam habent (Nam locus is inter tres illas partes medius erat.) Et ecce duo dæmoniaci supra modum sæui, è monumentis egressi uociferabantur dicentes. Sine, quid rei nobis tecum est, IESU fili Dei, quod ante tempus uenisti ad cruciandum nos? Nouimus te quis es sanctus Dei. Erat autem grex porcorum illic pascens. Et rogabant ipsum dæmones dicentes: Si eijs nos ex hominibus, mitte nos in porcos. Et ferebantur in mare, & peribant in aquis. Pastores autem fugiebant, & nunciauerunt in ciuitatem. Et in Matthæo quidem de duobus dæmoniacis dicitur: porcos autem simpliciter indicat, & numerum non declarat. Marcus autem etiam numeri porcorum certitudinem explicauit dicens: Venit in partes Gergesenorum, & occurrit ipsi dæmoniacus, qui ligabatur catenis ferreis, & dirumpebat uincula, & in monumentis degebat ac uociferabatur: Sine, quid rei nobis tecum est, IESU Fili Dei, uenisti ante tempus ad torquendū nos? Et interrogauit ipsum IESVS, Quod est tibi nomen? & dixit, Legio: quia multa dæmonia ingressa erant in ipsum, & rogabant ipsum, ut ne mitterentur extra regionem, sed intrare in porcos. Erat enim illic grex porcorum pascens, & permisit ipsis intrare in porcos. Et ferebatur grex porcorum præceps in mare. Erant enim ferme duo milia, & suffocati sunt in mari. Et qui pascebant ipsos fugerunt, & denunciauerunt in ciuitatem. Nunquid igitur propter ignorantiam interrogabat Deus Verbum, qui propter nos homo factus est, & non norat nomen dæmonij, antequam interrogaret? Imò solet Deus ex ore interrogatorum uniuscuiusq; argumenti

argumenti propositum clarum facere. Sic etiam hic, ut horrendam dæmonū multitudinem ostendat, quæstionem facit, quo ex illius ore admirandum opus ostenderetur. Et rogabant ipsum dæmones dicentes, Ne mittas nos in abyssum, sed per-
 » mitte nobis ut ingrediamur in porcos: & permisit ipsis. Et egressi sunt dæmones,
 » & ingressi in porcos: & ferebatur grex porcorum præceps in mare, & peribat in aquis. O ingentem Dei benignitatem, quomodo mendacium redarguit, seruis autem suis ueritatem ostendit, per opera & per sermones, & per omnem suam curam. Opere enim ostendit non eandem animam esse in hominibus, & in pecoribus, & in alijs animalibus. Si enim eadem anima esset, qua ratione unum mundare uolens, aut unam animam saluare hominis dæmoniacy duo milia animarum simul perdere non pepercit? Et si eadem esset, quomodo unum mundat, aut unam animam, in alia uero corpora siue animas permittit dæmonas ingredi? Non sunt clara lucis opera? non in luce sunt hi sermones facti? Non est illustris facies ueritatis? nonne omnia plana intelligentibus, & rectam inuenientibus cognitione? Quis his auditis & comparatis, non redarguerit Manem consuentem ea, quando oportet, mentem hominum à ueritate peruertere? At uero rursus scelesti illi, audiui enim quendam sic loquentem, qui ubi ex nobis audiuiisset hanc tractationem, conuersus bestialis illè, cogitauit nunquid posset, contra ueritatem Dei, uerba ludibrii plena sibi ipsi prætexere, & cogitauit uera mendacio impetere, & dixit. At intulit porcis mortem: discesserunt enim animæ ipsorum de corporibus, & saluatae sunt. Et multa est dementia non uidentium & mente cæcutientium, & qui neque ad auditus sensum suscipiunt ea, quæ ab ipsis dicuntur. Si enim omnino animas à corpore discedere, salus putatur: oportebat potius Saluatorem demittere hominem dæmoniacum, ut saluaretur anima à corpore hominis liberata. Ergo dilexit magis animas in porcis, quàm animam hominis. Qua enim ratione animas etiam hominem, unà cum porcis permisit ferri in mare ac mori, ut omnes animas hominum & porcorum mundaret ac saluaret? Sed non sic nouimus. Verum Lazarum quidem à monumento quatrduanum uocat & excitat, & in mundum reducit, non malum quid ipsi largiens, neque malum ipsi faciens. Diligebat enim Lazarum inquit scriptura. Quem itaque diligebat, quomodo in carnem reuerti faciebat, si quidem mala est caro? quomodo uero non fuit potius semel mortuum esse à corpore saluatum? Et ne quis putet Lazarum statim rursus mortuum esse. Ostendit enim clare sanctum Euangelium, quod discubuit IESVS, & Lazarus discumbebat cum ipso. Sed & in traditionibus inuenimus, quod triginta annorum tunc erat Lazarus, quando est suscitatus. Postquam uero suscitatus est, alios triginta annos uiuit. Et sic ad Dominum profectus est, ubi obdormiuit, & cum reuerendo nomine uocatus est, quemadmodum omnes usque ad horam resurrectionis: quando unigenitus restituet, uelut promisit, corpus animæ, & animam corpori: & dabit unicuique, prout fecit, siue bonum, siue malum. Si enim non corporum resurrectio esset, unde esset stridor dentium? At ne rursus quidam ex uersania sua dicunt, dentes ad manducandum nobis constructi sunt, qualem itaque cibum edemus post mortuorum resurrectionem? Si enim post resurrectionem rursus comedit IESVS, de piscis alli parte, & fauo mellis, & conuersatus est cum discipulis per dies quadraginta. Nunquid ergo erit esus? Et de esu quidem manifestum est. Quoniam beatus est, qui edit panem in regno cœlorum. Et extat Domini ipsius promissio, Sedebitis in mensa Patris mei edentes & bibentes. Et edere quidem ac bibere ipsi soli cognitum est. Nam oculus non uidit, & auris non audiuit, neque in cor hominis ascenderunt ea, quæ præparauit Deus diligentibus ipsum. Cæterum quando quidem hoc loco animarum differentias exposuimus, & ea quæ ex ipsa

Porcorum submersio.

Traditionum usus.

Esus post resurrectionem.

ueritate, & ex
 quod non uen
 iudicantur. Ho
 Abibūt enim
 Quid autem q
 dicti claritatem
 bijs uenante
 uero de uno na
 maledictis imp
 utriq, sed etian
 bar, Non times
 ctus nihil fecit.
 in regnum tuu
 in paradyso: u
 omnia plana ex
 cam idem sunt
 meminit Lucas
 autem perman
 quebatur IESVS
 tia alterum reli
 & nihil aduerf
 argumento rat
 fos mundauit,
 uersus perman
 dati sunt, Cur r
 lishic alienigen
 pter gratitudin
 uangelista de la
 ralia singularia
 uos: & non du
 usus consuetud
 præhendit Eu
 ledicus, alter u
 ritatis dicta cla
 hæc ex scriptur
 tendimus. Et c
 qui ueritati adu
 dicamenta exh
 Dicit enim du
 lege, alium esse
 uero Filium &
 non errans co
 timur, quod b
 uerus ex Deo
 na. Sui ipsum
 testatem Filio
 ti sunt. Quan
 nes participes
 ne nascantur?

ueritate, & exemplo perfecto sunt, quod alia est anima hominis, alia pecoris. Et quod non uenit ad saluandum animam pecoris, sed hominis eo, quod pecora non iudicantur. Homines enim possident regnum cœlorum, & homines iudicantur. Abibunt enim hi in iudicium æternum, & hi in uitam æternam, inquit unigenitus. Quid autem qui quæstiones speculantur, ubi accesserint & non depræhenderint dicti claritatem, ægreferunt opposita sibi ipsis excogitantes magis, quàm utilia sibi ipsis uenantes. Quandoquidem enim Matthæus dicit, Duo daemoniaci, Lucas uero de uno narrat. Et unus ex Euangelistis dicit, quod latrones simul crucifixi maledictis impetiuerunt ipsum. Alius uero non solum, quod non maledixerint utriusque, sed etiam defensionem alterius indicat. Etenim increpabat alterum & dicebat, Non times tu Deum quod in eadem condemnatione sumus? hic autem sanctus nihil fecit. Et ad hæc acclamabat dicens, Memento mei IESU quum ueneris in regnum tuum. Et Saluator ad ipsum dixit, Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradyso: uidentur sanè hæc uelut dissonantiam habeant in Scriptura, uerum omnia plana existunt. Et si enim duo sunt apud Matthæum daemoniaci, apud Lucam idem sunt. Sed quoniam solet scriptura rationes factorum dare, ea gratia non meminit Lucas duorum, sed unius. Duo equidem erant à demoniis curati, unus autem permansit in fide, alter excidit. Itaque propter permansionem in fide, sequebatur IESUM, uelut Euangelium habet, in quemcunque locum abibat. Ea gratia alterum reliquit, & alterius qui permansit in regno cœlorum mentionem fecit. & nihil aduersatur ad ueritatis inuentionem. Iam uero etiam aliam similem huic argumento rationem Euangelium narrat uelut de uno. Dominus decem leprosos mundauit, nouem autem digressi non dederunt gloriam Deo: unus uero reuersus permansit, qui etiam à Domino prædicatur, dum dixit, Decem leprosi mundati sunt, Cur ne unus quidem ex ipsis reuersus est ut daret gloriam Deo, nisi solus hic alienigena? Et uides quod propterea quod intellexerit beneficium, & propter gratitudinis opus, unius pro decem mentionem facit. Eodem modo unus Euangelista de latronibus meminit. Solemus enim singularia pluralia dicere, & pluralia singularia. Dicimus enim, narrauimus uobis, & uidimus uos, & uenimus ad uos: & non duo sunt qui dicunt, sed unus qui præsens est. Unus autem iuxta usus consuetudinem, ex persona multorum pluraliter narrat. Sic pluraliter comprehendit Euangelij tractatio. Alter uero narrat, quod unus quidem fuerit maledicus, alter uero confitebatur, & adeptus est salutem. Et uides quod omnia ueritatis dicta clara sunt, & nihil contrarium in scriptura. Cæterum quum omnia hæc ex scriptura recensuerimus, sermonis narrationem, ut arbitror, in longum extendimus. Et contingat quidem opto, ut nos longa oratione lassemur, eos uero qui ueritati aduersantur redarguamus, filios autem ueritatis per salutaria ipsius medicamenta exhalaremus. Deinde rursus reliqua impostoris dogmata uideamus. Dicit enim duo testamenta esse inter se contraria, & Deum qui loquutus est in lege, alium esse à Deo Euangelij. Et illi quidem principis nomen imponit: hunc uero Filium & Patrem ipsius, bonum Deum dicit. Atque utinam uera diceret, & non errans contra seipsum blasphemaret. Eidem sermoni etiam nos ipsi assentimur, quod boni Patris bonus Filius, Lumen de lumine, Deus ex Deo, Deus uerus ex Deo uero, uenit ad nos ut nos saluaret. In propria uenit, & non in aliena. Sui ipsum non receperunt. Quicunque uero receperunt eum, dedit ipsis potestatem Filios Dei fieri, qui non ex sanguinibus, neque ex carne, sed ex Deo nati sunt. Quanquam nemo in mundo sine carne & sanguine natus est. Sed omnes participes carnis & sanguinis nati sunt. Quid enim essent, antequam in carne nascerentur? aut quid possumus esse absque carne? Quandoquidem uero mundus ex

Contrarior
scripturae lo-
corum concu-
liatio.

Singularia pro
pluralibus, &
uicissim.

*Natiuitatis ge-
minæ ratio.*

us ex Deo factus est, & nos creati, ex carne quidem patrum ac matrum geniti sumus, uenit Dominus, ut generaret nos ex spiritu & igne. Geniti enim sumus, & est uerum, & non potest quis primam natiuitatem negare, neque quod ex carne sit. Secunda uero natiuitate non ex carne geniti sumus, neque ex sanguine, hoc est, non carnis & sanguinis abusu uisi sumus, sed carne & anima in spiritu nati, quæ caro non amplius carnalis est, sed sanguis & caro & anima spiritualiter unita, hoc est, dedit ipsis potestatem Filios Dei fieri, his qui transmutant mentem, & per carnem, & sanguinem, & animam Deo complacuerunt. Qui igitur in propria uenit, non alienus est, sed Dominus omnium. Et propterea dicit qui loquitur in prophetis, Ecce adsum. Et Iudæis dixit, Si Mosi crederetis, crederetis etiam mihi, ille enim de me scripsit. Et, Abraam pater uester exultauit ut uideret diem meum, & uidit & gauisus est. & Sic patres uestri fecerunt prophetis. & Beati estis quia probra iecerint in uos, & dixerint contra uos omne malum mentientes. Gaudete & exultate, quoniam merces uestra multa est in cœlis, sic enim persecuti sunt prophetas ante uos. Et alibi, Hierusalem quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui missi sunt: quoties uolui congregare filios tuos. Vox autem quoties, ostendit quod per prophetas ipsos congregare curam habuerit. Si enim quæ occidis Prophetas, dicit redarguendo, profecto Prophetarum curam habet. Qui uero prophetarum curam habet, non alienorum curam gerit, sed suorum. Et requiritur, inquit, sanguis qui effusus est à sanguine Abel, usque ad Zachariam iustum qui occisus est inter templum & altare. Et quum omnia sustulisset, & mensas mulariorum subuertisset dixit, Nunquid facitis domum patris mei domum mercimoniorum? Et ad Mariam ac Ioseph dixit, Cur quærebatis me, non sciebatis quod in his quæ patris mei sunt oportet me esse? Et statim infert Euangelium, dicens quod ubi dixerit, Nunquid facitis domum patris mei domum mercimoniorum? mox recordati sunt discipuli quod scriptum esset, Zelus domus tue exedit me. Et quot producere licet ex Euangelij & Apostolis ad insanam maniam confutandam? qui uult diuidere & abalienare uetus testamentum à nouo, quum uetus testetur de Salvatore, & Saluator confiteatur uetus Testamentum. & non solum ipse, sed etiam Apostoli, uelut dicit Dauid, Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Si igitur Dominum ipsum uocat, quomodo filius ipsius est? Et rursus in alio loco dicit, quum pueri clamarent Osanna filio Dauid, & non increparet ipsos, dicunt Pharisei, non audis quid hi dicunt? prohibe ipsos. Ipse uero ad illos dixit, Si hi tacuerint, lapides clamabunt. Filius etenim Dauidis est secundum carnem, Dominus uero Dauidis secundum spiritum. Vt utraq; loquutio potens est & uera dicit. Nihil enim adscititium habet ueritas. Verum ut ne longius extendam hoc argumentum, contentus ero his testimonijs. Deueniam autem ad alia, circulatorumque confutabo. Si corpus alterius Dei est ob bone uir, & anima alterius Dei, quæ est societas amborum? Et uereor, ne in profundam aliquam cogitationum molē, exigua tenuitatis nostræ mens irruat. Quapropter refrenabo me ipsum, ut ne multum lectionis laborem faciam his, qui ex uno testimonio præstigiatores redarguere possunt. Equidem simul societatem habere, non est eorum qui inter se discrepant, sed unius opus, aut duorum amicorum operatio. Quum itaque corpus & anima simul sint, unius Dei opus est. Non enim est diuisio, eo quod ambo decenter cooperantur ac consentiunt. Si uero iuxta huius sententiam, principes qui comederunt animam, fecerunt ipsi uinculū hoc corpus, quomodo comestam rursus includunt in corpus? Omne enim quod iuxta comeditur, consumitur: quod uero consumitur, cedit in hoc ut non amplius sit. Quod uero cedit in hoc ut non amplius sit, id neque in aliquo loco conclusum est, neque fiet

Animæ et corporis societatis ratio.

neque fiet ei, quod
bus dicat, obli
Aliquando en
aliquando uer
dem tradit, ut
dem captiuam
contra ipsam m
na uirtute eiec
tatamque feram
quidem de pro
aut lux, uelut i
rit, interim tan
superna uirtus
tum passa ferar
tens ratione au
agit, quo feram
pria parte hœc
quo per animam
positum ei qua
ta est: siue ut il
derit primum
peccatorum ab
lesta doctrina.
esse dicit, sed &
menta produx
materia. Hæc a
scendisse infra,
bant ex armatu
tamentum, o in
undiquaque in
nia scienti Deo
obprobrium se
aliter euenisse
enim damnatu
inuenit, non i
pellatur, ex ip
enim receptum
tate cogitetur.
summa dicant
nos sunt imag
genuit, & ex L
nationibus be
penitus esse ne
lestia, & corp
nondum in to
quæ corpus e
de corporibus
ro etiam coru
mus, propter

neq; fiet ei, quod non est carceris locus. Sæpe autem suæ sententiæ oblitus, de quibus dicat, obliuiscitur, & quæ modo adstruit, eadem rursus destruere se ignorat. Aliquando enim animam comestam, in corporibus quæ sunt conclusam asserit, aliquando uero abreptam esse à principibus superne ex armatura boni Dei eandem tradit, ut non amplius comesta sit, sed captiua detenta. Aliquando uero eandem captiuam detineri, non amplius concorditer dicit, sed alio modo doctrinam contra ipsam narrat, asserens ipsam uelut inescationem uoluntaria mente à superna uirtute eiectam esse, instar hædi in foueam missi ad hoc ut feram uenetur, irritamq; feram ad capiendum hædum descendisse, atque ipsam captam esse. Et si quidem de propria uirtute hædum demisit superna uirtus, hoc est bonus Deus, aut lux, uelut ipse nominat, siue uenatus fuerit feram, siue omnino uenari potuerit, interim tamen dum primus deuorabitur hædus, etiam magis seipsam lædet: superna uirtus, partem sui in cibum feræ submittens, quo ipsa partis detrimentum passa feram cepisse uideatur. Et non amplius uelut ualida & suprema ac potens ratione aut uoluntate feram capiet, sed multifariam machinatur ac uersute agit, quo feram superare possit. Et si omnino capta fuerit fera, iam tamen de propria parte hædum comestum amisit. Si enim animam demisit hic superna uirtus, quo per animam principatus ac potestates uenans illaquearet, non successit propositum ei quæ hoc consilium iniuit. Siue enim demisit animam ut caperet, capta est: siue ut illaquearet, illaqueata est, quum descenderit à pura natura, & inciderit primum quidem in uinculum corporis ipsius materiæ, deinde in multas peccatorum absurditates. Et undiquaque corrumpit impostoris illius sermo ac scelerata doctrina. Age uero uideamus etiam de matre uitæ, quam à uirtute emissam esse dicit, sed & ipsam matrem uitæ, primum hominem, hunc uero quinque elementa produxisse. Elementa uero sunt uelut ipse dicit, Ventus, lux, aqua, ignis, materia. Hæc autem induisse hominem ipsum uelut ad belli apparatus, & descendisse infra, ac cum tenebris pugnasse. Principes enim tenebrarum comedebant ex armatura ipsius, id quod est ipsa anima. O insanum præstigiatoris imitamentum, ô incomparabilem imposturam, & ridiculi argumenti aggressionem, undiquaque impotentiam attribuit Deo, undiquaque ignorantiam assignat omnia scienti Deo. Qui enim Matrem uitæ, iuxta ipsius sententiam produxit: is obprobrium fert, aut quod ignorauit ea quæ à matre uitæ fiebant, aut quod facta aliter euenisse comperta sunt, præter cogitationis expectationem. Ignorantiæ enim damnatur, qui alia quidem euentura esse cogitauit, alia uero postea facta inuenit, non iuxta ipsius uoluntatem. Mater enim uitæ, quæ ab ipso uirtus appellatur, ex ipso emissæ est, quam etiam turpe est matrem uitæ appellare. Non enim receptum est apud eos qui prudentia præditi sunt, ut scemina aliqua in deitate cogitetur. Sed & Hæc, inquit, scemina produxit primum hominem. Et ut in summa dicam, primum hominem, naturam & matrem uitæ, ex his, quæ inter nos sunt imaginatur. Homo enim uocatus est in terra. Et mater quæ ex terra nos genuit, & ex Deo ipsi Adam creata est. Imaginatur autem ex proprijs rationibus bestialis ille, in cælo talia esse, qualia etiam in terra existunt, id quod penitus esse nequit, uelut diuinus sermo ubique docet. Dicit enim corpora cælestia, & corpora terrestria: sed alia est cælestium gloria, alia terrestrium. Et nondum in totum ea quæ sunt supra cælos enarrauit, sed de apparentibus his, quæ corpus existunt, Sole inquam, aut Luna, aut his quæ in terra sunt, & de corporibus sanctorum, uelut sanè nos cogitamus, qui tenues sumus. An uero etiam eorum, quæ supra cælum sunt ratio habebitur, non omnino decernimus, propter profundissimum scientiæ in ipso Apostolo alueum. Attamen

Mater uitæ,
Manis.

Primus homo

multa terrestria relata sunt, quanto magis, quæ sunt supra cælos, unde terrestribus assimilari possunt, ô bone. Primum uero hominem dicis rursus armaturæ gratia, sibi ipsi parasse, uentum, lucem, ignem, aquam, materiam. Si quidem igitur ex supernis est primus homo, & huc uenit ut sibi ipsi armaturam pararet, & produceret sibi hanc ad munitionem sui & ad potentiam acquirendam: profecto ea quæ in mundo sunt potentiora sunt, quàm is qui ex supernis de cœlestibus uenit. Aqua enim est quæ uidetur, & lux quæ apparet, & materia quæ ex tua sententia corrumpitur, & uentus qui ad aures nostras defertur, & ignis hic quo omnes citra impedimentum utimur in necessitatibus. Et si per talia principes bello petit, quæ est efficacia belli? dic mihi. Quis nobis tubas inflabit dux belli fiens? dirimamus phalangas, contrahamus alas belli. Quis miserit primum iaculum contra eum, qui grauiter insanit contra principatum ac potestatum substantiam? Ventus pugnat ô bone? Imò materia quæ ex tua sententia corrumpitur? Imò ignis in nostrum usum paratus à Domino? Imò lux quæ tenebris ex parte cedit, interuallis temporum ex Deo ordinatis? Imò aqua? Quali modo enarras ea quæ à te sunt nouata? Etenim uidemus per hæc magis & bona & mala fieri. In igne enim sacrificia fiunt simulachris, & non recusat ignis, neque prohibet peccatum. Aqua maris libant qui dæmonia adorant, & non prohibens est unquam in aqua is qui conatur ignorantiam perficere. Quot autem piratæ cædes in aqua maris perpetrarunt? Et potius non est contraria aqua principibus prauitatis, uelut tu dicis, sed magis coadiutrix est aqua: quum non sit aqua causa, sed unusquisque homo causa sui peccati. Et ô ingentes tuas nugas. Quid uero profuit apparatus armorum & munitio elementorum primo iuxta te homini, qui ut pugnaret descendit, & à tenebris superatus est? Dicis enim quod prefusus est illic infra homo, quum autem ipse precatus esset, audiuit ipsum patrem, & demisit alteram uirtutem ab ipso productam, uiuum Spiritum appellatum. Tolle personam tuam ô comœdiarum poëta Menander. Quum enim ille sis, te ipsum obtegis, adulterorum & ebrietatis opera narrans. Nihil enim in te consistit. Græcorum enim poëmata pro ueritate introducens, seducis eos qui à te decipiunt. Fortassis enim super te Hesiodus sapuit, ubi poëmata de Deorum genealogia recensuit, fortassis Orpheus: fortassis Euripides. Illi enim etiam si ridicula narrauerunt, tamen manifestum est quod quum sint poëtæ, ea quæ non sunt finxerunt. Tu uero uelut quæ sint narras, ut errorem ampliorem facias. Hunc Spiritum uiuum descendisse dicis infra, & porrexisse dexteram, ac eduxisse ex tenebris primum appellatum apud te hominem, inferne in inferioribus periclitantem, qui descenderat ut saluaret comestam animam, & ipsam seruare non potuit, sed ipse periculum incurrit. Si qui ad salutem missus est, periclitatus est, & alio rursus misso opus habuit ad suam salutem. Quanto magis anima periculum incurrerit, propter quam missus primus homo periclitatus est, imò etiam secundus missus est ad saluandum, quem tu Spiritum uiuum esse dicis? Per poenitentiam igitur pater demisit adhuc fortiolem, ut primi hominis Saluator fieret. Aut ignorabat illum primum impotentem esse, & illum saluaturum esse sperabat, quum autem ipse periclitaretur, postea re per experientiam cognita emittit ac demittit? Et ingens quædam est absurditas o Manichæ, & non coherens neque consistens totius doctrinæ tuæ fabulamentum. Dicit autem rursus quod Spiritus, ubi descendit porrexit dexteram, & primum hominem periclitantem leuauit ac eduxit. Quapropter mysterium discipulis suis tradidit ad porrigendam dexteram, ubi alter alteri obuiam uenerunt, signi gratia, quod à tenebris sunt seruati. Omnia enim in tenebris esse dicit, præter se solum. Etenim

Menandrum
imitatus est
Manichæus.

cæci ludibrii gratia
ut ne male audirent
chitecturas non
Tunc, inquit
gestans ac deservens
est ipsorum spiritus
quomodo sibi
uituperata laudantur
tis. Dicit enim
ruptionis esse
principes coegitatione facta,
substantiæ uitæ
bonæ cuiusdam
ferre principes
cruciaret. Et a
non à bono Deo
ergo cruce perire
esse, aliquando
ta est uerborum
tem habet. Ita
& qui sententiam
crucifixi principis
non dicit animam
mendaces ac in
nitudo uero in
bis maiorem laudem
consumpta est
crucifixos principis
uero eo quod
nere, corrumpit
quomodo hominem
sibi ipsi omnes per
uocauit magnitudinem
gulis unam uirtutem
hominis, & laudem
uero uidebat
est & misericordiam
& humeriferi
uit seipsum in
nes putabant
salutem fecit,
sphaera uertit
acceptas purgatus.
Et uidetur
liuio? Nam quod
mutat ac destruit
& posteriora
ædificat ac ex

cæcilibus gratia, multum uidentes appellantur à uidentibus, dum declinant, ut ne male audiant. Deinde rursus dicit, alias quasdam substructiones ac architecturas nobis construens, uelut præsens illic & ea quæ non sunt imaginans. Tunc, inquit, hic uiuens Spiritus creauit mundum, & ipse tres alias uirtutes gestans ac descendens principes sursum tulit, & in firmamento crucifixit, quod est ipsorum sphaera. Et uocem quidem sursum tulit, non intelligit brutus ille quomodo sibi ipsi repugnat: & quæ apud ipsum laudata sunt uituperat, & quæ uituperata laudibus effert, instar ebrii ac delirantis, & alia pro alijs deblaterantis. Dicit enim principes inferne in tenebris esse, & prauæ substantiæ ac corruptionis esse locum. Et si ex hac corruptione & ex parte tenebrarum, Spiritus principes coegit ac sursum tulit, ob maius supplicium, & malorum locorum mutatione facta, in supplicium sursum traxit: non amplius erunt superna bona & substantiæ uitalis, sed potius mortis: & inferna non amplius supplicium, sed bonæ cuiusdam essentiae, ex quo loco quum uoluerit Spiritus in supplicium transferre principes, à iucundis ac necessarijs ad supplicij locum transtulit, ut sic ipsos cruciaret. Et aliàs, si Spiritus mundum fecit, quomodo rursus dicis mundum non à bono Deo factum esse? Et si principum corpus est firmamentum, in qua ergo cruce principes affixit? Aliquando enim dicis ipsos in firmamento affixos esse, aliquando uero ipsum firmamentum corpus ipsorum adstruis. Et multa est uerborum tuorum incohærentia, quæ nullam consequentiam ad ueritatem habet. Ita in omnibus hostis ad nos accessisti, magis autem tibi ipsi hostis, & qui sententiam tuam recipiunt. Deinde rursus idem dicit, quod postquam crucifixit principes in sphaera, creauit luminaria, quæ sunt animæ reliquiæ, & non dicit animam, sed animæ reliquias. O inconstans dogma, & sermones mendaces ac incohærentes. Omnes enim reliquiæ, pars sunt plenitudinis: plenitudo uero maior est reliquijs. Si itaque reliquiæ sunt luminaria, ostendat nobis maiorem luminaribus ut animam uideamus. Si uero plenitudo comesta ac consumpta est, reliquiæ autem sunt luminaria, ergo etiam ipsa, quum infra crucifixos principes sint comedentur, principibus summum locum adeptis. Si uero eo quod crucifixi sunt, non amplius possunt animam & luminaria detinere, corruit mendax sermo tuus o Manichæe. Deinde rursus idem docens quomodo humifero iustus status præscriptus sit, creauit & materia, inquit, sibi ipsi omnes plantas. Et quum raperentur ipsæ à quibusdam principibus, conuocauit magnus princeps omnes principes ac primarios, & accepit ab ipsis singulis unam uirtutem: & construxit hominem secundum formam primi illius hominis, & ligauit animam in ipso. Hæc est commixtionis tractatio. Quando uero uidebat, inquit, pater uiuens animam in corpore premi, ut qui miserator & misericors, misit filium suum dilectum in animæ salutem. Nam ob hanc, & humeriferi causam, ipsum demissum esse dicit. Et filius delatus transformauit seipsum in hominis speciem, & apparuit hominibus uelut homo, & homines putabant ipsum natum esse. Quum igitur uenisset, opificium ad animarum salutem fecit, & machinam composuit habentem duodecim cados, quæ dum à sphaera uertitur, morientium animas haurit: & has magnum luminare radijs acceptas purgat, & lunæ tradit, & sic impletur lunæ discus apud nos appellatus. Et uides, quanta sit huius præstigiatoris delira nugacitas, & ebrietatis obliuio? Nam quæ ab ipso dicta sunt, obliuioni tradit, & quæ dicere uidetur, transfutat ac destruit propria dogmata dissoluens, aliàs aliter atque aliter narrans. & posteriora destruunt priora, & quæ in prioribus destruxit, rursus postea ædificat ac extruit, ita ut ostendat quod à seipso non consistit, sed dum à spi-

Simile.

Principum
crucifixio.Luminarium
creatio.

Mundi ætas tri-
gesimo Chri-
sti anno, fuit
annorum 5509.

ritu immundo impellitur, alia pro alijs narrat, quemadmodum qui ex phreni-
tide mente capti sunt. Aut enim aduentum Domini nostri IESU CHRISTI
dicit, post multos autem annos à factis luminaribus præsentia ipsius uenit, &
post machinam duodecim cadorum ab ipso appellatam. Semper enim, ex quo
facta sunt sidera, in cælo existunt. Aut elementa ipsa dicere uult, aut spacia &
mensuras cæli. Attamen à quarta die creationis mundi omnia bene ordinata
sunt, non in detrimentum eorum qui Domini imperio subiacent, CHRISTI
uero aduentus decimoquinto Tiberij Cæsaris anno prædicationem incepit, post
trigesimum natiuitatis ipsius annum, quod tempus incurrit in quinquies mille-
simum quingentesimum nonum creationis mundi annum, & trigesimum ata-
tis ipsius, trigesimum uero tertium usque ad crucem. Quomodo igitur à quar-
ta die in cælo fuerunt luminaria & astra? Si uero dicit, Ante hoc uenit & fecit
hæc, inconsistent est ipsius nugacitas. Nam priusquam homo esset in terra, fue-
runt ab ipso appellata elementa, & duodecim frustra uocati cadi, & machina,
quam gratiosis nominibus seductos ab ipso imaginari uult. Omnibus enim
intelligentiam habentibus clarum est ex ipsa Scriptura ac consequentia, quod
priusquam formatus esset Adam primus homo, facti sunt omnes stellæ ac lu-
minaria in quarta die. Hic uero dicit, quod uenit ut faceret duodecim cados, in
forma hominis, & apparuit hominibus homo. Siue ignorans, siue iuxta fa-
ctam ab initio dispensationem se aliquid dicere putans, uelut cæcus seipsum de-
ducens, his qui ab ipso excæcati sunt procedentia in mendacia exponit. Præsen-
te uero ueritate, & oculos per intelligentes aperiente, deliria sua in risum profer-
t. Quibus enim hominibus apparuit non existentibus? Quomodo uero in homi-
nis forma apparuit, qui non accepit corpus? Et si quidem in aduentu in carne im-
pleuit hoc apparens, & non existens, apparentia res ipsa erat. Ergo neque ap-
paruit, neque uenit. Si enim ubi uenit non erat, ne ab initio quidem uenit. Si
uero putabatur quidem homo, non erat autem homo, quid urgebat Dei Ver-
bum ut homo appareret quum non esset? Nisi forte à creditoribus trahebatur,
& uoluit sibi ipsi formam effingere, quo posset latere ipsum quærentes. Siue
ro & apparuit, & non erat, qualis erat hæc Veritas? In Veritate enim non est
mendacium, sicut dicit de seipso unigenitus. Ego sum Veritas & Vita. Vita
autem mortem non habet. Et Veritas alterationem non sustinuerit, ut ne ue-
ritate turbata, non amplius ueritas sit. & concidit ex omni ratione idem tragi-
cum argumentum. Neque enim post aduentum astra creata sunt, neque antea
quam fierent astra, homines erant. Et hinc atque illinc confutatus est seductor
Manichæus, uelut iam supra à me declaratum est. Cæterum de Lunæ tractatio-
ne dicit, quod ex animis discus eius impletur. Priusquam autem mortuus esset
homo in terra, unde implebatur discus? Nam post nongentesimum & triceti-
mum annum uitæ ipsius Adam, qui primus mortuus est in terra, quomodo
una anima discum implebat? Aut quomodo nongenti triginta anni uocati sunt,
si non Luna implebatur & deficiebat, & constitutum suum cursum perficiebat?
non ab animis accipiens repletionem, sed à Deo habens præceptum sapientiæ
ipsius. Omnia porrò animalia, inquit, eadem anima plena sunt, quo exæquet
animam hominis, & muris, & uermis, & aliorum degenerum formatione cor-
porum. Reliqua uero nugacitas habet, quomodo uirgo apparet principibus,
aliquando in uiri habitu, aliquando in fœminæ. Fortassis Hermaphroditum
sui demonis exprimens, affectus suos concupiscentiæ introducit. Deinde dicit,
Quum princeps magnus spoliatus fuerit à dicta uirgine, emittit suas nubes, &
facit pestem, & incepit incidere radices, & sic Mors fit, Et non nouit brutus
ille

Lunam animis
impleri.

ille quod quam
à corporibus a
cipes carcerem
animam ab iplo
ditas in flagitio
ipsius appellat
quo impleatur
uespæ & nihil
Apostolus præ
ctrina Dei amb
tinaces in malis
rum propositu
tur, ut ipsos lar
suis, quo uideli
quod etiam rid
maledictionem
stimonim ipsis
te, non molui,
potius maleficc
tem Deum qui
uillam loquor.
darguantur qu
enim grauius es
per dentes secte
gis multiplicite
qui manducaui
ueritatis signum
quem mundum
aliæ imposturæ
tur. Sicut enim
aures corrump
& aliæ deceptio
diso, ex qua cog
Qui uero accep
peruertit? quum
Euam decepit p
te & simplicitat
& uersutum, &
debet comam n
dixit comam qu
est deceptus, sec
per filiorum ge
ra sunt prædica
us ludibrio se e
sus narrat, non
bippi nō conser
nes cōfingit, on
inceps animarū
Zenone Stoico

ille quod quam uituperans mortem dicit, magis uitam debebat uocare, eo quod *Mortis causa.*
 à corporibus animæ discedant. Si uero omnino esse in corpore animam, prin-
 cipes carcerem putarent, nunquam hoc faceret princeps, ut liberaret è carcere
 animam ab ipso occupatam, iuxta tuam adeò sententiam. Et quanta est absur-
 ditas in flagitiosa hac doctrina? Alia deinceps ludibrij plena sunt, uelut electi
 ipsius appellati. Et reuera quidem electi sunt à diabolo ad condemnationem:
 quo impleatur quod dictum est, Et edulia ipsius electa. Illi enim desidentes
 uespæ & nihil operantes, sed curiose agentes, & non scientes, quibus sanctus
 Apostolus prædicat, uelut secundum prophetiam cognoscens, quod non ex do-
 ctrina Dei ambulant, sed ex diabolo, attoniti ac stupidi quidam ociosi & per-
 tinaces in malis, dicens, Qui non laborat, neque edat: quo ociosorum illo-
 rum propositum oblitteret ac damnet. Iubent igitur eos qui ab ipsis instituun-
 tur, ut ipsos large nutrant. Illi uero quicquid necessarium est, exhibent electis
 suis, quo uidelicet pius uideatur qui alit animas electas. Hi uero ubi acceperunt,
 quod etiam ridiculum est dicere, per prætextum orandi pro his qui obtulerunt,
 maledictionem fermè magis ipsis imponunt, malicie potius quàm bonitatis te-
 stimonim ipsis præbentes. Dicunt enim sic, Ego non seminaui te, non melli *Ciborum re-
 uerentia.*
 te, non molui, in clibanum non misi, alius obtulit & comedi, innoxius sum. &
 potius maleficos nutritores suos ostendunt. Etenim reuera oportebat negan-
 tem Deum qui omnia fecit, neque ex creaturis Dei nutriri, per ironiam ac ca-
 uillam loquor. Ipsi uero non recidunt botrum, sed edunt botrum, quo penitus re-
 darguantur quod magis ebrietatem habent, quàm ueritatis adeptionem. utrum
 enim grauius est? Etenim uindemiens semel recidit botrum, qui uero comedit,
 per dentes sectores ac manducatores, & per hoc quod singula grana edomat, ma-
 gis multipliciter torquet ac secat: & non amplius similis erit ei qui semel secuit, is
 qui manducauit & consumpsit. Verum ut uideantur solum glorificare, aliquod
 ueritatis signum prætendunt. Deinde rursus effræni ore loquitur de Paradiso, *Paradisum es
 se mundum.*
 quem mundum uocat. Sunt, inquit, plantæ quæ in ipso sunt, concupiscentiæ &
 aliæ imposturæ deceptionesq; ac fraudes, ut reuera à serpente deceptus indice-
 tur. Sicut enim ille innocentis Euæ aures corripit, ita horrendus serpens ipsius
 aures corrumpit. Quæ enim in paradiso sunt plantæ, inquit, cōcupiscentiæ sunt
 & aliæ deceptiones, quæ hominum cogitationes corrumpunt. At arbor in Para-
 diso, ex qua cognoscunt bonum, est ipse IESVS, cognitio ipsius in mundo est.
 Qui uero accepit, discernit bonum & malum. Et uides quomodo omnia recta
 peruerit? quum Apostolus palàm clamet ac doceat, Metuo ne forte sicut serpens
 Euam decepit per uersutiam suam, ita corrumpantur cogitationes uestre à purita-
 te & simplicitate erga CHRISTVM. Et uide quomodo uocet ipsum seductorem,
 & uersutum, & qui Euam decepit. Et rursus in alio loco idem Apostolus, Vir nō
 debet comam nutrire, quum sit imago & gloria Dei. Et uides, quod gloriam Dei
 dixit comam quæ in corpore fertur, & non in anima. Et post hæc dicit, Adam nō
 est deceptus, sed mulier in transgressionē obnoxia facta peccauit. Saluabitur autē
 per filiorum generationem, si manserint in fide. Et uide quomodo natura quæ ue-
 ra sunt prædicata sunt in diuina scriptura, & frustra hic inaniter se effert, imò poti-
 us ludibrio se exponit apud eos qui perfectam intelligentiam habent? Deinde rur-
 sus narrat, non esse mundum Dei, sed ex parte materiæ formatum esse. At quia si-
 bi ipsi nō consentit, sed cōtra sua dogmata modo destructiones modo adstructio-
 nes cōfingit, omnibus manifestum est, talem opinionē delirantis esse. Trāsitus de-
 inceptus animarū narrat à corporibus in corpora, quos fortassis aut à Platone, aut à
 Zenone Stoico, aut ab aliquo phanatico collegit, & hoc mēdaciū reperit. Quomo-
 do enim

do enim possibile est animam à corpore in corpus incerni? Siquidem enim corpora formata ac parata essent, & sic animas susciperent, probabilis esset hæc tragica fabula. Si uero quod seminatur, ex modica gutta est, quomodo anima in tam exiguo corpore talem reperit amplitudinem? Sic enim formantur ea quæ formantur, & non amplius consistet ipsius sermo. Neque enim à corpore in corpus transeunt animæ. Nam citra mixtionem fœminæ ad marem, & maris ad fœminam, in singulis animalibus nihil formatur. Nunquid igitur sic consistit anima, ut per duorum corporum coniunctionem, tragicum hoc præstigatoris figmentum perficiat? Et multa est absurditas in his, qui talia uel cogitant saltem. Nos uero ut ne integritatis grauitatem mutemus, contenti sumus eminus solum huius argumenti speciem proposuisse. Præteribo itaque corruptam hanc opinionem. Omnes enim eiusmodi cogitationes absurdæ sunt. Si enim ex corpore in corpus animarum transitus contingit, & quando postea homo fit canis? Cur non ab homine canis fit, aut à boue? Cur auicula non gignitur? At si forte contigerit tempore aliquo in immenso sæculo, ut monstrum nascatur, hoc signum causa sit. Et natura quidem suos terminos nouit, & non euariat ut hominis naturam aliter præter naturam formet, aut etiam uniuscuiusque pecoris. Sed in unaquaque qualitate eadem qualitas fit. Et si omnino corpus aliud pro alio, à corpore non fit. Quanto magis anima hominis in aliud corpus non transibit. Et Cur, inquit, transit? quo si forte in homine ueritatis cognitionem non intellexit, in cane aut equo constituta & edomita intelligat, & in hominis corpus reuertatur, & sic adepta cognitionem, in Lunæ discum assumetur. Et mirum uideri debet, quod quum in homine esset, apud quem sunt scholæ, grammatici, sophistæ, & artium immensa copia, & sermo, & auditus & doctrina, in ignorantia fuerit anima. In porco uero constituta, maiorem cognitionem assequuta est: quo ostendat suæ cognitionis iactantiam magis porcorum esse, propter ipsius errorem ac impietatem. Cæterum de formatione ipsius Adam idem narrans, alia pro alijs per errorem contexit. Qui dixit, inquit, faciamus hominem secundum imaginem nostram, & secundum similitudinem, & addit, Veniamus faciamus: quod scriptum non est, sed faciamus hominem secundum imaginem nostram & ad similitudinem: princeps est qui ad alios principes hoc dixit. Verum hoc redarguit sanctus Apostolus, & ipse Dominus in Euangelio, quando Pharisei ad ipsum dixerunt, Non est bonum hominem esse solum. Et Dominus dixit dandum esse libellum repudiij, & eijciendam esse uxorem. At Dominus ad phariseos confutationem inferens dixit, Moses iuxta duriciam cordis uestri scripsit, ab initio uero non sic fuit. Sed qui fecit, masculum & fœminam fecit. Et dixit, Propterea relinquet homo patrem & matrē, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carnem unam. Et statim infert dicens, Quod ergo Deus coniunxit, homo ne separet. Confitetur itaque Dominus, Deum hoc est proprium suum patrem fecisse Adam & Euam, & nuptias uenerandas ex ipso institutas esse. Ex eadem con-
Adæ formatio. sequentia etiam sanctus Apostolus præco ueritatis dicit, Mystrium hoc magnum est, ego autem dico in CHRISTVSVM & Ecclesiam: à similitudine creati à Deo Adam ac Euæ, quos Deus creauit, & dixit Adam, Hoc os ex ossibus meis, & caro ex carnibus meis. Et huius rei gratia relinquet homo patrem & matrem. Et quoniam carnem construxit ipsi costam in uxorem, non amplius aliud quid dicit, sed mysterium magnum, in homine & fœmina formationem. Iuxta tropum autem figuram per allegoriam fertur. Quomodo igitur hic abominanda narrat, & à ueritate Dei aliena? ea quæ à Deo creata sunt, à principe creata esse, blasphemio ore asserens, & mentem à ueritate distrahens. Deinde dicit, Quandoquidem anima ab

ma ab initio ex se
omnino demittit.
ma, per hæc lum
expectatio, quo
dico suam uirtute
non per alium q
ipso uirtutem spo
bus ipsius recense
bescat, eum qui l
Beatæ spes nostr
Quum enim mun
pit Moses. Mun
locaustum. Si au
Dei qui ex supern
pum iuxta Manic
ab ipso curatus illi
non facere docuiss
dedit legem) nequ
tarum impletionem
Deum prophetæ a
dem dona eidem I
& alias operatione
ri potuerunt, in E
us benignitatem.
neutrius temporis
culum, & qui col
nit ipsius benignit
tor præcipiat legis
ipsa, non aboleat
Deo offerre iubeat
te conuersationem
ginem suam in exte
mittit terram, & si
quod materiale ip
dixit. Simul autem
inquit, post hæc
deueniet. O magn
dens. Si enim pos
archetypa manean
conatus mali ad ex
rursus aliam uirtute
fiet, ergo resipiscet
bonitate, & malus
etiam unquam resip
mutatum discessit.
bonum transmutati
tatis habet. Potest e
bitur malum. Et qu
Dei machinationem

ma ab initio ex supernis auulsa, angustiam supernae uirtuti inducit, propterea omnino demittit, ac praedatur à principibus reliquias suas, quæ sunt ipsa anima, per hæc luminaria. Magnæ profectò nostræ spes sunt, & magna nostra expectatio, quod non potest Deus bonus, & uiuens & potens saluare, non dico suam uirtutem ab ipso auulsam, sed quæ ab ipso facta sunt & formata, si non per alium quendam modum & occultam deprædationem, auulsam ab ipso uirtutem spoliatis, nos saluaret. Et quid adhuc tempus tero in absurditatis ipsius recensendis, quum etiam blasphema lingua dicere miser ille non erubescat, eum qui loquutus est in lege & prophetis principem esse tenebrarum? Beata spes nostræ, quoniam principi tenebrarum CHRISTVS offerre coëgit. Quum enim mundasset leprosum, Abi, inquit, offer munus tuum uelut præcepit Moses. Munus autem erat in lepra, uolucris in sacrificium, & similago in holocaustum. Si autem princeps tenebrarum esset, non utique Verbum, Filius Dei qui ex supernis descendit, & ad conuertendum hominem ab errore principum iuxta Manichæi doctrinam uenit, non in quam subornasset, ut leprosus ab ipso curatus illi subiectus esset, sed potius instruxisset ut fugeret illum, & hoc non facere docuisset. At quoniam non uenit ad destruendam legem: (ipse enim dedit legem) neque prophetas, sed ad implendum, hoc fecit ut legis & prophetarum impletionem, ipse indistinctam ab Euangelio ostenderet. Nam eundem Deum prophetæ adorauerunt, & lex ab ipso data est. Nunc autem non per earum dona eidem Deo adoratio perficitur, sed per preces & gratiarum actiones & alias operationes. Illis enim uelut seruis grauiâ imperauit, sicut enim persuaderi potuerunt, in Euangelio uero leuiora uelut liberis, propter excellentem ipsius benignitatem. Quum autem unus & idem sit Deus & Legis, & Euangelij, neutrius temporis ministerio dissoluto, idem Deus est qui regnat per omne sæculum, & qui colitur à seruis. uerum in singulis generationibus, prout conuenit ipsius benignitati. Et confutatus est undiquaque huius error, quum Saluator præcipiat legis mandata perficere, & postquam præcepit ea perficere, soluât ipsa, non aboleat, sed impleat, & oblationes alias pro his, quæ in lege sunt, Deo offerre iubeat, hoc est pietatem ac bonitatem, castitatemque ac sanctam uitæ conuersationem. Porro dicit rursus, quod ueniet Senex, & ostendet imaginem suam in exterminis diebus, & tunc humerifer conspicatus ipsius faciem, dimittit terram, & sic ignis æternus consumit terram. Et oblitus est brutus ille, quod materiale ipsam indicet, quam paulò ante à spiritu uiuente creatam esse dixit. Simul autem omnem mundum rursus ab igne consumi asserit. Et tunc, inquit, post hæc restitutio duarum naturarum in idem simul ad archetypum deueniet. O magnum laborem, & post laborem nihil ad correctionem tendens. Si enim postquam creatus & factus est, consumetur ac dissipabitur, ut archetypa maneant: rursus in identitate duarum naturarum boni & mali, erit conatus mali ad excitandum ac instituendum rursus bellum, & ad rapiendum rursus aliam uirtutem, quo rursus alius mundus fiat. Si uero non amplius hoc fiet, ergo resipiscet & moderate se geret malicia, ut ne amplius committatur cum bonitate, & malus Deus aduersus bonum non amplius bellum geret. Si uero etiam unquam resipiscet, non erit malum, quando ab antiqua sua natura immutatum discessit. Si uero etiam mutabilis est mali natura, omnino à malo in bonum transmutatur, & non amplius erit mala natura quæ mutationem bonitatis habet. Potest enim & hodie mutari, & adhuc superstitè mala, in bonum mutabitur malum. Et qua ratione qui mutandus est iam non mutatur? Et si quidē per Dei machinationē malus mutatur, ut nō amplius malū operari possit, nō amplius malus

Veteris testamēti Deus, alius ab eo qui est in nouo.

Mundi cōsumptio per ignē.

*Mali ac boni
naturarum
cōsideratio.*

malus suū ipsius culpa existit: sed bonus qui potest ipsius maliciam reprimere & non uult ante tempus ea quæ temporis sunt facere. Si uero immutabile penitus est malum, nunquam cessabit bello impetere ac uicissim infestari, & omnino nunquam erit restitutio duarum naturarum, quum immutabile maneat malum, & conetur bono maliciam ostendere, & bellum contra bonitatem excitare. Et omnino malum per concupiscentiam boni semper conteretur, profectò non amplius erit malum. Nam dum desiderat bonum, attrahere uult sibi ipsi bonum, quod ubi per naturam boni & armaturam ipsius sibi ipsi uim attraxit, in hac uideatur se ipsum honorare ac illustrare, cōfidentemque ac potentem efficere. Omni enim qui uult bonum, omnino ex bona opinione hæc cogitatio insidet, & penitus non amplius malum erit malum, quando bonum concupiscere reperitur. Omne enim malum inimicitiam habet aduersus bonum. Sicut etiam bonum non uult malum, si uero permixta existit amborum facultas, & bonus propria depradari solet, bellumque ac excoriare principes & potestates: aliquando uero tollere ac disperdere materiam à malo factam, aliquando autem ex ipsa formare: improbitas & inconstans narratio garrulitatis nobis introductæ scelesti illius existit. Sed age dicamus de mali natura rursus repetita oratione. Dic nobis o bone uir, qui à temporibus Aureliani regis & hucusque uenisti, & quæ ante omnia sæcula fuerunt enarras, quum hæc neque prophetae uaticinati sunt, neque ipse Saluator docuerit, neque Apostoli, nisi conficta aliqua ex sanctorum nomine nugari soleris, ita ut libros tibi ipsi adoptes, ac producas. Vnde igitur uenis mali principalem ab initio principatum nobis asserens? Quum autem interrogatur à nobis mutabilem hanc maliciam asserat, aut immutabilem, iam nobis dictum est, quod immutabilem ipsam introducit. Et aliquando quidem mutabilem, aliquando uero immutabilem: ad malum quidem immutabilem, ad bonum uero mutabilem: quo ex duobus terminis turpis confusionis ab hominibus damnetur. Si enim in multis & infinitis sæculis immutabilis erat malicia, ipsum hoc solum nomen habens, & nullum aliud quàm mali: qui mutauit post multa sæcula immutabilem naturam, ut malicia ad non cōuenientiam mutaretur. Si enim nondum rapuerat uirtutem & bello impetierat, neque acceperat armaturam in suam uirtutem & in cibum, manseratque per multa sæcula sine cibo, neque alimento indigens, quis conuertit eam quæ aliquando alimento non habuit opus, ut uenerit ad cibum, requisieritque eum quem aliquando non requirebat, & indiguerit eo, quod olim non indigebat? At si mutata est natura, quomodo immutabilitas mali confirmabitur? Si uero rursus ad proprium statum uenerit, non amplius indigens quod edat, quomodo malus aut prauus, qui consuetus fuit edere ac cibum uti, sufferre potest, ut in futurum tempus sine cibo degat? Si enim quum de aduersus non esset, sustinere non potuit, sed ad cibum deuenit, & animam suam prædatum cibum sibi ipsi uendicauit: iam quum in consuetudine ciborum fuerit, multò minus natura compesci potuerit, & nihil ipsum persuaferit, qui guloribus fuit, & in ciborum experientia constitutus, ut absque his uitam degat: quod admodum sermo tuus inconstans hoc ipsum asserit. Verum præteribo hunc locum, & ad alias ipsius nugæ orationem deducam. Rursus enim dicit quod principes in proprijs partibus tunc erunt, & pater proprias recipiet partes. Quis igitur ille adeo æquus, ut terminum utriusque partis dimetiatur? Quomodo uero credet is, qui ab initio ueritati & bono non credidit? Si uero cum necesse te persuaferit bonus iniquo, ut suis contentus sit, & boni portionem non mutuet: cur non ab initio hoc facere potuit, priusquàm omnino partes ab ipso spoliaretur? Quomodo uero duo simul erunt in eodem, quum unusquisque suam partem possideat?

possideat? Si enim
plius omnipotens
Cuius uero tandem
animalibus & hominibus
materia & corruptio
re malicia corruptio
pit: non amplius co
tua manet & non d
rumpatque alia & no
rum, alia corruptio
rum finet, sed ipsa se
uero etiam sibi ipsi
sistet, non solum in
iam seipsam in seip
stultæ uaniloquent
desiæ fideique Dom
ro ad prætextus ma
quæ non sic se habet
ea ad uerbum, quæ
exponit, etiam si ia
quidem igitur ubi
ti uirtutem ignorare
sancto Paulo dicta
parte cognoscimus
est, abolebitur quod
stolus, qui ipso sancto
sed de duobus mun
his qui de temporib
nè, neque per epistol
iniquitatis, homo in
Saluatorem, interro
strum nosse tempor
state, sed accipietis u
bat, A Hierosolym
uistis, hoc est spiritu
ciabit uobis omnia
riessent, inhabitab
in hoc sæculo cape
sanctum paracletum
me, quando proph
erant filia Philipp
tant, & ex parte co
tes expectant, quum
mortale in immort
tingunt. Illic autem
quam auris hic non
nis hic non ascen
Quomodo enim ne
Marcellum capere

possideat: Si enim omnino partes habet, & aliae partes non ipsius sunt, non amplius omnipotens uocabitur, sed uterque ipsorum proprium habet dominium. Cuius uero tandem malus erit Dominus, non amplius existente mundo, neque animalibus & hominibus impio ipsius subiectis? Si uero omnino malus, est & materia & corruptio, quomodo non potius corruptus est? Si enim ex eo tempore malicia corruptio fuit, & corrumpit quidem alia, ipsa uero seipsam non corrumpit: non amplius corruptibilis est, quae alia quidem corrumpit, ipsa autem perpetua manet & non disperditur. Quum autem ipsa maneat in solida substantia, corrumpaturque alia & non seipsam, nihil relinquere potest: sed penitus corruptio aliorum, alia corrumpit, ipsius uero substantia permanet. Et non amplius aliquid reum finet, sed ipsa sola manebit, quae uero per ipsam corrumpuntur, abolentur. Si uero etiam sibi ipsi mala est, & sibi ipsi corruptio: non amplius substantia ipsius consistet, non solum in futuro dixerim, sed etiam ex eo tempore abolita fuit, ut quae iam seipsam in seipsa corrumpit ac dissipauit. Verum haec omnia narrationes sunt stultae uaniloquentiae, quas ubi cognoueritis uos prudentes Filij sanctae Dei Ecclesiae fideique Domini, diiudicate circulatorem, & nugas ipsius deridete. Redit porro ad praetextus male a seipso excogitados, et ad similitudines ex diuinis scripturis, quae non sic se habent, sed sic ab ipso male intelliguntur. Age igitur proponamus ea ad uerbum, quae ex diuinis scripturis suffuratus, uelut dixi, iuxta suam mentem exponit, etiam si iam saepe eadem tractantes exactissime refutauimus. Primum quidem igitur ubi reperit in diuinis scripturis nomen paraleti, & sancti paraleti uirtutem ignoraret, seipsum introduxit opinatus sese hunc esse. Et asserit quae a sancto Paulo dicta sunt ad se pertinere, uelut ubi sanctus Apostolus dixit, Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. At ubi uenerit quod perfectum est, abolebitur quod ex parte est. Hoc uero de paralecto omnino non dicit Apostolus, qui ipso sancto Spiritu, cum similibus ipsius Apostolis dignus factus est, sed de duobus mundis narrauit, de praesenti & futuro, quemadmodum dixit etiam his qui de temporibus cognoscere uolunt. Nemo uos corrumpat neque per sermonem, neque per epistolam, quasi dies Domini instet. Nisi enim reuelatus fuerit filius iniquitatis, homo iniusticiae, & cetera. Et rursus quum conuenissent discipuli ad Saluatorem, interrogabant ipsum de consummatione, & dicebat ipsis, Non est uestrum nosse tempora & momenta temporum, quae pater posuit in propria potestate, sed accipietis uirtutem superuenientis in uos Spiritus sancti. Et rursus dicebat, A Hierosolymis ne discedite expectantes promissionem spiritus, quam audiistis, hoc est spiritum paralectum, de quo dixit, Si ego abiero, ille ueniet, & annuntiabit uobis omnia. At annuntiabit uobis omnia, propter donum quod accepturi essent, inhabitabit in ipsis Spiritus sanctus, quo omnia ipsis clare exponat, quae in hoc saeculo capere poterunt. Et hic quidem in hoc saeculo acceperunt Spiritum sanctum paralectum & prophetarunt, uelut Agabus uaticinatus est de futura fame, quando prophetae a Hierosolymis descenderunt ad Antiochiam. Et quatuor erant filiae Philippo prophetissae. Quum autem prophetant, ex parte prophetant, & ex parte cognoscunt. Quod uero perfectum est in futuris saeculis sperantes expectant, quum corruptibile in incorruptibilitate transmutatum fuerit, & mortale in immortalitatem. Tunc facies ad faciem, iam enim per aenigma res contingunt. Illic autem parantur quae oculus hic non uidit. Illic reuelatur perfectio, quam auris hic non audiuit. Illic magnum beneficium sanctis, quod in cor hominis hic non ascendit. Et uides, quod non Mani reseruabatur nosse eximia. Quomodo enim nosset Manes, qui a proprio scopo elapsus est: Conatus est enim Marcellum capere, uenit ad Archelaum ut ipsum superaret, & non potuit.

Paralectum se-
ipsum putauit
Manichaeus.

Quomodo

Arbor bona
& mala.

Quomodo igitur qui ignorat quod recens est, nosse poterit de maioribus? Quomodo uero non effugit manus regis Persarum? quando captus poenas dedit, ut manifestus fieret intelligentia praeditis, quod omnia mentiretur. Rursus autem proferre uult testimonium, quo dualitatem à se dictam confirmet, & inter duo principia uane distinctionem faciat, ex hoc quod Saluator dixit, Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor putrida fructus bonos facere. Ex fructu enim arbor cognoscitur. Et uide mihi leuem mentem, & nihil in profunditate diuinæ scripturæ intelligentem. Si quidem enim arbores sunt, ergo etiam agricolæ habent, & si plantæ sunt, omnino etiam ab aliquo plantatæ sunt. Quicquid autem plantatum est, non est sine principio, sed principium habet. Principium autem habens, etiam finem subibit. Itaque putrida arbor non semper erat, sed plantata est. Et bona hæc arbor non de tota superna bonitate narrat. Illic enim minime mendax bonitas mutationem non habens, & in honore inenarrabili ueri sancti Dei cogitatio. At in plantarum negotio uideamus an sic se res habeat, & dicere ordiamur. Siquidem enim de diabolo sermo est, iam sæpe ostendimus, quod non malus creatus est. Nihil enim malum Deus fecit, & hoc intelligentibus manifestum est. Si enim ex ipsidem procedimus, nihil molesti fuerit demonstrare etiam in præsentis ueritatis rationem. In principio itaque malus non erat, uerum euasit malus. Ecce non consistet in hac parte sermo de plâta. Videmus enim & Saulum persecutorem fuisse, postea uero propter nomē eius quem olim persecutus erat, persecutionem passum esse. Videmus Iudam cum duodecim Apostolis electum fuisse, & postea defecisse, & in sorte locatum fuisse. Videmus Rasasortum alienum à genere Israël, postea poenitentiam egisse, & misericordiam Dei accepisse. Videmus latronem ob maleficia captum & in ligno suspensum, confessionem fecisse, & cum Domino in Paradysum ingressum esse. Videmus Nicolaum bonum fuisse & electum, postea uero malum euasisse, & inter hæresiarchas constitutum numeratum. Et quid opus est me multa exempla recensere? Quid igitur est arbor hæc mala, ex qua bonum non fit, quàm ipsæ hominum actiones? Non potest enim ex malicia bonitas esse. Non potest ex inuidia iusticia, non potest ex adulterio laus fieri. Ipsa enim peccati arbor non potest per bonitatem fieri, hoc est, non facit arborem mala fructus bonos. Neque boni arboris est malos fructus producere. Verbi gratia, bona arbor quæ non facit fructus malos, est quæ producit hospitalitatem, si quæ ab hospitalitate eueniunt, non malicie gratia fiunt: misericordiam & elemosynam: castitatem propter Deum: continentiam propter Dominum: iusticiam propter legem. Hæc duæ arbores de iusticia & de peccato, hoc modo se habent. At barbarus hic Manes cogitat & uult de Deo dicere & de diabolo. Et quod de Deo nemo potest audere & dicere, quod unquam malum fecerit, absit: & neque de diabolo quod bonum operetur, hoc clarum est. Sed per Deum omnia bona fiunt, & malum ex ipso nihil creatum est, neque fit. Si uero ex diabolo fiunt mala quædam, ecce inuenimus & per ipsum coronam sanctis neci, & premium uictoribus dari. Et corrui ipsius sermo. Putrida enim arbor & bona arbor, de bonis & malis operibus dictæ sunt, & non de ueteri ac nouo Testamento, uelut Manes doctrina uoluit. Insuper autem idem Manes uolens confirmare prætextus de duobus principijs, uenantis modo subit sententias quæ sibi uidentur, & sic habent.

» Dicebat, inquit, Iudæis, Vos filij diaboli estis, ille homicida erat, quia pater ipsius mendax erat. Vult autem maledico ore effutire ac dicere, creatorem cœli & terræ patrem diaboli esse, quum nullo modo dictum illud ad hoc ignorare possit. Si enim omnino diaboli filij sunt, corrui ipsius sermo, & sibi ipsi ignorans Manes repugnat. Separatæ enim sunt de cætero ipsorum animæ ex diabolo factæ, & non amplius

c o
factæ, & non amplius
plius pars lucis, aut
omnino ipsi diaboli
dæi, diaboli est, iuxta
ipsos: Vos non estis
opera ipsius faceret
quutus sum uobis. I
enim essent ipsi filij
pter formationē aut
Quomodo igitur p
Athoc per conuicti
operationem & doc
habetis, at non mul
ego uos genui. Et ui
Abraam, dixissemus
alterius. Cæterum a
tur homicidam, imi
filij facti sunt ipsius
& furans, & dicens
pter quid ades. Hic
coram Domino, ac
iuxta imitationem fi
est mendacis uocis,
hoc est quod in Eua
Nonne duodecim
dax est, & homicida
enim diaboli filij era
monte hoc adoraue
ubi oportet adorare
mur, quia salus ex I
ortus est Dominus
guere. Rursus aute
non apprehenderu
pibus persequentib
tenebris persequuti
fugit à facie tenebra
At non sic se res hab
lucet, & tenebræ ip
lucem: multum ab
derunt, sed etiam a
tæ sunt ab ipso, qu
Quomodo uero lu
At quoniam obten
primum legem, illu
trus in epistola: At
loco, donec lucifer
tenebris lucet, lex d
pter quandoquidem
naturā, quam ubi c

factae, & non amplius sunt supernae uirtutis, iuxta ipsius fabulamentum. Aut non amplius pars lucis, aut armaturae eiusdem, aut columnae lucis, aut matris uitae. Si uero omnino ipsi diaboli sunt, ergo etiam Abraam horum pater, cuius semen sunt ipsi Iudaei, diaboli est, iuxta Manis rationem. Quomodo igitur Saluator expresse dicit ad ipsos: Vos non estis filij Abraam, sed patris uestri diaboli. Si enim essetis filij Abraam, opera ipsius faceretis. Vos enim quaeritis me occidere, hominem qui ueritatem loquutus sum uobis. Hoc Abraam non fecit. Et uides quod abusuus est sermo. Quum enim essent ipsi filij Abraam, Dominus abalienat ipsos ab eo, propter opera, non propter formationem aut creationem. Iam uero etiam in superioribus de hoc tractauimus. Quomodo igitur pars seminis ipsius erit modo aliena & diaboli, modo pars Dei? At hoc per conuicium dicit. Cui enim quis seipsum subiicit, huius seruus est, iuxta operationem & doctrinam. uelut etiam Paulus dicit: Etsi enim multos praepceptores habetis, at non multos patres. In CHRISTO enim IESU, per Euangelium ego uos genui. Et uides quod de doctrina dicit. Et si quidem Manes suscepisset ipsum Abraam, dixissemus sane, Abraam quidem Dei lucis, eos uero qui ex ipso geniti sunt, alterius. Caeterum argumenti scopus & propositum, hoc modo se habet. Imitabantur homicidam, imitabantur traditionem Iudae, susceperant calumniam proditoris, filij facti sunt ipsius, propter abnegationem Dei. Ipse mendax erat, loculos detinens & furans, & dicens ad ipsum, Aue Rabbi. & redarguebatur & audiebat, Amice propter quid ades. Hic Iudas imitatus est ipsum Cain, quoniam homicida erat, menties coram Domino, ac dicens: Nunquid custos sum fratris mei? Non scio ubi est. Et ipse iuxta imitationem filius fuit, itemque iuxta intelligentiam, eius quae in serpente loquuta est mendacis uocis, & dixit, Eritis sicut dii cognoscentes bonum & malum. Atque hoc est quod in Euangelio a Salvatore dictum est: Vos filij estis diaboli. Dicit enim, Nonne duo decim uos elegi, & unus ex uobis est diabolus? Quoniam ab initio mendax est, & homicida, quia pater ipsius mendax erat. Et soluta est huius quaestio. Non enim diaboli filij erant, Iudaei: Absit. Dicit enim Samaritana ad Saluatorem, Hic in monte hoc adorauerunt patres nostri, & uos dicitis, quod in Hierosolymis est locus ubi oportet adorare. Deinde post multa ipse Saluator dixit, Quae nouimus loqui mur, quia salus ex Iudaeis est. Et rursus Apostolus, Manifestum est quod ex Iuda exortus est Dominus. Et multa sunt quae de hoc dici possunt, & errorem huius redarguere. Rursus autem inharet huic dicto, Et lux in tenebris lucet, & tenebrae ipsam non apprehenderunt. Persequebantur, inquit, tenebrae lucem: nempe malis principibus persequentibus, & bello impetentibus deitatem. Si uero lux bello impetita a tenebris persequutionem patitur, ergo potentiores sunt tenebrae ipsa luce, quoniam fugit a facie tenebrarum, & non potest stare lucens, eo quod tenebrae sunt fortiores. At non sic serres habet. Neque enim lux fugit a facie tenebrarum, sed, Lux in tenebris lucet, & tenebrae ipsam non apprehenderunt. Si uero tenebrae non apprehenderunt lucem: multum abest hoc a sententia Manis, qui dicit, quod non solum apprehenderunt, sed etiam armaturam ab ipso abriperunt. Quomodo igitur quae praedicatae sunt ab ipso, quod rapuerint armaturam, omnino non apprehenderunt lucem? Quomodo uero lux quae persequutionem patitur, ipsa sua sponte in tenebris lucet? At quoniam obtenebratae erant mentes hominum per caliginem peccati, demisit Deus primum legem, illuminans uelut per lucernam lucentem, quemadmodum dicit Petrus in epistola: Attendentes prophetico sermoni, uelut lucernae lucenti in squallido loco, donec lucifer exoriatur, & dies illucescat in cordibus uestris. Illic enim lux in tenebris lucet, lex data in manu mediatoris, per fidelem seruum Dei Moysen. Quapropter quando quidem ab origine prima erat lux lucens uelut scintilla in lege secundum naturam, quam ubi conspexit Enoch, complacuit Domino: per quam deductus Abel,

D compla-

Iudaei filij diaboli, cur sunt dicti.

Iudas diabolus.

Tenebrae & caligo peccati.

- complacuit Domino: per quam inuenit Noe gratiam coram Deo, cognita uia: per quam Abraam credidit Deo, & reputatum est ipsi ad iustitiam. Deinde ubi praecepit lux à scintillari modo, accessit aliquid ad splendorem lucernae quae in squallido locoluxit, hoc est, lux in tenebris lucet, ipsum mandatū Dei, & cogitatio mentis secundum bonitatem, lucens in corde fidelium, in medio caliginosae cogitationis malorum ac improborum factorum inter homines, cultusque simulachrorum ac abnegationis Dei, carnis ite & aduersarij, atque aliorum. Quando autem uenit magnū luminare, lux uera quae illuminat omnem nem hominem uenientem in mundum: In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus ipsum non cognouit. In sua uenit, & sui ipsum non receperunt. Quot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Et uides in quibus tenebris haec lux lucet, & quae tenebrae ipsam non apprehenderunt. Nam bonum quod semper à Deo in mentem hominum mittitur, & illuminat in mundo, à peccato non superatur. Similitudinem deinde rursus apprehendit Manes, ab eo quod Saluator dixit: Simile est regnum coelorum homini patrifamilias, qui seminauit in agrum bonum semen, & dormientibus hominibus inimicus homo uenit, & seminauit zizania. Deinde dicunt ipsi serui ipsius, Nonne bonum semen seminasti in agro? Ille respondit: Sic est. Rursum dixit, Etiam. Vnde igitur zizania? Ille uero dixit, Inimicus homo hoc fecit. Serui autem ad ipsum dixerunt, Vis igitur ut abeamus & eradicemus zizania? At ille dixit: Nonne forte eradicantes zizania, eradicetis simul triticum. Verum finite usque ad messis, & dicam messoribus, Colligite zizania & ligate in fasciculos. Triticum autem deponite in horreum. Et parate zizania ut comburantur igne inextinguibili.
- Zizaniarum parabola.* Quum autem discipuli ipsius in domo dicerent, Explica nobis parabolam istam, ipse soluit ac respondit, ut non concederet impostori ut ansam haberet conuersionis ueritatem. Respondet igitur clare Dominus, & dicit: Qui bonum semen seminauit, est Deus: ager est mundus, zizania sunt mali homines, triticum sunt boni homines, inimicus homo, est diabolus: messores, sunt angeli: messis est consummatio saeculi, quando praecipiet Dominus angelis suis, & colligent peccatores à regno suo, & mittent ipsos ad exurendum. Et uidetis uos filij ueritatis, quod ea quae uult dicere conueniens seipsum producit hic renouatus nobis pro Ianne & Iambre. Ipse enim negat mundum Deum esse. Hic autem Saluator dicit mundum esse agrum, patremfamilias autem ac dominum agri, hoc est patrem suum, & seipsum seminasse bonum suum semen. Et negat animas à corporibus, aut corpora ab animis: Sed inimicum hominem dicit seminasse zizania, quae sunt mali homines. Homines autem non dicit corpora per se, sed simul dixit malos homines. Rursus similiter bonum semen paterfamilias seminasse in agro suo, bonos dicit homines, & non dixit horum animas, sed bonos cum corpore & anima. Proinde ergo per doctrinam seminat Deus bonum in hominibus: & per malignam fraudem subseminat mala opera diabolus in hominibus. Hinc atque hinc non reperiemus malicie radicem, sed opera quae per nos fiunt. Et omnino non est diabolus causa & autor seminatum zizaniarum. Statim enim declarat dicens, Dum dormirent homines: & non dixit, dum dormiret paterfamilias. Quum enim non dormierimus à bonis operibus, quum neglexerimus iustitiam, quum mentem non uigilantem habuerimus ad mandatū Dei, tunc seminamus peccata. Vides quod messores parant fasciculos ad ignem aeternum? Dic mihi o Manes, animas illic ligant aut corpora cum anima exurunt, aut ipsas animas? Non enim amplius consistet sermo tuus de animarum purgatione, quando ad supplicium & iudicium tradentur. Verum suffecerint haec de his haecenus. Intelligentibus enim apparent & clara sunt dicta ueritatis. Apprehendit rursus aliud dictum in medium producens, & non intelligens ea quae in ipso sita sunt, aliter interpretatur salutaris doctrinae uirtutem, eo quod dixerit Saluator, Venit princeps mundi huius, & in me nihil quod suum est inuenit. Errant

fus Apostolus, Deus illuminatio gloriae eius. Venit Dominus, quod me ipsum: quem dico Ioannes in Euangelio perunt. Videmus enim Totus mundus in mentem: Si totus mundus in mundo: Et si proprijs Dei: Si princeps mundi concessit sermones Scripturae. Venit Ioannes in ueritate. Venit filius hominis, cuius publicanorum & gentium iustificata est sapientia. Sicut dicit & in Proverbijs. Et cui ratio sapientiae enim factus est, & reuolutor enim paulo ante rursus, Princeps mundi quid erat opus rursum? uolebat Dominus, & atque extentum, & enim de exaltatione eius. Et qua ratione quum ipsum uenire, & spiritus paternis sinibus deiformasset sibi ipsi, & exaltatus similes quam, uelut dicit, non solem, non lunam, non uentum, non mundum, non mentis hominum. Hic princeps alter ab altero accipit, cecidit superbia: quod seruet & iudicet iudicat: minister maritum, milites colaphis est superbia & auertit infra. Omnes per audaciam, per Saluatorem inuentum non confringet. Et ut ne illum ipse Saluator ubi uenit

sus Apostolus, Deus seculi huius excæcauit mentes infidelium, ut ne illuminet ipsos
 illuminatio gloriæ Euangelij. Videamus itaque de principe mundi huius, de quo di-
 cit Dominus, quod deiicietur infra: Ego autem si exaltatus fuero, omnes traham ad
 meipsum; quem dicat principem mundi huius. Et si quidem diabolus dicit, quomo- *Princeps*
 do Ioannes in Euangelio de Salvatore dicit, Quod in sua uenit, & sui ipsum non rece- *mūdi quis.*
 perunt. Videmus enim duas has sententias inter se oppositas. Apostolus enim dicit,
 Totus mundus in malo situs est: & in mūdo erat Saluator, Quomodo ergo utriq; ca-
 pientur? Si totus mūdo in malo situs est, ubi locus Saluatori in mundo est, ut ipse sit
 in mūdo? Et si propria sunt filij Dei ea quæ sunt in mundo, qualis princeps domina-
 tur proprijs Dei? Si uerò non sunt propria filij Dei quæ sunt in mundo, qualis prin-
 ceptus mundi concessit propria esse Saluatoris ea quæ sunt in mundo? Et si filij Dei est
 mundus, quomodo concessit principi ut suum mundum occupet? Sunt autē omnes
 sermones Scripturæ ueritatis in sapientia dicti, quemadmodum ipse Dominus dicit,
 Venit Ioannes in uia iustitiæ, non edens neque bibens, & dicunt, dæmonium habet. *cc*
 Venit filius hominis edens & bibens, & dicunt, Ecce homo uorax & uini potor, ami- *cc*
 cus publicanorū & peccatorum: & iustificata est sapientia à filijs suis. Quomodo au- *cc*
 tem iustificata est sapientia à filijs suis, aliter quàm ab intelligentibus sapientiæ uerba?
 Sicut dicit & in Propheta, Quis prudens & intelliget hæc, quia rectæ uix Domini. *cc*
 Et cui ratio sapientiæ, & cognoscet hæc? Impij autem debiles erunt in ipsis. Debilis *cc*
 enim factus est, & reuera impius cum impijs in diuinis ac cœlestibus sermonibus. Sal-
 uator enim paulo antè dixit, Videbam satanam sicut fulgur de cœlo lapsum. Et hic *cc*
 rursus, Princeps mundi huius deiicietur infra. Et si de satana sermo erat iam lapso, *cc*
 quid erat opus rursus deiici infra? At omnino dices, in abyssum. Vbi igitur exaltari
 uolebat Dominus? Siquidē enim ab abyssu exaltari uolebat, simile ad simile admotū
 atque extentum, æquiuales locutiones efficit, quando in terra exaltatus est. Dixit
 enim de exaltatione crucis, & de ascēsu in cœlū, quo omnes sursum trahat ad seipsum.
 Et qua ratione quum supernè esset non attraxit, sed in terram uenit? Oportebat enim
 ipsum uenire, & speciem hominum in seipsum suscipere, quo Deus Verbum qui ex
 paternis sinibus descendit, ubi primum ipsum sanctum uas, quod à Maria accepit,
 efformasset sibi ipsi, ipsum sanctum uidelicet corpus, in proprio corpore exaltaretur,
 & exaltatus similes traheret ad seipsum. Quis uerò est princeps mundi huius? Quis
 quàm, uelut dicit, Totus mundus in malo situs est: non cœlum dicens, non terram,
 non solem, non lunam, non plantas, non mare, non montes, non aërem, non nubes,
 non uentum, non astra, non uolatilia, neque quicquam ex creatis. Absit. Sed mun- *Mundus*
 dus est, mentis humanæ superbia, audacia ac fiducia arrogantiae, temeritas elationis *quid sit.*
 hominū. Hic princeps mundi superbia ipsa decidit infra. Vos enim, inquit, gloriam
 alter ab altero accipitis, ego autem non quero meam gloriam. Quomodo enim non
 cecidit superbia? quomodo non fractus est princeps mundi? quū Herodes quidem
 seruet & iudicet iudicem ac dominum uiuorum & mortuorum, Pilatus uerò præsi-
 deat: minister maxillam alapæ cædat, Iudas tradat, Caiphas iudicet, Iudæi conspu-
 ant, milites colaphis caput eius qui nutu cœli & terram uertere potest. Hæc
 est superbia & audacia & gloria hominum mundi. Hic erat princeps mundi qui ce-
 cidit infra. Omnes enim qui in eminentia dignitatum in mundo sunt, per elationem,
 per audaciam, per gloriam, per superbiam, principatum possident, quorum nihil in
 Salvatore inuentum est. Linum enim fumigans non extinguet, & arundinem fissam
 non confringet. Et multa de hoc dicere possem. Rursus autem idem Manes produ-
 cit, quod Apostolus dixit: Deus, inquit, seculi huius excæcauit mentes infidelium,
 ut ne illuminet ipsos illuminatio Euangelij. Si est Deus mundi huius, quid ergo
 Saluator ubi uenit faciebat in alienis? Et si quidem aliena desiderabat, non est hoc

Et ut ostenderet huius effectum & opus, dicit: Duces sunt caeci, caecus autem ubi caecum ducit, ambo in foueam cadunt. Quandoquidem enim excacauit ipsos auaricia, deus huius seculi, etiam non illuxit illuminatio Euangelij in cordibus ipsorum, eo quod excacati sunt circa auariciam. Haec enim & Iudam excacauit, Haec etiam Ananiam occidit. Haec multos perdidit. Hic est deus huius seculi, quem homines sibi deum elegerunt, & honorem erga ipsum apprehenderunt, & Dominum contempserunt, sicut dicit: Vnum quidem amplectetur, alterum uero contemnet. Non potestis Deo seruire & mammonae. Et uides expresse ac clare quomodo rem interpretetur. Nullus enim est alius Deus, non in caelo, non in terra, non in omnibus locis, quam unus Pater ex quo omnia, & unus Dominus IESVS CHRISTVS per quem omnia, & unus Spiritus sanctus in quo omnia, semper existens trinitas, una deitas, & nunquam additionem accipiens, neque ablationem admittens. Transeamus autem rursus ad alia, & retia huius bestiae ferae, & inimici ac ultoris diuellamus o charissimi, ita ut quae ab ipso noue dicta ac exposita sunt, ad ueritatis locutionem feramus, his qui ueritatem discere uolunt, & mentem ab omni mala haerese doctrina auertere. Reprehendit enim rursus legem & prophetas, inimicus ueritatis & sancti spiritus existens, qui in lege & prophetis loquutus est: & laxata lingua uelut semper contra Deum, qui omnia fecit, loquutusque est in lege ac prophetis, & est pater Domini nostri IESV CHRISTI, ex quo omnis familia in caelo & in terra nominatur, dicit: Ex ipso concupiscentia, & ex ipso caedes, & alia omnia. Iussit enim & uestes rapere Aegyptiorum, sacrificia autem sibi ipsi offerre, & alia omnia quae lex tradit. Occidit & homicidam, ut non contentus sit prima caede, sed etiam alteram efficit, nimirum dum primam caedem ulciscitur. Immittitque concupiscentias in mentes hominum, mulierum & aliarum rerum. Prudentem autem, inquit, pauca de CHRISTO uaticinatus est, ut per pauca uerisimilitudinis fidem faceret. Atque haec erant uerba temerarij Manis, quae contra suum Dominum effreni lingua loquitur. Vbi uero considerauerit quis, uidebit nihil aliud in hoc apparere quam phrenitide correpti opera. Sicut enim qui ex phrenitide laborat, gladio contra seipsum armatur, & propter morbum suas carnes conscindit, & putat se de inimicis ulcisci, & non nouit: Sic etiam hic contra seipsum arma sumit, non intelligens sententias quas contra seipsum attrahit. Si enim ex ipso concupiscentia est, & concupiscentiam operatur, quomodo sursum ac deorsum contra concupiscentiam scribit, qui concupiscentiam immittit? Qui dicit, Non concupisces quae proximi sunt, neque bouem ipsius, neque iumentum ipsius, neque ancillam ipsius, neque agrum ipsius, neque uxorem eius, neque quaecumque proximi tui sunt: si tollit concupiscentiam, non ipse est concupiscentiae suppetitor. Quomodo igitur dicit, Praecipit ut spoliarent Aegyptios dum exhibant ex terra Aegypti: Reuera enim iustus est iudex, uelut etiam iam saepe de hoc dixi. Et ut ostenderet quod non ipse opus habeat sacrificijs, dicit in Propheta, Non sacrificia obtulistis mihi domus Israel quadraginta annis, dicit Dominus. Cuius igitur erant quae offerebantur ipsi quidem iuxta mentem offerentium: ipse uero non eo quod ipsis opus haberet, admisit, sed ut adsuefaceret a multitudine deorum, unum Deum cognoscere: Quum uideret sacrificia fieri dijs Aegyptiorum, ut ne per multitudinem deorum mentes ipsorum mutatae, unum solum Deum relinquerent. postquam autem abduxit mentem ipsorum a multitudine deorum, per multum tempus desuescere faciens ipsos ab huiusmodi proposito, incipit recidere quae non uoluerat: & dixit, Cur mihi thus ex Sabae offertis, & cinamomum ex terra loquinga? Num comedo carnes taurorum, aut sanguinem taurorum bibo? Haec enim non requisui ex manibus uestris, sed ut faceretis iustitiam erga proximum, & unusquisque ueritatem erga fratrem suum. Et uides quod progressu temporum substantia uirtutis diuinorum reuelatur. Quemadmodum ipse rursus dicit ad Samuelem: Vnge Saul in regem. Postea uero ipsos redarguit, dicens:

Auaricia est
deus huius
seculi.

Legis ac prophetarum reprehensio.

33 Vnxiſtis regem, non per me: & principes, & ego non præcepi uobis. At quia expectabant hoc mentes ipſorum, conſolans Deus Samuelem prophetam, dixit: Non terecerunt, ſed me, dicit Dominus. Verum unge ipſis Saul filiū Cīs, uelut pueris paruoblatum numen, ut geſtet infirmitatem debiliū, & morem gerat infanti ob debilitatem ipſius. Deinde dicit id quod perfectiſſimum eſt: Sacrificium Deo ſpiritus contritus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpiciet. Et, Sacrificate Deo ſacrificium laudis. Et quæcunq; de hoc dici poſſunt. Poſtea uerò dicit idem Manes: Voluit de CHRISTO ſermonē edere. Qui enim loquutus eſt in lege magnus reuera, qui eſt & de futuris cognoscit, Si autem nouit futura, non exors eſt prænotionis. Sed Deus eſt qui futura nouit. Scripſit autem ipſa ut fierent. Si uerò contraria ipſi fuiſſent, ſcripſiſſet quidem de ipſis, uerum ſoluſſet ipſa, ut ne ipſis credidiſſemus. Quando uerò futuram CHRISTVM perfici confirmat, profectò ipſe ſpiritus eſt qui loquutus eſt in lege, & in prophetis, & in Euāgelio. Vna eſt enim cōſonantia, quemadmodum per Moſen dicit, Prophetam uobis ex fratribus ueſtris excitabit Dominus. Et rurſus Dominus dicit: Moſes de me ſcripſit. Moſes autem dicit: Omnis anima quæ non audit prophetam illum, exterminabitur. Et rurſus Dominus: Si Moſis ſcriptis nō creditis, quomodo meos ſermones audieritis? Et undiquaq; apparet ueritas, lucida cōſtens, & non habens rugam. Mortis porrò rurſus eſſe aſſerit testamentum legis, quod Apoſtolus dixit: Si uerò testamentum mortis per literas incifum lapidibus in gloria. Et non ſolū hoc dixit diuina Scriptura: ſed quod lex iuſto non eſt poſita, ſed patricidis, & matricidis, & periuris, & ſi quid oppoſitū eſt ſanæ doctrinæ. Quam doquidem igitur lex iuſto non eſt poſita, iniquus ergo eſt iuſtus: Abſit. Sed quoniam anticipauit iuſtus perficere ea quæ ſunt legis, non eſt lex cōtra iuſtum qui fecit legem, uerum poſita eſt contra eos qui deliquerunt, iudicans iniquos. Sic igitur & testamentum. Iuſſit enim homicidam occidi, & adulterum occidi, & iniquum legis transgreſſorem lapidibus obrui. Fuit autem in gloria. Magna enim fuit huius gloria. Excelluit enim gloriam hominū, eo quod à mutua iniuria prohibebat, in luce columnæ ignis expreſſum, in tubis horrendis ualde reſonans, & in tabernaculo teſtimoniū, & in magna gloria tunc cōſtitutum. Oportebat enim præire teſtamentū mortis, ut primum mortui peccato uiueremus iuſtitiae. Sicut CHRISTVS infirmitates noſtras portauit, & morbos ſuſcepit, dum ſuſtulit omnia in corpore in cruce, ut primum quæ ſunt mortis, deinde quæ uitæ ſunt, in ipſo propter nos implerentur. Et propterea primum moritur, ut mortis teſtamentum confirmet. Deinde ex mortuis reſurgit, ut à gloria ad gloriam tranſeat. In cruce enim triumphauit de principatibus ac potestatibus, in morte cōdemnauit peccatum. In eo quod ſepultus eſt, ſepeliuit iniquitatem. In eo quod guſtauit mortem, aculeum mortis confregit. In eo quod deſcendit ad infernum, ſpoliauit infernum, ſoluī ligatos in fortitudine, erexit trophæum crucis contra diabolum. Et uide quomodo gloria hæc à Moſe uſque ad Dominum. Quanto magis teſtamentum uitæ erit in gloria: lapide deuoluto, petris ruptis, monumentis apertis, angelis coruſcātib; mulieribus annunciantibus, pace data, ſpiritu apoſtolis ab ipſo dato, regno cœlorum promiſſo, Euangelio illuminante orbem terrarum. Qui deſcendit, ipſe eſt qui aſcendit ſupra omnes cœlos, & ſedet in dextra patris. Nō erat mortificans teſtamentum, ſed contra mortem teſtamentū. In gloria autem erat mortis teſtamentum, quo excellens gloria contra mortem fieret. Deinde rurſus idem Manes dicit, Nō poteſt unius doctoris eſſe uetus & nouum Teſtamentū. Illud enim ueteraſcit de die in diem, hoc uerò renouatur ex die in diem. Quicquid enim in ueteraſcit ac leueſcit, propinquum ſit interitui. Verum illud alterius Dei, & alterius doctoris eſt. Et hoc alterius Dei, & alterius doctoris. Et ſiquidem duo uetera teſtamenta oſtendere potuiſſet, ueriſimile eſſe queat quod ab ipſo dicitur, uelut duo eſſent qui tunc teſtamen-

Teſtamentū
mortis.

Lex iuſto nō
eſt poſita.

Teſtamenta
ambo nō eſſe
unius doctoris.

CON
ta feciſſent. Similiter
in mentem ſumere c
rius: boni autem De
nus Deus malum te
Erit hoc modo m
nitus ſit. Si enim no
teſtamentum eſſe bo
rus Deus. Dicit eni
ſic & ipſe ſimiliter fa
lus ac dicere, Per cō
lapides iſti panes ſia
à diabolo accipere.
ſtolus, Primum teſt
enim Sina eſt in A
duo ſunt teſtament
cauit noua, neque d
tum autem ob mor
conſiſtit. Accepit en
pulum. Et ideo etiā
do maximè ambo in
ex luda, neque dux
uerò, Deus erat in
delicta. Et multa de
rò arboribus reſice
ex dicto quod dixit
enim non clarum e
erant propheta: Si
turum ex Maria, no
tali cuipiam facto. F
tores, prænuncios. I
præcones aduentu
uenerit iam rex in u
bus: aut alijs denur
& propheta uſque
oſtendit. Hic eſt ag
eſt, quo ueniāt & p
ſuiſtis qui præan
nem, quoniam præ
ret, uelut etiam Ap
tum: ubi peruenerit
gogum uelut inimi
tum præceptoris. I
etiam gratiam ipſi c
disciplinas nos der
gnam nauem habet
ſiret, & ſcapha hom
mergit ſcapham, u
bet, occupat maior
ſi quis expoſitus ſit

ta fecissent. Similiter autem si duo noua testamenta ostendere potuisset, poterat quis in mentem sumere quod ab ipso dictum est. Si uerò uetus est unius, & nouum alterius: boni autem Dei est nouum testamentum, mali uerò uetus: Ergo nisi uidisset bonus Deus malum testamentum fecisse, non nouisset quod oportet testamentum legare. Erit hoc modo magis ut qui ab illo doctrinae occasionem acceperit, & in rebus infinitus sit. Si enim non uidisset, non utique imitatus fuisset. Et oportebat magis uetus testamentum esse boni Dei, quo potius, malus imitator appellaretur, quam qui est uetus Deus. Dicit enim Dominus in Euangelio, Quicquid uidet filius patrem facere, & ipse similiter facit. Et ut ne admitteret consiliarium, ut ne gloriari posset diabolus ac dicere, Per consilium eius Saluatorē aliquid fecisse, quum dixit ad ipsum, Dic ut lapides isti panes fiant: ipse hoc non sustinet facere, ut ne discere uideatur & consilium a diabolo accipere. Et uides quod duo testamenta unius Dei dicit. Dicit enim Apostolus, Primum testamentum in monte Sina datum est, generans in seruitutem. Mons enim Sina est in Arabia. Etsi enim duae sunt mulieres, at unus est uir. Sic etiam si duo sunt testamenta, at unus est Deus, qui ambo legauit. Et propterea non duo uocauit noua, neque duo uetera, sed unum uetus, & unum nouum. Et dicit, Testamentum autem ob mortuos firmum est. Quapropter etiam primum sine sanguine non consistit. Accepit enim Moses sanguinem hircorum, & asperxit ipsum librum & populum. Et ideo etiā secundum testamentum ob mortem Saluatoris datum est: quando maxime ambo inter se consona sunt, illud quidem dicens, Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux ex femoribus ipsius, donec uenerit cui repositum est. Secundum uerò, Deus erat in CHRISTO, mundum concilians sibi ipsi, non imputans ipsis delicta. Et multa de hoc dicere possim. Verum compendij gratia praescribo. Porro arboribus resiccatis ac inueteratis rursus comparat legem & prophetas. Nimirum ex dicto quod dixit, Lex & prophetae usque ad Ioannem. Et nihil est hoc stultius. Cui enim non clarum est, quod impleto eo quod nunciatum erat per prophetas, finiti erant prophetae? Si enim adhuc uenirent prophetae nuntiātes CHRISTVM uenturum ex Maria, nondum CHRISTVS aduenisset. Similis enim uidetur haec res tali cuiuspiam facto. Rex profecturus in regionem praemittit ante se in equis praeparatos, praenuncios. Et quanto magis aduentus regis appropinquat, tanto plures sunt praecedentes aduentum anticipantes, & in urbibus aduentum denunciantes. Vbi uerò uenerit iam rex in urbem, quae amplius est utilitas praekonum? quid opus est equitibus: aut alijs denuntiātibz regis aduentum, quando ipse rex intus est? Sic etiam lex & prophetae usque ad Ioannem. ubi uerò Ioannes praedicauit uocem in deserto, & ostendit, Hic est agnus Dei, qui tollit peccatum mundi: non amplius prophetis opus est, quo ueniāt & praedicent nobis CHRISTI ex uirgine aduentum. Opus autem fuit his qui praeanunciauerunt ipsius aduentum, ad aduentum ipsius confirmatio- nem, quoniam praeanunciatus fuit. Quemadmodum enim si quis paedagogum haberet, uelut etiam Apostolus dicit, quod paedagogus noster est lex ad Domini aduentum: ubi peruenerit ad aetatem, & acceperit praecceptorem, non omnino reijcit paedagogum uelut inimicum. Sic & nos deducti sumus in lege & in prophetis, usque ad aduentum praecceptoris. Reperto autem praecceptore, non reprobamus paedagogum, sed etiam gratiam ipsi confitemur, quod puericiam nostram deduxit, & ad praefectiores disciplinas nos demisit. Aut quemadmodum si quis in mari nauigare uellet, & magnam nauem haberet, uerum in parua scapha commotionem circa ripam maris tran- saret, & scapha hominem ad magnam nauem perferret: homo ipse non omnino submergit scapham, ubi magnam nauem reperit, sed cum hoc quod gratiam scaphae habet, occupat maiorem salutis suae nauim. Aut ut etiā aliter dicamus, quemadmodum si quis expositus sit a matre sua genitrice, assumptus autem sit ab aliquo quocumque tan-

Lex & pro-
phetæ resic-
catae arbo-
res.

Similia
egregia.

Homines edu-
liū principū.

Nō omnes ca-
piunt hoc, di-
ctū, de quare
dictum sit.

Apollinis ua-
tis uanitas.

Saluatum ne-
minē ante 15.
Tiberij annū.

dem: & postea ubi in uirum euasit, cognouerit suum naturalem patrem, sit autē talis prudentia præditus, Nunquid ubi cognouit suum patrem, & propriā hereditatem assequitur, ob id reprobatur nutritorem qui ipsum educauit? & non potius gratiam habet nutritio quod nō fuit ipsum in mortē tradidit? Sic & nos gratiā habemus Deo qui dedit legem & prophetas, & gratiam habemus ipsi qui dignatus est nos nouo filij testamenti. Dicit deinde idem Manes, formas esse nos principum, & nos à principibus factos, ipsis uerò in edulium obiectos. Verū multa est impietas in talibus uerbis. Videmus enim non sic res cōtingere. Omne enim quod est in terra, etiam si ex improbiore ac sæuiores feris sit, nō propriam formam inuadit, sed alias: uelut ubi gratia, Leones leones non comedunt, ob propriam figuram, & eundem ordinem sed fame magna premente feras in montibus, & ubi per longum tempus nihil capiunt, aut propter niuem, aut ob aliam inopiam, diuersantur in speluncis ac latebris suis leones unā cum catulis ac leonibus, & non inuadit fera feram, non lupo lupum nisi fortē ad insaniam deueniat animal, & rabie percitum ignoret quod facit. Si itaque lupo lupum non edit propter eiusdem ordinis formam: Quomodo possunt principes nos edere, si eiusdem formæ sumus, & non magis ad blandiantur nobis, quo deantur proprias suas formas amplecti? Et undique redarguuntur impostores sermones. Deinde rursus ex Euangelio apprehendit, quod nō omnes capiunt doctrinam, sed quibus datum est. Et non erat in hoc loco sermo Saluatori de doctrina, sed de eunuchis. Si uerò de doctrina ipsius hoc impletur, Non omnes capiunt dictum hoc: Ergo si non capient, iuxta propriam mentem non capiunt. Laudabiles igitur aut uituperabiles hi iuxta liberum arbitrium uocabuntur. Et non amplius secundum naturam erit capacitas. Alioqui quid profuisset suam doctrinam denuncians? Corruit autem undique ipsius sermo. Neque enim doctrinā Saluator dictum appellauit, sed sermonem de eunuchismo. Et si etiā de doctrina dixisset, non amplius consistet Manis sermo. Dicit amplius idem Manes, nostros iam sermones usurpantes. Etenim oues meæ cognoscunt me, & cognosco meas oues. In omnibus autem mentitur. Quum enim uellet per blandicias rapere animas eorum qui tunc erant in dissipatione, hunc sermonem proloquutus est, escam, ut ita dicam, spargens: quo per adulationem ipsi coniungerentur: ut ubi coniuncti ipsi essent, inciperet iactare ac dicere, nouisse se ipsos priusquam ad ipsum accessissent. Accidit autem ei uelut Apollini uati, sicut in Græcorum fabulis fertur, qui alijs uaticinabatur, sibi ipsi uerò uaticinari non potuit. Verū excidit à uaticinio amans Daphnem, & excidit propter castitatem. Sic etiam hic Manes, uaticinabatur quidem se nosse suos. Verū uanitas propter Marcellum uenit subditum ipsum accepturus. Sed corruit ipsius uaticinium. Neque enim Marcellus ipsi fidem habuit, neque quisquam alius illius temporis hominum. Deinde dicit, quod antiquis annis nemo saluatus est: sed à decimo quinto anno Tiberij Cæsaris, usque ad sua tempora. Probus autem erat illo tempore rex, & Aurelianus ante ipsum, quando hic Manes præsens erat. Et hoc rursus confutatur, quum undique Euangelium & Apostolica uerba dicant, de his qui iam prius sunt saluati. Similiter dicit Dominus, Requiritur à generatione hac omnis sanguis iusti effusus in terra, à sanguine Abel iusti, usque ad sanguinem Zachariæ, qui effusus est in medio templi & altaris. Vnde igitur iustus est Abel, unde Zacharias, nisi quod erat iam salus, & quod saluauit iam per legem & prophetas? Apostolus autem dicit: Regnauit mors ab Adam usque ad Moysen: quo cognoscas quod in Moise impedita est mors, non penitus abolita. Expectabat enim perfectorem omnium IESUM. quo ubi ipsum tradidisset pro humana natura, immortalis mortuus, & insuperabilis superatus, & uita in carne sustinens ut pateretur, frangeret per mortem eum qui imperium mortis habet,

aculeum peccati, & ubi uictoria tua ostendit usque ad Moysen. Iam ut non uideret mortem, ralis ex intelligentia & ro clare edita est lex, tem Saluator aduenit uictoriam. Et uide quod in CHRISTO dicit, Ex plenitudine terquam legem per Moysen data est, hic factum Testamentum nescis usus est, dicens: bis maledictio. Dicit dedit ut nos emeretur, precium autem & emit uere à male nos statim infert ille agni immaculati & es de emptorum numero. Alienos nos emit? Precio, accepit id, & non amplius sumus am possessionem committitur operatur in filio neque quomodo emittit ille, per omnia in re. Ecce enim ipsos uocant nomine tuo comedite à me maledicti, Ne execratur? Quid uerum? Si quis enim deperit Non occidat sol super lictis ipsum ante solis quidem igitur propitius nostra in ligno pus ipsius nos à maledictionem accepit, ne mors contra peccatum de hoc multa diximus sed dixit, Ne occidat cedis actio tolleretur amplius occiderent mortem homicidam nit Saluator, quantum facias, ne dicas

aculeum peccati, & mortē: quando de cætero implebatur, Vbi aculeus tuus ō mors, ubi uictoria tua ō inferne? Illic etenim in Mose impedita mors euerſa eſt, ubi regnaſſet uſque ad Moſem. Et primum quidem iuſtierant Abel & Enoch, qui translatus eſt ut non uideret mortem, & non eſt inuentus. At nondum erat lex ſcripta, ſed lex naturalis ex intelligentia & traditione, per ſucceſſionem ex patribus ad filios. Quando uero clare edita eſt lex, factus eſt gladius, ut ita dicam, diuidens uim peccati. Quando autem Saluator aduenit, contritus eſt aculeus mortis, & rursus deuorata mors tunc in uictoriam. Et uide quomodo ſaluauit Deus per multos modos. Perfecta autem ſalus in CHRISTO IESU Domino noſtro facta eſt, & fiet uelut etiam Euangelium dicit, Ex plenitudine ipſius nos omnes accepimus. Et qualem dicit plenitudinē præterquam legem per Moſem datam? Gratia & ueritas per IESUM facta eſt. Illic quidem data eſt, hic facta eſt. Si ex plenitudine lex, gratia & ueritas IESU: uetus & nouum Teſtamentum in lege, & gratia, & ueritate ſunt. Alia porro ſententia idem Marci uſus eſt, dicens: CHRISTVS redemit nos à maledictione legis, factus pro nobis maledictio. Dicat itaque quo argento facta eſt emptio: quale fuit precium quod dedit ut nos emeret? Non enim dixit, emit, ſed redemit. At emptionem quidem nouit, precium autem non nouit. Veritas uero utraque conſitetur. Redemit enim nos, & emit uere à maledictione legis, factus pro nobis maledictio. Et quomodo emit nos ſtatim infert ille Eccleſiæ doctor, dicens: Precio empti eſtis, precioſo ſanguine agni immaculati & immaculati CHRISTI. Si itaque ſanguine empti eſtis, non eſtis de emptorum numero ō Manes, quia ſanguinem negas. Vnde uero nos emit? dicit. Alienos nos emit? Ergo indigus fuit prior noſter Dominus, & opus habens noſtri precio, accepit id, & tradidit nos CHRISTO. Et ſi traditi ſumus CHRISTO, non amplius ſumus prioris. Si itaque prior non amplius nos poſſidet: ergo extra ſuam poſſeſſionem conſtitutus eſt, & in proprijs locis non habet poteſtatē. Quomodo igitur operatur in filijs inobedientiæ, uelut ſcriptum eſt? Sed neque quomodo emit, neque quomodo empti ſumus, neque quomodo maledictio pro nobis facta eſt, nouit ille, per omnia inſaniens, qui aperuit os ſuum, & non poteſt ea quæ dicit cōfirmare. Ecce enim ipſos uidemus dicere in regeneratione aduentus ipſius ac uociferari, In nomine tuo comedimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus. & dicit ad ipſos, Abite à me maledicti, Non noui uos. Quomodo igitur ipſum conſitentur, & ipſe illos execratur? Quid uero erat maledictio legis? Maledictio legis erat crux propter peccata. Si quis enim deprehenſus fuerit in delicto, dicit lex, Suspendetis ipſum in ligno. Non occidat ſol ſuper ipſum, ſuper morticinium ipſius, ſed detrahetis ipſum, & ſepelietis ipſum ante ſolis occaſum, Quia maledictus omnis qui pendet in ligno. Quando quidem igitur propter crucifixionem maledictio conſtituta erat, ipſe ubi uenit, peccata noſtra in ligno ſuſtulit, ſeipſum dans pro nobis. Sanguis ipſius nos emit. Corpus ipſius nos à maledictione ſoluit, hoc eſt ſoluit peccata per poenitentiam crucis, & ſuum aduentum. Neque igitur lex maledictio eſt: Abſit. neque Euangelium maledictionem accepit, neque ipſe Dominus, ſed per occaſionem mortis ſuæ, exoluta eſt mors contra peccatum. Deinde dicit, quod lex adminiſtratio erat mortis. Iam uero de hoc multa diximus, quod non ipſa erat miniſtra mortis. Neque enim iuſſit occidere, ſed dixit, Ne occidas. Quando quidem uero occidit homicidā, ut per unum occiſum cædis actio tolleretur, & propter unū terrefacti multi abſtinerēt ab iniuſtitia, ut non amplius occiderent: adminiſtratio mortis erat, non ut mortem adminiſtraret, ſed ut mortem homicidæ faceret, ut ne amplius multi homicidæ fierent. Vbi autem uenit Saluator, quando quidem caſtigarat iam pædagogus: plurimo tempore perfectiora documenta oſtendens, unā cum conſonantia legis, nempe, Ne occidas, ne fur tum facias, ne dicas falſum teſtimonium: dixit, Si quis te cædit in dextram maxillam, obuer-

Saluationis
modi multi.Plenitudo
quid ſit.Emptio &
precium no
ſtri.Maledictio
legis crux.

pleta erant peccata Amorrhæorum. Iudex enim erat lex cōtra iniustitiam, & unicuique reddebat secundum sua opera: & quoniam in peccatis erant Amorrhæi, in transgressionem constituti, & qui abnegassent iusiurandum quod iurauerunt, quemadmodum etiam iam alibi à me dictum est. Nihil autem molesti erit & hic eadē apponere. Hæc enim sunt quæ in promptu Manis illa uehementia habet, Quod malus sit Deus legis, qui deprædatus est Ægyptios, & eiecit Amorrhæos & Gergesios, atque alias gentes, & dedit terram ipsorum filiis Israël. Qui dicit, Non concupiscas, quomodo dedit ipsis aliena: & non nouit idiota ille quod propriam suam terram receperunt abreptam ab ipsis, & punita sunt ea quæ facta sunt inter ipsos, mutuo constituto termino ueritatis & iureiurando. Noë enim seruatus à diluuiio, eiusque coniunx cum tribus filiis, totidemque filiabus, solus diuidens totum mundum, tribus filiis suis, Sem, & Cham, & Iapheth diuisit, iacta sorte in Rhinocoruris, uelut etiam consequentia habet, & nihil est uanum, neque adulteratum. Rhinocorura enim interpretari queas Neel, & sic natura indigenæ ipsam uocant. Ex Hebraica uerò lingua significat sortes, quandoquidem Noe illic misit sortes tribus filiis suis. & cecidit sors à Rhinocoruris usque ad Gadir, quæ sors habet Ægyptum, & Mareandinen, & Ammona, Libyamque ac Maritima, Pentapolin, Macaten, Macronen, Leptemanen, Syriam, Mauritaniam, usque ad columnas Herculis, & interiorē Gadiram. Hæc ad notum siue austrum. A Rhinocoruris uerò ad Orientem sors hæc habet. Idumæam & Madianitin, Alabastritin, Omeritin, Axonitin, Bugean & Liban usque ad Bactrorum regionem. Atque hæc sors distinguit inter Sem ea quæ sunt ad Orientem. Ipsi uerò Sem cecidit sors in amplitudinem, Palæstina, Phœnice, & Caua Syria, Comagene, Cilicia, Cappadocia, Galatia, Paphlagonia, Thrace, Europe, Laria, Iberia, Caspia, Cardyca, usque ad Mediam, ad boream ac Septentrionem. Isthic hæc sors separat Iapheth ad boream. Ad occidentem uerò, ab Europa usque ad Hispaniam & Britanniam, illic adiacentes populi, Euites, Daunes, Iapyges, Labri, Latini, Optici, Magardes, usque ad possessionem Hispaniæ ac Galliæ, Sceptorumque ac Francorum superiorem regionem. Quando igitur sic diuisæ sunt sortes, Noe conuocatis tribus filiis decreuit iureiurando, ut nemo sortem fratris sui inuaderet, & fratrem suum circumueneret. At Chanaan filius Cham, quum auarus esset, inuasit Palæstinam terram, & occupauit ipsam: & appellata est terra Chanaan, eo quod in ipsa habitauit propria sua sorte relicta, eo quod nimio calore referta esse uidebatur. & sedens in terra ipsius Sem, quæ nunc Iudæa appellatur, genuit hos filios, Amorrhæum, Gergesæum, Merezæum, Iebusæum, Euæum, Aruceum, Chettæum, Asenæum, Samaræum, Sidonium, & Philistiæum. Ob id etiam Dominus in lege dicit, ostendens quod peccata ipsorum in iureiurando implebantur, dum dicit, Nondum impleta sunt peccata Amorrhæorum. Quapropter permanserunt in monte tempus terentes in deserto, donec ipsi seipsos condemnarent, & ad bellum se pararent aduersus filios Sem iniuria affectos. Sem enim genuit Arphaxad, Arphaxad Cinna, Cinna Sala, Sala Heber, Heber Phalec, Phalec Rhagab, Rhagab Seruch, Seruch Nachor, Nachor Tharra, Tharra Abraam, Abraam Isaac, Isaac Iacob, Iacob Iuda, Iuda Phares, Phares Esrom, Esrom Aram, Aram Aminadab, Aminadab Naasson. In temporibus Naasson tribuni Iuda, & in temporibus Iesu Naue, acceperunt filij Sem propriam terram, nulla iniuria in medio existente, sed iusto iudicio. Corruerunt igitur muri Hierichuntis sua sponte. Iustitia enim ulciscitur iniustitiam. Per septem dies circundabant muros, & soluebatur sabbatum, ut impleretur iustitia. Et non hoc solum, uerum septem lucernas habebat candelabrum sanctificationis in tabernaculo testimonij, & singulis diebus accendebantur lucernæ septem æqualiter, & nulla omnino ipsarum per unam diem cessabat, sed unaquaque die eadem lux erat, Non enim factum est sabbatum ad exclusionem, sed ad bonum opus.

Terræ diuisio
inter tres fi-
lios Noe.

Chanaan
filij.

Sem filij.

opus. Quum autē nemo omnino operaretur in duodecim tribubus, solum altare nō cessabat, quemadmodum Dominus in Euangelio dicit, Sacerdotes uestri profanant sabbatum in templo, & sunt sine culpa. profanant autem sabbatum, hoc est soluunt. Soluunt autem quomodo, quā sacrificium offerētes Deo, ut ne ociosum sit altare. Et nō hoc solum, sed & sol oritur atque occidit, & luna augescit ac deficit, & ueni spirant, & fructus germināt, & matres pariunt, & omnia fiunt in sabbato. Quapropter etiam Dominus ubi uenisset, non artem fabrilem lignariam exercuit in sabbato, non ferrariam, non aliud quid, sed quum Deus esset, Dei opus operatus est, & dixit, Toll grabbatum tuum, & ambula: quo ex gestante appareret opus quod factum erat, ut omnes cognoscerent eum qui de coelo uenit in auxilium filiis hominum. Etenim reuera uenit ut solueret sabbatum. Nō potuisset autem ipsum soluere, si alienus ab ipso fuisset. Nemo enim alienum soluit opus, nisi exceptor alienorum talis fiat, & alienus inspecto pœnas sibi ipsi redimat. Quandoquidem autē propriū ipsius est sabbatum, ob id dicit, Dominus est filius hominis, etiam sabbati. & dicit, Non homo propter sabbatum factus est, sed sabbatum propter hominem. Si itaq; fecit Deus sabbatum propter hominem, etiam prætulit hominem sabbato, quo homo requiem cognosceret, & futurorū quietem. Exemplaria enim sunt hæc celestium. hic enim ex parte, illa uero tota perfectio. Sabbatum igitur in lege usq; ad suam præsentiam. Soluit autē nostra sabbatum, & dedit nobis sabbatū magnum, quod est ipse Dominus, requies nostra & sabbatissimus. Nemo igitur disparabit uetus à nouo Testamento, neque nouum à ueteri. Vna enim est, eademq; consonantia. At uerò rudis & imperitus si uiderit duas urnas haustorias ex uno fonte haurientes, putabit propter urnarum diuersitatem, diuersas etiam esse aquas. Verū audiet ab his qui norunt ueritatem, Gusta de duabus urnis, & uide quod duæ quidem sunt urnæ, unus autē est fons. Sic unus Dominus, unus Deus, unus Spiritus, qui loquutus est in lege ac prophetis, & in Euangelio. Quod idem non duo sunt uetera testamenta, & neque duo noua testamenta, quoniam non sunt duo qui testamentum fecerunt, sed unus qui uetus antiquat, & nouum renouat: non uetus abolens in interitum, sed uetus sedans, & secundo hæreditatem operæ lentæ apponens. Aliam porrò rursus idem Manes sententiā producit, dicens: Spiritum saluari absque corpore. hoc enim, inquit, docet Apostolus, dicens: Omnis qui auditur inter uos scortatio, & talis scortatio, quæ neque inter gentes nominatur, neque aliquis uxorem patris habeat. Et uos inflati estis, & non potius luxistis, ut tolleretis de medio uestrum, qui hoc facinus perpetravit. Ego quidem absens corpore, presens autem spiritu, iam iudicaui eum qui hoc facinus perpetravit, ut congregatis uobis & Domino cum meo spiritu, tradatur talis satanæ in interitum carnis, ut spiritus saluetur in die Domini. Interitus autem in carne est, perfecta abolitio. Quomodo ergo tur abolita carne in manu diaboli, & seruato spiritu, amplius erit resurrectio corporum aut carnis? Et nō nouit imperitus ille in omnibus, quod opera carnis sunt, scortatio, adulterium, petulantia, & his similia. Et non de ipsa carne dicit, sed de operibus carnis. Etenim quando operabitur scortationem, caro ipsa operatur. Si uerò habuerit continentia, non amplius caro caro est, sed caro in spiritū transmutata est. Quapropter admodum etiam Apostolus dicit: Qui ab initio coniunxit ambos dixit, Quæ erunt duo relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carnem unam. Quare qui adhæret scorto, unum corpus est: & qui adhæret Domino, unus spiritus est. Igitur qui scortationem operatur, caro factus est, non solum ipsa caro, sed omnia, & anima & alia, caro fiunt. Adhærens enim scorto, caro factus est, quū sit carnalis, caro omnino uocatur. Qui uerò adhæret Domino, unus spiritus est, hoc est corpus & anima: & omnia quæ sunt in homine, unus spiritus sunt in Domino. Et de hoc legem ferēs idem Apostolus dicit: Deus posuit in corpore omnia membra,

CON
bra, unumquodq; si
poris, & positorem
de pro exemplo nos
pus CHRISTI
STI. Si itaque cor
hoc est Domino, un
ctus est omnino cor
pars tradi satanæ, &
tradatur talis. Qui u
sunt in homine tradi
uerò indicauit salua
delicti hominis qui c
cit: Ut tradatur is qu
pum est, Caro & sa
tat. Etenim reuera n
atque petulantia, ne
ne & sanguine dictu
quod dictum est: Qui
qui non ex sanguini
tus est sine carne: Se
matrum ac patrū ca
contingit ex genera
Dei fieri. Quemadu
pius reputatur nati
dem in carne & sang
nem militamus: Igit
Carnem & sanguin
boribus fatigata est
uersata est. Alioqui
le hoc induere incor
autem de hoc idem
bus de corporis for
stra terrestria, quæ s
Sed & eos qui uisi su
mi, sic ueniet quo m
hi qui intelligentia p
nibus, & in prædicti
monij mentionem
omnia ipsius falsa
los locos huius Am
est, à multis similitu
ac uenenum eiacula
enim cum Græcis C
cus hic uir o charissi
rum quoq; dogmat
curiose inuestigans
etiam ipse Cenchri
tem, dum in medic

bra, unumquodque sicut uoluit. Et uide quomodo confitetur Deum creatorem corporis, & positorem partium in nobis sicut uoluit propria sapientia ac bonitate. Dein de pro exemplo nostri corporis proponit corpus CHRISTI, quod & nos corpus CHRISTI sumus, & membra ex parte, & Ecclesia Dei quae est corpus CHRISTI. Si itaque corpus CHRISTI ipsa Ecclesia, agglutinata & adhærens spiritui, hoc est Domino, unus spiritus est: qui sanè ab ipsa delinquit, à spiritu elapsus, caro factus est omnino corpore & anima, & si quid est in ipso. Alioqui quomodo possit pars tradi satanae, & pars non tradi? Non enim dixit, ut tradatur caro satanae, sed ut tradatur talis. Qui uerò dicit talis, integrum hominem cum anima & omnibus quae sunt in homine tradidit. Si uerò totum tradidit, totam carnem pronūciauit. Spiritum uerò indicauit saluari in diem Domini. Quo uerò non in culpa esset Ecclesia ipsius delicti hominis qui deliquit ac errauit, & inquinaretur tota Ecclesia unius delicto, dicit: Ut tradatur is qui deliquit, ut spiritus, hoc est tota Ecclesia saluetur. At, inquit, scriptum est, Caro & sanguis regnum Dei non possidebūt, & in hoc se aliquid dicere putat. Etenim reuera non potest scortatio regnum coelorum possidere, neque adulteriū atque petulantia, neque simulachrorū cultus, hoc est caro & sanguis. Si uerò de carne & sanguine dictum hoc putas esse ipsam carnem, quomodo amplius impletur id quod dictum est: Quicumque receperūt ipsum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, qui non ex sanguinibus, neque ex carne geniti sunt, sed ex Deo. Quis in mundo genitus est sine carne? Sed quoniam transmutatae sunt mentes, non naturae eorum qui ex matrum ac patrū carne ac sanguine geniti sunt: & geniti sunt secunda natiuitate, quae contingit ex generatione Domini per spiritum & ignem, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Quemadmodum igitur hic ex carne geniti sunt & ex sanguine, & non amplius reputatur natiuitas ex carne & sanguine, propter mutationem iustitiae, & quidem in carne & sanguine: sicut dicit, In carne enim obambulantes, non secundum carnem militamus: Igitur est caro quae nō secundum carnem militat. Et propterea dicit, Carnem & sanguinem non possidere regnum coelorum: non de carne hac quae laboribus fatigata est, quae sanctificata est, & Deo complacuit, sed de ea quae in peccatis uersata est. Alioqui quomodo impletur quod dictum est: Oportet enim corruptibile hoc induere in corruptibilitatem, & mortale hoc induere immortalitatem. Clariū autem de hoc idem Apostolus indicans, ut ne aliqui seducantur, & pro malis operibus de corporis formatione ex resurrectione desperet, dicit: Mortificate membra uestra terrestria, quae sunt, scortatio, adulteriū, petulantia, &c.

Caro & sanguis regnum Dei non possidebūt, quomodo accipiendū.

Sed & eos qui uisi sunt Gallilaeis, & dixerūt: Hic IESVS quem uidistis à uobis assumi, sic ueniet quo modo uidistis ipsum assumi. Caeterum ex relatis omnibus possunt hi qui intelligentia praediti sunt, sententiam cognoscere in omnibus ueritatis sermonibus, & in praedicti appellati Manichaei mendacijs: quum etiam si non alicuius testimoni mentionem fecissemus, ex duobus aut tribus testimonijs quae produximus, omnia ipsius falsa deprehendantur. Nos autem magnam uiam asperam & periculosos locos huius Amphiboenae ac perniciosae feræ emensi (quae nimirum Cenchritis est, à multis similitudinibus ad decipiendos uidentes uariiegata, & occultū aculeatum ac uenenum eia culantem fontem habens, qui ex omnibus procedit. Quandoquidem enim cum Graecis Graecus est, solem adorans & lunam, & astra, & daemones: Graecus hic uir o charissimi existit, & haereticus ipsius Graecorum dogmata recenset. Magis quoque dogmata nouit, & in ipsis uoluntatur. Astronomos laudat, eorū dogmata curiose inuestigans. Solum CHRISTI nomen uerbis iactat. Quemadmodum etiam ipse Cenchritis serpens: occultat quidem uenenum, uerum decipit per uarietatem, dum in medio multorum nostrorum uersatur, & his quae adsunt assimilatur)

Cenchritis serpens.

E post

postquam in uirtute Dei, per lignum ueritatis & sanguinem CHRISTI, & per corpus quod ex Maria uere genitum est, & per mortuorum resurrectionē, & per confessionem unius unitatis, caput draconis in aqua cōtriuimus, hac multorum caputū hāresi retrō fugata, & capite ipsius contuso: Deo quidem grati esse perseueremus, ad sequentes uerō hāreses progredi festinemus, Deum inuocantes infirmitatis nostrae adiutorem, quo ubi promissa perfecerimus, perfectē Deo gratias agamus.

Contra Hieracitas, hāresim LXVII.

Post flagitiosam hanc, & uenenum supra omnem hāresim eiaculantem, barbari-
Hierax. cam Manis illius reptiliformis doctrinae emissionē, surrexit quidam Hierax nomine, à quo appellati sunt Hieracitae. Hic in Leonto Aegypti uixit, non exiguae conditionis, & Graecae totius doctrinae studijs exercitatus, & in medicina Socratica alijsq; omnibus Aegyptiorum ac Graecorum disciplinis exacte uersatus. Denique astronomiam & Magiam attigerat. Experientissimus enim fuit multarum doctrinarum, & in exponendo ac narrando, uelut indicant ipsius orationes. Egregie uerō uir Aegyptiorum linguam. erat enim uir Aegyptius. Sed & in Graeca non modice clarus erat, omnibusq; modis acutus. Et fuit sanē Christianus, uerū non permanē in politia CHRISTI. impexit enim, & lapsus excidit. Nam hic, ut clare dicam, à ueteri ac nouo testamēto discedens, & in ipsa expositiones faciens, docuit à seipso à propria uanitate quod ipsi uisum est, & quod ipsi in mentem uenit. Vult enim carnem non resurgere penitus, sed animam solam. Spiritalem autem resurrectionem asserit, & quaecunque sunt ex diuinis scripturis in mentem suam collecta, ita in seipso coaceruauit absurda figmenta, omnia mala machinatus ad hāresis suae confirmationem. Erat autem uir admirandus ob suam exercitationem in pietate, & qui animas persuadere posset. Multi enim pietatis exercitatores statim ab ipso seducti sunt. At-
Origenes. tror autem quod de resurrectione mortuorum, quod carnis resurrectionem negauit, ab Origene occasionem accepit, aut ex sua ipsius mente hoc euomuit. Non admittit hic nuptias, & asserit has esse ueteris testamenti. Abraam enim & Isaac ac Iacob, & Moysen & Aaron, & omnes sanctos, Esaiam item ac Hieremiam similiter suscipi, & pro prophetis habet, & concessum esse ait in ueteri testamento, nuptias contrahere. Verū à CHRISTI aduentu non amplius nuptias admitti, neq; posse ipsas possidere regnum coelorum. Quid enim noui, inquit, ut faceret, uenit Verbum? Aut quid noui ut praedicaret uenit unigenitus, & ut perpetraret? Si enim de timore Dei, hoc habebat lex. Si uerò de nuptijs, praedicauerunt has Scripturae. Si autem de inuidia & auaricia ac iniusticia, haec omnia continet uetus Testamentū. At, ut unum hoc solum perpetraret uenit, nempe ut praedicaret continentiam in mundo, & sibi ipsi eligere castitatem & cōtinentiam. sine hoc uerò non posse uiuere. Occasiones autem & per textus undiquaq; colligit: nempe quum dicit, Et sanctificationem uestram, sine qua nemo Deum uidebit. Si uerò quis dixerit ad ipsum, Quomodo Apostolus dicit, Venerandae sunt nuptiae, & lectus impollutus, scortatores autem & moechos inducabit Deus? tunc statim infert, dicens: At paululum progressus dicit, Innupta curae mundi sunt, quomodo placeat Domino. Quae uerò nupta est, curat ea quae quomodo potest ubi diuisio est, simul communicare? Et si Deo non placet, sed uiro, quomodo potest à Deo acquirere hāreditatem? Propter scortationem, inquit, unusquisq; suam uxorem habeat: non laudans nuptias post aduentum, sed continentis, ut ne in ampliorem perniciem incidant. Sunt enim eunuchi qui seipso castrantur propter regnum coelorum. Et uolo, inquit, omnes esse sicut me ipsum. Et si male est regnum coelorum decem uirginibus, quinque fatuis & quinque prudentibus. Pr-

CON
 Prudentes uirgine
 & non dixit nupta
 reiciat. Porro pu
 destinata spe. Ass
 inquit, non decet
 uerit. Si itaque &
 qui nondum ad c
 quemadmodum f
 carnem. Sed resu
 ctionem & spiritua
 sationem habet, ni
 At uerò de patre &
 Sed credit reuera
 scrui autem hic, u
 ritu sancto, quod i
 bilibus suspirijs p
 At sacerdos in æt
 nisse ipsi Abraam
 Apostolus, sine pa
 bet matrem in coel
 milatus filio Dei, n
 gnum opus in tra
 ctionem facere ex a
 nempe: Ostendit
 Quis est ille ad de
 le dilectus. Et qui
 sanctus Spiritus c
 Ex hoc uult confi
 æternum. Quanta
 sententiā reuellen
 ptiacē, exposition
 legorij. Id quod
 recentes confinx
 tis non uescuntur
 buit. Verū disci
 edulj abstineba
 dunt quod supra
 chrē scripserit. Ex
 ceteris ducens in
 Age uerò confid
 ctamus ac dissipe
 duobus testamen
 modum habent
 bricolē intelligeb
 tibi ex Deo crea
 parent: non ut s
 quae ipsi exhiber
 est, sed ueritatem
 tauit. Videamus

Prudentes uirgines, fatuae uirgines, attamen uirgines, regno coelorum assimilantur: & non dixit nuptae. Multa uero huiusmodi sibi ipsi coaceruat, quo uidelicet nuptias rejiciat. Porro pueros morientes ante cognitionem non suscipit, sed rejicit ipsos a destinata spe. Afferit enim hos non fieri haeredes regni coelorum, quandoquidem, inquit, non decertarunt. Si enim certauerit quis, non coronatur nisi legitime certauerit. Si itaque & qui certat non coronatur, nisi legitime certauerit, quanto magis hi qui nondum ad certamen uocati sunt? Non credit idem paradysum esse sensibilem, quemadmodum sane & Origenes: neque mortuorum, uelut dixi, resurrectionem per carnem. Sed resurrectionem quidem mortuorum dicit, uerum animarum resurrectionem & spirituale quoddam fabulamentum asserit. Nemo autem cum ipsis conuersionem habet, nisi fuerit uirgo, aut solitaria uita degens, aut continens, aut uidua. At uero de patre & filio ac sancto spiritu non asserit secundum Origenis sententiam. Sed credit reuera filium ex patre genitum: & de spiritu sancto quod sit ex patre. Adseruit autem hic, uelut supra a me in Melchisedecianorum haeresi ostensum est, de spiritu sancto, quod ipse est Melchisedec, eo quod (inquit) dictum est: Intercedit ineffabilibus suspirijs pro nobis. Et quis est hic, quam is qui manet sacerdos in aeternum? At sacerdos in aeternum est, eo quod intercedit. Hunc autem spiritum obuiam uenisse ipsi Abraam illo tempore. Quandoquidem enim similis est filio, ob id, inquit Apostolus, sine patre, sine matre, absque genealogia. Sine matre, inquit, quia non habet matrem in coelo. Sine patre, inquit, quia in terra non habuit patrem. Verum assimilatus filio Dei, manet sacerdos in aeternum. Et multa nugans de Sancto spiritu, magnum opus in tractatione de hoc impleuit. Vult autem perfectam ipsius confirmationem facere ex ascensorio Esaiæ, nimirum uelut in Ascensorio appellato ille dixit, nempe: Ostendit mihi angelus obambulans coram me, & ostendit mihi, ac dixit: Quis est ille ad dexteram Dei? & dixi, Tu nosti Domine. & ait: Hic est unigenitus ille dilectus. Et quis est ille alter similis ipsi ex sinistris? & dixit, Tu cognoscis: hic est sanctus Spiritus qui loquitur in te, & in prophetis. & erat, inquit, similis unigenito. Ex hoc uult confirmare, id quod dictum est, Assimilatus filio Dei manet sacerdos in aeternum. Quanta igitur possit mens nostra etiam de hoc tractare, ad confictam ipsius sententiam reuellendam? At uero hic senex mortuus est. Scripsit autem graece & aegyptiace, expositiones opificij sex dierum, fabulis quibusdam confictis & fastuosis allegorijis. Id quod & in alijs fecit, quae a Scriptura composuit. Psalmos etiam multos recentes confinxit. Caeterum multi ex ipsis ueris eius dogmatis sectatoribus, animatis non uescuntur. Ipse uero Hierax, siue Hieracas, reuera multam exercitationem habuit. Verum discipuli eius post ipsum, per simulationem: ille equidem ab omnibus edulj abstinebat, & a uino, seque exercebat in studijs pietatis: quidam de ipso tradunt quod supra nonaginta annos uixerit, & usque ad diem qua mortuus est pulchre scripserit. Erat enim Calligraphus, hoc est scriptor pulchros literarum characteres ducens in scribendis libris. Mansit enim oculus ipsius constans, & illaesus. Age uero consideremus etiam huius zizania, quali diuini uerbi sententia coniectamus ac dissipemus uenenatum hoc reptile, instar scorpij ante & retro feriens, ex duobus testamentis sibi ipsi accumulans ea quae spectant ad laesionem, non quemadmodum habent diuini sermones, sed sicut adulterina ipsius intelligentia, lucida tenebricose intelligebat. Neque enim reprehendi meretur mel, neque amarum est: neque tibi ex Deo creati, meliores illi. Verum febrienti cuidam dati, amari in ore ipsius apparent: non ut sint dulcia amara facta, sed quod gustus febrientis faciat amara ea quae ipsi exhibentur. Ita etiam omnis qui a ueritate excidit, non a ueritate deceptus est, sed ueritatem falsis ratiocinationibus gustauit, ipsamque in amaritudinem transmutauit. Videamus autem de pueris quid dicamus, de his qui statim in Bethleem Iudaeae

Melchisedec
Spiritus sanctus
habitus.

Esaiæ ascen-
sorius liber.

Calligraphi.

occisi sunt propter CHRISTVM. Num regni coelorum exortes sunt tales, aut participes: participes igitur sunt hi, quum sint irreprehensibiles. Si enim non sunt participes, ergo causa ipsis Dominus fuit, propter ipsum enim occisi sunt. Si uero occisi sunt propter ipsum, ita ut non peruenerint ad certandum, neque acceperint brauium, Ergo ipsius aduentus magis in perniciem mundi contigit: quando quidem causa fuit ut immaturi infantes e uita discederent, supplicio affecti, & in regias minas collapsi, ut peruenirent ad certamen, quo praemia ferrent. Videamus autem & alias speculationes. Accerse mihi Solomonem beatum illum ac sapientissimum, ad Hieracem hunc confutandum. Adsis prophetarum beatissime, qui accepisti a Domino effusionem cordis ac sapientiae, uelut arenam iuxta litus maris, quid nam de pueris sentis? & inquit: » Senectus enim uenerabilis est, non diuturna, neque annorum numero supputata. » Verum canicies est prudentia hominibus, & aetas senectutis uita immaculata. Quum fuerit irreprehensibilis, a Deo dilectus est, & quum uixerit inter peccatores, transmutatus est. Raptus est, ne malicia mutaret intellectum eius, aut dolus deciperet animam ipsius. Inuidia enim maliciae obscurat bona, & cogitatio concupiscentiae transmutat mentem innocentem. Perfectus in breui, expleuit tempora multa, ut dicat, Mortuus est iuuenis, impleuit tempora longa. Complacens enim erat Domino anima ipsius, propterea festinauit ex medio iniquitatis. Et ad Hieremiam dicit Dominus, Antequam ego formarem te in utero noui te, & antequam exires tu ex utero sanctificauit te. Videamus autem & ipsum Saluatorem, ueridicum os illud quod omnia cognoscit. Adsis Domine, auxilium fer menti nostrae, & redargue Hieracem, eiusque petulantiam. Accesserunt ad ipsum, inquit, pueri, ut imponeret ipsis manus, & benediceret. Verum discipuli repellebant ipsos, & impediabant. Hic uero ad illos dicebat, Sinite pueros, & ne prohibete ipsos uenire ad me. Talium enim est regnum coelorum, ut ne solum puerorum esse intelligeretur regnum coelorum, & non omnis aetatis, sed ipsis quidem initium facit, his uero qui similes ipsorum sunt largitus est ut cum ipsis habeant hereditatem. Si enim hi qui secundum ipsos sunt habent regnum, quanto magis illi qui exemplaria sunt eorum qui secundum ipsos sunt: & corruit fabulosus ipsius sermo. Omnium enim miseretur Dominus. Custodit enim pueros Dominus, & pueri laudant Dominum, & pueri praedicauerunt, Osanna in excelsis, benedicite qui uenit in nomine Domini. Et, Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Et quot sunt huiusmodi? At de carnis resurrectione, quomodo non erit carnis resurrectione o uane sapiens Hierax? Ipsum enim nomen loquutionis uim ostendit: quale enim eius quod non cecidit resurrectione uocat: quale autem est quod cecidit? quale quod sepultum est: quale quod dissolutum est: certe corpus, & non anima. Anima itaque non cadit, neque sepelitur, & quot possint de hoc dici? Animae enim resurrectio non uocatur: sed corpus est quod resurgit. Caeterum de electione, per quam uenit Saluator, ut eligeret uirginitatem, & continentiam ac castitatem, cui non est manifestum, quod est electio etiam sanctae catholicae ac apostolicae Ecclesiae gloriatio: Sed & eos qui uenerandas nuptias contraxerunt, elegit. unumquemque enim in proprio ordine saluare solet. Quomodo enim non erunt uenerabiles nuptiae, & in Deo habentes regnum coelorum, quum uocatus sit Saluator ipse ad nuptias, ut nuptias benediceret? Siquidem enim recusasset ad nuptias ingredi, profecto nuptiarum exolutor fuisset, & qui non suscipit unumquemque iuxta debilitatis ipsius ueniam. Venerandae igitur sunt nuptiae, quoniam ipse illas decreuit. Quare accedit ad nuptias, ut obturet ora eorum qui loquuntur contra ueritatem. Isthic enim primum signum edidit IESVS in Cana Galileae, aqua in uinum commutata. Sicut enim exortus est a uirgine, ut ostenderet lumen a uirgine orbi terrarum exortum: Ita etiam primum signum in nuptiis fecit in Cana Galileae, quo uirginitatem quidem honoraret per partum, & luminis iactum

Pueros sal-
nos fieri.

Resurrectio
carnis.

Nuptiae ue-
nerandae.

factum per ipsam
prius primum feci
ptiae, quomodo g
enim lasciuerunt
quod primam fid
mum gubernante
tur post aduentu
ipse est spiritus: I
nitus solus genitu
tus secundum car
ea quae genuit Sp
aeternum: non a
sed assimilatus. A
spiritus assimilati
tur filio Dei. Et
& non est propri
quidem unigenitu
dicimus spiritum
procedentem, &
procedit, & de r
celo, & sine patre
Apostolus loqu
cepit ab Abraam
ex filiis Israel gen
eo quod non scri
ueritatis calumn
itemque patrem. E
que fabulosus ip
in inanimatis ex
enim, inquit, ad
Contriuimus en
est, & scorpius
dem Ecclesiae un
& similibus eius
bentium contra
sumendum. Et
omnia bona &
perfectissime pr
riari solent se h
traxerimus, & c
CHRISTI, &
reliquarum haer
dum sunt intro

M Eletianor
quodam
inmutata est fi
nus contempo
tri Alexandriae

factum per ipsam exortum: nuptias uerò honoraret per diuina signa, quæ in nuptijs primùm fecit, aqua in merum transmutata. Similiter autem si alienæ essent nuptiæ, quomodo gentiū doctor præcipit, dum dicit: Iuniores uiduas reijce, postquam enim lasciuierunt contra **CHRISTVM** nubere uolunt, habentes cōdemnationem, quod primam fidem reiecerunt. Quid igitur dicit, quàm nubant, liberos gignant, domum gubernent? Si igitur hæc admittit, quomodo apud te **o Hierax** nuptiæ reijciuntur post aduentū **CHRISTI** in carne? At uerò de Melchisedec quod asseris, quod ipse est spiritus: Itaq; uenit spiritus, & assumpsit carnem. Non igitur amplius unigenitus solus genitus est secundum carnem, sed etiā spiritus. Si uerò genitus est spiritus secundum carnem, ecce Maria est quæ genuit Saluatorem, dicat Hierax, ubi est ea quæ genuit spiritum? & in eo quod dixit, Assimilatus filio Dei, manet sacerdos in æternum: non amplius de spiritu sancto est sermo. Non enim dixit, similis filio Dei, sed assimilatus. At assimilatus posteriorē ductum habet. Si uerò post tempus Abrahæ spiritus assimilatur **CHRISTO**, ergo non erat aliquando, & propterea assimilatur filio Dei. Et quomodo sine patre esse potest? Si enim per se existens est spiritus, & non est propria essentia deitatis, meritò sanè sine patre ostendi poterit. Nam reuera quidem unigenitus filius est, & fratrem non habet, filius uerò Dei est. At etiam si non dicimus spiritum genitum, quoniam unigenitus est filius, tamen spiritum ex patre procedentem, & de meo accipientem, dicit **CHRISTVS**. Qui itaque ex patre procedit, & de meo accipit, sine patre esse non potest. Si uerò dixerit, sine matre in cælo, & sine patre in terra: potest hoc etiam de Saluatore dici. Quo modo ad finem Apostolus loquitur, dum ait: At is qui genealogiam ex ipsis non habet, decimas accipit ab Abraam patriarcha. Nam uox Ex ipsis certitudinis indicium est. Qui enim ex filiis Israël genus non ducebat, ex alijs omnino gentibus genus habebat. Verum eo quod non scripti sunt ipsius pater ac mater, inde adeo alia pro alijs imaginantur ueritatis calumniatores. Nos autem & matrem ipsius in traditionibus reperimus, itemq; patrem. Erat enim hic ex generibus Sidonis & Chananæorum. Corruit itaque fabulosus ipsius sermo, & uana est etiam ipsius uita ac conuersatio. Non enim in inanimatis exerceri cum praua fide, hoc uitæ & spei salutis est doctrina. Omnia enim, inquit, ad gloriā Dei fiant. Sed de his etiam ipsum contentum esse arbitror. Contriuimus enim scorpionis alas, & uires ipsius detraimus. Serpens enim alatus hic est, & scorpium alas habens secundum multos modos, & uolans & imitans quidem Ecclesiæ uirginitatem, non habens autem puram conscientiam. De hoc enim & similibus eius impletur illud, Caetero notatam habentium conscientiam, prohibentium contrahere matrimonium, iubentium abstinere à cibis quos Deus fecit ad sumendum. Et sanctificantur quidem per uerbum & præsentiam Dei uiuentis, quia omnia bona & iucunda, & nihil reijci meretur apud Deum. Subsannantur autem perfectissimè propter eas quas habent singuli coinductas mulieres, de quibus gloriari solent se habere ipsas ad ministerium. Sed quum & huius, uelut dixi, alas detraxerimus, & caput ligno uitæ contriuuerimus, hoc est cruce Domini nostri **IESV CHRISTI**, ad sequentes procedamus, inuocantes ipsum Deum auxiliarium, ad reliquarum hæreseon confutationem ac euerfionem, quæ ab ipsis frustra in mundum sunt introductæ.

Meletij Aegyptij secta. LXVIII.

Meletianorum cōubernium quoddam in Aegyptiorum regione est, à Meletio quodam Episcopo in Thebaide catholice Ecclesiæ ac rectæ fidei. Non enim immutata est fides ipsius in aliquo tempore à sancta catholica Ecclesia. Hic Meletius contemporaneus prædicti Hieracis fuit, & deinceps successit. fuit item sancti Petri Alexandriæ episcopi contemporaneus. Et hi omnes tempore persecutionis fue-

*Melchisedec
non est spiri-
tus sanctus.*

*Melchisedec
pater & ma-
ter, ac genus.*

runt, quæ facta est tempore Diocletiani & Maximiani. At uerò Meletij causa hoc modo se habet. Sectam fecit, non tamen à fide discessit. Hic in tempore persecutionis unà cum Petro sancto episcopo ac martyre, & alijs martyribus captus est, ab his qui ad hoc à rege destinati erant, nempe à ducibus Alexandriae & Aegypti eius temporis. Erat autem Culcianus praeses Thebaidis, Alexandriae uerò Hierocles. Et Meletius quidem in carcere detentus erat unà cum praedictis martyribus, ac Petro Alexandriae archiepiscopo. Videbatur autem & Meletius praeminere inter episcopos Aegypti, ut qui secundum locum habebat post Petrum in archiepiscopatu, uelut adiuuandi eius gratia, sub ipso existens, & sub ipso ecclesiastica curans. Hic enim mos obtinet, ut Alexandriae episcopus totius Aegypti ac Thebaidis, Maræotacæ & Libyæ, Ammoniacæ & Maræotidis ac Pentapolis, ecclesiasticam habeat administrationem. Postquam igitur capti hi omnes martyrij gratia in carcere degebant, & multo tempore conclusi mansissent, alij uerò ante ipsos traditi martyrij testimonium subiissent, & honorem praemij acceperant ac obdormiissent, hi uerò uelut principes ac maiores in posterum seruarentur: quum aliqui quidem martyrium subiissent, alij uerò à martyrio excidissent, & nefarium idolorum cultum fecissent, & coacti etiam sacrificassent: qui sanè lapsi sunt sacrificaruntque ac transcederunt, accesserunt ad confessores ac martyres, quo misericordiâ assequerentur per poenitentiam, partim milites, partim clerici diuersae sortis, partim presbyteri & diaconi acque alij: commotio facta est inter martyres, & tumultus nō uulgaris, quum alij dicerent, semel lapsos, & qui abnegassent, & in fortitudine non permansissent, neque decertassent, non oportere dignos fieri poenitentia, ut ne etiam hi qui adhuc restarent, minus curarent increpationem ac poenam, propter talem ueniam citius ipsis datam, acque sic prauaricarentur, & ad abnegationem Dei ac nefariam graecissimi operationem deuenirent. Et erat sanè rationi consentaneum hoc quod ab ipsis confessoribus dicebatur. Erant autem hi qui hoc dicebant Meletius & Peleus, & quidam alij plures martyres ac confessores unà cum ipsis. Zelum itaque pro Deo ostendentes, uelut haec dicebant. Pronunciabant autem, finita persecutione post multum tempus dandam esse praedictis poenitentiae locum, in tempore factae pacis, si reuera poenitentiam agant, & poenitentiae suae fructum ostendant: non tamen ut unusquisque exciperetur in propriam sortem, sed post temporis spacium colligeretur in Ecclesiam, & in communitatem, & in contubernium, at non in sortes. Et erat hoc ex caritatis amore profectum, & zeli plenum. At uerò sanctissimus Petrus misericordia praeditus, & uelut pater omnium existens, rogabat ac supplicabat, dicens: Suscipiamus ipsos poenitentes, & ordinemus ipsis poenitentiam, ut assideant Ecclesiae, & ne auersemur ipsos, neque sortem, uelut fama ad nos perlata habet, ne forte qui semel ad confusionem praebimbecillitate ac infirmitate à diabolo concussi ac conuulsi sunt, etiam propter temporis moram perfecte subuertantur, & non sanentur: uelut scriptum est, Non debere claudum subuerti, sed potius curari. Et erat quidem Petri oratio, pro misericordia ac humanitate: uerum Meletij, & eorum qui ipsi adherabant, pro ueritate & zelo. Hinc propter faciem argumenti quod ab utrisque uidebatur, facta est secta, his quidem hocasserentibus, illis uerò illud alterum. Quando enim uideret Petrus archiepiscopus, quod Meletius cum suis zelo diuino nimis ducti, resisterent consilio humanitatis ipsius, ipse Petrus uelum erexit, in medio carcere pallio expasso, hoc est lodice, & praconium fecit: Qui mecum sentiunt, inquit, accedant ad me: & qui Meletij sententiae adherent, ad Meletium transeant. Quam distributa est multitudo ad Meletium, episcoporum ac monachorum & presbyterorum atque aliorum ordinum. Pauci uerò omnino ad Petrum diuerterunt archiepiscopum, episcopi, & alij pauci. Et de caetero hi priuatim preces faciebant, & illi pri-

Poenitentiae
ratio.

Secta quomodo
facta sit.

CO
priuatim item. S
autem Petrum n
in Alexandria. H
tem & alij mult
de caetero qui se
cere in profectio
clericos, episcop
& neque hic cum
li in propria Ecc
Ecclesia Catholi
Eleutheropoli, &
elegit. Et contig
berantur à meta
pererant: tum N
habebant, aut si
in mundo uitam
citiae ius esset, cu
aut alteratum. H
priam habens c
detulit, quod de
transgressum. E
ter. In singulos e
autem sunt plur
de causa hoc fie
igitur deprahen
rebat de fide, &
sionem. Arius u
spondit. Et exp
titudo, qui ab ip
corum. Arius a
mediam peruen
sana falsae opin
der sanctus Alex
tinum commou
relis, post ipsius
tini, & per iuran
xisset rex ad ipsu
eas: si uerò dolo
quod non long
spirans cum Eu
regem, uelut q
Eusebio, ut eun
scopi Constant
uerò beatus Al
zelo contra sect
nitatem habent
ut ne ab una Ec
tus excitabant.

priuatum item. Sed & alia sacrificia similiter singuli seorsim perficiebant. Contigit autem Petrum martyrium subire, & decessit beatus ille, successore relicto Alexandro in Alexandria. Hic enim successit in throno post praedictum Petrum. Meletius autem & alij multi in exilium relegati sunt, exterminati in Phoenesia metalla. & tunc de caetero qui sequebantur confessores cum Meletio erant. Et ipse Meletius in carcere in prosecutione per singulas regiones ac singulos locos transiens, constituebat clericos, episcoposque, ac presbyteros & diaconos, & aedificabat proprias Ecclesias: & neque hi cum illis communicabant, neque illi cum his. Inscribebant autem singuli in propria Ecclesia, qui quidem Petro successerunt, ueteres habentes Ecclesias, Ecclesia Catholica: qui uero Meletio adhaerebant, Ecclesia Martyrum. Vnde & in Eleutheropoli, & in Gaza, atque Aelia, quum accessisset idem Meletius, multos sic elegit. Et contigit ut ipse multum tempus tereret in praedictis metallis. At interim liberantur a metallis confessores, tum qui Petri partium erant, multi enim adhuc suaderant: tum Meletij sectatores. Neque enim in metallis inter se communitatem habebant, aut simul preces fundebant. Contigit autem Meletium adhuc ad tempus in mundo uitam agere, ut etiam floruerit cum Alexandro Petri successore, & in amicitiae ius esset, curaretque res Ecclesiae ac fidei. Dixit enim saepe, Nihil habui diuersum, aut alteratum. Hic Meletius in Alexandria existens, & ad tempus illic degens, priam habens communionem cum suis, Arium deprehendit, & ad Alexandrum detulit, quod deprehendisset Arium in ipsius narrationibus extra propositum fidei transgressum. Erat enim hic in Baucalide ecclesia sic appellata in Alexandria presbyter. In singulos enim dies presbyter est destinatus. Nam multae Ecclesiae erant, nunc autem sunt plures: & ipsi Ecclesia tradita erat, etiam si alius cum ipso esset. Qua uero de causa hoc fiebat, suo loco dicemus exacte, quando hoc opus fuerit. Postquam igitur deprehendit Arium Alexander, conuocatis illico episcopis ac synodo, quaerebat de fide, & exigebat ab Ario de concepta in ipso falsae opinionis perniciem responsum. Arius uero non negauit, sed cum perfrecta fronte, uelut res habebat, ita respondit. Et expellit ipsum Alexander ex Ecclesia, expelliturque cum ipso magna multitudo, qui ab ipso polluti erant, tum in uirginitate degentium, tum aliorum clericorum. Arius autem fugitiuus ad Palaestinam iter arripit. Quum autem ad Nicomediam peruenisset, illincque epistolas ad Alexandrum scripsisset, non discessit ab insana falsae opinionis suae sententia. Verum pauco interposito tempore, idem Alexander sanctus Alexandriae episcopus rei Christianae curam gerens, & beatum Constantinum commouit, & synodum in urbe Nicaea conuocauit: & reprobata est Arij haeresis, post ipsius mortem. Primum enim negabat coram facie beati regis Constantini, & per iuramenta simulabat ex ironia orthodoxae fidei uerba. Quum autem dixisset rex ad ipsum, Siquidem iuste iuras, fidem reperiat tuum iusiurandum, & insons eas: si uero dolose ac fraudulenter, is contra quem iurasti, de te ultionem sumat. Id quod non longe postea ipsi contigit, uelut postea dicemus. Itaque hic Arius conspirans cum Eusebio Nicomediae episcopo eadem sentiente, delatus est ad eundem regem, uelut qui negasset, & haeresim suam reprobasset. Vnde iubet & committit Eusebio, ut eundem simul adducat ad Constantinopolim, tempore Alexandri episcopi Constantinopolis, & idem nomen habentis cum Alexandriae episcopo. Iam uero beatus Alexander in Alexandria post obitum Meletij praedicti confessoris, zelo contra sectam ac dissidium Ecclesiae assumpto, undique priuatim inter communicantes habentes, & a Meletio relictos, turbare uidebatur, continereque ac cogere, ut ne ab una Ecclesia dissentirent. Illi uero non uolentes turbas mouebant, ac tumultus excitabant. Et quum sic premerentur ac continerentur a beato Alexandro, ag-

*Ecclesia catholica.
Ecclesia martyrum.*

Arij impudentia.

*Paphnutius
Anachoreta.*

Proverbium.

*Arij mors ue
lut Iudæ.*

Athanasius.

grediuntur quidam ex ipsis principes ac primas ferentes, tum in pietate, tum in uita, & proficiscuntur in comitatum colloqui gratia, quo assequantur, ut & offerant, & communionem habeant priuatim, & non impediuntur. Erat autem Paphnutius quidam magnus uir Anachoreta, & ipse filius sceminae quæ confessionem secerat, imò etiam ipse aliquo modo confessionem attigerat: & Ioannes episcopus ipsorum, uir & ipse uenerandissimus: & Callinicus in Pelusio episcopus, & alij quidam, qui hoc fecerunt, qui sanè profecti ac delati ad regem repellebantur ac rejecti bantur. Qui enim in palatio erant, audito Meletianorum nomine, & ignorantes quidnam esset tale, non permittebant ipsis colloqui regi. Et in hoc contigit, ut Paphnutius, & Ioannes, ac reliqui multum tempus tererent in partibus Constantinopolis ac Nicomediae. Tunc uerò in amicitiam ueniunt cum Eusebio Nicomediae episcopo, & causam suam ad ipsum deferunt. Nouerant enim ipsum dicendi libertatem apud regem Constantinum habere: rogantq; ipsum ut regi per ipsum notificent. Hic uerò postquam promississet se ad regem delaturum esse ipsos, & negocium quod petierant curaturum, petit uicissim ab ipsis hanc petitionem, ut suscipiant Arium secum in societatem, nimirum qui simulatè & per ironiam poenitentiam egerat. Hi uerò pollicentur se suscepturos esse ipsum. Atque hinc desert ipsos ad regem Eusebius, & causam ipsorum regi exponit. & conceditur Meletianis, ut ex eo tempore per se communitem habeant, & à nullis impediuntur. Atque uicissim nam iidem Meletiani, qui summam iustitiam ueritatis demonstrabant, cum lapsi post actam poenitentiam communionem habuissent potius, quam cum Ario & sectatoribus ipsis. Contigit enim ipsis hoc iuxta proverbium, Fugientes fumum in ignem inciderunt. Neque enim Arius potuisset habere statum & dicendi libertatem, nisi per huiusmodi occasionem: quæ mala coniunctio contigit ipsis usque in hunc diem. Permisti enim sunt hi qui quondam purè degebant, & summe iusti erant, ac fide Meletiani, cum Arii discipulis, & plerique iam inquinati sunt uera Arii fide, à fide emoti in his temporibus. Quidam uerò etiam si manserint in uera fide, non tamen alieni sunt à cœnosis sordibus, propter societatem cum Ario & Arianis. Cæterum à prædicta occasione, habuit cōiunctio Meletij & Arianorum originem. Verum modico tempore interiecto, uelut promisi me relaturum esse, hanc rem ipsam recensebo. Quum cogeretur Alexander Constantinopolis episcopus in communitem suscipere Arium, & ipse oraret ac suspiraret & fleteret genibus circa horam nonam in sabbato in altari: Eusebius autem diceret, Nisi uolueris hunc ipsum ultrò in societatem communem suscipere, te inuito crastina die mecum ingredietur: dominica autem iam insequabatur. Sicut autem dixi, quum orasset Alexander, ac rogasset Dominum, ut aut ipsum auferret, ne unà cum Ario qui contra Dominum maledicta effudisset, coinquinaretur: aut miraculum faceret, uelut in generatione ac generatione facere solet, non ita longè postea uotum sancti implebatur. Nam noctu Arius ad sellam progressus necessarij oneris deponendi loco crepuit, quemadmodum & Iudas quondam. Atque sic finem adeptus est in loco immundo ac graueolenti. Post hoc autem tempus consuebantur ab ipsis discipulis quæ ad Ecclesiæ destructionem pertinent. Mortuus est autem Alexander Alexandriae episcopus post synodum in Nicæa. Non aderat autem Athanasius post Alexandri mortem. Erat enim diaconus illo tempore sub Alexandro, & demissus fuit ab ipso in comitatum. Quum autem Alexander præcepisset nullum præficiendum esse nisi Athanasium, uelut ipse, & qui de regula erant, ac tota Ecclesia confitebantur: qui Meletium Aegypti episcopum sequebantur, arrepta occasione, episcopo Alexandriae non præsentem; nunquam enim Alexandria duos episcopos habuit, uelut

uelut aliæ urbes
sibus tribus per
Theonæ obitu
ipsius constitut
iuxta Dei uolun
incipit Athanas
adhortabatur, &
bat propinquas
munitatem hab
sum, cum quib
oriretur, uelut fa
letianis accusant
nis uerò simul se
sanctam Dei ecc
Eusebius autem
administrator, a
sum. Accusator
bant, quod quid
asserentes presb
manum gladio a
enim etiam ipsan
Hæc quum Rex
diuinum beatus
nem, uelut dixi,
nodum in Phœ
reæ episcopum,
Arianorum uan
sio principes qu
erat beatus Pota
tianorum partib
ritate ac recta fid
personam alicui
erat: quum uid
superatus tristi
ctus est uoce mag
cens existens à t
in carcere tempo
rò nihil mutilatu
præbuiſti, sed st
nisi quod prom
nepharium est re
tione quidem co
stis, & contra ne
rannidem exerc
& qui cum ipso
scopos Ariani d
tum in Mareote
gnæ negocia. H
subijcientes me

uelut aliae urbes: constituunt pro Alexandro Theonam quendam nomine, qui men-
sibus tribus peractis mortuus est. Et non longè postea accessit Athanasius post
Theonae obitum, & undiquaque cōgregatus est Orthodoxorum conuentus, & sic
ipsius constitutio facta est, & traditus est ipsi thronus digno, & cui prae paratus erat
iuxta Dei uoluntatem, & iuxta beati Alexandri testimonium ac praeceptum. Hinc
incipit Athanasius discrucari ac tristari, propter Ecclesiae diuisionem. Persuadebat,
adhortabatur, & non admittebant, cogebat & cogebatur. At saepe uisitans accede-
bat propinquas Ecclesias, maximè circa Mareoten. & quandoq; Meletianis com-
munitatem habentibus, contigit ut ex multitudine diaconus quidam post Athana-
sium, cum quibusdam ex populo ingrederetur ac frangeret candelabrum, & pugna-
oriretur, uelut fama refert. Hinc sanè conspiratio contra Athanasium exorta est, Me-
letianis accusantibus ac calumniantibus ipsum, aliaq; pro alijs proferentibus: Aria-
nis uerò simul se instruentibus, & seipsos offerentibus, propter inuidiam aduersus
sanctam Dei ecclesiam ac rectam fidem, & deferunt rem ad regem Constantinum.
Eusebius autem praedictus Nicomediae episcopus erat totius ipsorum collectionis
administrator, ac concinnator detrimenti in Ecclesia, & aduersus papam Athana-
sium. Accusatores igitur accesserunt regem, & uas quoddam mysteriorum profere-
bant, quod quidam candelabrum, uelut dixi, appellant, aliaq; quaedam accusabant, *Papae etiam
episcopi ap-
pellati.*
asserentes presbyterum quendam Mareotae Arsenium percussum esse, huius autem
manum gladio ab Athanasij populis, aut ipso Athanasio praecisam esse, proferebant
enim etiam ipsam manum in comitatu, & ostendebant, quam in loculo asseruabant.
Hæc quum Rex audisset, indignatione quidem concitabatur. Habebat enim zelum
diuinum beatus ille, non tamen nouit quod sycophantæ essent, propte æmulatio-
nem, uelut dixi, Arianorum contra orthodoxam fidem. Iubet autem conuocari sy-
nodum in Phoenice in urbe Tyro. Et iussit iudicare causam hanc Eusebium Cæsa- *Tyria sy-
nodus.*
reæ episcopum, & alios quosdam. Erant autem hi quodammodo magis inclinati ad
Arianorum uanitatem. Et uocati sunt Episcopi Aegypti Catholicae, & sub Athana-
sio principes quidam uiri ac maiores, & in Deo illustrem uitam habentes. Inter quos
erat beatus Potamon, magnus ille Heracleæ episcopus ac confessor. Sed & ex Mele-
tianorum partibus hi qui Athanasium accusabant. Quum autem zelotes esset pro ue-
ritate ac recta fide praedictus beatus Potamon, liberum habens os, & qui nunquam
personam alicuius suscepit: oculo enim in persecutione propter ueritatem orbatus
erat: quum uidisset Eusebium sedentem ac iudicantem, & Athanasium stantem, *Potamonis li-
bera lingua.*
ctus est uoce magna contra Eusebium, ac dixit: Tu sedes Eusebi, & Athanasius inno-
cens existens à te iudicatur? quis tulerit talia? Dic uerò mihi tu, Non ne mecum fuisti
in carcere tempore persecutionis? & ego quidem oculum amisi pro ueritate, Tu ue-
rò nihil mutilatum in corpore habere uideris, neque testimonium per confessionem
praebuisti, sed stetisti uiuens, nulla parte detruncata. Quomodo discessisti è carcere,
nisi quod promissisti his qui necessitatem persecutionis nobis intulerunt, id quod
nepharium est te facturum esse: aut sanè fecisti. Hæc ubi audisset Eusebius, indigna-
tionem quidem commouebatur, & surrexit ac dissoluit iudicium, dicens: Si huc ueni-
stis, & contra nos talia dicitis, profectò uera dicunt accusatores uestri. Si enim hic ty-
rannidem exercetis, multo magis in patria uestra hoc facitis. Deinde uerò Eusebius *Pannoniae
episcopi.*
& qui cum ipso erant periculum faciunt, ac mittunt duos quosdam Pannoniae epi-
scopos Ariani dogmatis studiosos, Vrsacium & Valentem, tum in Alexandriam,
tum in Mareoten, ubi praedicta facta esse dicebant, nempe uasis fracturam & alia pu-
gnæ negocia. Hi uerò eò profecti, non illa retulerunt quæ uera erant, sed alia pro alijs
subijcientes mentiti sunt, & beato papæ Athanasio calumnias struxerunt, atque illa
ut

Rom. episc.
autoritas.

Athanasius
exulat in
Italia.

Iulianus
apostata.

Georgius A-
lexandrinus
occisus.

ut uera cōfingentes, ac in literas referentes, ad synodum detulerunt, in qua Eusebius & alij erant, uelut postea ipsi indicarunt pœnitentiam agentes Vrsacius ac Valens, unā cum libellis profecti ad beatum Iulium Romanum episcopum, pro ratione reddenda de suo errore ac delicto, quod calumnias struxissent papæ Athanasio. Athanasium iisdem conscriptis confirmationibus usi sunt propter pœnitentiā. Quum autem uideret papa Athanasius, qui erat in Tyro, grauem tunc undiquaq; imminentem machinationem, priusquam ueniret ad iudicium, aut in conspectum prodiret calumniatorum sibi aduersantiū, noctu digressus uenit ad Constantinum in comitatum, ac refert illi ac exponit causam suam. Ille uerò adhuc tristitia repletus, & animo uersaturum uera dicerent qui accusauerāt, & mentiretur qui se excusaret, adhuc indignatur. Ipso autem indignāte, papa Athanasius grauem sermonem aduersus regem protulit, nempe: Iudicabit Dominus inter me & te, quoniam etiam tu consentis calumniatoribus modestiæ nostræ. Hinc contigit ipsum in exilium mitti, & simul exscriptis ad regem ex synodo. absente enim ipso Athanasio, depositionem ipsius faciunt, & ob id quod rex exacerbatus aduersus ipsum tristabatur. Et manet in partibus Italiæ annos plures quā duodecim aut quatuordecim. Multa uerò postea percrebuit fama, quod Arsenius qui quondam inter mortuos à calumniatoribus relictus erat, & cui manū præcisam fuisse dictum erat, inuentus esset in partibus Arabiæ, & quod annunciaisset Arsenius omnino seipsum papæ Athanasio in exilio degenti. Et quum Athanasius papa latenter ipsum accersiuisset, uelut fama ad nos perlata refert, & ipse Arsenius ad beatum Athanasium uenisset, simulq; ad Constantem ac Constantium Constantini filios peruenissent: Athanasius quidem Arsenium ostendit uiuentem, ac duas manus habentem. Et de cætero accusatores non solum calumniatores reperti sunt, sed etiam sepulchrorum uiolatores, propter manum aliquando ab ipsis circumlatam. Hinc totum negocium ridiculum erat, & admiratio talis ac tantæ fabulæ ac desperationis. Quid enim quis dixerit de accusatoribus & accusato, & de alijs omnibus: quibus singulis recensendis multum tempus insumpseret. Mortuo autem Constantino, quum papa Athanasius in multa dicendi libertate, dignationeq; ac gratia Romæ & per totam Italiam esset, & apud ipsum regem, eiusq; filios Constantem ac Constantium, demittitur à duobus regibus post Magni Constantini obitum, dum Constantius esset in Antiochia, atque hoc approbaret. Et uimus sanè proprias literas à tribus regibus scriptas Alexandrinis, & ipsi papæ Athanasio. Et sedet rursus in thronum post successorem suum Gregorium ab Ariano missum, quum in exilio Athanasius esset. Rursus autem insidiæ ipsi constructæ sunt apud Constantium à Stephano, & expulsus est. Et postea rursus insidiæ ipsi constructæ sunt à Leontio Apocopo & sodalibus ipsius. Vnde contigit ipsum eijci, & rursus inferri. Georgius enim à Constantio mittitur, & cedit Athanasius occultatus per tempus quoddā, donec Georgius sublatus est. quo tempore regnauit Iulianus, & ad Græcolum cōuersus est post obitum Constantij. Quū enim Alexandrini ita perciti essent aduersus Georgium, ipsum occiderunt ac exusserunt, cineresq; eius in uentos disperserunt. Mortuo uerò Iuliano in Perside, & succedente in regno Iouiniano illo beato, hic sanè cum multo honore & literis fide dignis, ad episcopum Athanasium scriptis, ipsumq; accersuit, & amplexus est ipsum, ac demisit ad proprium thronum, ut rursus receperit sancta Ecclesia episcopū, & ad modicum tempus consolationem inuenerit. Mortuo Iouiniano beatus Athanasius rursus in iisdem persecutionibus, famāq; ac turbis fuit, non tamen ab Ecclesia & throno emotus est. Quum autē Alexandrini pro ipso legationē mitterēt, & tota urbs cuperet ipsum post Lucium, qui etiam nunc Arianus est, constitui in externitate, fortassis autem in Antiochia: & sæpe hinc

gasset regem Valere non uellet, p
nasius, missus es
clericis, qui sub
qui post Athana
hunc diem acta
uerò capitale sup
sis, his uerò qui u
que agitur Ecc
tales mores sed
præuaret, Ari
tractabimus. Tra
resimaccedam, D
repili pugnam c

Hæc Meletij
Arius, & qu
scopi & success
ac magnos syno
lut magnum mal
rum in Alexand
late. Quotquot
episcopo sunt, p
cessitates, ita ut h
bra uernacula li
tem hic Arius te
quifuit filius Va
regnauerunt. O
stantis admirand
in Ecclesijs, usq; a
discinderet. Hur
tus satan, & com
taret, & ex seips
maniam, maxim
ac Ecclesiam imp
ter esse, & fueru
plures numero i
prius Adrianum
ribus Constanti
no auspicante, al
sus ab eodem be
pore Iuliani. Sur
næ, & Pierij, &
Abiæ. At in un
tas. Et Arius pr
unusquisq; horu
in narrationibu
ad Arium, alij a
exponebat in pr

gasset regem Valentem, ut mitteretur ad Alexandriae thronum: Rex uero ipsum expellere non uellet, propter populorum turbam: tandem quum mortuus esset papa Athanasius, missus est Lucius, qui multa mala intulit Ecclesiae, ciuitati, populis, episcopis, clericis, qui sub Athanasio fuerant, ac ipsi in singulis ecclesijs successerant, & Petro qui post Athanasium constitutus erat successor ipsius in Alexandria. Haec usque in hunc diem acta sunt, alijs episcopis presbyterisque ac diaconis in exilium pulsus, alijs uero capitale supplicium passis in Alexandria, alijs cum bestijs in pugnam commissis, his uero qui uirginitatem exercent occisis, & multis alijs interemptis. in his huc usque agitur Ecclesia Dei, ex praedicta causa Meletianorum & Arianorum, qui per tales mores seditionem habuerant, & quod ipsorum falsae opinionis congregatio praeualeat, Arianorum inquam. Caeterum in confutatione Arij exacte de omnibus tractabimus. Transgrediar porro & hoc argumentum, & ad ipsam Arianorum haeresim accedam, Deum auxiliarium inuocans, dum cum horrendo hoc ac multiplici repuli pugnam committere tento.

Contra Ariomanitas, haeresim L X I X.

HAec Meletij & sancti Petri Alexandriae episcopi tempora, deinceps insequitur Arius, & qui ab ipso appellati sunt Ariani: qui temporibus sancti Alexandri episcopi & successoris Petri floruit, qui Alexander ipsum Arium per multam commotionem ac magnos synodos subuertit. Emouit enim ipsum & eiecit ex Ecclesia & ciuitate, uelut magnum malum in uitam productum. Tradunt autem ipsum Libyn genere, uelut in Alexandria presbyterum fuisse, qui praefectus erat Ecclesiae Baucalidis appellatae. Quotquot enim Ecclesiae in Alexandria catholicae ecclesiae sunt, sub uno Archiepiscopo sunt, priuatimque ad has destinati sunt presbyteri, propter ecclesiasticas necessitates, ita ut habitatores uicini sint uniuscuiusque ecclesiae, uicique ac biuia, quae labra uernacula lingua eorum qui Alexandriam urbem habitant, appellantur. Fuit autem hic Arius temporibus Constantini magni ac beati regis, filij Constantij senis, qui fuit filius Valeriani regis, qui etiam ipsi cum Diocletiano & Maximiano ac alijs regnauerunt. Omnes autem nouerunt Constantinum patrem Constantij & Constantis admirandum fuisse in Christianismo, & fide patrum apostolica ac prophetica in Ecclesijs, usque ad ipsum Arium non adulterata. Contigit autem ut hic multitudinem discinderet. Hunc enim Arium presbyterum praedicti Alexandri ingressus est spiritus satan, & commouit ipsum (uelut scriptum est) ut contra Ecclesiam puluerem excitaret, & ex seipso ignem accenderet non uulgarem, qui occupauit omnem fere Romaniam, maxime Orientis partes, ut usque in hunc diem ipsius haeresis ueram fidem ac Ecclesiam impugnare non cessauerit. At uero illo tempore uidebatur Arius presbyter esse, & fuerunt multi eius in presbyterio consortes in singulis Ecclesijs. Sunt itaque plures numero in Alexandria, cum ea quae nunc extructa est Caesaria appellata, quae prius Adrianum fuit, & postea Licinianum gymnasiū siue regia. postea uero tempore Constantij uisum est ipsam aedificare ecclesiam, Gregorio Meletiano & Ariano auspicante, absolvente autem Athanasio beato, & rectae fidei patre. Imò etiam rursum ab eodem beato Athanasio restituta est eadem Ecclesia, quum combusta esset tempore Iuliani. Sunt autem aliae plures, uelut dixi: Ecclesia Dionysij appellata, & Theodoriae, & Pierij, & Serapionis, & Dizya, & Mendidij, & Anniani, & Baucalidis, & Abiae. At in una harum Colluthus quidam erat. In altera Carpones. In alia Sarmatas. Et Arius praedictus unam ex relatis Ecclesijs tenebat. Clarum est autem quod unusquisque horum secundum consuetam communionem populum ipsi concreditum in narrationibus docens, litem quandam populo immittebant, & alij inclinati erant ad Arium, alij ad Colluthum, alij ad Carponem, alij ad Sarmatam. Sicut igitur quisque exponerebat in propria Ecclesia, alius aliud quid, & alius aliud, appellationis ac laudis

Arius Libs
genere.

Romania.

Ecclesiae in
Alexandria.

Arij habitus.

ex illis gratia, alij Colluthianos seipso nominauerunt, alij Arianos. Nam & Colluthas quædam peruersa docebat, sed non durauit huius hæresis, sed statim dispersa est. Quo modo utinam & furiosa Arii fides, imò potius incredulitas, aut adhuc magis mala fides perisset. Elatione enim elatus senex à proposito excidit. Erat autem statura ualde longus, subtristi specie, figuratus uelut dolosus serpens, qui decipere posset omne innocens cor, per uersutum suum prætextum. Dimidiū enim pallium hic seorsum per indutus & stolam, dulcis erat in colloquio, persuadēs semper animas ac blāditijs. Quapropter ualde citò septingentas uirginitatem professas in unum contraxit, & in ma est ipsum etiam presbyteros septem & diaconos duodecim abstraxisse. Et uicinum ipsius statim usque ad Episcopos peruenit. Secundum enim Pentapolis episcopum, & alios persuasit, ut simul cum ipso abducerentur. Fiebant autē hæc in Ecclesia ignorante beato Alexandro episcopo, donec Meletius Ægypti etiam ipse Archiepiscopus ex Thebaide, de quo iam à me dictum est, reuelaret. Nondum enim res Meletij ad inimicitiam deuenerat. Zelo itaq; perductus Meletius, nihil enim alteratus erat in fide, quam solo prætextu ultroneæ iustitiæ, id quod etiā ipse horrendum in uicini perduxit, uelut iam de ipso diximus: detulit itaque ad aures archiepiscopi Alexandri, archiepiscopus Meletius in Ægypto, uerū subditus Alexandro. Contemporaneus autem hic Meletius fuit Petri beati episcopi ac martyris, sicut dixi. Vbi igitur significasset de Ario omnia, quomodo discessisset à ueritate, & quod multos posuisset ac perdidisset, corruptis his à recta fide qui ipsi credidissent: Tunc Episcopus presertim Arium interrogabat de perlatis ad se, an hæc ita haberent. Ille uerò neque hesitauit, neque timuit, sed ab exordio perfricta fronte omnē suam malam opinionem euomuit, uelut epistolæ ipsius indicat, & examinatio cōtra ipsum tunc facta. Cōuocata itaque Alexander presbyteros, & alios quosdam Episcopos præsentēs, & examinationem huius facit ac interrogationem. Vbi uerò non persuasus est à ueritate, expulsum ipsum ex Ecclesia, & ipsum per urbem diffamat. Cum ipso autē distractæ sunt prædictæ uirgines, & clerici prædicti, & alia multa turba. Quum autem uersaretur Arius multo tempore in urbe, statim moritur confessor Meletius, itemq; testis ac martyr. Itaq; Arius seditiones faciens, & singulos decipiens, multos perdidit. Postea uerò ubi deprehensus est, & ad confutationem uenit in urbe, ac diffamatus est, ab Alexandria aufugit, & ad Palæstinā iter arripit: quò quum peruenisset, singulos Episcopos ad se cum blanditijs ac adulatione, ut sibi multos faceret cooperatores. & suscipiunt quidem ipsum aliqui, alij uerò repulerunt. Postea uerò ad aures episcopi Alexandri denuntiat, & scribit epistolas Encyclicas, hoc est orbiculares, siue per circuitum, quæ faciunt apud studiosos adhuc seruātur, numero septuaginta, ad singulos Episcopos, ad Eusebium statim in Cæsarea: supererat enim. & ad Macariū Hierosolymorū, & Eusebium in Gaza, Longinum in Ascalone, Macrinum in Iamnia, & ad alios, & in Phœnicia ad Zenonem quendam antiquū, & in Tyro, simulq; in caua Syria. Quū igitur missæ essent epistolæ, repræhendentes eos qui ipsum suscepissent, unusquisq; rescripsit beato Alexandro, seq; purgauit. Et alij quidem per ironiam scripserunt, alij in ueritate, partim dicentes se illum non excepisse, partim per ignorantiam suscepisse. Alij uerò responderunt, se per susceptionem studuisse, ut ipsum lucrifacerent. Et uaria fuerunt de his argumenta. Postea uerò ubi cognouit Arius quod epistolæ allatæ essent episcopis undiquaq; & de cætero undique expelleretur, & nō amplius quispiam ipsum suscipiebat, quā ipsius cooperatores. Eusebius enim antiquus senex Nicomedensis totus ipsius erat, qui cum Luciano in Nicomedia conuixerat. Sed & Leontius Apocopus in Antiochia nondum episcopatum sibi commissum habens, & alij quidam. Quandoquidem igitur ex eadem ueneni fraternitate hi omnes erant, suscipit ipsum Eusebius multo tempore. Vnde sanè epistolas nugis refertas, complectentes omnem ipsius

Epistolæ Encyclicæ Alexandri.

ipsius malæ opin
nondum uenisse
in ipsis tractans
ponere, quo uide
aut referimus, &
thodoxo Eusebio
uincens, cuius
comediam profic
loquerer, simulq;
fratres habes pro
sequitur, & omne
mines impios, q
filius, simul pater
nitogenitus, neq;
per Deus, semper
Cæsarea, & The
nes in Oriente di
& excommunicat
tis in fidei doctri
nem ingenitam.
hæretici minent
Quod filius non
neque ex subiect
te sæcula, plenus
aut decretus, aut
patimur, quod
hoc fugamur, &
Dei est, neque ex
ualere in Domin
sebi. Sed & aliam
delicet gratia scrip
uerbis intolerabi
hæc. Beato Pap
gaudium. Fides
cimus, beate Pap
num, solum sine
pientem, solum b
ceconomum, im
ac noui Testame
per quem & sæc
stituisse uero pro
ctam, sed non ue
nituris, neq; uelu
que sicut Manic
bellius, qui unita
na, aut faciem in
quemadmodū e
introduxerunt, &
la creatum esse, &

ipsius malae opinionis fidem; idem Arius scripsit ad Eusebium in Nicomedia, quum nondum uenisset ad ipsum in Nicomedia, nihil amplius quam eadem, quae sentiebat, in ipsis tractans. Ex quibus unam ad manus nostras perlatam, necessariū duxi hic apponere, quo uideant legentes, quod nihil contra quenquam per calumniam diximus, aut referimus, & est haec. Epistola Arii. Domino dilectissimo, homini Dei, fidei, or

Arii epistolae.

thodoxo Eusebio, Arius fugatus ab Alexandro Papa iniuste, propter ueritatē omnia uiuentem, cuius & tu protector es, in Domino gaudiū. Patre meo Ammonio in Nicomedia proficiscente, operae precium duxi & quod debetur tibi, ut reper ipsum alloquerer, simulque commonefacere in sitam tibi dilectionem ac affectionem, quam ad fratres habes propter Deum ac CHRISTVM eius. Nam maxime nos infestat ac persequitur, & omne malum contra nos mouet episcopus, ut fugarit nos ex urbe uelut homines impios, quoniam non consentimus ipsi publice dicenti, semper Deus, semper filius, simul pater, simul filius, coexistit filius ingenuo cum Deo, semper genitus, ingenuo genitus, neque cogitatione, neque momento quodam praeminet Deus filio, semper Deus, semper filius, ex ipso Deo filius. Et quando quidem Eusebius frater tuus in Caesarea, & Theodosius ac Paulinus, & Athanasius, & Gregorius & Aetius, & omnes in Oriente dicunt, quod praexistit Deus filio sine principio, anathema facti sunt & excommunicati, excepto Philogonio & Hellanico & Macario, hominibus haereticis in fidei doctrina non instructis, qui filium dicunt, partim ructum, partim emissionem ingenuam. Et hos impios neque audire possumus, etiam si infinitas mortes nobis haeretici minentur. Nos autem quid dicimus ac sentimus, & docuimus ac docemus? Quod filius non est ingenuus, neque pars ingenui, iuxta ullum aliquem modum, imò neque ex subiecto quodam, sed quod uoluntate & consilio substituit ante tempora & ante saecula, plenus Deus unigenitus, inalterabilis, & priusquam genitus est aut creatus, aut decretus, aut fundatus, non erat: ingenuus enim non erat. Persecutionem autem patimur, quod diximus, principium habet filius, Deus uero sine principio est. propter hoc fugamur, & quod dicimus, ex nihilo est. Sic autem dicimus, eo quod neque pars Dei est, neque ex subiecto quodam. propter hoc fugamur. Reliqua tu nosti. Opto te ualere in Domino, memorem tribulationum nostrarum cum Lucianista, reuera Eusebi. Sed & aliam à Nicomedia ad sanctissimum Papam Alexandrum purgationis uidelicet gratia scriptam, & rursus ueneni ipsius eiaculatione deteriore, & blasphemis uerbis intolerabiliter refertam, & ab ipso ad Alexandriam missam subiunximus, & est haec. Beato Papae & episcopo nostro Alexandro, presbyteri ac diaconi in Domino gaudium. Fides nostra ex maioribus ac progenitoribus nostris, quam etiam à te didicimus, beate Papa, haec est. Nouimus unum Deum solum ingenuum, solum sempiternum, solum sine principio, solum bonum, solum immortalitatem habentem, solum sapientem, solum bonum, solum Dominum, solum iudicem omnium, gubernatorem, oeconomum, immutabilem & inalterabilem, iustum & bonum, legis & prophetarum ac noui Testamenti. Hunc Deum genuisse filium unigenitum ante tempora aeterna, per quem & saecula & reliqua fecit, genuisse autem non in apparentia, sed ueritate, substituisse uero propria uoluntate immutabilem & inalterabilem, creaturam Dei perfectam, sed non uelut unam ex creaturis: foeturam, sed non uelut unam ex foetibus siue genituris, neque uelut Valentinus emissionem, foeturam siue genituram patris asseruit: neque sicut Manichaeus partem coessentialē patris, foeturam introduxit: neque sicut Sabellius, qui unitatem diuidens Filium patrem dixit: neque uelut Hierax lucernam à lucerna, aut faciem in duas: neque prius existentem postea genitum aut creatum esse in filium, quemadmodum etiam tu ipse beate Papa in media Ecclesia ac confesso sepe eos qui talia introduxerunt, refutasti: Sed sicut dicimus, uoluntate Dei ante tempora & ante saecula creatum esse, & uiuere ac esse à patre accepisse, ita ut pater simul substituerit ipsi glorias.

Arius ab alijs
haereticis seip-
sum eximit.
Filius pater
Sabellij.

rias. Non enim pater, data ipsi omnium hereditate, priuauit seipsum, ut ne ingenito modo habeat in seipso, fons enim est omnium. Quare tres sunt substantiae, Pater Filius & Spiritus sanctus. Et Deus quidem causa omnium existens, est sine principio, solus & alius autem sine tempore genitus à patre, & ante saecula creatus ac fundatus, non erat antequam gigneretur: sed sine tempore ante omnia genitus, solus à solo patre substantia. Neque enim est sempiternus, aut cōsempiternus, aut coingenuus patri, neque simul cum patre ipsum esse habet, uelut quidam de his quae ad aliquid appellatur, dicunt, duo in genita principia introducentes: sed sicut unitas et principium omnium, ita Deus per omnibus est, quapropter & ante CHRISTVM est, uelut à te didicimus in media Ecclesia praedicante. In quantum igitur à Deo ipsum esse habet ac uiuere, qui & gloria & omnia ipsi exhibuit: iuxta hoc, principium ipsius est Deus. Principium enim ipse est, uelut Deus ipse, & qui ante ipsum est, eo quod ex ipso est. Et si illud, Ex patre: & hoc, Ex patre exiui, & uenio: uelut pars coessentialis, & uelut emissio, à quibusdam intelligitur, compositus erit pater, & diuisibilis, & mutabilis, & corpus secundum ipsos, & quae ad corpus consequuntur, patiens incorporeus Deus, quantum sanè à ipsis est. Opto te ualere in Domino beate Papa. Arius, Ethales, Achilles, Carpones, Sarmatas, presbyteri: Euzoius, Lucius, Iulius, Menas, Helladius, Gaius, diaconi: scopi, Secundus Pentapolis, Theonas Libs fidelis, quem constituerunt in Alexandria Ariani. Quum igitur sic res mouerentur, Alexander Constantino regi scribit. Achilles rex accersitum Arium & episcopos quosdam percunctatur. Ille uero symmachum habens, primum quidem in facie regis negabat, intra se uero insidias contra Ecclesiam struebat. Vbi igitur conuocasset ipsos beatus Cōstantinus, qui & ex parte Spiritus sancto afflatus erat, sermonem loquutus est ad ipsum, dicens: Confido Deo, si dolose quod occultatum habes & negas, omnium Dominus ille cito te redarguere potest, contra quem maxime iurasti. Vnde etiam deprehensus est eadem sentire, et coram facie regis redargutus est. Verum rursus similiter negabat, & multi ipsius defensores pro eo intercedebant per Eusebium Nicomediae episcopum. Attamen rex zelo ductus, episcopum illam magnam ad totam Romaniam contra Arium scripsit, eiusque fidem, omni sapientia ac ueris uerbis refertam, sicut & haec hodie apud studiosos seruatur, hoc principium habens. Constantinus Augustus Maximus. Arius & Ariani, malus interpretes, ut ita dicam, imago ac statua est diaboli. Deinde inter alia, & post multam contra ipsum ex diuinis Scripturis productam contradictionem, etiam ex Homeri uerba quendam contra ipsum inuehens, miseriae gratia apposuit, quem ipsum etiam hic apponere necessarium duxi, & est hic. Age sanè urge Ari, scutis opus est, ne tu hoc facias, rogamus, cohibeat autem te saltem Veneris conuersatio. Quum itaque uellet Arius in Constantinopoli in cōmunitatem recipi, Eusebio cogente, & maxime apud regem petente, & Constantinopolitanum episcopum eius temporis molestis afficiente: hic non uellet cum ipso in cōmunitate esse, neque in societatem ipsius uenire, crastinaturque per uim ac suspiraret: & Eusebius diceret, Si nō uis ex propria uoluntate, crastina die dominica illucescente, mecum ingreditur, & quid poteris facere? At piensissimus episcopus et Deum timens Alexander optimae ciuitatis episcopus, idem enim nomen habebat etiam hic cum Alexandriae episcopo: per totam diem ac noctem, ex quo id ei diuinitus ingemiscens ac tristatus, in precibus perseverauit, et Deum rogauit, ut aut ipsius animam auferret, ne Arii cōmunitate coinquinaretur: aut miraculum quoddam ederet, id quod & contigit huic. Quum enim noctu urgeretur Arius uentrisque exonerandi gratia prodiret, peruenit usque ad locum secessus, & intus desidens inuentus est et potuisse ac expirasse. Quare sic deprehensus est in graueolenti loco finem sortitus, quem admodum & immundam malam fidem euomuit. Postquam igitur haec peracta sunt,

Constantini
epistola con-
tra Arium.

Homeri uer-
sus in Ares, id
est Martem, à
Constantino
in Arium de-
tortus.

Rex de Ecclesia
essent, conuocari
quorum etiam
fidem in Nicæa
Apostolis ac Pr
manitidem here
nones quosdam
tatem ac consen
simode apud qu
alii uero postea p
ro correctionem
reprobatus est A
& succedit ipsi A
dit Achillae epis
dri ab ipso in co
ferri praecepit. E
episcopi, sed sim
lentibus, alijs illu
lam. Verum thr
beato Alexandro
circa fidem mag
nes & auulsione
ne de Meletio su
minabatur, adn
ipsum commo
etiam exilium ip
At de beato Ach
letij tractatione
denter ductus e
ctionem apud S
uit me principiu
pio, antequam t
tes aquarum, p
Hinc erroris in
uocare eum qui
Deinceps uero
animipellens, it
in Spiritum san
concordiam san
tiam. pauci eni
tem & secundu
rum causa qua
um quidem Co
gni & Perfecti
tius pius fuit &
fidem parentis
reddidituri sunt
corrumpunt, c

Rex de Ecclesia sollicitus, & quod iam multi saepe inter se dissensissent, & sectae multae essent, conuocauit uniuersalem Synodum trecentorum decem & octo episcoporum, quorum etiam nomina usque in hunc diem seruantur, & reprobant ac execrantur Arii fidem in Nicæa urbe, & cōfitentur patrum fidem orthodoxam & inuariabilem, & ab Apostolis ac Prophetis traditam. Subscribentibus autem episcopis in hanc, & Arianitidem heresim reprobantibus sic factum est. Simul autem & in eadem synodo cānones quosdam posuerunt Ecclesiasticos, simulq; de paschate decreuerunt unam uniatem ac consensum, ut sancta Dei dies penitus uirtuosa fieret, quandoquidem diuersimode apud quosdam seruabatur. alij enim praecipue tenebant, alij uero postea perficiebant. Et in summa multa illo tempore assertio erat. Horum uero correctionem Deus per beatum Constantinum procurauit pacis gratia. Vbi itaq; reprobatus est Arius, & haec sic peracta sunt in eodem anno, decessit e uita Alexander, & succedit ipsi Achilles. Erat autem & Theonas cōstitutus à Meletianis. Tunc succedit Achilles episcopo post menses tres beatus Athanasius, qui tunc diaconus Alexandri ab ipso in comitatum missus erat, cui Alexander iam moriturus episcopatum deferri praecipit. Est autem mos in Alexandria, ut non cunctentur constituti post obitum episcopi, sed simul fiant pacis gratia, ut ne contentiones fiant in populis, his hunc uolentibus, alijs illum. Constituerunt autem necessario non praesente Athanasio Achilam. Verum thronus & sacerdotium preparata erant ei qui ex Deo uocatus erat, & à beato Alexandro decretus. Quū igitur uenisset Athanasius, & confirmatus esset, qui circa fidem magnus zelotes erat, & pro Ecclesia afficiebatur, quum iam congregatio- nes & auulsiones undiq; fierent à Meletianis appellatis, ob causam quam in tractatione de Meletio supra declarauī: & uellet cōuentionem Ecclesiae facere, cōquereretur & minabatur, admonebatq; ac nihil efficiebat, nemoq; aduertebat. Vnde omnia contra ipsum commota ex superexcellente in ipso diuinitus zelo facta sunt ac constructa, ut etiam exilium ipse subierit, et Arianorum ex iniustissima potentia excommunicationem. At de beato Athanasio haec sunt. Relatae sunt enim res ipsius exactissime supra in Meletij tractatione. Hic itaq; Arius à diabolica operatione afflatus est, & effreni ore impudenter ductus extulit linguam suam contra proprium Dominum, ab initio nimirū diuinitatem apud Solomonem in Prouerbijs interpretari uolens, nempe Dominus creauit me principio, antequam terram faceret, & antequam abyssos faceret, priusquā procederent fontes aquarum, priusquam firmarentur montes, ante omnes autem colles genuit me. Hinc erroris introductio ipsi cōtiguit, & nō ueritus est ipse ac discipuli eius, creaturam uocare eum qui omnia creauit, Verbum ex patre sine tempore et sine principio genitū. Deinceps uero ex uno hoc sermone, in multas ac malas semitas malignam mentem suam impellens, itemq; ipsius successores, sexcentas & ultra blasphemias in filium Dei & in Spiritum sanctum iaculari conati sunt. Dissoluerunt autem aciem, ut ita dicam, & concordiam sanctae orthodoxae fidei & Ecclesiae, non per suam potentiam, aut sapientiam. pauci enim in uitati decepti sunt. Multi uero simulatione subrepentes, multi autem & secundum uitam non sic se habentes, socij iisdem existunt. Nemo autem est hominum causa quam primum quidem probatio fidelium, Regum uero defensio. Principium quidem Constantius rex, in alijs quidē omnibus mitis & bonus, uelut filius Magni & Perfecti Constantini pī, qui rectam fidem integre seruauit. Sed et ipse Constantius pius fuit & bonus iuxta multos modos, uerum in hoc solum, quod nō secundum fidem parentis processit, deuiauit, atq; deliquit, nō ex sui causa, sed ab his qui rationem redditori sunt in die iudicij, qui in apparentia episcopi dicuntur, ueram autē Dei fidem corrumpunt, quibus danda est ratio, & pro fide, & pro Ecclesiae persecutionibus, &

Nicæna synodus
di episcopi
cccxviij.

Arii erroris
ocasio.

Constantinus
Arianos de-
fendit.

tot malis ac cædibus in Ecclesijs, ipsorum causa perpetratis, & pro tot milibus popu-
lorum, usque in hunc diem tribulationem sub dio sustinentium, & pro ipso beato Con-
stantio ab ipsis decepto & ignorante orthodoxam fidem, & cedente ipsis uelut sacerdo-
tibus per ignorantiam, ut qui non nouerit in ipsis errorem cæcitatibus ac malæ fidei ex di-
boli structura inductæ. Secundo uero præualuit reptiliformis horum officina per Eu-
sebiū, qui rursus subiit ac corripit aures Valentis pij et religiosi ac Deum amantissi-
gis. Quandoquidem enim ab ipso lauacrum accepit, per hanc occasionem hi stare po-
tuerunt. Nam olim & à mulierculis ac pueris, non dico de perfectioribus, qui omni
pietatis certitudinem rectamque fidem nouerunt, sed & ab his qui ex parte, uel uulgari
modo ueritatem sciebant, redarguebanturque ac fugabantur, uelut blasphemus Domi-
ni, & secundi Domini occisores, & reprobatores diuinæ perfectionis Domini nostri
IESU, per regis præfecturam, quæ est ipsorum defensio, ad aggrediendum omnia ma-
la quæ facta sunt, & adhuc per ipsos fiunt in Alexandria & Nicomedia, in Mesopota-
mia, in Palæstina, per præsentis ipsorum Regis præsentiam ac gubernationem. Ex
hac igitur dictione in parcmia ista scripta, Dominus creauit me principium uiarum suarum
in opera sua: deinceps omnia ab ipsis excogitantur, quæque consona huic sermone
esse possunt, & quæ æquivalent, & conuenire possunt: quum neque hic ipse sermo, neque
alia uerba, de deitate filij Dei tale quid asserat. At quæ sunt deinde his similia: id quod
in Apostolo scriptum est, Suscipite pontificem confessionis uestræ, qui fidelis est ei qui
fecit ipsum: & quod in Euangelio secundum Ioannem scriptum est, Hic est de quo di-
xi uobis, quod post me uenturus est, qui ante me factus est: & quod in Actis scriptum
est, Notum uobis sit tota domus Israël, quod hunc IESUM quem crucifixistis, & do-
minum & CHRISTUM ipsum fecit Deus: et alia his similia, quæ obseruant ad inimi-
corum ultionem. Inimici enim sunt reuera ac insidiatores, fortassis enim de ipsis scrip-
tum est, & de similibus ipsorum, Exurgat Deus, et dispergantur inimici eius. Viden-
tur autem et domestici esse. Nihil autem peius est domesticis inimicis. Inimici enim ue-
minis, omnes uiri domus eius. Ex hoc fortassis etiā de his impletur: Exiliunt enim ue-
lut rabiosi canes ad inimicorum ultionem, & dicunt, quomodo dicis de filio Dei: Hic
enim sunt ipsorum fraudes ad inducendum uenenum suum in simplices. Et quid est
postea ubi dixerunt filium Dei? O sapientes in seipsis, & ad cognoscendum appositum
coram seipsis, & qui scientes sibi esse uidentur. Quid apposuerit quis amplius nominem
IESU, si non filium genuinum dixerit ex patre existentem, & non alteratum? Deinde
statim per ludibrium exiliunt dicentes, Quomodo potest esse ex Deo? Si uero interro-
gantur, Non est filius? filium esse non mine quidem consentiunt, uerū potentia & me-
te negant, spurium ipsum penitus dicere uolentes, & non uerum. Si enim, inquit, ex
Deo est, & genuit ex seipso Deus, ut ita dicā, ex propria substantia naturali, aut ex pro-
pria essentia. Igitur in molem extensus est, aut sectionem admisit, aut in generando di-
latatus est, aut contractus, aut aliquam affectionem corporalem sustinuit. Et in summa
subsannatores sunt suas res ad Deum referētes, & à seipsis assimilare Deum uolentes,
in Deo enim nihil tale est. Spiritus enim est Deus, & à seipso genuit unigenitum in-
fabuliter, & incomprehensibiliter ac citra pollutionem. Quomodo igitur, inquit, si
ex essentia ipsius est, non nouit diem, uelut dicit & horam? De die autem illa aut hora
nemo nouit, neque Angeli, neque filius, nisi pater solus. Quomodo uero in carnem uenit,
si est ex patre? Quomodo aut potuit inseparabilis illa natura carnem induere, si erat ex
patre secundum naturam? Et non sciunt quod in suam ipsorum confusionem has ra-
tioneinationes coaceruant. Si enim propter hoc quod ipse alteratus est præter patris es-
sentiam, induit carnem, & in ipsa passus est, & crucifixus: ostendant nobis, quæ ex alijs
spiritualibus creaturis et quidem existentibus, carnem induit, Non enim possunt non
confiteri

Scriptura ab
Ario detorta

Arij argu-
menta.

Pater solus no-
uit de illa die.

confiteri Filium
per uniuersas cr
ri, tanquam un
propria ipsi uo
unam ex creatu
tem uelut unan
nam ex foeturis
cunt, non uelut
si creatura fuerit
est omnibus cre
potest, quemad
tura. Ecce enim
unigenitus ueri
uerbo meo; uer
uere Verbum i
est, quum uerita
ipsum, & Patris
carnem, si ex pa
assumpserunt, c
modo alia omni
creaturam, nem
possit habere po
niam sapiētia P
quo per ipsum
grati sunt ac per
alia quæ deince
patris essentia
potest prudent
nere & sedit: qu
sit me pater me
festum est quod
nos docuimus
Et uado ad De
xit, & non ex es
uestrum. Multi
tur, et non est s
gnitatis præmi
ob id non est si
talis quispiam,
ra excellit, & in
opificis ac crea
bilia excedunt,
num munus c
tiam ab ipso cr
mortali, & qu
& sub respon
si. Vbi enim es
dicere & habere
ter nos multi u

confiteri Filium super omnes, etiamsi creaturam ipsum dixerint, confitentur ipsum su-
per uniuersas creaturas ipsius. Sed & uelut gratificantes ipsi, uolunt ipsi uerbis blandi-
ri, tanquam una manu uerberantes, altera uero oblinentes. Hoc enim uolunt uelut ex
propria ipsi uoluntate attribuere, & dicunt, Creaturam quidem dicimus, sed non uelut
unam ex creaturis: & facturam, sed non uelut unam ex facturis: & facturam, non au-
tem uelut unam ex facturis, siue genituris, quo in eo, quod dicunt, Non uelut u-
nam ex facturis, priuent ipsum generatione secundum naturam: & in eo quod di-
cunt, non uelut unam ex creaturis, ueram creaturam ipsum pronuncient. Sicut enim
si creatura fuerit, creatura est, & quamuis sexcēties excellentius nomen habuerit, idem
est omnibus creaturis adaequatum. Non enim quia Sol illustrior est, creatura esse non
potest, quemadmodum etiam lapis. Neque quia Luna excellit sidera, ob id non est crea-
tura. Ecce enim omnia serua tua. quaecumque enim sunt, ex ipso sunt creata, & serua. At
unigenitus ueritas est, & uerbum ipsius ueritas existit, uelut dixit: Si uos manseritis in
uero uerbo meo; uere discipuli mei estis, & cognoscitis ueritatem, et ueritas liberabit uos. Si
uere Verbum ipsius uerum est, & liberat eos qui liberantur, quanto magis ipse liber
est, quum ueritas sit, & liberet ipsi obedientes qui sunt serui, eo quod omnia sunt serua
ipsius, & Patris eius, & Spiritus sancti eius. Deinde rursus diūct, Quomodo uenit in
carnem, si ex patris essentia erat? Dicant igitur nobis, quomodo Angeli non carnem
assumpsērunt, qui sunt serui ipsius: quomodo Archangeli: quomodo exercitus: quo-
modo alia omnia spiritualia? Sed & inferiorem dicunt tales esse spiritum, & creaturam
creaturam, nempe ipsius Verbi: quomodo igitur spiritus non assumpsit carnem, quū
possit habere personam mutabilem super Filium, iuxta ipsorum sermonem. Sed quo-
niam sapientia Patris erat, uoluit per suam perfectionem suscipere nostram debilitatem,
quo per ipsum omnis salus mundo contingeret. At illi bona in mala transmutantes, in-
grati sunt ac perfidi, & in proprium dominum cōtumeliatōres ac maledici. Cāterum
alia quae deinceps dicunt, imminute sentiunt. Quomodo uero esuriunt, inquiunt, si
patris essentia erat? De Deo enim scriptum est, Non esuriet, neque sitiet, neque excogitari
potest prudentia ipsius. Hic uero & esuriūt, & sitiūt, quomodo uero fatigatus est ex itin-
nere & sedit: quum scriptum sit, Deus non fatigabitur. Quomodo autem dixit, Qui mi-
sit me pater meus maior me est? Alius enim est qui mittit, & alius qui mittitur: & mani-
festum est quod pater non est filius, & filius non est pater (Non enim, uelut Sabellius
nos docuimus, qui filium patrem esse dicit) alioqui non dixisset, alius est qui misit me.
Et uado ad Deum meum & Deum uestrum, ad patrem meum & patrem uestrum di-
xit, & non ex essentia Dei, discipuli secundū naturam geniti sunt, & dixit ipsis, patrem
uestrum. Multa uero insania est eorum qui talia dicunt. Si enim nomine solum uoca-
tur, et non est secundum naturam, nihil differt ab alijs omnibus creaturis, etiamsi in di-
gnitatis praeuinentia existat. Non enim quia Rex praeminet praesidib. ac praetoribus,
ob id non est similiter affectus cum alijs, & conseruus eiusdem creaturae, utpote mor-
talis quispiam, uelut etiam qui eius imperio subditi sunt. Et non quia Sol reliqua siede-
ra excellit, & in parte etiam Luna, ob id non sunt subiecta elementa, & unius imperio
opificis ac creatoris patris & filij ac Spiritus sancti obedientia. Et non quia Angeli uisi-
bilia excedunt, & in ordine alijs omnibus maiores sunt, utpote inuisibiles creati, & pri-
mum munus culturae Dei habentes in assiduis hymnis, & immortales secundum gra-
tiam ab ipso creati, & non secundum naturam, & immortales fieri digni facti ex ipso im-
mortali, & qui est uita in seipso & immortalitas: ob id non sunt in timore & tremore,
& sub responsione & examinatione, iussioneque ac mādato sancte deitatis seruitio pres-
si. Vbi enim est quāsitum exacta ratio ueritatis, filium quidem dicere oportet, uerum
dicere & habere non solum nomine, sed filium, secundum naturam filium. Nam & in
ter nos multi uocantur filij, qui non sunt filij secundū naturam. Veri autem filij genui

Similia.

ce

ce

ce

ce

ce

Sabellij error.

Similia.

Filij appellatio
nis ratio.

ni uocantur, qui secundum naturam à nobis geniti sunt. Et si quidem filius solum uocaretur, sicut etiam omnes uocati sunt filij Dei, ergo neque differt ab alijs, & quomodo sicut Deus adoratur? Oportebat igitur etiam alios omnes, de quibus nomen adoptionis dicitur, uelut ipsum adorari, quoniam filij Dei appellantur. At ueritas non sic habet, sed nouit semper unum unigenitum filium Dei, cui omnia cultum diuinum prestant, ipsumque adorant. & omne genu flectetur coelestium, terrestrium ac infernorum, & omnis lingua confitebitur, quod Dominus est. **IESVS CHRISTVS** in gloriam Dei patris. Sed neque sanctus Spiritus alijs spiritibus adæquatur, quoniam unus est spiritus Dei, spiritus ex patre procedens, et de filio accipiens. Hi uero uolunt hunc creaturam creaturæ esse. Dicunt enim quod omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Igitur & spiritus, inquiunt, ex facturis est, quando quidem omnia per ipsum facta sunt. & ignorant illi qui frustra animam suam perdunt, quod aliæ sunt creature, & alij creatores: Pater & Filius & Spiritus sanctus, unus Deus Trinitas in ueritate, & monas in unitate. Propterea enim unus Deus, quia non duo patres, neque duo filij, neque duo Spiritus sancti. Et quando quidem non alienus est filius à patre, sed ex ipso genitus, etiam non alienus est Spiritus sanctus. Verum filius quidem unigenitus, genitus sine principio, sine tempore. Sanctus autem Spiritus uelut nouit ipse pater & unigenitus, neque genitus est, neque creatus, neque alienus à patre & filio, sed ex patre procedens, & de filio accipiens. Spiritus enim meus, inquit, consistit in medio uestrum. et, **Venit** **CHRISTVS** **IN** **SPIRITU** **SANCTO**. Si ipse unigenitus ungitur in spiritu, quis criminabitur sanctam Trinitatem? Deinde rursus dicit furiosus Arius, quomodo dixit Dominus, **Quid** **medicis** **bonum**, unus est bonus Deus, uelut negante ipso bonitatem? Et quis alius bonus est uelut unigenitus, qui seipsum dedit precium redemptionis animarum nostrarum? Et non nouerunt Dei uirtutem ac bonitatem, neque sapientiam Dei dispensationem, quum animales & carnales sint, remoti à Spiritu sancto, uacui ab ipso, non habentes sancti Spiritus donum, quod docet sapientiam omnem hominem. Rursus autem rogant ipsum filij Zebedæi per matrem suam, ut in regno ipsius alter sedeat à dextris, alter à sinistris. Et dixit ipsis, Nescitis quid petitis, potestis bibere poculum quod ego bibiturus sum? illis autem dicentibus, etiam: ait ad ipsos, Poculum quidem meum bibetis, uerum sedere à dextris meis ac sinistris, non est meum dare, sed quibus præparatum est à patre. Deinde dicit Apostolus, Deus suscitauit ipsum ex mortuis, uelut ipse opus habeat suscitante ipsum. Et in Euangelio Lucæ habetur, inquiunt, quod Angelus Domini apparuit confortans ipsum, dum in anxietate fuit, & sudauit, & sudor ipsius fuit uelut guttæ sanguinis, quando digressus orabat, iam iam tradendus. Et rursus in euangelio, inquit, dixit, **Eli Eli lemas abachthani**, hoc est, Deus meus Deus meus, **Ego in dereliquisti me**. Et uides, inquiunt, quod indiget auxilio. At de eo quod dicit, **Ego in patre, & pater in me**. et, **Quod duo unum sumus**, ut & ipsi unum sint: afferunt omnino, quod unum esse, non secundum naturam dicit, sed secundum concordiam. Et non solum hoc faciunt, sed & animam humanam ipsum accepisse negant, hoc ipsum præstruentes. Carnem enim confitentur ueram ipsum à Maria habuisse, & omnia quæ sunt in homine citra animam, quo ubi audiueris de fame, aut siti, aut languore, aut profusione, aut sudore, aut somno, aut concitatione: & dixeris quod propter humanam naturam his opus habebat: dicant tibi postea, quod caro per seipsam hæc non operatur, si non habeat animam. Reuera enim sic est. Igitur aliud quid est, inquiunt, si deitas ipse indigebat: quo quum dixerint deitatem ipsius indigentem, externum pronunciant ipsum & alienum ab essentia patris & uera natura. Arbitror autem quod ab eo qui intelligentia præditus est, ex uno aut duobus testimonijs, aut quinque, ab ipsis male exco-
gitatis, redargutisque ac subuersis, dum uniuersa ueritas prædicatur, & clarè in fide ortho-

thodoxa confirmata prædictis, etiam rinit. A paucis e dicere inde, unde Solomonem dicit sua. Et non omni minithuius dicto non de filio D tiam, & ego inte una est autem u tiam sunt, & quæ existens, hoc est per est, potentia s t v s potentia niam in sapienti gelij saluare crea cor Solomoni u Deus Beseleel sa tia dici possunt, igitur hæc celeb tiam, & ego inte sunt, & potent diligo, & qui m torum & iustiti ut diuidam dili nunciauero uol rem. Dominus dauit me in pri quam proceder autem colles ge ctioni contradi sequentiam ser pientia habitati cipio nominauit me. Ecce ea quæ quotid quit, Dominu tæ sunt abusi in sapientia per stantia. Ipsa en uit Scriptura, etiam de filio d dicitum posita. non idem est p accipitur. Si igit ipsius hæc dict quid enim ip turgie dici po

thodoxa confirmatur, redarguentur, à prædictis inquam, mente ac intelligentia diuina prædictis, etiam si post has solutiones, infinitas alias dictiones excogitatas intulerint. A paucis enim plurimæ soluentur æqualem uim habentes. Et incipiam primum dicere inde, unde amaritudinis suæ radicem male plantare inceperunt, à sermone per Solomonem dicto, nempe: Dominus creauit me principium uiarum suarum in opera sua. Et nō omnino alicubi confirmauit Scriptura, neque quispiam Apostolorum meminithuius dictionis, ut ipsam in nomen **C H R I S T I** produceret. Quare omnino nō de filio Dei dicit, etiam si dicat, Ego sapientiæ habitatione excepi consiliū & scientiam, & ego intelligentiā accersiui. Quot enim sunt abusiue appellatæ Dei sapientiæ? una est autem unigenitus, non abusiue dictus, sed in ueritate. Omnia enim Dei sapientia sunt, & quæcunq; sunt à Deo, sapientia sunt. Alia uero est propria & super omnia existens, hoc est unigenitus qui nō est abusiue sapientia, sed ueritate, qui cum patre semper est, potentia eius existens et sapientia, iuxta id quod scriptum est. Nobis autē **C H R I S T U S** potentia Dei, & Dei sapientia. Est autem sapientiā pauperis annihilata. Et quoniam in sapientiā Dei non cognouit mundus Deum, complacuit ei per stultitiā Euangelij saluare credentes. Et infatuauit Deus sapientiā mundi huius. Et dedit Deus cor Solomoni uelut latitudinem maris. Et sapientiā fudit super filios Enac. Et dedit Deus Beseleel sapientiā. Et impleuit Deus sapientiā ipsum **Vri**, Et multa de sapientia dici possunt, & qualis est locus prudentiæ, & sapientia unde inuenta est. Etiam si igitur hæc celebris sapientiā dicat, Ego sapientiā habitatione excepi consiliū & scientiam, & ego intelligentiā accersiui, per me Reges regnāt, & per me magnates in agnifunt, & potentatus scribunt iustitiā, & tyranni imperant terræ. Ego diligentes me diligo, & qui me quærunt, inuenient me. Diuitiæ et gloria mihi sunt, & possessio multorum & iustitia. In uia iustitiæ ambulo: & in medio uiarum iustificationis diuersor, ut diuidam diligentibus me substantiam, & thesauros ipsorum repleam bonis. Si annunciauero uobis ea quæ quotidie fiunt, recordabor ut quæ ab æterno sunt, enumerem. Dominus creauit principium uiarum suarum in opera sua. Ante sæculum fundauit me in principio, antequam terram faceret, & priusquam abyssos faceret, priusquam procederent fontes aquarum, & antequam montes firmarentur. Ante omnes autem colles genuit me, & cætera: manifestum est quod uolentibus quibusdam dictioni contradicere, aduersarij solutione utuntur, propter nomen sapientiæ & consequentiam sermonis qui dicit: Dominus creauit me, & ob id quod dixit, Ego sapientiā habitatione excepi consiliū: Ecce, inquit, sapientiā quæ seipsam à principio nominauit, & deinceps progressa est, seipsam significat dicens, Dominus creauit me. Ecce enim dicit supra, Ego sapientiā, & infra dicit, Si annunciauero uobis ea quæ quotidie fiunt, recordabor ut quæ ab æterno sunt, enumerem. Et quid inquit, Dominus creauit me principium uiarum suarum. Diximus autem quod multæ sunt abusiue per temporis occasionem ex Deo datæ sapientiæ, quia Deus omnia in sapientiā perficit. Vna autem est uera sapientiā Patris, & Deus Verbum in substantia. Ipsa enim dictio non omnino cogit me de filio Dei dicere. Non enim indicauit Scriptura, neque quispiam Apostolorum meminit, neque Euangelium. Si uero etiam de filio Dei hæc dictio acciperetur, non est eadem dictio, neque ad rectum iudicium posita. Totus enim liber proueria sunt, quicquid autē prouerbialiter dicitur, non idem est potestate. Sed alia quidē ratione recensetur, alia uero potestate allegorice accipitur. Si igitur hoc dicit, Et audent quidā ad filium Dei hoc referre, absit, de deitate ipsius hæc dictio nō fert, si tamen potest in præsentia ipsius in carne impleri. Quando quidē enim ipsa sapientiā ædificauit sibi ipsi domū, fortassis à psona humanæ ipsius naturæ pie dici poterit, ut p̄sentia ipsius in carne, de ipsius deitate dicat, Dominus creauit me, hoc

Loci ab Ario citati confutantur.

Sapientia multiplex est.

Pro uerbialis dictionis ratio

me, hoc est ædificauit me in utero Mariæ, principium uiarum suarum in opera sua. Principium enim uiarum descensus CHRISTI in mundum, est corpus ex Maria, quod est assumptum in opere iustitiæ & salutis ipsius. Verum omnino profiliuit is qui cor læsum habet, & graui hac plaga percussus est, de filio Dei inimicitiam in mente habens, Dixit, inquiet, Si annunciauero uobis ea quæ quotidie fiunt, recordabor ut quæ ab æterno sunt, enumerem: & uides quod ab æterno dicit: At præsentia Dei in carne post sexaginta duas generationes, secundum Matthæum, contigit. Quomodo igitur possunt ea quæ ab initio sæculi sunt, ab hoc dici: Et non sciunt hi qui tota uia ueritatis errant, quod diuina Scriptura semper omnia quæ uult docere, incipit recensere non statim ad summam primariam, aut ad caput, ut ita dicam, procedens. sed à proximis orditur, ut hoc quod prius est, postremum significet. propter hoc enim dixit, Si annunciauero uobis ea quæ quotidie fiunt, recordabor ab his, & mentionem faciam eorum quæ ab æterno sunt. Quemadmodum etiam Mosi indicauit Deus, primum ignem ardentem, & in igne rubi contigit uisio paulò post. Angelus autem ipsi loquutus est statim, postea uero Dominus ex rubo. Ille uero ab ipso statim non quæ uidebantur quærit, sed de his quæ ab initio erant, interrogat. Ades huc, inquit, demittam te ad filios Israël, & dices ad ipsos, Deus patrum uestrorum misit me, Deus Abraam, & Deus Isaac, et Deus Iacob: ita ut ante quinque uel sex generationes Mosi nominaretur Abraham. Et quando quidem dixit Deum patrum, priscum quid pronunciauit. At Moses ex Dei gratia prudentia affectus, non hæc interrogabat, sed quod erat adhuc antiquius, nempe, Si abiero ad ipsos, & dixerint ad me, quod est ipsi nomen, quid dicam ad ipsos. Hic uero de cætero reuelat, Ego sum qui sum. Et primum quidem à propinquissimis incepit, postremum uero quod summum erat, indicabat. Sed & Lucas incipit ab imis & uicinissimis, nimirum, Ipse IESVS incipiebat annorum ferme triginta, filius existens ut putabatur Ioseph, qui Heli filius fuit, qui Mathan, & cætera, usque ad Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei. Et uides quomodo præsentiam CHRISTI in carne primum ostendit, deinde quod postremum est. Quapropter etiam Matthæus iuxta genealogiā in carne deducere uolens aduentum CHRISTI in hominum mentem, non statim dixit, Generatio IESV CHRISTI filij Abraam: sed primū filij Dauid, deinde filij Abraam: quo id quod recens est conspectum, & quod propinquissimum est proclamatum, & quod adhuc superius est indicans, significet id quod omnem creaturam excedit, auferri non posse. Quare & beatus Ioannes ubi uenisset ac reperisset homines occupatos circa infernum CHRISTI aduentum, et Ebionæi quidem seducti essent propter genealogiam CHRISTI in carne ab Abraam deductam, & à Luca reductam usque ad Adam, Cerinthianos uero & Merinthianos reperisset, dicens ipsum ex affricu nudum hominem esse, item Nazoræos, & alias multas hereses, ut qui postremus uenit, quartus enim hic Euangelium prodit: incipit reuocare, ut ita dicam, errore seductos, & circa infernum CHRISTI aduentum occupatos, & qui ipsis, uelut à tergo ipsorum uadens, et uidens quosdā in asperas uias inclinatos, & qui rectam ac ueram uiam reliquissent, Quò ferimini, quò uaditis, qui asperam & offendoriam & in hiatū ducentem uiam uaditis: reflectite, non est ita, non est à Maria solū Deus Verbum, qui ex superno patre genitus est. Non est à temporibus Ioseph curatoris illius. Non est à temporibus Salathiel & Zorobabel, & Dauid, & Abraā & Iacob & Noë & Adam. Verū in principio erat Verbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. At erat, & erat, et erat, non suscipit quod unquam non fuerit. Et uides quomodo statim uicinissima primum significat: Quomodo Matthæus uiam ostendit per genealogiā, & neque ipse exacte tractauit, quādo ex supernis genealogiā ducebat: Et quomodo Marcus de peractis in mūdo, et uoce clamante in deserto tractauit, uoce inquit, clamante de Domino per prophetas & legē predicto, Et quomodo Lucas ab infernis ad superna

Quatuor Evangelistarum tractationis ratio.

superna reduxit
ni ordinis & dei
uerballyter dicen
satione in carne,
quod ipsa deitas
salutis hominum
dauit me in prin
Dicant nobis m
li instrumento f
sphemie profur
existit, et ex ipso
per Deus ex De
& ueritas existēs
dauit me in prin
Nam Dominus
uit uero, uelut in
dat natiuitatē ex
tius ad aduentū
gerit penitus de
habet etiam suan
tem, ut ne quid
habere deitatem
doxis, retulerun
Dominus creau
posuerunt. Et si
nos & à fide alie
deitatis imminu
sus est CHRIS
sus deitas in sua
na uoluntate pr
sionis exors exi
ad patiendum c
te. Etenim deita
rit: Sed passio
tatem referatur,
passio, ut ne pa
sum passionem
Hebraicas dicti
rum uis sciant,
nem unde fider
runt, Dominus
cōmoda sunt u
sic habet. Vnde
generant dicun
est. Nam posse
tur quis quod g
re et sine princip
filium existat. Si e

superna reduxit. Postea progressus Ioannes quartus, coronidem & sinceritatem super
 niordinis & deitatis semper existentis declarauit, quemadmodum etiam Solomon pro
 uerbialiter dicens principium uiarum, siquidem pie uoluerint quidam dicere de dispen
 satione in carne, uelut ipsa dicat de CHRISTI deitate, quod ipsa deitas creauit domum,
 quod ipsa deitas carnem & incarnationem operata est, principium uiarum in opera sua,
 salutis hominum ac bonitatis. Deinde statim adhuc procedentibus rebus dicit, Fun
 dauit me in principio: itaque filius Dei secundum deitatem creatus, postea fundatus est.
 Dicant nobis mechanici illi supernorum inspectores, quali arte creata est sapientia, qua
 li instrumento fundata est. At si omnino cogitare oportet, fugerimus utique a tanta bla
 sphemiae profunditate, & non attigerimus unigeniti deitatem, quae semper cum patre
 existit, et ex ipso genita est. Semper enim erat uerbum cum patre, semper sapientia, sem
 per Deus ex Deo dominus, semper lux uera & non spuria, semper esse ex ipso habens,
 & ueritas existens ac uita. Et quid opus est mihi multa de hoc dicere? Deinde dicit, Fun
 dauit me in principio, proinde pium est uidere quod animam humanam hic significat.
 Nam Dominus creauit me, humana natura in carne dicit, si sanè sic intelligatur: funda
 uit uero, uelut in anima fundatus est. Verum ante omnes colles genuit me, quo osten
 dat natiuitatem ex supernis. Atque hæc dicimus, non omnino sic decernentes, sed pie po
 tius ad aduentum in carne referentes. Et si etiam oportet sic dicere, tamen nemo nos coë
 gerit penitus de CHRISTO dicere hanc dictionem. Si uero de CHRISTO dicitur,
 habet etiam suam uim, non iuxta uaticinium dictam, sed iuxta ratiocinationis pieta
 tem, ut ne quid imminutionis ad Deum referamus, ita ut putemus inferiorem ipsum
 habere deitatem præter patris essentiam. Etenim quidam ex patribus nostris & ortho
 doxis, retulerunt hanc dictionem ad aduentum in carne. Et si oportet sic dicere de hoc,
 Dominus creauit me, & fundauit me: & hæc est pia ratiocinatio, magni patres sic ex
 posuerunt. Et si quis noluerit orthodoxos suscipere, non cogetur. Verum ad exter
 nos & à fide alienos, nullum est detrimentum. Neque enim hoc cadet nobis in aliquam
 deitatis imminutionem, quæ libera est, & semper est cum patre. Et quod quidem pas
 sus est CHRISTVS, passus est, sed non mutatus est natura. Verum permansit ip
 sius deitas in sua alienitate à passione. Quapropter quum uoluisset pati, ex propria bo
 na uoluntate pro genere humano, postquam non poterat deitas pati, per seipsam pas
 sionis exors existens: accepit nostrum passibile corpus, quum sapientia esset, ut in ipso
 ad patiendum consentiret, & nostras passiones susciperet, deitate in carne coexisten
 te. Etenim deitas non patitur. Quomodo enim qui dicit, Ego sum uita, mori pote
 rit? Sed passionis exors permanet Deus. Compatitur autem carni, ut passio ad dei
 tatem referatur, quum deitas non patiatur, ut sit nobis in Deo salus, in carne uero
 passio, ut ne passibilem Deum habeamus, sed passionis exortem, referentem in seip
 sum passionem, iuxta uoluntatem, & non iuxta necessitatem. Attamen & hi quum
 Hebraicas dictiones neque attigerint, neque nouerint, neque quomodo se habeat ha
 rum uis sciant, proterue & petulanter emicuerunt graues inimici, quærentes occasio
 nem unde fidem mutilent, imò magis seipsos, neque enim ueritatem. Et quia inuene
 runt, Dominus creauit me: periculose uelut imaginantes somniant, ea quæ ad nihil
 comoda sunt uitæ inferentes, & orbem terrarum turbantes. At Hebraica lingua non
 sic habet. Vnde & Aquila dicit, Dominus possedit me. Semper autem hi qui filios
 generant dicunt, Possedi uel adeptus sum filium. Sed neque Aquila uim interpretatus
 est. Nam possedi filium, uelut recens est, in Deo uero nihil est recens, etiam si confitea
 tur quis quod genitus est filius ex patre, & non creatus est. Genitus est autem sine tempo
 re et sine principio. Neque enim est tempus inter patrem & filium, ut ne tempus quoddam super
 filium existat. Si enim per ipsum omnia, ergo etiam tempora. Tempore uero existente eo quod præ
 omnibus

Passiois Chri
 sti ratio.

Solomonis lo
 cus in Prouer
 bijs explicatus

omnibus est, quomodo erit hoc, nisi sanè quæretur alius filius, per quem ante filium factum est tempus. Et multa sunt quæ ad infinitam hæsitacionem ducunt mentes hominum curiosorum & nihil bonum operantium. Cæterum in Hebraico dicit, Adonai, quod est Dominus; Canani, quod potest dici, tum instar pulli exclusit me, tum possedit me. Verum exactissime dicitur, instar pulli excudit me. Quis autem pullus non ex natura genitoris gignitur? Et hic quidem in corporalibus creaturis per coitum masculi & femine pulli fiunt, ab homine usque ad pecus, & uolatilia atque alia. Quia propter unigenitus per omnia existens sapientia patris, & uolens ad correctionem omnia facere, ut ne quis ad ipsum referat quæ non sunt, & excidat à ueritate, profectus ad humanum genus, & natura à muliere genitus, & in utero uirginis reclinatus per gestationis tempus, non à semine uiri conceptus est, sed ex matre uniformiter accepit carnem, & in seipsum expleuit perfectam sui ipsius incarnationem, non defectuosam, sed ueram. Et non quia ex semine uiri non erat, ideo habebat quid defectuosum, omnia enim perfecte habebat, carnem, & neruos & uenas, & alia omnia quæ sunt. Animam uero uere, & non in apparentia. Mentem autem & omnia quæ sunt in humana natura, excepto peccato, uelut scriptum, tentatus per omnia uelut homo, excepto peccato, quo in eo quod uniformiter hic à matre secundum carnem genitus est perfecte, et non defectuose, ostendat uolentibus uidere ueritatē, & non propria mente cæcutire, quod etiam supernè ex patre genitus est perfecte, sine tempore & sine principio: & inferre ex matre sola genitus est impollute & citra inquinamenta. Quo uero etiam interpretemur dictionē, Adonai Canani, hoc est Dominus instar pulli excudit me, omne quod generat, simile quid generat. homo hominem gignit, & Deus Deum. Et homo quidem gignit secundum carnem, Deus uero secundum spiritum. Et qualis est homo qui generat, talis est & qui ab ipso generatus est. In passionibus constitutus est homo qui genuit proprium filium. Et passionis exors Deus, filium ab ipso genitum citra passionem genuit, uere & non in apparentia, à seipso, & non extra seipsum, spiritus existens passionis expers, & spiritum citra passionem generans: Deus existens à passione alienus, & Deum uerum generans citra passionem. Si enim ipse creauit omnia, & condideris o Ari, quod creauit Deus omnia, ipse etiam filium genuit. Si uero dicis, si genuit, passus est dū genuit: Et nos ad te dicemus, Si gignens passus est, fatigatus est creando. At simul omnia quæ uult, omnia habet in seipso in perfectione, & neque in creando passio in filium cadet, neque Deum affectioni obnoxium esse, propter impollutam filij generationem, intelligetur. Immutabilis enim Pater, immutabilis Filius, immutabilis Spiritus sanctus, una essentia, una deitas. At omnino dices mihi, uolens genuit, aut non uolens? Et non sum sicut tu o contentiose, ut unum quiddam tale de Deo cogitem. Si enim non uolens genuit, inuitus genuit. Et si uolens genuit, ergo uoluntas erat ante filium, & erit uel temporis momentum inter filium per uoluntatem. In Deo autem non est tempus ad consilium, non uoluntas ad deliberationem. Neque igitur uolens genitus, neque inuitus, sed in natura supra consilium. Natura enim ipsa est deitas, neque consilio opus habens, neque sine consilio quid faciens, sed simul ex seipso omnia habens, & nihil rerum linquens. Porro idem Arius rursus uenatur dictionem, semper omnia collustrans, & flagitia sibi ipsi curiose inuestigans, non uelut habet diuina Scriptura, sed uelut ipse ægrotat circa quæstiones & pugnas uerborum ad nullam utilitatē, sed ad sui ipsius & eorum qui ab ipso seducti sunt subuersionem. » arripit dictum in quo Dominus benedicens discipulis dixit: Pater da ipsis uitam habere in seipsis. Hæc est autem uita eterna, ut cognoscant te solum uerum Deum, & quem misisti, IESVM CHRISTVM. Verū iam à me de his omnibus tractatū est in magno De fide sermone siue libro, in quo rursus iuxta nostrā mediocritatē ac debilitatē, eorum

etiā à fratrū exhortatione. Etenim quem ad doctrinam patrum fidem a seipso prædicatā, claudens fructus excitetur, Sic enim et Dominus scribit in uobis, uelut re ueritas fidei a seipso manet sancta Dominus pater, & pater in seipso Spiritus plenus Dei estis, etus, per quem uobis. Spiritus enim uelut ipse unigenitus, qui scriptam ad consecrationem ad studium reuocare studemus, ut malicia malum, & lucernitur, qui b quisque horum aut diabolicam duxit. Age igitur sunt, uelut sancta ea quæ à Deo da ipsis uitam uerum Deum, Arius eiusque se ipsis uitam habere esset ex essentia cipientibus eos sententiam in medio mundi tra ueritatem in idololatriam, tionem humanam putaret qui hoc si uita erat, uelut re iustitiam, se tem, ad unanimitatem ac mentem: quis uero? Et propterea complemento ueritate. Verum re ad patrem glorificauit te

et à fratrum exhortatione, scripsimus de fide, cui libro imposuimus Ancorati nomen. Etenim quemadmodum exigua mens nostra ualuit per Dei auxilium, ex uniuersa scriptura doctrinae Dei ueritatem congregantes, uelut ancoram his qui uolunt, sanctam patrum fidem apostolicamque ac propheticam, & ab initio usque huc in sancta Dei Ecclesia praedicata, clare proposuimus, quo contineatur ac muniatur cogitatione, diaboli uarijs excitetur, neque à tempestate ab haeresi multiplici in mundo commota laedatur. Sic enim et Dominus docuit discipulos suos dicens: Si quod ab initio audiuiistis, man-
 ferit in uobis, uos in me manebitis, & ego in uobis, & ego in patre, & uos in me. Qua-
 re ueritas fidei ab initio à Domino audita, manet in sancta Dei Ecclesia, & propterea
 manet sancta Dei Ecclesia & orthodoxa fides in Domino, et Dominus unigenitus in
 patre, & pater in filio, & nos in ipso per sanctum Spiritum, si facti fuerimus templa san-
 cti ipsius Spiritus capacia, quemadmodum dixit sanctus Dei Apostolus. Vos tem-
 plum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in uobis. Igitur Deus ex Deo est spiritus san-
 ctus, per quem Spiritum templa uocamur, si habitare fecerimus Spiritum ipsius in uo-
 bis. Spiritus enim CHRISTI, Spiritus est ex patre procedens, & de filio accipiens,
 uelut ipse unigenitus confitetur. Haec igitur omnia in praedicto De fide libro exposui-
 mus, qui scriptus est, uelut diximus, ad patres Pamphylias ac Pisidiae. Hic uero quo-
 niam ad consequentes dictiones perreximus, necessario rursus eadem in memoriam
 reuocare studuimus, ob propositum haesiarcham Arium, & sectatores ipsius Aria-
 nos, ut malicias ipsorum exoluamus, dulce in amarum transmutantes, & bonum in
 malum, & lucem in tenebras. Talibus enim perfecte à Domino per Esaiam Vae de-
 cernitur, qui bona in mala transmutant. Et talium nequaquam autor est Deus, sed
 quisque horum, aut per uanam gloriam, aut praesumptionem, aut uanam sapientiam,
 aut diabolicam opinionem, excidit à ueritate: & sui flagitij tribulationem mundo in-
 duxit. Age igitur hanc dictionem tractemus, ut cognoscamus quae à Domino dicta
 sunt, uelut sanctus Apostolus dicit, Et nos Spiritum Dei habemus, ut cognoscamus
 ea quae à Deo nobis donata sunt, quae & loquimur, & caetera. Dicit igitur Dominus,
 Da ipsis uitam habere in seipsis. Haec est autem uita aeterna, ut cognoscant te solum
 uerum Deum, & quem misisti IESUM CHRISTVM. Exiit autem turbator hic
 Arius eiusque sectatores, & dicunt, Orare omnino ac precari Deum & dicere, Pater da
 ipsis uitam habere in seipsis, non est eius qui aequalis est ei qui exhibet uitam. Si enim
 esset ex essentia patris, ipse utique largitus esset uitam, & non petiisset patrem dare ac-
 cipientibus ea quae ab ipso dantur per petitiones. Et non sciunt hi qui contra seip-
 sos sententiam peruertunt, quod uenit unigenitus, ut fieret nobis exemplar & salus,
 in medio mundo constitutus uelut in theatro, instar Athletae destruens omnia con-
 tra ueritatem insurgentia, ex incredulitate ac calumnia & errore diaboli, alicubi per
 idololatriam, alicubi per Iudaicam opinionem, alibi per incredulitatem, alibi per ela-
 tionem humanae opinionis, ut doceret homines humilitatem, ne quis seipsum aliquid
 putaret qui homo sit, sed ad patrem uniuersorum totum referret. Et propterea etiam
 si uita erat, uelut dicit, Ego sum uita, & posset dare uitam: non uult tamen turba-
 re iustitiam, sed uenit ut ad unum principium, ad unam deitatem, ad unam uerita-
 tem, ad unam concordiam, ad glorificationem unam congregaret, hominum sa-
 lutem ac mentem. & coram discipulis patrem rogat. Quis enim filius à patre non pe-
 tit? quis uero pater filio non dat? quis autem filius alienus existit à patris natura?
 Et propterea filius unigenitus à patre plenus gratia & ueritate, non indigebat
 complemento perfectionis, quum non deficiat in ueritate, sed plenus sit gratia &
 ueritate. Verum quum plenus sit, & dat, & dare potest, uult autem omnia refer-
 re ad patrem. Glorificat enim filius patrem, glorificat pater unigenitum. Ego enim
 glorificaui te in terra, inquit filius ad patrem. Et pater ad filium dixit, Glorificaui te,
 & rur-

Nota bene.

Christus cum
patrem rogat,
ut det uitam di-
scipulis.

& rursus glorificabo. Non est dissensio, non est inuidia deitatis. Da igitur ipsis habere uitam in seipsis. Qui uita est, uitam à patre accipere uult, & dare discipulis qui ipse uita est, ut ne distrahat unitatem, ut ne spina fieret ludæis, ut audirent ludæi à patre petentem & dantem discipulis suis. Quomodo igitur petit à patre filius, uelut non habens & petens; minime: sed unitatem Trinitatis significans, perfecte exhibentem ei qui dignus ne dona accipit. Quo uero significaret quod uana est deitas, rursus in alio loco non amplius petens dat, sed propria autoritate, uelut fons existens à fonte, & Deus ex Deo, in sufflauit in faciem ipsorum, & dixit: Accipite Spiritum sanctum, et alibi sustulit manus.
 » & dixit, Accipite Spiritum sanctum: Et habet uitam in seipso, ut cui uult dare dat. Sicut enim pater uitam habet in seipso, sic etiā filius uitam habet in seipso. Et uides quod honoris erga patrem gratia, & propter unam unitatem, & unam glorificationem, & ut ne putent discipuli à Deo legis & prophetarum ipsum mentes credentium declinare, unigenitus uenit: huius gratia Deus existens, & hominum malignitatem praenoscens, sermonem ad patrem mittit, et gloriam auferri nequeuntē patri tribuit: quo Machabeus confundatur, qui patrem negat: quo discipuli discant quod eadem est deitas in ueteri ac nouo Testamento: quo ludæi pudeant, quoniam non uenit unigenitus ut doceret alium Deum, sed ut suam & patris sui cœlestis deitatem reuelaret. Da igitur ipsis habere uitam in seipsis. Equidem quum ipse prædicauerit hanc uitam, quomodo patrem rogabat, ut daret ipsis quod ipse docebat ac dabat: uitam enim postea pronunciauit dicens, Hæc, inquit, est uita ut cognoscant te solum uerum Deum. Deinde Arius et eius complures exiliunt propter hanc dictionem, uelut qui aliquid contra ueritatem repererint, quod dixit solum patrem uerum Deum. Vides igitur, quod solus est pater uerus: Interrogemus autem & nos ipsi uos. Quid igitur dicitis? Solus est pater uerus: filius autem quid tandem erit? non est uerus filius, uana est spes nostra, uana inter nos prædicatio, inueniemini assimilantes filium Dei, per blasphemiam contra uos ipsos, innominatis & nepharijs simulachris, ad quæ dixerunt Prophetæ ex seductoribus persona, prout quisque prophetarum huius dictionis mentionem fecit: & hoc, falsos secerunt sibi ipsis Deos patres uestri, & falsi facti sunt colles. Itaque etiam unigenitus apud uos sic iudicatur, & ita turpiter de eo qui uos redemit, si modo redemit, sentitis. Non amplius eiusdem stabuli estis, negantes uestrum Saluatorem, et qui redemit uos. Si enim non est uerus Deus, neque adorandus est. Et si est creatus, non est Deus. Et si non est adorandus, quomodo igitur Deus prædicatur? Desinite uos qui rursus naturam Babyloniam facitis, qui imaginem & figuram ipsius Nabuchodonosor erexitis, qui similes hanc tubam unitatem belligerantium buccinatis, qui in musicis instrumentis ac cymbalis & in psalterio per erronea uerba uestra populos ad casum fertis, imaginem magis seruire efficientes, quam Deo & ueritati. Et quis uerus alter, sicut filius Dei? Quis enim adæquabitur Domino inter filios Dei, inquit Scriptura, & alius ad ipsum non comparabitur? Et quid ait? quo uideas quod de filio dicit, consequenter narrans ait: Excogitauit omnem uiam scientiæ, & dedit ipsam. Et post hæc, In terra uisus est, et inter homines conuersatus. Quomodo igitur non uere ad ipsum hæc dicta sunt qui dicit, Ego sum ueritas. At dices mihi, quomodo dixit unigenitus uerus Deus, ut cognoscant te solum uerum Deum? quo non multitudo Deorum putaretur, ut ne diuisio fieret uitalis cognitionis. Si enim solus Deus uerus pater, uerus est filius ex patre uere genitus. Nam colens patrem, & solum ipsum uerum Deum reuelans, seipsum ostendit ex patre uere genitum. Quapropter uerus pater Deus, uerus Deus filius unigenitus. Et unde hoc demonstrandum est? At uide mihi dictiones hic, quomodo solum uerum Deum dicit hic patrem. Verum in Euangelio secundum Ioannem dicit, Erat lux uera. Et quæ lux uera quam unigenitus? Et rursus Scripturæ de filio dicunt, quod lux Deus, & non dicunt, Lux uera Deus: uerum de filio Dei, quod lux uera unigenitus. At de

Pater solus uerus Deus quomodo accipiendum.

Lux uera, & lux citra additionem.

patre, Deus uerus appositus est uox uera. Quid est uosum faciemus peccantes, quod apud uerum patrem, sed Deus er dem Deus uerus Ex dictione uero hil differet, neque rus filius unigenitus quibusdam relict enim etiam Spiritus patris: & ut A spiritus ueritatis, sicut spiritus filij. pater, pater: filius nitas, neque disu aliena à propria cidit aduersarior Etenim infantes e quicquam perper ac seipsos iniuria admodum etiam in filios ueritatis. primum quidem plices natura de eodem modo hi u tis, & liberalitate tur. Eos uero qui tur, & regis Vale dicimus, Eadem eadem sit fides. D sed oportet nos e enim creatum, no puram & perfect genitus est, & sol omnia sunt creat sed ex plenitudin ritu oris eius om quonia dixit Scri dixerimus genitu dicunt, & non u inquit. Quand uia, & columna, & fons, & sapiet & dominus, & panis, & rex, & quiunt etiam cre

patre, Deus uerus: & non dicunt, Lux uera Deus. De filio uero, quod Deus: & non appposita est uox uerus, ad dictionem Deus filius: & ubi lux Deus, non appposita est uox uera. Quid igitur dicimus de patre: quod sanè lux uera est Deus, & non defectuosum faciemus Deum: Et quoniam nō est scriptum, Lux uera, ideo non dicimus peccantes, quod non est lux uera: & quoniā scriptum est, Filius est Deus, & erat Deus apud uerum patrem: Etenim erat Deus uerbum, & non dixit, Deus factum est uerbum, sed Deus erat. Ex his duobus æquiualentia demonstrabuntur, ex dictione quidem Deus uerus pater, & ex dictione lux uera filius, æqualitas dignitatis apparebit. Ex dictione uerò Deus filius, & lux Deus, æqualitas glorificationis inuenietur. Et nihil differet, neque contradicere quis poterit ueritati. Sed uerus Deus est pater, & uerus filius unigenitus. Porro & de Spiritu sancto cogar quid hic dicere amplius, ut ne quibusdam relictis occasionem præbeam inimicis, ut suos prætextus habeant. Sic enim etiam Spiritus sanctus, uelut ipse Dominus testatur, Spiritus est ueritatis, Spiritus patris: & ut Apostolus dicit, Spiritus CHRISTI. Proinde Spiritus sanctus, est Spiritus ueritatis, Spiritus Dei, sicut Deus uerus, sicut lux uera, sicut Spiritus patris, sicut Spiritus filij. Vna enim est trinitas, una glorificatio, una deitas, una dominatio, pater, pater: filius, filius: Spiritus sanctus, Spiritus sanctus: non est coniunctio ipsa trinitas, neque disiunctio à propria sua unitate: non est defectuosa in perfectione, non aliena à propria proprietate, sed per omnia perfectio, tria perfecta, una deitas. & cecidit aduersariorum machæra. Etenim sic scriptum est, Telum infantium facti sunt. Etenim infantes etiam si accipere uelint tela, inuoluntati sunt, non potentes manibus suis quicquam perpetrare. Si uerò etiam conturbentur infantes, magis seipso iugulant, ac seipso iniuria afficiunt, quum nō possint per teli conatum alios impetere. Quemadmodum etiam hi contra seipso excitant bellum erroris, minimè uerò irruunt in filios ueritatis. Transibo autem & ad alias dictiones rursus ab ipsis excogitatas. & primum quidem admiratione digna res est, quod ironia utuntur ad integros ac simplices natura decipiendos. Quemadmodum enim serpens decepit Euam simplicem, eodem modo hi ubi uoluerint aliquos asciscere, primum quidem adulationibus multatis, & liberalitate ac attentione, promissioneq; simul & terribilium aggrediuntur. Eos uerò qui nō uolunt secundum ipsorum fidem ferri, regijs mandatis adoriuntur, & regis Valentis indignationi resistitis inquit. Et quid est, inquit, quod dicimus, Eadem est fides, nisi quod uanam gloriam sectamini? Videamus igitur an eadem sit fides. Dicunt itaque, Confitemur genitū filium ex patre, & non negamus: sed oportet nos etiam creaturam & facturam cōfiteri. Nihil autē est stolidius. Omne enim creatum, non simile est genito: neque genitum simile creato, maximè ad illam puram & perfectam essentiam. Omnia enim à Deo creata sunt, solus uerò filius Dei genitus est, & solus Spiritus sanctus ex patre processit, & ex filio accepit. Reliqua uerò omnia sunt creata, & neque progressa ex patre processerunt, neq; ex filio acceperunt, sed ex plenitudine filij. uelut scriptum est: Verbo enim Dei omnia firmata sunt, & Spiritu oris eius omnis uirtus ipsorum. At, inquit, oportet etiā cōfiteri creaturam, quoniā dixit Scriptura figuratius dici creaturā, & figuratè dici geniturā. Nam etiam si dixerimus geniturā, nō uelut unam ex genituris dicimus. Itaq; in eo quod genituram dicunt, & non ueram geniturā, simplices decipiunt. Sed & creaturam confitemur, inquit. Quandoquidem enim & ianua siue ostium uocatus est CHRISTVS, & uia, & columna, & nubes, & petra, & agnus, & manna, & caper, & uitululus, & leo, & fons, & sapiētia, & uerbum, & filius, & angelus, & CHRISTVS, & saluator, & dominus, & homo, & filius hominis, & lapis angularis, & sol, & propheta, & panis, & rex, & ædificator, & agricola, & pastor, & uitis, & quæcunque talia: sic inquit etiam creaturā dicimus. abusiue enim nos cōfiteri oportet. Fuge malam hanc

Tela infantium.

Valens rex Arianus.

Christi appellationes uariæ.

opinionem ac calliditatem: Ne det Dominus ut aliquis ex filiis ueritatis tali ironia subducatur, quo per eiusmodi argumenta, etiam creaturæ nomen in filium Dei suscipere persuaideatur, atque sic confiteri. Dent enim nobis huius usus rationem. Nam omnia illa abusiue dicta sunt, minime in deitatem filii irruentia, neque defectuosum facientia ab essentia ipsius erga patrem. Et ostium dici poterit, quoniam per ipsum ingressi sumus: & uia, quoniam per ipsum uadimus: & columna, quia ipse est fundamentum ueritatis: & nubes, quia intexit filios Israël: aut etiam columna, propter luciditatem ignis quem illuminauit in deserto: & manna, quia negauerant ipsum panem coelestem: & panis, quia per ipsum fortificamur: & angelus, quoniam magni consilii angelus est, æqui uocum enim est angeli nomen. Suscepit enim Rhaab angelos, & non erant angeli qui missi erant alij, quam qui annunciauerunt de loco. Sic etiam unigenitus, quoniam niam annunciauit uoluntatem patris hominibus, magni consilii angelus est, dum in mundo magnum consilium annunciat. Et lapis non insensibilis lapis dicitur, sed abusiue, eo quod offendiculum fuit Iudæis, nobis autem fundamentum salutis: & lapis angularis, eo quod construxit uetus & nouum Testamentum, circumcisionemque ac preputium in unam unitatem: Agnus autem, propter innocentiam, & quod per ipsum peccatum ab hominibus sublatum est, in eo quod ipse patri oblatum est ouicula ad maturationem. Nam uenit ut pro nobis pateretur, passionis exors, quo nos saluaremur. Et si quid aliud est eiusdem usus, quod confert ad salutem filiorum hominum, abusiue à diuina Scriptura ad ipsum refertur. Quid igitur creatura profuerit: aut qualem utilitatem faciat ad nostram salutem, & ad Dei Verbi in carne glorificationem, & perfectam deitatem? Quid prodest nobis dicere ipsum creaturam? Quid facit creatura creaturis? Quid prodest creatura creaturis? Quomodo uero creauit Deus Deum, in adorationem proponens, quando dicit: Ne feceris tibi ipsi ullam aliquam similitudinem, neque in terra, neque in coelo, & non adorabis ipsam. Quomodo igitur creaturam præter creatorem, & stulti facti sunt. Stultum est enim creaturam deificare, & probat autem primum præceptum, quod dicit: Dominum Deum tuum adorare, & ipsi soli cultum præstabis. Quapropter sancta Dei Ecclesia non creaturam adorare, sed filium genitum, patrem in filio, filium in patre, cum sancto spiritu. At reuera, inquit, nisi dixerimus, quod creatura est, imminutionem patris facimus. Creatum enim, non imminuit creatorem. quod autem genitum est ex natura, id aut contractionem efficit, aut dilatationem, ad imminutionem, aut sectionem, aut aliquam talem affectionem genitori annectit. Ingens autem est stultitia eorum qui talia ratio cinantur, ut à seipsis Deum assimilent, & suas affectiones Deo annectant, quum Deus penitus exors sit passionis, & in generando, & in creando. Sicut enim nos patimur generantes, ergo etiam creati sumus, sic etiam laboramus creantes. Et si patitur pater generans, ergo etiam creans laborat. Quomodo uero de Deo passionem dicere licet, & laborare, si quidem laborat? At non laborat, absit. Non laborabit enim, inquit Scriptura. Spiritus igitur Deus, & spiritus sine principio, & sine tempore filium genuit, Deum ex Deo, lumen de lumine, Deum uerum de Deo uero, genitum, non factum. Præteribo autem dictum, & rursus ad alia nos conferamus, quæ ab ipsis in malis opinionibus dicuntur ac decantantur, & supra à me proposita sunt. Etenim rursus uanè produciunt hoc dictum falso interpretantes, Suscipite pontificem uestrum fidelem existentem ei qui fecit ipsum. Et primum quidem hanc epistolam, ad Hebræos, inquam, reijciunt, negantes ipsam naturam ab Apostolo esse, & asserentes ipsam Pauli non esse. Verum dictum hoc ob proprium morbum in seipsos, uelut dixi, male suscipiunt: nimirum ex eo quod dictum est, fidelem existentem ei qui fecit ipsum, creaturam falso inferentes. Percutietur autem quis intelligentia præditus ipsos, & hæsitabunt, non habentes quod respondeant. Quando

*Creaturam
non adorari.*

*Epistola ad
Hebræos
Pauli non
est.*

quam enim ante
ouis quæ ducit
& alia omnia quæ
appellatur, propter
fratribus uestris
& uocem Ex ipso
uidere est, quomodo
omne os quod con-
xita cunxit. De
minibus assumit
pro peccatis: ita
peccatis. Qui uenit
propter aduentum
propter deitatem.
Didicite ex his quæ
nientia plana sunt
fecit ipsum: neque
tionis: non de creatura
luxta id quod dicitur
implebatur hoc
accipit nomen
Dei. Et propter
lulum imminuit
gloria & honor
natus apparere
sancto spiritu
te hic loquitur, sed
refertur, sed pos-
sionis quidem e-
uno impleretur, fi-
in ambobus filiis
etis omnibus, quæ
Et neque sicut cre-
cit ipsum. Etenim
hic: & audiat al-
respondeat, Gen-
tum est nihil in-
dixit, Feci ipsum
uit, quum non
pronunciauit. V-
tra ambiguitate
est, quoniam in-
uictima, se ipsum
dit autem spiritua-
in æternum, &
stolus. Et corru-
offendiculi habet
inde rursus men-

deant. Quando assumpsit Dominus noster ut pōtificis nomine appellaretur? Nequaquam enim ante aduentum suum in carne hæc nomina habuit, ut lapis uocaretur, & ouis quæ ducitur ad maçtationem, & homo, & hominis filius, & aquila, & agnus, & alia omnia quæ ad ipsum post aduentū in carne referuntur. Quare & pontifex ipse appellatur, propter argumentum de ipso à lege prædicatum: nempe, Prophetam ex fratribus uestris excitabit Dominus Deus uester. Proinde prophetam & pōtificem, & uocem Ex ipsis, post hunc locum Scriptura clarè interpretatur: uelut etiā firmiter uidere est, quomodo rursus insuperabilis Dei uirtus & prænotio, ad obturandum omne os quod contra ueritatem excitatur, omnia cum mirabili illuminatione prædixit ac munivit. Dicit enim sic in eadem consequētia, Nam omnis pontifex qui ex hominibus assumitur, pro hominibus constituitur, ad offerendum dona & uictimas, pro peccatis: ita ut moderate ferre possit, necessitatē enim etiam ipse habet in proprijs peccatis. Qui uerò non habet peccatum, obtulit seipsum patri, partim ex hominibus, propter aduentum suum: partim non ex hominibus, quum non habeat necessitatem propter deitatē. Et de ipsius deitate dicit, Etiam si esset filius: de aduentu uerò in carne, Didicit ex his quæ passus est, inquit. Et uides quod omnia ad CHRISTVM pertinentia plana sunt, & nihil est in ipsis tortuosum. Nam hoc, Pontificem fidelem ei qui fecit ipsum: neque eandem formationem corporis hic declarat, neque ipsius incarnationis: non de creatione omnino dicit, sed de dono dignitatis post aduentum suum. Iuxta id quod dictum est, Dedit ei nomen, quod est super omne nomen. Et non antea implebatur hoc in deitate, sed in præsentī aduentu. Nam ipsius incarnatio ex Maria, accipit nomen quod est super omne nomen, ut cum Deo Verbo, uocaretur filius Dei. Et propterea etiam per ipsum Apostolum hic rursus dixit, Eum uerò qui paululum imminutus est infra angelos, uidemus IESVM propter passionem mortis, gloria & honore coronatum: Quo dominus & factor angelorū, infra angelos imminutus appareret, & horredus ac terribilis angelis, & qui ex nihilo ipsos cum patre & sancto spiritu creauit, imminutus diceretur, & appareret manifestè, quod nō de deitate hie loquitur, sed de ipsius carne. Passio enim mortis non ante carnem ad Verbum refertur, sed post aduentū in carne, eodem passionis exorte existente & passibili: passionis quidem exorte, in deitate: patiēte uerò, in humana natura. Quare etiā ambo in uno implētur, filius hominis, in hoc: & filius Dei, in illo. Simul enim CHRISTVS in ambobus filius uocatur. Quid igitur fecerit ipsum discant contentiosi ex prædictis omnibus, quia nihil in hoc dicto ad deitatem refertur, sed ad aduentum in carne. Et neque sicut de factura aut creatura, sed uelut de dignitate post aduentum dixit, fecit ipsum. Etenim si quis interroget regem aliquem de proprio illius filio, quid est tibi hic: & audiat ab ipso, Filius meus est. Genuinus igitur tibi est, aut spurius? Ille uerò respondeat, Genuinus est ex me. Quid igitur ipsum fecisti? Regem ipsum feci: manifestum est nihil immutatum esse ipsum à patris sui dignitate. Et non omnino eo quod dixit, Feci ipsum regem, ideo creauī ipsum, dicit Rex. Non enim generationem negauit, quum non genuisse confessus sit, in eo quod dixit, Feci: sed illam quidem palam pronūciauit. Verū uox Fecit, de dignitate declarauit. Sic etiam filius, filius patris citra ambiguitatem ab his qui uitam uolunt, creditur & adoratur. At pontifex factus est, quoniam in corpore suo seipsum patri obtulit pro hominibus, ipse sacerdos, ipse uictima, seipsum quidem obtulit, pro omni uerò creatura pontificatum gessit. Ascendit autē spiritualiter & gloriose in ipso corpore, sedet in dextra patris, factus pontifex in æternum, & pergressus coelos semel, uelut testatur de ipso in sequētibz idem Apostolus. Et corruit rursus horum diuinæ Scripturæ prætextus, quæ uitalis est, & nihil offendiculi habet fidelibus, aut ad imminutionem blasphemiae contra Verbum. Deinde rursus meminit alterius dicti, quod Ioannes stans in deserto, & cōspicatus ipsum

*Simile regis
de filio suo
interrogati.*

deserto, praeprae uias Domini. Vox enim praeprae, Dominus autem ingreditur uias praeprae. Et uox loquitur, ut praebeant audientiam. Vbi uero auditus ocium egerit, tunc sermo in aurem suscipientium mittitur. Nusquam igitur reprehendet Arius & eius complices Dei ueritatem semper illuminantem corda fidelium, ut ne evertantur à salute in Verbo filio Dei in ueritate increato & semper genito. Progre dientibus autem rursus nobis, & ad sequentia procedentibus, nihil relinuemus ex his quae supra ad soluendum sunt proposita, sed rursus ordinis consequentiam arripiemus. Prætexunt enim rursus alium prætextum, qui à sancto Petro in Actis dictus est: nempe, Notum uobis sit tota domus Israël, quod hunc **I E S V M** quem crucifixistis, & Dominum & **C H R I S T V M** ipsum Deus fecit. Et rur sus dicunt, quod hic Fecit scriptum est: & non uident quod dictum est (ipse enim per seipsum dictum declarat) Hunc enim **I E S V M**: ut significet Domini incarnationem. Ex hoc enim quod dicit, Hunc **I E S V M** quem crucifixistis: manifestum est quod de carne dicit, quam crucifixerunt. carnem enim crucifixerunt. Et propterea Dominus in Euangelio dicit: Nunc autem queritis me occidere hominem qui ueritatem dixi uobis, quam ex patre meo audiui. At non ab humanitate separans deitatem. Neque enim extra humanitatem fuit deitas, quando passurus erat: neque in patiendo relictus est à Verbo aduentus in carne: sed neque passionis exors Verbum passum est prius in carne patiente existens. Verum est enim in utrisque unum nomen, & in deitate, & in humanitate. **C H R I S T V S** enim est incarnatio ipsius Verbi. Et **C H R I S T V S** est in ipso in carne aduentu. Sed passio ipsa est in carne quemadmodum dixit Petrus, **C H R I S T O** passo pro nobis in carne: ut ostendat deitatis à passione alienitatem. Et rursus, Mortuus in carne, uiuificatus autem spiritu. Hunc igitur **I E S V M** quem crucifixistis: ut ne relinqueretur sancta in carne dispensatio à passionis exorte & increato Verbo, sed cointeretur supernè increato Verbo, Quapropter & Dominum & **C H R I S T V M** Deus fecit, id quod ex Maria conceptum est & deitati cointum. Non enim Maria Deus secundum naturam. Quapropter consequenter infert, Fecit: quemadmodum etiam angelus Gabriel dicit, quum interrogasset ipsa quomodo erit hoc, quoniam uiuam non cognosco: Spiritus Domini superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Quapropter & quod nascetur sanctum, uocabitur filius Dei. Quum autem dixerit, Et quod nascetur, ostendit non requisitus de Deo Verbo, quod filius est citra ambiguitatem, non creatus, non factus. Verum de dispensatione carnali à Maria, cum additamento dixit, Et quod nascetur: **C H R I S T V M** & Dominum fecit, uelut in alijs loquutionibus. Omnia clarè impleta sunt, & nullum laborem exhibent. Sic etiam hic in aduentu carne impleta sunt, & nulla est praeuaricatio his qui uitæ suæ studiosi sunt. Viuens enim Verbum à uiuente patre, filius patris, & non creatus. Omnia uero in aduentu in carne impleta sunt, ut neque spectrum putaretur, neque coessentialis caro supernæ deitati: sed incarnatio ipsius cointa in unam à passione alienitatem, maxime post resurrectionem à mortuis. Non amplius enim moritur, inquit: Mors ipsi non amplius dominatur. Est enim unus Dominus, unus **C H R I S T V S**, unus Rex, in dextra patris sedens, corporale & spirituale, una unitio, una deitas spiritualis, ambo lucida, & in maiestatis gloria. Porro transmittam hoc dictum quod abundè me declarasse puto, & de alijs ab ipsis ad subuertendos audientes excogitatis dicere aggrediar. Rursus enim dicunt, Si est ex essentia patris, quomodo non nouit horam & diem: sed proprio sermone confitetur discipulis, non nosse quæ pater nouit, inquiens: De illa die & hora nemo nouit, neque angeli in coelo, neque filius, nisi pater solus. Si itaque, inquit,

Petri locus
explicatus.

Pater solus
nouit de die
illa.

unt, pater nouit, & ipse non nouit, quomodo potest eadem deitas patris ac filij esse, quando quæ nouit pater, filius ignorat? Quæcunque uerò mysticè & in diuina sua sapientia, ad certitudinem cognitionis uerissimæ unigenitus docens exposuit, hi ignorant, & humanos affectus omnes in suum ipsorum detrimentum uolunt horrenda reptilia, & ad suam perniciem ea quæ ab astuto uenatore inelcata sunt abripiunt, nescientes quod mendacium nusquam consistet. Veritas autem uniusquaque proprios filios suos corrigit, & mendacium redarguit. Dicam enim uobis qui malam opinionem de CHRISTO ab initio habetis, Vtrum magis uis est secundum naturam, & ad scientiam, Deusne omnium Dominus, & pater Domini nostri IESV CHRISTI, aut dies à Patre & Filio ac Spiritu sancto inducta & facta, & illa hora? Omnino autem interrogati cogentur ab ipsa ueritate, patrem maiorem dicere, sicut etiam est. Si itaque dicit filius, Nemo nouit patrem, nisi filius: & nemo nouit filium, nisi pater: Qui quod magis est, cognoscit, hoc est patrem, quomodo quod minus est ignorat? At diuina sunt uerba à spiritu sancto dicta, ignota autem his qui non acceperunt spiritus sancti donum & gratiam. Tales enim quum sint prædicti, instabilem habent intelligentiam, stolidamque mentem, ad noxias & ad minores præuaticationes lapsi sunt. Opponet enim se illis id quod ab ipso Domino dictum est, Estote parati, Sicut lumbi uestri præcincti, & faces uestre in manibus uestris, & eritis uelut serui boni expectantes Dominum suum. Sicut enim latro in nocte, ita accedit dies. Et factus Apostolus ait: Non estis filij tenebrarum, sed diei, ut ne dies uos uelut furprehendat. Si itaque filij diei non occultantur à tenebris, sed parati sunt, quoniam niam qua non sciunt die, & qua non expectant hora, Dominus ipsorum adesse. Igitur non differt à seruis suis & filiis diei, propter lucidam suam substantiam ac deitatem, quum ipse causa horum illis sit. Aut uelut ignorantes diem, & non parati, deprehendetur ignorans, & sub minoribus existens. Quis autem homines percitus hæc de CHRISTO cogitauerit, quod ipse erit uelut homines eius dominio subditi, & discipuli? Aut uelut deteriores propter suam ignorantiam imparati? Et tota res est stolidi. Si itaque hæc impleri non possunt, uerbum sermo extensus usui oppositus reperiatur: quærendum est igitur quam rationem reperiamus, quo citra oppositionem utrisque seruatis, à ueritate non recedamus. Impossibile est enim Dominum mentiri, & impossibile est ipsum frustra narrationes ad nostram uitam facere. Cognoscit itaque pater, cognoscit filius, cognoscit spiritus sanctus. Nihil enim est in patre diuersum à filio, neque in filio diuersum à spiritu, uelut in unaquaque prædicta hæresi pro re nata demonstrauimus ex ueris confirmationibus, trinitatem esse unam deitatem, & nihil habere in se ipsa euarians. Sed totum perfectio, tria perfecta, una glorificatio, & unum deum. At dices mihi, Qua igitur ratione hoc dixit? Et iam quidem alibi de hoc sermone à me dictum est. Nihil autem prohibuerit ad eadem apponere, & eadem uera uerba referre: & ego quidem ad hoc impiger sum. Igentibus autem hoc tutum erit, aduersarijs uerò in redargutionem. Habet autem res hoc modum. Tres ordines hoc loco in medium produxit, patrem, & seipsum, & omnes angelos in cælo. Et patri quidem attribuit nosse, non solum scientiam ostendens & cognitionem, sed etiam ea quæ semper apud patrem & apud filium citra ambiguitatem detenta sunt, & facta & perpetrata. Et pater quidem nouit diem, nouit ipsam, & produxit ac fecit, & iudicauit. Sicut dixit in Euangelio secundum Iohannem, Pater neminem iudicabit, sed omne iudicium dedit filio. In eo enim quod dedit, iudicauit, quum itaque iudicauit, nouit: quum uerò nouit, scit quando uenit.

Triaperfecta.

nit. Qui enim n...
cium, sed quod e...
pletur. Nouit en...
pro oblata argu...
positæ rei ac cau...
hendamus itaqu...
rat Adam Euam...
uerat: Et non po...
di ad talem sente...
bant. Quum igit...
potestis, ut non...
bonum esset ad e...
autem nossent &...
Scriptura, Et cog...
ac uisionem siue...
cit. In secunda uer...
alicubi David ubi...
& non calefiebat...
uenta est Abisac...
& non cognouit...
quæ latus applic...
sed eam quæ con...
pastor cum Rach...
rum ipsius nupti...
gnitio per intelle...
uſu erat & action...
sunt ipsius: non...
nis ac protection...
non noui uos: Ig...
rant ipso digni, &...
gentibus: Ergo...
eius fugiunt, &...
ipsi seruiunt, tun...
nouit Deus: ergo...
& notione siue l...
ter iudicium dedi...
Nemo nouit diem...
in ipsius potesta...
ipso iudicium, tr...
& nihil à patre e...
& fert & perficit...
secundum action...
& iniusti abunda...
operatur, & hæc...
unigenitus Dei fi...
hoc est, peraget i...
est: in filio uerò...
nem nondum p...

nit. Qui enim non credit in filium, iam iudicatus est: non quod præterierit iudicium, sed quod ea quæ tunc futura sunt, iam indicentur. Quare & ob hoc, tale impletur. Nouit enim Scriptura scientiam, & scientiam, quemadmodum etiam sæpe pro oblata argumenti occasione, à similitudinibus & exemplis, uniuscuiusque propositæ rei ac causæ claritatem & declarationem explicare non reliquimus. Apprehendamus itaque rursus ab initio, & de his dicamus. Quid dicitis ô uos? Nouerat Adam Euam uxorem suam, & ante inobedientiam ac excessum, aut non nouerat? Et non potestis contradicere ueritati. Si enim non uolueritis recta uia ingredi ad talem sententiam, redarguemini. Erant enim, inquit, nudi, & non erubescere potestis, ut non uidisse ipsos confiteamini: Nouit enim, inquit, Eua lignum quod bonum esset ad esum, & aspectu pulchrum. Proinde nouerat, & nouerant. Quum autem nossent & uiderent se mutuò, cognouerunt: uelut post multum tempus ait Scriptura, Et cognouit Adam Euam uxorem suam. At priorem quidem notionem ac uisionem siue scientiam, de notione per uisum consistente, ac per intellectum dicit. In secunda uerò notione, de cognitione & usu loquitur. Quemadmodum etiam alicubi Dauid ubi consenuisset, uelut dicit diuina Scriptura, Et consenuit Dauid, & non calefiebat. & dicebant famuli ipsius ad ipsum: Quærat regi uirgo, & inuenta est Abisac Sumanitis: Et calefaciebat, inquit, ipsum, & cum ipso dormiebat, & non cognouit ipsam Dauid. Quomodo nō cognouit coniunctam corpore, & quæ latus applicuerat? At cognitionem hic non eam dicit quæ fit per intellectum, sed eam quæ contingit per usum. Nam & de Iacob dicit, Quod septem annis fuit pastor cum Rachel & Lia, & nouit ipsas. Quando uerò de copulatione reuerendum ipsius nuptiarum narrat, dicit, Cognouit Liam uxorem suam. Nam prior cognitio per intellectum erat, & per uisum. Posterior autem cognitio siue notio, in usu erat & actione. Sic etiam in eadem diuina Scriptura, Nouit Dominus eos qui sunt ipsius: non quod ignoret eos qui non sunt ipsius, sed euidentiam defensionis ac protectionis Domini significat. Et, Discedite à me operatores iniquitatis, non noui uos: Igitur non nouerat ipsos secundum cognitionem? Imò quia non erant ipso digni, actionem ab ipsis tollit. Et in alio loco, Vos cognoui ex omnibus gentibus: Ergo omnes gentes, & numerus totius humani generis cognitionem eius fugiunt, & non potius capilli uniuscuiusque capitis humani, tum eorum qui ipsi seruiunt, tum eorum qui ipsi non obediunt, cognoscuntur? Et, Vias à dextris nouit Deus: ergo ignorat à sinistris? Et quot eiusmodi dici possunt de notione, & notione siue scientia? Sic etiam unigenitus filius Dei. Quandoquidem enim pater iudicium dedit filio, notionis & usus cognitionem reddidit iam patri: nempe, Nemo nouit diem, nisi pater: iuxta duos modos, quod nouit quando uenit. nam in ipsius potestate dies & hora ueniet. Et nouit ipsam, iam enim peractum erat ab ipso iudicium, traditum unigenito. Ita est & in unigenito filio Dei, qui Deus est, & nihil à patre euariat, eadem notio. Ipse enim nouit ipsam, & ipse ducit ipsam, & fert & perficit, & iudicat, & sine ipso non ueniet: Nondum uerò nouit ipsam secundum actionem, hoc est, nondum iudicauit. Adhuc enim impij impiè agunt, & iniusti abundat, & scortatores ac adulteri & idololatæ iniqui sunt, & diabolus operatur, & hæreses insurgunt, & error committitur, donec intulerit ipsam diem unigenitus Dei filius, & quod iustum est unicuique retribuerit: & cognoscet ipsam, hoc est, peraget ipsam potentia. Et in patre quidem, iuxta duos modos impletum est: in filio uerò secundum notionem est, & nō ignoratur. Verum secundum actionem nondum perfectum est, quia nondum iudicauit. Cæterum à sanctis angelis

Adam quādo
nouerat uxorem suam E-
uam.

Notio & sci-
entia duplex
in Scriptura.

Nouit pater,
quomodo, &
quomodo fi-
lius.

Angelorum
ignorantia.

iuxta duos modos hoc remotum est, & quod non nouerunt notione per intellectum contingente, & quod nondum secundum actionem ipsi cognouerunt, hoc est perfecerunt. Nondum enim praeceptum est ipsis egredi ac colligere impios, uelut zizania in fasciculos ac fasciculos, & praeparare ut comburantur igni. Et uidetis o dilecti serui Dei, quod singuli qui sibi ipsis iuxta quandam praesumptionem horrenda attraxerunt, frustra militauerunt, singuli diuersimode contra seipsos, in filium Dei inferiora & imminuta maledica lingua effutire aggredientes. At quum & huius dictionis declarationem abunde fecerimus, rursus ad alias mentem applicemus Dei potentia auxiliante. Etenim generosi illi & in omnia satis audaculi, etiam si confiteantur non secundum Manichaeos, neque secundum alias multas haereses, & quamuis obtineant ueritatem secundum carnem, tamen hoc ipsum faciunt defectuose, & non plene. Confitentur enim Saluatorem habuisse carnem uere: Audiendes autem ex ipso Euangelio quod fatigatus fuit ex itinere, & esuriit, & dormiuit, & surrexit, haec omnia collecta ad deitatem ipsius referunt, conantes deitatem ipsius ex talibus argumentis abalienare ab essentia patris. Nam si est, ut quiunt, ex patre, patre non sentiente lassitudinem, neque sitiente, neque esuriente, uelut diuina Scriptura dicit: Non fatigabitur, neque esuriet, neque sitiet, neque dormiet, neque excogitari potest prudentia ipsius. haec autem sic in filium perfecta sunt alienus ergo, inquiunt, est a patris essentia ac natura. Et quod quidem haec in unigenitum non implebantur ante aduentum in carne, etiam ipsi confitebuntur. Quum autem confessi fuerint coacti, peruenerint autem ad ea quae in aduentu ipsius in carne facta sunt, & audierint eo quod accepit corpus, ideo haec recte perficit, concedens uelut auriga currui honestas necessitates, quoniam secundum ueritatem carnem induit, & non iuxta apparentiam: Tunc asserunt non ex carne sola haec esse, nam reuera per seipsam neque sitiet, neque fatigabitur. Verum non sciunt illi quia uia relicta ad contrarias semitas digressi sunt, quod non solum carnem assumptum filius Dei ubi uenit, sed & animam & mentem, & omnia quicquid est homo, praeter peccatum: non a semine uiri, sed a Maria semper uirgine per spiritum sanctum. Non uolunt autem illi admittere animam ipsum accepisse, propter talem aduersus ipsos redargutionem, id quod promptissimum omnium est, ut ipsorum uaniloquentiae opponatur. Ipse enim confitetur uerus Deus de seipso, dicens, Ego sum uerus Deus. Anima mea conturbata est: &, Tristis est anima mea: &, Potestatem habeo ponendi animam meam, & accipiendi ipsam. ut ostenderet seipsum Deum quidem esse habentem potestatem: hominis enim non est hic sermo, Nemo enim habet potestatem ponendi animam suam, & recipiendi ipsam. Quum autem de anima loqueretur, ostendit seipsum uere hominem factum esse, & non in apparentia. Et rursus, Ego sum pastor bonus, qui ponit animam suam pro ouibus. Et ut ostenderet uera haec esse, in cruce ad patrem dixit, In manus tuas depono spiritum meum. Et quum uenissent milites, inquit, inuenerunt ipsum iam expirasse. Et rursus, Et clamans uocem magna, dixit: Eli Eli lemas abachthani, hoc est, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me. quemadmodum iam etiam hanc sermonis uim declarauimus. Et expirauit, inquit Euangelium. At Expirauit: &, In manus tuas: & illud, Anima mea conturbata est: & alia omnia quum ueritas dicat, quis adeo stolidus sit ut huic officinae credat, hominum caecutientium ac somniantium, & relinquat ipsas Dei Verbi rationi consentaneas ueritatis dictiones: Caeterum deinceps dictiones uenientes, ea quae probantur & recte dicta sunt a singulis scripturis, uelut piratae sana uirore corpora, detruncant, & testimonio quodam utuntur, quo saepe Scriptura figuratius usa narrat. Et quod quidem figurate dictum est, ueritate ferre solet. At uerum & indefinite praedicatum, ad aliam

Anima
mens in
Christo.

CON
personam allegor
ctionem, quod ex
quo mihi bene co
nam hoc uerum et
dicamus, quod ab
Ergo, inquiunt, et
hoc contra uerita
concedetur. Min
uincitur, neque fu
uirtutem. Siquide
nem dixit, uere an
Quem dilexit an
& ut ostendat erg
et relicet. Etenim
mo factus non est
Sicut enim hic dic
uorum secundum
figurate dictum est
de corde figurate
fuerit. Si itaque t
enim gestauit car
etiam circa filium
naturam, ac parti
de incarnationis p
gar, propter hoc
filii, & figurate de
cedemus de caetero
& de carne, iuxta
Verbum, neque h
taliu: sed omnia
nino uanum & in
bat. Quomodo igit
mam, potest autem
eo quod negauit ip
negare, eo quod c
secepisse: ex eo quod
gorice acceptum.
que dicitur tropic
corpore & anima,
contigit autem ip
lutem perficere: n
sed propter huma
medat, & dormia
Et rursus corrui
nem Deus, quum
re poterit quis ad
quod confitentur
dicunt, & a filio c
de filio accipiens,

personam allegoricè referunt. Statim enim exiliunt, è sancto Esaia proferentes dictionem, quod ex persona patris dictum est, Ecce intelliget filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est, quem dilexit anima mea: ut patris sit hæc dictio, nam hoc uerum est. Quomodo igitur & pater, inquiunt, animam accepit? Si autem dicamus, quod absit: Quid igitur, inquiunt, est quàm quod hoc figuratè dictum est? Ergo, inquiunt, etiam id quod à filio dictum est, figuratè dictum est. Et putant in hoc contra ueritatem se uenari ac reperire prætextus occasionem, id quod ipsis non concedetur. Minimè enim fucata est ueritas, & per seipsam consistit, ut quæ neque uincitur, neque fucato ornamento opus habet. Videamus enim amborum uim ac uirtutem. Siquidem enim pater uenit in corpus, & carnem induit, & hunc sermonem dixit, uerè animam habuit. Si uerò carnem pater non induit, dixit autem hoc, Quem dilexit anima mea: figuratè hoc circa Deum dicitur, ut ratificaretur ueritas, & ut ostendat erga filium ingenuitatem. Sed non etiam de filio eadem in hoc dicere licet. Etenim pater non suscepit carnem, filius autem induit carnem: pater homo factus non est, filius autem homo factus est. Simile enim de patre dicendum est. Sicut enim hic dicit, Dilexit ipsum anima mea: sic dicit, Inueni David filium Iesse uirum secundum cor meum. Et, Cor meum longè abest ab ipsis. Si itaque eo quod figuratè dictum est, quem dilexit anima mea, accipimus hoc de anima: ergo etiam de corde figuratè dictum est, & nimirum omnibus intelligentia præditi clarum hoc fuerit. Si itaque tropicè dicit de anima pater, & de corde quod non accepit: non enim gestauit carnem: figuratius sanè ad patrem talia referuntur. Non autem idem etiam circa filium putandum est. Filius enim accepit carnem, & omnem humanam naturam, ac partium situm. Nam erit hoc contrarium ei qui de filio figuratè dicit de incarnationis persona, etiam si in quadam parte sermonis argumentum continet, propter hoc quod uerè incarnatus est. Si enim allegoricè accipitur de anima filij, & figuratè de ipsa accipiendum est: ergo etiam de corde talia dicantur. Et concedemus de cætero omnia apparentiam esse, & non ueritatem. Figuratè dictum est & de carne, iuxta contentiosi Arii rationem. Et non amplius cor habuit ubi uenit Verbum, neque hepar, neque carnē, neque intestina, neque ossa, neque quicquam talium: sed omnia de cætero allegoricè accipiuntur, & tropicè dicuntur. Aut omnino uanum & imaginarium assumpsit corpus, quod nulla interna uiscera habebat. Quomodo igitur edebat & bibebat? Sed apage. Si uerò pater dicit cor & animam, potest autem in ipsum allegoricè exponi & tropicè dici, & in filium figuratè, eo quod negauit ipsum animam accepisse: certè si de corde urgeantur, non possunt negare, eo quod confessi sunt ipsi, omnem situm partium corporis Dominum suscepisse: ex eo quod cor & cor dictum est, alterum quod in confesso est, alterum allegoricè acceptum. Sic etiam de anima sermo uerus est, & non accipitur figuratè, neque dicitur tropicè. Quum autem sit CHRISTI incarnatio in omnibus perfecta, corpore & anima, & mente & corde, & in omnibus quæ est homo, citra peccatum: contigit autem ipsum res humanas rationabiliter facere, & in deitate perfectè ad salutem perficere: non adhuc ipsius deitas gloria carebit præter patris perfectionem: sed propter humanitatem in carne implebitur, ut & sitiat, & esuriat, & bibat, & comedat, & dormiat, ac tristis sit, ita ut à passione ac affectione aliena sit ipsius deitas. Etrursus corruit ipsorum de hac parte sermo. Quandoquidem autem uenit in carnem Deus, quum dicant ipsi, quod si erat ex patre, quomodo uenit in carnem? dicere poterit quis ad ipsos, De angelis quid dicitis? Omnibus autem manifestum est, quod consentitur angelos à filio factos esse. nam & de Spiritu sancto blasphemiam dicunt, & à filio creatum esse dicere audent, qui est increatus ex patre procedens, & de filio accipiens. Si igitur in Spiritum sanctum hoc dicere audent, quanto magis de ange

Anima in
Deo patre
figuratè esse
dicitur.

Cor in Deo
figuratè.

Deus in car-
nē cur uenit.

angelis non poterint negare, quod ex unigenito ipsum esse habuerunt creati & facti. Si itaque angeli ab ipso facti, & spirituales facti, & tamen creaturæ ipsius existentes, & infinite essentia eius inferiores, utpote qui opus ipsius sunt, carnem non acceperunt, quid dicemus? Ergo maiores sunt filio hi qui ab ipso creati sunt? Aut etiam spiritus sanctus cur non in carnem uenit, & carnem gestauit? & homo factus est, aut spiritus sanctus Dei, aut aliquis angelorum? Non omnino ob id quod imminutus est filius præter patrem, ideo carnem induit: alioqui omnino etiam angeli debuissent carnem induere, aut etiam spiritus. Sed quoniam sapientia patris est, & uirtus, & uoluntas, ipse omnia creauit cum patre & spiritu sancto: quo ostendat quod causa transgressionis Adam, non à formatione, neque ab eo quod factus est, peccatum aut inobedientiæ delictum habuit, sed à propria uoluntate, quo iustum iudicium autem deduceret, uelut dixit Esaias, Arundinem contritam non confringet, & linum fangans non extinguet, donec deduxerit iudicium in uictoriam. Et in nomine ipsius gentes sperabunt. Quemadmodum & Dauid de ipso dixit, Et uinces, dum tu iudicaueris. Iudicatus enim est, ut iudicans iuste obturet ora contradicutorum. Non enim quis contradicere iusto ipsius iudicio, Gestauit enim corpus, impollutum ipsum conseruans. Non enim quod fuit in homine ab initio, hoc est in Adam, id ipsum omnino ex opifice in fonte ab Adæ peccato, peccandi causa fuit, & propter hoc peccauit. Sed liberum arbitrium ipsi dedit, & unusquisque sibi ipsi causa peccati existit. Propterea sanctus opifex Deus Verbum, qui cum patre creauit hominem, & cum sancto spiritu immortalis & impollutus, propria uoluntate, inenarrabili quodam sapientie mysterio, homo factus est, ita ut perfecte omnia susceperit pro propria factura, propter benignitatis erga homines excellentiam, non ex necessitate, sed ultronea mente: quo in carne condemnaret peccatum, & in cruce dissolueret maledictionem, & in monumento sepulchri detraheret corruptionem, & in infernum descendens cum anima in deitate, stimulum mortis confringeret, & pactum erga infernum destrueret. At illi omnino ingrati, bona in mala transmutantes, pro quibus gratias agere benigno & perfecto, & bono ex bono patre esistenti debebant, tantum abest ut gratias agant, ut etiam ingrati reperiantur, qui passionem & affectionem magis ipsius deitatis attribunt, quas confirmare non possunt, quum omnibus manifesta sit ueritas. Et quum hæc ita sint declarata, rursus ad alias dictiones deinceps deueniam. Producunt enim dictum Euangelij male interpretantes, Qui misit me pater, maior me est. Et primum quidem dicit, Qui misit me pater: & non, qui creauit me. Omnes enim diuine Scripturæ ingenuitatem ipsius ad patrem significant. Genuisti me, inquit, pater. Et, Ego à patre exiui, & uenio. Et, Ego in patre, & pater in me. Et, Qui misit me pater, & nequaquam qui creauit, nequaquam qui fecit, dixit. Et quomodo hi ea quæ non sunt, sibi ipsis coaceruant? At, Qui misit me pater, maior me est: quid hoc dico magis proprium? & quid hoc magis necessarium? & quid hoc magis genuinum? & quid hoc decentius? Quem enim decet glorificare patrem, quàm filium uerum ex ipso genitum? Pater enim glorificat filium, & filius glorificat patrem. Et ea gratia in exemplum nobis, gloriæ ab ipso ad patrem relata, in unam unitatem, & in unam gloriam: glorificat filius patrem, quo nos doceat suum honorem patris esse. Iuxta autem dixit: Qui non honorat filium, sicut honorat patrem, ira Dei super ipsum meretur. Maior autem secundum quem modum hic reputant: iuxta molem, imò iuxta tempus, imò secundum altitudinem, imò iuxta ætatem, imò iuxta dignitatem. Quid horum est in Deo: ut hæc cogitent. Neque enim temporis subiacet Deus, ut inferior intelligatur qui sine tempore ex patre genitus est: neque profectui in hæc ret Deus, ut filius profectu facto non assequatur patris maiestatem. Si enim iuxta profectum filius Dei, filius Dei uocatur, profectio multi fuerunt æquales ipsi. Et

Pater maior
me est, quo
modo acci-
piendum.

huius gratia ipse pater
ipsum in dignitate
Dei: tanquam omni-
non secundum gra-
ipsi adæquabitur.
telocatur Deus, a-
cet. Spiritus enim
tata. Sed & hoc p-
Dicunt enim quod
alius est qui mitti-
sententia, non am-
tota cognitionis
amplius filius esse
cundum coniuncti-
bat. Aut duo sim-
unitatem. Hic igitur
unum esse fontem
cundum filij non
per existens, apud
etiam de sancto spi-
ritu, & lumen p-
patre & unigenito
in uitam æternam
cit ostendens dis-
ingressus ego &
mitar à patre me-
ipso ingrediente:
patre. Quapropter
trem. Et ut ne ali-
tur, dixit: Nemo
ad filium, & filius
quaque trinitas i-
mo. Rursus po-
suos: Vado ad pa-
Si itaque Deum
gitime genitus: &
la Euangelij illu-
fuerit ab æterno.
nis salutis nostræ
sapientia circun-
lum malum te la-
æqualem Deo fa-
rum collapsi ind-
inibi Scriptura
nem hunc, ante
coopificem uoc-
dixit filius, De-
lantis in paradisi
nus à Domino.

huius gratia ipse profecit, maior quidem dignitate uocatus, minor uero his qui ante ipsum in dignitate sunt. At dicit Scriptura, Quis assimilabitur Domino inter filios Dei: tanquam omnes abusiue dicantur, hic uero solus sit filius secundum naturam, & non secundum gratiam: quando quidem excogitauit omnem uiam scientiae, & nemo ipsi adaequabitur. At quid dicunt: In altitudine praeminet pater filio. In qua itaque patet locatur Deus, aut localiter circumscribitur: ut circumscriptio quod maius est significet. Spiritus enim est Deus. Et undique corruiuit nouitas peregrina ab ipsis excogitata. Sed & hoc praeterito, ad sequentes ipsorum dictiones o charissimi transeamus. Dicunt enim quod mittens non est similis misso. Sed alius est mittens potentia, & alius est qui mittitur: quoniam ille mittit, hic mittitur. Et si ex ipsis penderet ueritatis sententia, non amplius ad unam unitatem ueritatis & potentiae & deitatis referretur tota cognitionis ratio. Duobus enim occurrentibus, aut duobus mittentibus, non amplius filius esset filius, sed frater: cōfratre coexistente, non amplius filius, quam secundum coniunctionem, aut secundum adoptionem. Aut ipse erat qui seipsum mittebat. Aut duo simul mittentes, aut accedentes, duas deitates significarent, & non unam unitatem. Hic igitur est qui misit, & qui mittitur: ut ostendat omnium bonorum unum esse fontem, hoc est patrem. Deinceps autem à fonte, non alio nomine, sed secundum filij nomen, itemque uerbi, unus existens fons ex fonte filius progressus, semper existens, apud patrem genitus. Quoniam apud te est fons uitae. Et ut ostendat etiam de sancto spiritu, In lumine tuo uidebimus lumen. Quo ostendat lumen patrem, & lumen patris esse filium, & lumen spiritum sanctum. Et fontem ex fonte, ex patre & unigenito, spiritum sanctum. Flumina enim ex aluo ipsius fluunt aquae salientis in uitam aeternam: dixit autem hoc de spiritu sancto, inquit Euangelium. Et rursus dicit ostendens discipulis suis de sua ad patrem coessentialitate: Si quis aperuerit mihi, ingressus ego & pater meus, mansionem apud ipsum faciemus. Et non amplius, dixit, mittar à patre meo, sed ego & pater apud ipsum. uelut pulsante filio, & patre cum ipso ingrediente: ita ut semper sit, & nunquam deficiat pater à filio, & filius à proprio patre. Quapropter & in alio loco dicit: Ego sum uia, & per me ingredientur ad patrem. Et ut ne aliqui minorem patre putent, & quod per ipsum ad patrem ingrediantur, dixit: Nemo ueniet ad me, nisi pater meus coelestis traxerit ipsum. Pater igitur fert ad filium, & filius fert ad patrem, infert autem in spiritu sancto. Semper enim undique trinitas in una deitatis unitate, tria perfecta, una deitas. Et corruiuit ipsorum sermo. Rursus porrò dicunt, Qua igitur ratione dixit CHRISTVS ad discipulos suos: Vado ad patrem meum, & patrem uestrum, & Deum meum, & Deum uestrum: Si itaque Deum suum confitetur, quomodo amplius erit aequalis ipsi: aut ab ipso legitime genitus: Quo ostendunt, se in omnibus ignorantiam Dei habere. Et sanè nulla Euangelij illuminatione sunt illuminati. Si quis enim contrectarit & perscrutatus fuerit ab aeterno, & secundum generationes, cognoscet ueritatem perfectae cognitionis salutis nostrae, & aequalitatis ad patrem uirtutem. Verum stimulantur hi iudaica sapientia circumdati, & filio Dei indignantur, quemadmodum illi dicebant: Ob nulum malum te lapidamus, sed quod quum homo sis, filium Dei te ipsum nominas, aequalem Deo faciens te ipsum. Sic & hi in eundem affectum pharisaorum ac iudeorum collapsi indignantur, non uolentes dicere filium aequalem genitori. Vide enim inibi Scripturarum certitudinem, quoniam nusquam dixit diuina Scriptura sermo nem hunc, ante aduentum in carne. Sed pater ad filium dicit, Faciamus hominem: coopificem uocans filium, & genuinum ostendens secundum aequalitatem. Et nusquam dixit filius, Deum meum & Deum uestrum. Et audiuit Adam uocem Dei obambulantem in paradiso. Et fac tibi ipsi arcam ex lignis non putrescentibus. Et pluit Dominus à Domino. Et dixit Dominus ad Moysen: Ego sum Deus Abraha, & Deus Isaac, &

Mittens non est
similis misso.

Deum meum,
& Deum ue-
strum, cur
Christus di-
xit.

22 & Deus Iacob. Et Dauid dicit: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.
 Et nusquam dixit Dominus, Deum meum & Deum uestrum. Quando uerò accepit
 nostrum corpus, & in terra conspectus est, & inter homines conuersatus est, & inter
 nos reputatus: tunc ad discipulos suos, quibus per omnia assimilari debebat, excep-
 23 pto peccato, dixit: Deum meum & Deum uestrum, & patrem meum, & patrem uest-
 rum. Patrem quidem meum, secundum naturam in deitate: & patrem uestrum, per
 gratiam per me in adoptione. Deum autem meum, quoniam carnem uestram assump-
 pti: & Deum uestrum, secundum naturam & ueritatem. Atque sic omnia sunt clara
 & lucida, & nihil contrarium, neque mortis complexus speciem habens in diuina Scri-
 ptura: uelut hi prætexunt, mala sibi ipsis excogitantes. Arbitror autem & aduersus
 hoc abundè à me dictum esse. Deinceps igitur ad alia transibo. Etenim spiritum san-
 ctum creaturam creaturæ rursus esse dicunt, eo quod per filium omnia facta sunt, ue-
 lut dixit Scriptura: imprudentes quosdam abripientes, non uelut dictum est, ipsam
 dictum habentes, sed malè opinantes, & à dicto id quod probè dictum est iuxta per-
 uersam suam opinionem falsò interpretantes. Non enim diuinum Euangelium de
 spiritu dixit, sed de omnibus creatis. Quia si quid creatum est, per Verbum creatum est
 & à Verbo. Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Deinde rursus
 sus, In ipso uita erat. oportebat enim & in hoc impleri sancti Ioannis ordinis conse-
 quentiam, ut in eo qui erat, ea quæ sunt plenè semper confiteretur. In principio enim
 erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Nam erat, & crea-
 & erat. Et, In ipso uita erat. Et, Erat lux uera. Et, In mundo erat. & quæcunque de hoc
 erat, ex spiritu sancto beatus Ioannes declarat: nempe, Omnia per ipsum facta sunt. De
 quæ facta sunt. Superior autem & prior est his quæ facta sunt, is qui omnia sunt quæ
 cit autem Scriptura, per ipsum omnia facta esse, non autem nominauit qualia sunt quæ
 facta sunt. Suspicio enim prauitatis nusquam erat, ut ne aliqui suspicentur ea quæ non
 sunt, & maledictis impetant immutabilem & inalterabilem sanctum Dei spiritum.
 Propter hos enim dicit Dominus, Si quis dixerit sermonem in filium hominis, remittetur
 tetur ipsi. Si uerò quid dixerit in spiritum sanctum, non remittetur ipsi, neque hic, ne-
 que in futuro seculo. Stolidus enim est totus ipsius sermo. Verum secundum blasphemiam
 mam ipsorum opinionem contradicere poterit quis ipsis, ac dicere, O uos generosi
 Sophistæ, & uerborum detortores, qui sanctum spiritum Dei cum creatis numerare
 uultis, propter hoc dictum, Omnia per ipsum facta sunt, ex eo quod dicit Omnia
 quum nequaquam numeretur cum omnibus sanctus spiritus. Igitur & ratio cinari
 debebatis, aut alius quispiam uobis peior, etiam patrem per filium factum esse, iuxta
 blasphemiam uestram opinionem. Simul enim compræhensiuus est sermo, omnia per
 ipsum facta esse dicens. Si uerò blasphemia est, de patre tale ratio cinari, imò stulticia
 simile est etiam in his quæ cogitant de spiritu sancto, qui cum patre numeratur & fi-
 lio. Si enim ex creaturis esset, non sanè increato patri & increato filio connumerare-
 tur. Sed quia increatus est, connumeratur. Dixit enim, Euntes baptisate in nomine
 patris, & filij, & spiritus sancti. Quomodo uerò creatus fuerit spiritus, de quo testimo-
 nium perhibetur, quod ex patre procedit, & à filio accipit: per quem & perfecta ho-
 minum salus, & dispensatio in carne, ad omnem iustificationem impleta est. Vixit
 enim ipsum spiritu sancto, dicit Scriptura de Domino. Neque uerò dispensationem
 in carne cum Deo Verbo unitam in unam deitatem unxerit pater per creaturam. Sed
 quando quidem una est trinitas, tria perfecta, una deitas: oportebat in filio per dispen-
 sationem hoc fieri, ut omnino glorificetur, & in omnibus intelligatur trinitas: quemad-
 modum contra omnes hæreses de Spiritu narrantes, non unum, non duo testimonio
 produximus, quod Dei spiritus est, qui cum patre & filio glorificatur, increatus &
 immutabilis, & perfectus existens. Corruit autem & hic contentiosorum contra seiplos

Patrem meum
 & patrem ue-
 strum, cur
 Christus di-
 xerit.

Spiritum san-
 ctum non esse
 creaturam crea-
 turæ.

de hoc sermo. Rursus, dictum
 num, unus est
 tia. At totum
 ipsos iudicat, &
 dedit, qui ultro
 peccata nobis
 sua tantum hon-
 sectus est, & pa-
 tre genitus est, &
 nibus ab ipso fa-
 sciunt qui obliu-
 nilit uicissim ser-
 riosus quidam
 set, & iusticiam
 ut uitam æterna
 cia: Dominus u-
 est præter ipsum
 tia dicebat, Qui-
 tus talem sermo-
 nem quam de
 dem magistrum
 nebat. Et quod
 ius igitur ipso
 nifestissimum, n-
 uelut diuina scri-
 nus Saul, inquit
 rum & sursum u-
 est extremus ser-
 Quum autem h-
 quomodo non p-
 giorum faciam c-
 sequentes transi-
 tem rursus dicta
 eum qui ipsos re-
 ter filiorum Ze-
 ueniret in regnu-
 lum quod ego p-
 ipsos, poculum
 est meum dare,
 non habet pote-
 lit: Et quis ex r-
 & quis habet po-
 lio, ut quem uel
 sunt à patre meo
 ipsius ac sapien-
 dignitate. Dom-
 Vnusquisque ue-
 non amplius ip-

de hoc sermo. Rursus uero ad alias ipsorum dictiones nos trademus. Dicunt enim
 rursus, dictum non recte accipientes, quod ipse Saluator dixit, Quod me dicis bo-
 num, unus est bonus Deus, Et separauit seipsum hic à patris essentia ac substan-
 tia. At totum hoc ridiculum est, si enim qui tot bona nobis fecit, non bonus apud
 ipsos iudicatur, & quis adhuc flagitiosior hoc fuerit? Qui animam suam pro omnibus
 dedit, qui ultronea mente ad patiendum uenit, passionis exors Deus existens, qui
 peccata nobis condonauit, qui sanationes in omni Israël perfecit, qui ex bonitate
 sua tantum hominum genus in bonitate ad patrem congregauit, qui bonitatis præ-
 sectus est, & pacis Dominus, qui superne ex patre bonum Verbum ex bono pa-
 tre genitus est, qui dat alimentum omni carni, qui operatur in hominibus & om-
 nibus ab ipso factis omnem bonitatem, non bonus apud ipsos iudicatur? Et non
 sciunt qui obliuionem sibi ipsis inducunt, quod ad eum qui interrogauerat subin-
 tulit uicissim sermonem, quo superbiæ in ipso elationem destrueret. Erat enim glo-
 riosus quidam à Phariseis profectus, uelut qui iustificationes legis exacte serua-
 set, & iusticiam ac bonitatem de seipso iactans dicebat, Magister bone, quid faciā
 ut uitam æternam possideam. Et quoniam sentiebat de seipso uelut de tanta iusti-
 cia: Dominus uolens ad Deum referre omnem bonitatem, Nemo, inquit, bonus
 est præter ipsum: ut nemo carnem gestans fastum aliquē sibi attrahat. Atque ea gra-
 tia dicebat, Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi unus Deus: quo talis & tan-
 tus talem sermonem loquutus, subuerteret in eo qui dixerat inflationem, & opini-
 onem quam de iusticia sua induerat: & ut redargueret ipsius cor, qui bonum qui-
 dem magistrum labijs ipsum dicebat, uerum in bona ipsius doctrina non perma-
 nebat. Et quod quidem bonus est, ipse docet dicens, Multa bona feci inter uos, cu-
 ius igitur ipsorum operum gratia lapidatis me? Cui enim hoc non est clarū ac ma-
 nifestissimum, maxime quum multa bona sint & appellentur inter ipsius creaturas,
 uelut diuina scriptura dicit: Ecce enim de multis bonis sacræ literæ narrāt. Erat bo-
 nus Saul, inquit, filius Cis, ex tribu Beniamin, altior omni populo super hume-
 rum & sursum uersus. Et, Erat bonus Samuël cum Deo & hominibus. Et, Bonus
 est extremus sermo præ principio. Et, Aperi tuum thesaurum bonum cœlestem.
 Quum autem hæc sint creaturæ, & bonæ inducentur per ipsum & ab ipso factæ:
 quomodo non potest quis confiteri bonum esse horum creatorem? Sed ut ne lon-
 gorem faciam de hoc sermonem, omnino enim diffuse de hoc diximus, rursus ad
 sequentes transibo, uniuscuiusque dictionis interpretationem facturum. Inferunt au-
 tem rursus dicta quædam temerarij illi, deminutionum opinionem seminantes in
 eum qui ipsos redemit, si modo sunt redempti. Quum enim accederet ad ipsum ma-
 ter filiorum Zebedæi, & rogaret ut unus sederet ex dextris, & aliter è sinistris, ubi
 ueniret in regnum suum, dixit ad ipsos, Nescitis quid petitis, potestis bibere pocu-
 lum quod ego potaturus sum? Illi uero dixerunt, Etiam possumus. Dixit autē ad
 ipsos, poculum quidem meum bibetis, at sedere ex dextris meis aut è sinistris, nō
 est meum dare, sed quibus præparatum est à patre meo. Vides, inquit, quomodo
 non habet potestatem, præter patrem qui habet potestatem, ut exhibeat quod ue-
 lit? Et quis ex recte sapientibus sic intellexerit? Si enim filius non habet potestatem,
 & quis habet potestatem? Pater enim uiuificat mortuos, inquit, & sic dedit etiā fi-
 lio, ut quem uelit uiuificet. Et, Quæ patris sunt, mea sunt. Et, Omnia mihi tradita
 sunt à patre meo. Quis igitur adhuc ambigat? Hoc autem uult ostendere diuinus
 ipsius ac sapiens sermo, quod nō iuxta personarū acceptionem res ipsa sit, sed pro
 dignitate. Domini equidem est exhibere, exhibet autem unicuique pro dignitate.
 Vnusquisque uero qui operatus est iusticiam, accepit iuxta proprium laborem. Et
 non amplius ipsius solum est dare, sed eius qui seipsum dignum fecit. Audeo enim

Bonus est
unus Deus.

Bonæ appellā-
tur etiam cre-
aturæ.

Non est meū
dare.

H dicere

dicere, quod neque ipsius est, etiamsi possit dare, non tamen uult, neque sancti Spiritus, etiamsi possit sanctus Spiritus dare, iuxta id quod dictum est, Alij datur sapientia per spiritum, alij genera linguarum in eodem spiritu, alij interpretatio linguarum, alij potentia, alij doctrina. Vnus autem est spiritus qui distribuit unicuique ut uult. Et non dixit, uelut ei praecipitur: sed sicut uult. Et filius quem uult uiuificat. Et pater uocat quem uult ad filium. Et rursus, Neque Pater, neque Filius, neque Spiritus sanctus, iuxta personarum acceptionem uocat, aut dat, aut exhibet, aut dignitatem praebet, sed si laboraueritis, crit uobis praeparatum a patre meo. At perfectum est, quoniam ego sum uita. Sed & amplius ad alia pergam. Dicunt autem, quod do dicitis ipsum ex perfecta Dei deitate? Ecce enim dicit de ipso Apostolus, quod Deus excitauit ipsum ex mortuis. Si uero opus habet auxilio Dei, ut excitet ipsum ex mortuis, ergo alius est qui excitat potentia, alius autem inferior qui excitatur potentis potentiam. Et quousque tandem tempus tero circa uanos intellectus coram qui frontem suam perfricuerunt. Quis igitur excitauit Lazarum? Quis excitauit uiduae filium in Nain? quis dixit filiae Archisynagogi, Cumi talitha, hoc est surge filia? Cuius nomen inuocabant Apostoli, & mortui suscitabantur? Arbitror autem quando quidem Iudaei cum Apostolis disputabant, propterea quod putabant Apostolos praedicare defectionem a Deo legis: & propter praenotionem sancti Spiritus cognoscentis, quod futurae essent haereses, quae CHRISTVM a paterna uoluntate dissidere asserturae essent: ea gratia ad unam deitatem omnia iidem Apostoli referebant, quoniam ex complacentia a patre fieret omnia uoluntate filij, cum bona uoluntate Spiritus sancti. Non ergo iuxta deminutionem, aut iuxta debilitatem, aut ab alienationem Dei Verbi ab essentia patris hoc dictum est, minime generum. Vnde enim exemplaria, quomodo narrat Angelus dicens ad Mariam & eas quae cum ipsa erant, Quid quaeritis uiuentem cum mortuis? Vides uiuens in propria deitate non carne resurrexit, non autem erat cum mortuis. Et quid dicit ad ipsas? Resurrexit, est hic. Et non dixit, Excitauit ipsum Deus, & non est hic. At ut ostendat tibi potentiam quod uiuens resurrexit, etiam ipse rursus dixit antequam pateretur ad discipulos suos: Ecce ascendimus in Hierosolyma, & tradetur filius hominis ad cruciandum, & tertia die resurget: Et non dixit, excitabit ipsum. Verum de hoc clare potestatem potentiae suae praemonstrauit dicens. Potestatem habeo animam mouendi & recipiendi ipsam. Qui uero potestatem habet, quomodo seipsum salutare non potuit? Apostolus uero scribens, ut ostenderet nihil sine uoluntate patris in salutis dispensatione factum esse, dixit: Deus excitauit ipsum ex mortuis. Nam & in alio loco idem Apostolus dicit, Etiamsi mortuus est ex debilitate, uiuit autem ex potentia. Velim autem audire intellectum eorum qui scripturarum sinceritate non uerunt, qualem debilitatem sustinuit unigenitus: per quem coelum expansum est, aut a quo coelum creatum est, per quem sol illustratus est, per quem splendorem ceperunt sydera, per quem ex nihilo omnia facta sunt. Qualem ergo debilitatem dicit? profecto quam suscepit in nostra carne, ubi uenit Verbum & ipsam induit, ut nostram debilitatem portaret. Quemadmodum etiam cauit de ipso Propheta dicens, Debilitatem nostram suscepit, & morbos portauit. Mortuus est igitur propter nostram debilitatem, uita existens & passionis exors Deus, in debiliore ex nobis carne, uiuit autem ex potentia. Viuens enim est Verbum & efficax, & acutius foris per omnem ancipitem gladium. Mortuus est igitur ex debilitate, uiuit autem ex potentia suae deitatis, uiuit in nostra carne in qua passionem pertulit. Et propter eandem dispensationem, Apostolus significans bonam uoluntatem patris dixit, Deus suscitauit ipsum ex mortuis. Caeterum afferunt etiam aliud dictum ex Euangelio secundum Lucam, quod magnum est & egregium, & ad omnia utilissimum. Quale uero est dictum,

Deus excitauit ipsum ex mortuis.

Debilitas
CHRISTI
qua.

est dictum, quod
uenire, assumptum
lapidis iactum
hoc a me, ut ne
quidem preter
luntatem euar
igitur eadem esse
& omnem uim
do diuitiarum
dixit praeter pa
est anima mea,
dictum narran
hoc, inquit, di
lens. In superio
nechibero ipse
Si itaque uult, &
ostendit, & alia
existens, et sen
erat patris, ut d
ditionis filij, &
Sed oportebat
ferret, ut ne qui
serunt ac dicun
betur, Sudauit
ram, & apparui
natores statim
des quod indige
erat enim in an
luntas, sed tua
fuisse & ex co
ne: & rationi c
retur, quod ad
omnia, munier
affectionis nar
luntas: ut oste
mentem non ha
habuisse. Totu
it tenebras, &
sermone. Ab i
dit ueram carn
te, non sit anxie
corpus & men
Non mea uolun
Deitas enim ip
nia perfecte ha
cti Spiritus a p
nostra sentent
non ita est, absi
ne aduentum,

est dictum, quàm quod, quando uolebat Dominus propria uoluntate ad passionē uenire, assumptis discipulis in monte iuxta illam horam, discessit ab ipsis, ferme ad lapidis iactum, & digressus orabat, ac dicebat, Pater si fieri potest, trāseat poculum hoc à me, ut ne ipsum bibam. uerum nō quod ego uolo, sed quod tu. Et primum quidem prētextum faciunt iīdem dicentes, Vides quomodo stimulatē dicit, & uoluntatem euariatam ostendit dicens, Nō quod ego uolo, sed quod tu. Quomodo igitur eadē essentia existit? Et dicunt quod in ipso alia est uoluntas, & in patre alia, & omnem uim ac potentiā ignorant. Propterea enim & Apostolis dixit, O altitudo diuitiarum & sapientiæ & scientiæ Dei. Quomodo enim propriā uoluntatem dixit prāter patris uoluntatem, quādo ipse significat discipulis dicens, Cōturbata est anima mea, & quid dicā, pater serua me ex hora hac: uelut prēparatorio modo dictum narrans, & ambigue dictione utēs, Quid dicā, pater serua me ex hac hora: hoc, inquit, dicā: At propterea ueni in horam hāc. Venit autem nō inuitus, sed uolens. In superioribus enim dicit, Poculum habeo quod bibam, & quid festino donec bibero ipsum. Et baptisma habeo ut baptiser, & qd uolo si iā baptisatus sum. Si itaq; uult, & festinat, & dicit se ad hoc uenisse: quomodo aliam uoluntatē suam ostendit, & aliam patris? uerum quoniam propter Israēl tradendus erat, benignus existens, et semini Abraā parcens, pro populo sermonem faciebat. Voluntas autē erat patris, ut dispensatio sic impleteretur, quum filiī Israēl sibi ipsis causa essent, proditionis filiī, & non à Deo coacti essent. Et nō alia uoluntas erat filiīs prāter patrē. Sed oportebat ipsum etiam in hoc ostendere hāc, ut totam unitatem ad patrem referret, ut ne quid diuideretur ab una unitate ac dispensatione, quia & deinceps in serunt ac dicunt, dum oraret constitutus in anxietate, uelut in Euangelio Lucę habetur, Sudauit, inquit, & erat sudor ipsius uelut guttę sanguinis decurrētis in terram. & apparuit angelus Domini cōfortans ipsum. Profiliunt itaq; dictionum uenatores statim uelut prētextu cōtra aduersarium reperto, & inferunt dicentes, Vides quod indigebat etiā fortitudine angelorum? Cōfortauit enim ipsum angelus, erat enim in angore. Et nesciunt quod nisi haberet hāc omnia, & hoc, Nō mea uoluntas, sed tua fiat: Et nisi in angore constitutus fuisset, & nisi sudor ipsi obortus fuisset & ex corpore profusus: profectō apparētia erat præsentiā CHRISTI in carne: & rationi cōsentanea opinio de spectro à Manicheis ac Marcionistis decantatur, quod aduentus ipsius in carne apparentia fuit, & non uerissimus. Hęc autem omnia, muniens uitam nostram, in totum suscepit dispensatorio modo, humanæ affectionis narrationes habens, non simulatē, sed in ueritate. Et dixit, Non mea uoluntas: ut ostenderet carnis substantiam ueram, & ut redargueret eos qui dicunt, mentem nō habuisse ipsum humanam, & redargueret dicentes ipsum carnem non habuisse. Totus enim diuinus sermo in medio filiorū tenebrarū cōsistens, redarguit tenebras, & illuminat filios ueritatis. Vide enim mihi, quot utilitates sunt in hoc sermone. Ab incorporeis nō procedit sudor, in eo uero quod hoc factū est, ostendit ueram carnē, & nō apparentiam à carne in deitate cōiuncta. Nā sine anima & mente, nō fit anxietas. Quum autem in anxietate cōstitutus fuerit, ostendit se animā & corpus & mentē simul gestasse, unde anxietas apparet. Et rursus in eo quod dixit, Nō mea uoluntas, sed tua fiat: ostendit uere mentem humanam, sed peccati exortē. Deitas enī ipsius semp est in Patre, & Pater in Filio, et Filius in sancto Spiritu omnia perfecte habet. Et nihil differt uoluntas Filiī à Patre, neq; patris à filio, neq; sancti Spiritus à patre & filio. Si enim uult filius quā nō uult pater, profectō etiam ex nostra sententia nudus homo ipse erit, uoluntate patris iuxta diminutionem. Sed nō ita est, absit. Verum in eo quod humanas affectiones narrat, uerum suū in carne aduentum, & pfectam suā incarnationem ostēdit, quo omnia ad nostrā salutem

Pater transe-
at poculū hoc
à me.

Non mea uo-
luntas, sed tua
fiat.

Apparuit an-
gelus confor-
tans ipsum.

fiant, ad hoc, ut ne alia pro alijs intelligamus, & à ueritate excidamus. Porro de eo quod uisus est ab angelis confortari, & quid hoc magis proprium est, quid uero magis necessarium? Ecce enim inuenimus impleri dictum magni cantici à Mose conscripti, ubi dicit: Expectetur uelut pluuia sententia tua. Et paulò post rursus dicit: Adorent ipsum omnes Filij Dei, & confortent ipsum omnes angeli Dei: non ut dent ipsi robur Angeli, non enim indigebat angelorum confortatione. Sed confortent ipsum, hoc est, confitendo proprium ipsius robur ipsi attribuant. Nā & nos saepe ubi debiles fuimus, Deum benediximus, saepe Deum confortauimus, non quod Deus indigeat nostra benedictione, sed confitentes ipsius benedictionis robur, claro sermone dicimus, Tua est potentia, tuum robur, tuus est honor, tua est gloria, tua est benedictio, tua est fortitudo. Non nos fortitudinem exhibemus Deo, si dixerimus tua est fortitudo. Neq; nos potentiam ipsi damus, neq; Deum benedicimus, si dicimus, tua est potentia, tua est benedictio. Sed confortantes et potentem facientes, potentiam ipsius confitemur, & Deo fortitudinem attribuimus. Sic etiā Angelus circa illam horam, admiratione ductus super excellentia benignitatis erga homines, proprij Domini, quod quum Deus esset, et cum patre in celo adoraretur, & à proprijs angelis suis coleretur, usq; adeò sustinuit propria uoluntate ultro uenire & induere carnem, & non haecenus solum, sed etiam usq; ad passionem puenire pro propria creatura humane nature, & usq; ad crucē tradi, gustareq; mortem, mortē autem crucis, quo p ipsum humana natura trophæum contra mortē erigeret, & eum qui mortis dominium habet aboleret, hoc est diabolum, & in triumphū duceret omnem principatū ac potestatem. Quapropter admiratione ductus angelus dicebat ad ipsum, glorificans ac benedicens, proprium Dominum in tali stadio ac miraculosa actione consistentem, Tua est adoratio, tuum est dominium, tua est potentia, tua est fortitudo: ut impleret id quod à Mose scriptum est, Confortent ipsum omnes angeli Dei. Et uidetis uos CHRISTI cultores & sanctæ Dei Ecclesiæ ac orthodoxe fidei filij, quod nihil est in diuina scriptura obliquum, neq; tortuosum. Sed omnia mirabiliter ad nostrā salutem scripta sunt ac pfecta. At prædicti inimicitiam habentes aduersus unigenitum Filium Dei, et aduersus Spiritum sanctum, omnia uelut inimici cogitant ac comminiscunt. Absit autem à nobis ut humane cōmentis attendamus, Sed mentem nostram sanam habeamus, quo Dominum nostrum glorificemus, & nihil deminutum in ipso cogitemus. Si enim querimus ut omnia saluet, aliquid deminutum in se habet, quomodo creatura à proprijs inminutionibus ac delictis saluabit? Rursus porro aggrediuntur nos uelut aduersarij, sunt enim Iudaicę opinionioni addicti, & nihil ab illis differunt præterquam nomine solum, q nos rursus adoriunt noui Iudæi, quærentes contra Saluatorem dicentes quasdam, quo corripiant ipsum in sermone, quemadmodum Euangelium dixit, & dicunt: Dixit in cruce, Eli Eli Lemas Abachthani, hoc est Deus meus Deus meus ut quid dereliquisti me? Et uides, inquit, miserabiliter ipsum inuocantem ac lugentem & dicentem, Cur dereliquisti me? Et non sciunt qui à ueneno hoc Ariæ ne insanie caput grauatum habent, et intelligentia scientie Dei destituti sunt, quod oportet omnes humanos affectus in Domino, in uera ipsius in carne presentia confiteri. Et primum qdem ignorant se in his que de ipso sentiunt, ab alijs ad alia transilire, non unum statum habentes, quomodo enim possunt qui mentem prudentem non habent? Quandoq; enim Saluatorem dicere ipsum uolunt, et Dominum & CHRISTVM, & ante oia sæcula, & Dominum angelorum & Archangelorum, p quæ omnia facta sunt, principatus & potestates, angeli & archangeli, celi & omnia, terraq; ac omnes homines, & omnia quæ in terra sunt, mare item & omnia que in ipso sunt. Et o ingentem stoliditatem eorum qui talia de ipso glorificant, & hic non

Eli Eli lemas
abachthani.

non intelligunt
celum & terram
inuisibilia, haec
quod dereliquisti
us in patre, &
lum uero attri-
buitur factus
tus, secundum
Deus meus
abeo & non d
dico uobis, o
me omnes sol
Abeo & dem
Et rursus in a
ego & pater n
linquatur, sic
Patre & Filio
ut quid derel
tis ex humana
stans aliqua e
cebat uelut al
ficatione, & i
unam deitatem
sanctum corp
humane natu
tinent, & cum
prædormierit
persona hum
meus ut quid d
scripturæ per
contra infern
Infernus, & M
deitatem, ma
impleretur, M
ruptionem. M
ma ipsius in i
desinenter, P
uero incorpo
sit, sed immu
lus hominib
Ut quid derel
pus p triduu
tuos liber. E
re hoc, Nor
ipsum corpu
tionem in in
possibile en
quod festin
animā ipsi
deitatem, qu

non intelligunt, quod non potest is, qui ante secula est iuxta suam Deitatem, per quem
 coelum & terra facta sunt, angelique ac archangeli, & in summa uniuersa, uisibilia ac
 inuisibilia, hanc uocem ex persona deitatis suae dicere, Deus meus Deus meus, ut
 quod dereliquisti me? Quando enim relictus est filius a patre? Quando uero non fili-
 us in patre, & pater in filio? Nam in terram filius & Deus Verbum descendit, coe-
 lum uero attingebat, & omnes inimici implebant gloria ipsius. Et in Maria erat, et
 homo factus est, at potentia sua implebat uniuersa. Quomodo igitur talis & tan-
 tus, secundum deitatem suam miserabiliter dicebat, Eli eli lemas abachthani, hoc est
 Deus meus Deus meus, cur dereliquisti me? Et quidem quum ipse dicat, Rursus,
 ab eo & non dimitto uos orphanos, sed uenio ad uos. Et rursus in alio loco: Amen
 dico uobis, omnes uos offendiculum patiemini in nocte hac in me, & relinquetis
 me omnes solum. Sed non sum solus, sed est mecum qui genuit me pater. Et rursus,
 Ab eo & demittam uobis Spiritum sanctum qui ex patre, procedit, et de meo accipit.
 Et rursus in alio loco, Ego pulso, & si quis aperuerit mihi, ingrediemur ad ipsum
 ego & pater meus, & mansionem faciemus apud ipsum. Tanquam ipse ex patre non re-
 linquatur, sicut & pater semper cum filio est, quemadmodum sanctus Spiritus cum
 Patre & Filio. Quid igitur dicunt? Hic sermo est quem dixit, Deus meus Deus meus,
 ut quid dereliquisti me. Cui uero non fuerit clarum quod a persona suae humanita-
 tis ex humana affectione uerbum hoc profert: Nam humanitas ipsius non per se exi-
 stens aliqua est, non enim separata deitate, & seorsim existente humana natura, di-
 cebat uelut alius & alius, sed cointa humanitate cum deitate, una existente sancti-
 ficatione, & iam in ipsa quae perfectissima sunt sciente: nimirum in Deo unita, & in
 unam deitatem coaptata, uidens iam deitatem cum anima commoueri, ut relinquat
 sanctum corpus a persona ipsius Dominici hominis, hoc est ipsius humanitatis siue
 humanae naturae. Volebat enim deitas omnia perficere quae ad passionis mysterium per-
 tinent, & cum anima descendere ad inferna, ad operandum salutem eorum qui illic
 praedormierunt, sanctorum inquam patriarcharum. Quum igitur motus sic fieret, a
 persona humanae naturae uox ad propriam suam deitatem dicebat, Deus meus Deus
 meus ut quod dereliquisti me? At oportebat hoc fieri, ut impleretur per ipsum diuinam
 scripturam per proprios ipsius prophetas de ipso praedicatae, & ut impleret ea quae
 contra infernum fieri oportebat, in forma hominis aduersus infernum, ut princeps
 Infernus, & Mors, capere hominem uolens, per ignorantiam in anima sancta ignorans
 deitatem, magis ipse infernus caperetur, & ipsa mors destrueretur, & quod dictum est
 impleretur, Non sines animam meam in inferno, neque dabis sanctum tuum uidere cor-
 ruptionem. Neque enim reliquit sanctus Deus Verbum animam, neque relata est ani-
 ma ipsius in inferno. Omnia enim huiusmodi magni mysterij dispensat Trinitas in-
 definitenter, Pater & Filius & Spiritus sanctus: quum Filius quidem sit in carne, pater
 uero incorporeus, & Spiritus sanctus incorporeus, Filius autem corporeus factus
 sit, sed immutabilis, per bonam & propriam suam uoluntatem. In summa, a trinitate sa-
 lus hominibus dispensabatur. Quapropter in alio loco dicit, quando quidem dixit,
 Ut quod dereliquisti me: hic ait, Non te sinam, neque te relinquam. Oportebat enim cor-
 pus per triduum esse in monumento, ut impleretur quod dictum est, Et eram inter mor-
 tuos liber. Et abiecerunt me dilectum, uelut mortuum abominabilem. Et ut imple-
 retur hoc, Non dabis sanctum tuum uidere corruptionem, ut ostendat per sanctum,
 ipsum corpus: & ut ostendat neque animam relictam in inferno. In ipsa enim per deten-
 tionem in inferno erat Deus uerbum, ut impleret quod dictum est ab Apostolis, Im-
 possibile enim erat teneri ipsum ab inferno. Et quae de causa impossibile dicit, quam
 quod festinabat quidem mors & infernus detinere animam. Impossibile autem erat
 animam ipsius detineri propter deitatem. Si uero impossibile erat detineri propter
 deitatem, quomodo ergo ex persona deitatis suae potuit dicere, Deus meus Deus

meus, cur dereliquisti me? Verum hic sermo, ex persona humanitatis suae iuxta manus affectus dicebat, ut discamus uere esse aduentum in carne, & non in apparentia aut spectro ab ipso dispensatum. Surrexit autem de terra quale, quam quod obdormierat? Surrexit enim, inquit, non est hic. Quid uero resurrexit quam corpus? corpus autem, quod positum erat in monumento. Sed & anima una cum Deo Verbo rediit, & rursus simul implebat perfectam resurrectionem in eadem deitate, in eadem anima, in eodem sancto corpore, coniungens de cetero omnem dispensationem in una spiritali unionem, in una unionem deitatis, in una dispensationem, in una perfectionem, uelut dicit in nonagesimo secundo Psalmo, Dominus regnauit, decorum induit.

» quo ostendat ingressum Dei Verbi à coelestibus in mundum induisse decorum, hoc est carnem ex uirgine natam. Quandoquidem uidebat uilis uidentibus incredulis, ipsi uero decor reputabatur: ut ostenderet suam fortitudinem per apparentem carnis debilitatem, abolere eam quae dominium habet peccati, hoc est mortem: quae subuersa omnem dispensationem salutis nostrae decorum fecit, & corruptionem dissipauit, & maledictionem deleuit, & chirographum contra nos, & pactum cum inferno dissoluit, & omnia ad salutem hominibus dispensauit. Statim enim ubi dixit, Dominus regnauit, decorum induit: apponit rursus & iterat dicens, Induit Dominus fortitudinem & praecinxit: ut ostendat primum indumentum à Maria, iteratum uero indumentum, à resurrectione ex mortuis. Nam primogenitus est ex mortuis, uelut dicit diuina scriptura. Quapropter ad secundum indumentum, ampliorem quamdam certitudinem apponit dicens, Induit Dominus fortitudinem & praecinxit. Quemadmodum enim is qui super lumbos praecinctus est, adstringit indumentum ad lumbos, superfluum speciem firmans, & proprio corpori aduniens, sic primum decorum, propter aduentum hic in carne, deinde fortitudinem, inquit, induit: ubi resurrexit ex mortuis non amplius ad passionem humanitas ipsius uenit, non amplius ad flagella, non amplius crucifigitur, uelut de ipso Apostolus ait, Resurrexit, non amplius moritur, mors ipsi non amplius dominatur. Et propterea dicit, praecinxit: ubi coniunxit carnem suam in unam deitatem, in unam unitatem, in spiritum, & diuinum & corporeum, in unum spirituale effectum, & non habens dissolutionem, sicut ingressus est deinceps foribus conclusis: crassum, tenue factum: passibile, passionis exorsus: in carne passus, manens autem in alienitate à passione: & quidem postquam ingressus esset, ostendens ossa & carnem, typum lanceae, & typum clauorum, correctans à Thoma, conspectus à discipulis, ingrediens autem foribus conclusis: ut ostenderet quod in una spiritali unionem, omne suum erga nos homines salutis negotium dispensauit. Et quid opus est me circa hunc sermonem tempus terere? Nos enim impigri sumus ad hoc ut eadem saepe dicamus, & securitatis legentium gratia saepe eadem narrauerimus, quo Arij opinionum & uerborum ac sententiarum uenenosam ei aculationem pertransamus. Quum autem sufficienter de hac dictione tractauerimus, ad sequentes pergamus, quo undique plurimis, quae in mentem nobis ueniunt, ex illorum deliramentis declaratis, ostendamus ex paucis, aut etiam pluribus quod is qui adeptus est Spiritum sanctum, & mentem uigilantem à Domino accipit, nihil omnino obliquum potest cogitare, aut affectus speciem in Patrem, aut in Filium, aut in Spiritum sanctum, sed omnia perfectissima. Verum dispensatione modo ad singulos usus, & in singulis locis, ad propositum in ueritate, in diuinis scripturis dicta sunt ab ipso Domino, & ab ipsius Apostolis, & sanctis prophetis ab ipso missis. Nam de hoc prophetauit qui dixit iuxta Hebraicam linguam, Eli Eli lema abachthani: quod per consequentiam implebat Dominus, in cruce dicens ea quae de ipso praedicta erant, Eli, Eli: Hebraica lingua uelut praescriptum erat. Et non amplius Hebraica, sed Syriaca lingua coniunctum uerbum exprimens dicebat, Lema abachthani: quo principio quidem uteretur, uelut erat de ipso scriptum: quod uero

Decorum induit, quomodo sit accipiendum.

Syriaca lingua Christus in cruce usus est.

ro de erat huic di
bonam dispensa
hoc quod Eli Eli
riaca proferebat
linguas, ad impl
sui cognitionem
sequentia in uig
ipsius ex human
ries habet in tot
ctissimam tracta
nus meas, & pec
q talia sunt, qua
ne omnia in uer
nes rabie quada
& ipsum primu
est, quod Domi
seruari ipsos in
sumus. Et dicu
duo unum sumu
enim poterunt c
diam poterant. I
potuissent hoc i
carne participaf
& ubiq; in Can
uocat, alloquen
dices, Surge, ue
lumbam ipsam
si non ex supern
obnoxiam, qua
tis his qui in ob
tam sponsam. I
nitus, pro disci
factam, discipul
uoluntatis & a
pionem primo
à gloria patris, &
gnitionem, ne a
cideret: & inq
enim & tu unu
litem in Deit
dixit, Ego uni
bellium & ipse
Patrem & San
dixit, unus sun
ter aequalitatem
dinem. In De
scipuli unum
ad inenarrabile
Patris & Fili
tus est error u

ro deerat huic dicto, in aliam linguam trāsmutabat, & hoc ipsum faciebat propter bonam dispensationem, ut cōfiteretur id dictum de se dictum esse à propheta, per hoc quod Eli Eli dixit. Quod uero restabat non amplius Hebraica lingua, sed Syriaca proferebat, quo subuerteret eos qui Hebraicam iactāt, et honoraret etiā alias linguas, ad impletionem eorum quæ de ipso dicta sunt. Expassurus enim erat iam sui cognitionem in omnes gentes, & non in Hebræos solum: uelut habet tota con- sequentia in uigesimo primo Psalmo, ubi ex psona aduentus eius in carne, omnia ipsius ex humano affectu prolata indicātur, ipse uero ubi uenit impleuit, uelut series habet in toto Psalmo, de huius aduentus CHRISTI in carne narratione, pfectissimam tractationem. Dicit enim, Diuiserunt uestimenta mea, & foderunt manus meas, & pedes meos. ipsi uero cōsiderauerunt & inspexerunt me. Et quęcun- que talia sunt, quæ nō est possibile impleri in deitatem, sed dispensante deitate in carne omnia in ueritate & alienitate à passione. Exiliunt porrò rursus uelut rabiosi canes rabie quadam perciti, suum ipsorum Dominum propter rabiem ignorantes, & ipsum primum impetentes, & dicunt rursus, ubi audierint à nobis quod uerum est, quod Dominus dixit in Euāgelio de discipulis suis: Quos dedisti mihi pater, seruauit ipsos in mundo. Et rursus, Fac ipsos ut sint in me, uelut & ego & tu unum sumus. Et dicunt, uides quod ab ipso dicitur, quod ego in Patre & Pater in me, & duo unum sumus: quod non de æqualitate dicit, sed de concordia? Quomodo enim poterunt discipuli in ipso esse secundum æqualitatem? at secundum concordiam poterant. Et statim penitus redarguit ipsos Dei ueritas, quod neque discipuli potuissent hoc implere, neque de ipsis hoc dici, nisi Verbum ubi uenisset, ipsorum carne participasset, & coniunxisset ipsos in seipso in adoptionem. Propterea enim & ubique in Cantico canticorum sanctam suam Ecclesiam propinquam & amicam uocat, alloquens ipsam per sanctam suam uocem exsuscitantem & inhortantem dicēs, Surge, ueni propinqua mea, formosa mea, columba mea. Et uides, quod columbam ipsam uocat? Non potuisset autē Ecclesia propinqua CHRISTI uocari, si non ex supernis uenisset & appropinquasset ipsi per carnem similiter passioni obnoxiam, quam accepit: quo propinquam sibi humanam naturam, congregatis his qui in obedientia propinqui ipsi facti sunt, uocaret sanctam & immaculatam sponsam. Et propterea hic patrem rogat Verbum, Dominus noster unigenitus, pro discipulis, ut sint in seipso: quo cognationem ad ipsum per carnem factam, discipulis per bonam uoluntatem patris sanctificatis, in unitatem bonæ uoluntatis & adoptionis connecteret, ut habeant in primogenito patris, descriptionem primogenitorum in cælo, & ut ne putent aliqui filium ab alienatum esse à gloria patris, per hoc quod gestauit carnem, muniens fidem & ueritatis suæ cognitionem, ne aliquis seruorum ipsius in suspensionem ueniret, & talis à spe excideret: & inquit, ut sint sicut ego & tu unum sumus, ita & hi unum sint. Ego enim & tu unum sumus, propter quod Deus ex Deo, & propter coessentialitatem in Deitate. Et hoc, Vnum sumus, non singulare significat. Non enim dixit, Ego unus sum: sed Ego & tu: & Vnum sumus: ut redargueret Sabellium & ipsius scholam, qui putat Filium & Patrem coniunctionem esse, & Patrem & Sanctum Spiritum similiter. Propterea dicit Vnum sumus: & non dixit, unus sum. Duo enim perfecta, Pater & Filius: unum autem, propter æqualitatem, propter Deitatem, & unam potentiam, & unam similitudinem. In Deitate igitur, Pater & Filius unum: in humanitate, filius & discipuli unum: ita ut adducantur, discipuli propter uocationis dignitatem, ad inenarrabilem ipsius benignitatem, in unam unitatem adoptionis, per Patris & Filij & Spiritus Sancti bonam uoluntatem. Et rursus confutatus est error uanorum illorum, de proprio suo Domino male sentientium.

Ego & tu unum sumus.

Sabellij error.

Præterita autem & hac dictione, sequentes considerabo. Profilium autem rursus Sophistæ uanæ sapientiæ homines, circa syllogismos ac ratiocinationes occupati, sibipsum dictiones quasdam excogitantes, & Deum syllogismis concludere tentantes: uelut etiam propheta ipsos redarguit dicens, Nū supplantabit quis Deū, quoniam uos supplantatis me? Quid enim rursus generosi illi dicunt? Dictionem sanè supra declaratam locauimus, quæ ab ipsis proponitur nobis per interrogationem, nempe, Volens genuit filium, aut nō uolens? Ostendimus ad quod in Deo nulla est futuri meditatio, sed simul omnia in ipso sunt perfecta: & non primū uult prius faciat, neque facit absque consilio, & non deliberat ut quid paret, neque præparatio ipsius consilio indiget. Quare apud ipsum genitura semper genita est, & non in tempore incipit, sed semper cum patre genita existit, & nunquam deficit. Vnde & hic rursus repetam dictionem pono, Quod neque uolens genuit, neque non uolens, sed in natura cō filium transcendente. Naturæ enim est Deus, consilium excedentis omnemque intelligentiam ac opinionem. Simile autem huic dictioni aliā nobis noui illi Aristotelici excogitant, ab hoc enim ueneni iaculationem sibipsum affricuerunt, & Spiritus sancti innocentiam ac mansuetudinem reliquerunt, uelut Dominus dicit, Discite a me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animis uestris. Hi uero relicta mansuetudine, ad dicendi uehementiam potius se conuerterunt, indueruntque Aristotelem & alios mundi dialecticos. Quorum etiam fructus ambiunt, nullū iusticiæ secretum scientes, neque spiritus donū in se habere digni facti illi cōtentiosi. Dicunt igitur ad nos ubi ad ipsos dixerimus, quod filius existens apud existentem patrem erat: nam ad Mosem dixit pater, dices ad ipsos, Qui est misit me: & rursus Euangelium de filio dicit, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: Si itaque dixerimus, quod filius qui est, erat apud existentem: dicunt ad nos, Itaque quod est genitum est, aut quod non est genitum est. Si enim erat, quomodo genitum est? Si uero genitum est, quomodo erat? Et sunt hæc eiusdem uanæ sapientiæ circa quæstiones occupatæ, & sublimia petentis, & superna curiosæ tantis, & nihil boni operantis. Dicimus autem ad ipsos, unde uobis hæc suspicio, ut hæc cogitetis? Si uero dixerint, Ita ratio expendere postulat: Dicimus & ipsi, Dicite igitur nobis o boni, uestra expenditis aut quæ sunt Dei? Deinde aiunt à seipsis uelut logici, quæ Dei sunt expendimus. Nihil igitur differt Deus à uestro habitu naturaque ac essentia: etiam inquit. Si itaque differt natura Dei à uestra natura, quidem non potest uestra natura de Deo comprehendere ea quæ sunt incomprehensibilia. Deinde uero impium est, Deum à uobis assimilari secundum uestram essentiam. Inter nos enim quod non est gignit. Nā ipsi aliquando nō eramus, gigniti autem sumus à nostris patribus, quæ & ipsi aliquando non erant, & ab initio usque ad Adā res deduci potest. Adam uero à terra factus est, aliquando nō existēs. Terra autem facta est ex nihilo, quia non erat semper. Deus uero pater semper erat, & qualis erat natura, talē genuit filiū. Genuit autem ipsum semper existentem, non confractū, sed ex ipso genitum similem ipsi secundum naturā, Dominum ex Dño, Deum ex Deo, Deum uerū ex Deo uero. Et qualia quis reputat de patre, ita & de filio reputandū est: qualia credit de filio, sic de patre putandū est. Ita enim dicit, quæ non creditur in filium, sicut creditur in patrem, et honorat filium sicut honorat patrē, ita Dei manet super ipsum, quemadmodum diuinum Euangelium habet. Et rursus corrumpit ipsorum syllogistica ratiocinatio. Deus enim incomprehensibilis existens, Deū incomprehensibilem genuit, ante omnia sæcula & tempora: & non est interuallum inter filium & patrem, sed simul intelligis patrem, simul intelligis filiū: simul nominas filium, simul ostendis patrem. A patre enim filius intelligitur, & à filio pater cognoscitur. Vnde enim filius, si non patrem habet? & unde pater, si non genuit unigenitum? Quando enim potest non uocari pater, pater: aut filius, filius? ut putent aliqui patrem sine

tre sine filio, & uocetur pater filio perfectione indigere antidotum, Vnde uobis esset putra dixit de co autem quod & substantia sua. Estur est, nō excessus filios Israël loquitur est. At particula ficat, sed nō inter pietatis gratia, dicitur coessentia serpens odit odor fumum styracis, sentialis in ueritatis scripturis: et ex duobus enim his propter pietatem dicitis? Dicite enim reuera. Quis putet nō esse in eo enim & uos ipsi patrem, neque de neque principium minime ambigimus cogimur hæc per essentiali dicere pressis uerbis: et de Deo differant quoniam non uolumus Verum oportet bis Arii discipulis est dictio scilicet neque propheta scriptam, estque non esset uox certitudinem natione, tum quoniam, & alias in tias, Deo adiutus Apostolo & E dictiones, etiam stola ad Corinthe Deinde finis, quod cipatum & omni posuerit omnia subiecit

trem sine filio, & postea ad profectum uenisse, & filium genuisse, ut post geniturā uocetur pater filij, ipse pater, pfectum faciens in deitate qui perfectus est & nunq̃ perfectione indiget. Rursus porrò prætēxunt curatiuum hoc pharmacum, & salutare antidotum, firmitatem fidei sanctę Dei Ecclesię abijcere uolentes, ac dicentes, Vnde uobis essentię nomen affertur? Cur filius coessentialis patri dicit̃? Quę Scriptura dixit de coessentialitate? Quis ex Apostolis essentiam Dei dixit? Nō sciunt autem quod & substantia & essentia idem est ratione. Consistit enim Dominus in substantia sua. Et hoc, Splendor glorię & character substantię ipsius. Essentia igitur est, nō excessus, sed ipsum hoc quod est, sicut dicit Moses, Qui est misit me, ad filios Israhel loquens. Qui est igitur est, quod est: Quod uero est, essentia existens est. At particula con, nō unū rursus significat, sed de coessentiali duo perfecta significat, sed nō inter se diuersa, neq̃ ab ipsorum unitate aliena. Si uero etiam uteremur pietatis gratia, dictione aliqua propter connexionem ueritatis. Nā sine hoc ut confitemur coessentialē, omnes heretici confutari non possunt. Quęadmodum enim serpens odit odorem bituminis, & spirationem cerui, & suffitum gagatę lapidis & fumum styracis, sic etiam Arius & Sabellius odio habent uerbum cōfessionis coessentialis in ueritate. Sed tamen ad ipsos dicimus, etiamsi non esset uox hęc in diuinis scripturis: est autem & clare habet in lege, & apud Apostolos ac prophetas, ex duobus enim aut tribus testimonijs stabilietur omne uerbū, attamen licebat nobis propter pietatem uti dictione utili ad muniendā sanctam fidē. Vos autem quid dicitis? Dicite enim nobis o boni, quid dicitis de patre, increatus est pater? omnino reuera. Quis enim adeo stolidus fuerit ut de hoc ambigat? aut adeo furiosus ut putet nō esse increatum Deum et patrē Domini nostri IESV CHRISTI? Omnino enim & uos ipsi cōfitemini, quod ingenuus est & increatus, nō enim habet ante se patrem, neq̃ definitos annos, neq̃ principium dierum, uelut scriptum est. Si itaq̃ neq̃ principium tēporis, neq̃ finem de ipso cōfitemur, quoniā increatus est: et hoc minime ambiguum est, nusq̃ uero de ipso hoc scriptum est. Verum pietatis causa cogimur hęc pie de ipso sentire ac dicere, etiamsi non sit scriptum. Sic etiam de coessentiali dicere cogimur, etiamsi non esset scripta uox iuxta propriam linguam expressis uerbis: etiamsi uideri possit hoc esse super nos, & super nostram naturā, ut de Deo differamus: attamen ipse Dominus ex misericordia ueniam dabit nobis, q̃ non uolumus, p deitate rationē reddere, quę non indiget nostra confirmatione. Verum oportet pie dicere, & pie sentire, ut ne pereamus. Proinde respondete nobis Arii discipuli, Ingenitū dicimus omnes simul patrē & increatum, & admirabilis est dictio scilicet. ubi itaq̃ scripta est hęc, ostendite locum. Neq̃ enim lex dixit, neq̃ prophete, neq̃ Euangelii, neq̃ Apostoli. Si itaq̃ pie dicimus dictionem nō scriptam, estq̃ recepta dum pro gloria Dei dicit̃: quis nos reprahenderit, etiamsi non esset uox coessentialis scripta, si inuenissemus nos uerbum p quod possemus certitudinem nostrę salutis confiteri? Verum sunt testimonia unā cum pia ratione, tum quę supra pposita sunt, tum alia plura. Præteribo uero & hanc dictionem, & alias ipsius inescamenti contra simpliciores prolatas locutiones ac uersutias, Deo adiuuante exagitabo. Dicunt enim rursus iidem, cum omnibus quę ex Apostolo & Euangelijs, iuxta mentem suam corrumpunt, male intelligētes ipsas dictiones, etiam hanc in medium afferentes ex Apostolo, uelut dictum est in epistola ad Corinthios, in capite de mortuorum resurrectione, sicut deinceps dicit, Deinde finis, quum tradiderit regnum Deo & patri, quum aboleuerit omnē principatum & omnem potestatem ac uirtutem. Oportet enim ipsum regnare, donec posuerit omnes inimicos suos sub pedes suos: ultimus hostis aboletur mors, nam omnia subiecit sub pedes ipsius. Quum uero dicat quod omnia ipsi subiecta sunt, manifestum

Essentia, &
coessentialita-
tis uocabulū,

Ingeniti uox,
nō est scripta,

Pauli locus de
mortuorum re-
surrectione.

- manifestum est, quod excipiendus est is qui subiecit ipsi omnia. Quum autem subiecta fuerint ipsi omnia, tunc & ipse filius subijciatur ei qui omnia ipsi subiecit, ut sit Deus omnia in omnibus. Reprehendunt itaque hoc dictum, & pro more inimitiae suae aduersus unigenitum, destruunt inenarrabilem ac gloriosam ipsius deitatem, uelut saepe dixi dementia inducti, & dicunt, Vides quod dicit, Deinde finis, quum tradiderit regnum Deo & patri, quum aboleuerit omnem principatum & omnem potestatem ac uirtutem. Oportet enim ipsum regnare, donec posuerit omnes inimicos suos sub pedes suos. At oportet, & donec, & quum tradiderit regnum, temporis est praescriptio: & blasphemantes dicunt, quietem & dissolutionem ipsius regnantis haec indicant, donec tradiderit regnum Deo & patri. Et ab initio mentem ueritatis ignorant. Quod ideo quod particeps fuit unigenitus carnis & sanguinis, humani affectus gloriae assumenda apti, de ipso & de aduentu ipsius in carne decantantur ac dicuntur, sed non sine perfecta semper & gloriosa ipsius deitate, quae nihil opus habet ut gloriam assumat, sed habet per se glorificationem, & per se perfectionem. Simul autem de duabus partibus rationem reddit dicens, de recenti quidem, Glorifica me pater in gloria quam habui apud te, antequam mundus fieret. Pater uero duorum habituum gloriam significans, de priore quidem secundum spiritum, glorificauit: ut indefinitum ostendat. De recenti uero propter aduentum in carne, & rursus glorificabo: ut & hic claritas ostenderetur. De quibus etiam Apostolus dixit, dupliciter de ipso ueritatem proponens, oportet enim ipsum regnare donec: Et hoc, Quum tradiderit regnum Deo & patri: propter principatum a tempore factum in aduentu in carne. Nam deitas unigeniti erat semper cum patre, hoc est unigenitus Deus Verbum ex patre progressus sine principio & sine tempore. Alioqui quomodo implebitur, quod dictum est ab Angelo: Spiritus Domini superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi: quandoquidem dixerat ad ipsam, Paries filium & uocabis nomen ipsius IESVM: ut ostenderet ex supernis Deum Verbum descendisse, & in utero eiusdem uirginis incarnatam esse, & perfecte hominem factum esse: ut ne dirimeret perfectionem in carne a diuina perfectione, cum hac appositione, & dixit ad ipsam, Quapropter & quod nascetur sanctum, uocabitur Filius Dei: Deinde, Dabit ipsi Deus thronum Dauid patris sui, & regnabit super domum Iacob in saecula, & regni eius non erit finis. Quum itaque haec inter se alterum ad alterum opponatur, nimirum hoc, oportet ipsum regnare donec: & regnabit super domum Iacob in saecula, & non dixit In saeculum solum, sed In saecula. Et rursus hoc, quum tradiderit regnum Deo & patri: opponatur illi, & regni eius non erit finis: & ambo qui talia de Domino & CHRISTO dixerunt omnium fide dignissimi sunt, quum Angelus Gabriel sanctus sit, & sanctus Apostolus Spiritu sancto repletus, quid nam dixerint illi, qui uitalis negotij sunt ignari? Num quod contraria sibi ipsi sit Scriptura quae omnia semper uere dicit: absit. Sed uelut ab initio diximus, propter assumptionem humanitatis, omnia rationi consentaneam consequentiam habent. Si enim tradit regnum temporis, ergo nunc neque regnat. Si uero non dum regnat, quomodo reperitur semper adorari ab Angelis & Archangelis ante aduentum in carne, & in aduentu in carne, uelut scriptura de ipso dicit, nimirum dum aduentum induxerit primogenitum in orbem terrarum. Et, Adoret ipsum omnes angeli Dei. Et rursus, Seder in dextera patris. Et, Flectet se ipsi omne genu, coelestium & terrestrium & infernorum. Igitur regnat semper qui omnibus adoratur. Quid igitur dicimus filio semper regnante, ab initio & nunc et deinceps, quandoquidem nondum tradidit regnum patri, nunquam abest a regnando pater: absit. Regnat enim simul cum Patre, et Patre cum filio ac Spiritu sancto. At quod dicunt, quum tradiderit regnum Deo & patri, de finit ipse regnare: absit, nam quomodo impletur hoc, & regni eius non erit finis: Sed ut

Glorificauit,
& rursus glorificabo.

Oppositorum
scripturae locorum
declarat.
ratio.

Sed ut ostendat
priuatim repug
cti. Videmus e
patri, quum ab
filius tradat regi
ipsum regnare
omnia faciat, &
una cum regno
subijciente, & d
Quum autem d
persona dicit uo
cat carnales. Ca
Hic enim, quum
um, defectuosu
lij dicitur, quum
niam dilationes
qui dicit, quod
esset hoc filij d
Quandoquidem
patrem subijcie
ritus sancti, ea g
Spiritus sancti
ut ne defectuosu
sumenda apto
tus est, non am
tus est. Quid igit
bent? Nunquid
sic haberet? At
one cesset ab eo
& sperantibus
ipsius gloriam,
dicat omnia ipse
autem subiecta
subiecit: quo i
dinem sermonum
& clare ostend
filium indicans
rans, nempe, C
uocabitur Filiu
securus uocabitu
subiecit: ut no
nale in unam u
gni non erit finis
omnia in omni
Quandoquidem
nis: &, Sic uide
perfectis, & null
hoc, ut sit Deu
tetur multitud

Sed ut ostendat quod nihil in filio impletum est, neque impletur, quod dissideat ac priuatim repugnet ab unione patris, et una uoluntate Patris et Filij & Spiritus sancti. Videmus enim et hic uelut de ipso filio dictum, quum tradiderit regnum Deo et patri, quum aboleuerit omnem principatum & potestatem ac uirtutem: uelut ipse filius tradat regnum, & aboleat omnem principatum, & cetera. Et hoc, Oportet ipsum regnare donec posuerit omnes inimicos suos sub pedes suos: uelut filius omnia faciat, & sua autoritate dominetur & potestatem habeat, & patri subditos unam cum regno tradat. Deinde rursus transit ad aliam personam, patre omnia filio subiciente, & dicit, Omnia subiecit sub pedes eius, ultimus hostis aboletur mors. Quum autem dicat quod omnia ipsi subiecta sunt: libet interrogare ipsos, E cuius persona dicit uocem, dicat? Nam profunditas mysteriorum Dei spiritualiter iudicat carnales. Carnalis enim non suscepit ea quae spiritus sunt, stulticia enim ipsi sunt. Hic enim, quum dicat quod omnia ipsi subiecta sunt: si quidem pater dicit ad filium, defectuosa est tractatio. Subiecit enim filius omnia patri. Si uero ex persona filij dicitur, quum dicat quod omnia ipsi subiecta sunt: defectuosa est sententia, quoniam dilationes quaedam in Deo, aut in patre aut in filio reputantur. Quis uero est qui dicit, quod omnia ipsi subiecta sunt? Non enim dixit, quum dixerint. Si enim esset hoc filij dictum, quum dixerint: poterat ad angelos referri aut ad subiectos. Quando quidem uero supra significauit filium subicientem & tradentem patri, & patrem subicientem filio omnia, de erat autem dictio uenatoribus persona Spiritus sancti, ea gratia indefinite, post personam Filij et personam Patris, personam Spiritus sancti subtexuit, qui annunciat semper ea quae patris sunt ac filij, & docet, ut ne defectuosa fiat perfecta cognitio de trinitate, & de aduentu in carne glorie assumendae apto. Deinde dicit, Ultimus hostis aboletur mors. Abolitus autem ligatus est, non amplius operans quod operatur, neque amplius existens, nam abolitus est. Quid igitur de hoc dicere possunt qui scripturarum intelligentiam non habent? Nunquid oportet nos opinari de filio quod cessabit a regnando, si sane dictio sic haberet? At impij erimus, & ipsum cum subditis numerabimus, quum post actionem cesset ab eo quod agebat. sed absit. Nemo enim ex credentibus in CHRISTVM & sperantibus in ueritate, cogitabit ut aut dicat aut audiat quid, quod non deceat ipsius gloriam, uelut hi sane sentiunt. Omnia autem docet Diuina scriptura, quum dicat omnia ipsi subiecta sunt, nimirum excepto illo qui ipsi omnia subiecit. Quum autem subiecta fuerint ipsi omnia, tunc & ipse filius subicietur ei qui omnia ipsi subiecit: quo id quod ab Angelo ab initio indicatum est, etiam hic per similitudinem sermonis coniunctum, omnem declarationem potentiae Verbi ex ordine & clare ostendat. Quemadmodum etiam Angelus simile dixit, ex supernis quidem filium indicans, deinde cum additamento de aduentu in carne cognitionem declarans, nempe, Quapropter & quod nascetur ex te, cum additione uocis sanctum, uocabitur Filius Dei. Proinde propter hoc & talia, nimirum, Quoniam quod nascetur uocabitur Filius Dei, ea de causa etiam ipse filius subicietur ei qui omnia ipsi subiecit: ut non amplius carnale carnale sit potentia, sed cointum cum deitate, carnale in unam unionem cointum, cum Patre regnans & Spiritu sancto, cuius regni non erit finis. Et ex quo quidem resurrexit, principium accepit hoc, ut sit Deus omnia in omnibus. Cointum est enim simul carnale spiritualiter in unam deitatem. Quando quidem uero dicit, Hoc facite in mei recordationem, usque ad aduentum filij hominis: & Sic uidebitis ipsum quo modo uidistis ipsum assumi, Tunc de cetero omnibus perfectis, & nullo ad perfectionem pertinente relicto, ad ipsius deitatem referre oportet hoc, ut sit Deus omnia in omnibus: hoc est, ut ne sit diuinitas, neque enim est, ut ne putetur multitudo deorum, Vna enim est glorificatio. Neque enim tunc uelut tyrannidem gerens

Deus omnia
in omnibus.

gerens filius non subiectus est patri, neque subiectus est uelut seruus, & potestatem non habens, ex patre genitus eiusdem naturæ & eiusdem deitatis. Neque tunc iuxta defectum, neque iuxta diminutionem, neque iuxta necessitatē, neque iuxta cessationē, ut ipse desinat, subiicitur patri. Sed uelut filius genuinus unigenitus, cum patre regnans semper in unam unitatem, & ad unum præmium honoris adducens omnem creaturam, & docens suam Ecclesiam, ut sit Deus omnia in omnibus. Nam una est deitas, una dominatio, una glorificatio Patris, Filij & Spiritus sancti, ita ut deceret honoretur Pater à Filio, & filius ut genuinus filius, & Spiritus sanctus uelut qui non alienus sit à patre & filio. Et excludantur sermones & excogitatae opiniones inimicitiae aduersus Filium ac Spiritum sanctum, eorum qui contra filium Dei & Spiritum sanctum blasphemia lingua insurgunt. Cæterum adhuc amplius quæmale ab ipsis excogitata sunt depræhendentes subuertemus. Rursus enim dictiones aliquas ex Euangelio producant, & dicunt, Cur non potest facere quicquid filius à seipso, nisi uiderit patrem facientem? & ab initio non intelligunt, quæ dicuntur. Nam pater non prius fecit, & postea filius struxit. Quod enim cælum fecit per seipsum pater, ut de forma primi cæli accepta similitudine filius ita operaretur? At nemo ex his qui maliciam excogitant ostendere hoc potest. In principio enim fecit Deus

„ cælum & terram. Et simul in principio in mundi creatione dicit, Faciamus hominem secundum imaginem nostram & ad similitudinem: Et non dixit, Ades huc, faciam & ostendam quomodo opereris. Deinde uero ait, Et fecit Deus hominem: non dixit, fecit & ostendit filio quomodo oportet facere hominem. Neque enim in ignorantia erat filius, ut postquam didicit artem, tunc ea quæ eius sunt operaretur. Ac postquam rursus uenit Dominus noster & carnem induit, & homo factus est, & inter nos conuersatus est: habuit autem ad Iudæos sermonem, qui putabant ipsum quæ patris sunt dissoluere: uolens reducere mentem ut ne humanitati ipsius solū attenderet, dixit, Nihil facit filius, nisi uiderit patrem facientem: ut ostendat opus filij esse opus patris, & patrem complacentiam habere in ipsius totius operationis dispositione. Sic etiam consequenter iuxta alias dictiones, uelut bestig offendentes, & persona fulguris uerbi ueritatis confutati fugabuntur. Fulgura coruscationem & disperges ipsos, emitte tela tua & conturbabis ipsos. Additum est enim ad hanc dictionem quod deinceps ex ordine sequitur, & dicunt ex Euangelio, Pater enim diligit filium, & omnia ostendit ipsi, quæ ipse facit: & maiora his ostendet ipsi opera, ut uos admiremini. Et rursus, Pater suscitatur mortuos & uiuificat. Similiter & filius quos uult uiuificat. Et rursus, Neminem enim pater iudicat, sed omne iudicium dedit filio, ut omnes honorent filium, sicut honorant patrem. Vide uero mihi Ari finem deinceps institutæ aduersus te disputationis, ubi finiuit sermo? Non dixit, quidam ita, & quidam non: sed ut omnes honorent filium, sicut honorant patrem. Ne itaque ignominia affice filium, ut ne ignominia afficias patrem. Si enim quid diminutum aut inferius in filium cogitare audes, ergo etiam ad patrem cogitatio tua ascendit. Eiusdem enim temeritatis est, in filium quid cogitare, & non honorare ipsum quemadmodum honoras patrem. Vt enim etiam det ipsi pater, dic mihi o geneos quæ se quid dicit, ut quem uult filius uiuificet: non dixit, quem iubet. Oportebat autem hæc omnia suscipere à patre, sed non minorem esse præter patrem, atque hoc iuxta deos maxime modos. Primum quidem ut adducat mentem nostram ad unam deitatis unionem, Patris & Filij & Spiritus sancti: & ne ad partitiones & multitudinem deorum hominum cogitationem deducat, sed sursum ferat ad unam unitatem, deinde uero etiam ut adducat ad mutationem gloriæ aduentus in carne, & cōiunctionem deitatis suæ. Quando enim uenit ut discipulos suos exhilararet, per permissionem qua dixit, quod essent aliqui isthic stantes, qui non gustaturi essent mortem, donec uideant filium hominis uenientem in gloria

Filius non potest facere quicquam à seipso.

gloria sua. Et Octidies: non quod munita, ut ne occasio hominis diligeret. Erant enim par illa die & hora, si in octaua die, circa At uero alter Euangelio in qua sermonem dixit sex plenos dies. Quod sumpto enim Petrus & fulgebat facies eius ta eius erant alba u transformabatur in celestem quam nescit. Sic etiam prætestatem, ut quæ ueritatis & unam uolunt principium ac deitatem Filij & Spiritus sancti, donum dignitatem spirituales deitatem hunc locum, & quod impetuosas eleuata ac scuta, per rectam confregerimus, & nos insufficientes fuimus, uictoratus est. Equum & contriuerimus, super iuuenes cum dixit: Eo quod uos non regem, & Thuminiis fortem, non, & assumpto oculis nostris impetuosos: ab eis est in aduentu in plus negamus deus & Iudæorum suum sitentem Dominum bet, confutatione ga tota cæca, non tias itaque agamus laesa curauimus, tem, & contriuerim, imperium, per men. Porro relicto Instituto o dilecti

gloria sua. Et Octaua die, uelut Euangelium dicit, aut sicut alterum Euangelium ait, Post sex dies: non quod Euangelistae alia pro alijs dicant, sed quod una sit certitudo semper munita, ut ne occasio fiat, quo homines in necessarijs offendant: nam dedita est cogitatio hominis diligenter ad praua a iuuentute sua: ob id alter Euangelista octaua die dixit. Erat enim pars quaedam diei reliqua quando sermonem dixit, et connumerauit ab illa die & hora, si erat dies inclinata circa nonam aut decimam horam. Et rursus quum in octaua die, circa tertiam aut quartam horam res facta esset, octaua haec uocabatur. At uero alter Euangelista rem munit ac dicit, post sex dies. Non enim numerauit diem in qua sermonem ad discipulos dixit, neque eam in qua opus perfecit, sed intermedios sex plenos dies. Quum autem sic sermonem faceret, declarationem eius ostendit. Assumpto enim Petro & Ioanne ac Iacobo, eduxit ipsos ad montem, & transformatus est, & fulgebat facies eius instar Solis, facies in carne simul existens in deitate: & uestimenta eius erant alba uelut nix, caro uidelicet quae ex Maria & ex nostro genere erat: & transformabatur in gloriam, honorem ac perfectionem deitatis acquirens, & gloriam celestem quam non habebat caro ab initio, uerum hic in cointione Dei Verbi accipit. Sic etiam praedicta intellige, quod omne iudicium dedit filio, quod dedit ipsi potestatem, ut quae uult uiuificet: quo primum principium ostendat unionem unius dei & unam uoluntatem, & ad patrem referre se uniuersam bonitatem, & ad unum principium ac deitatem, quum tres sint perfectae substantiae, una uero deitas, Patris et Filij & Spiritus sancti: & aduentus ac praesentiam in carne rursus assumat cum deitate, donum dignitatis potestatemque ac perfectionem, a patre & filio ipsi donata, ad unam spiritualem deitatis cointionem. Et profecto uix tandem euasimus tempestuosum hunc locum, & quum omnem hanc uenenam iaculationem, saeuamque undarum imperia ac impetuosas eleuationes, spumas item ac agitationes horrendas, telasque aduersariorum ac scuta, per rectam ratioinationem in mente combusserimus, & arcus inimicorum confregerimus, & aduersus multiceps hoc reptile, informem hydrae constitutionem, nos insufficientes uirtutem & gratiam ex Deo acceperimus, uelut qui in Deo potentes fuimus, uictoriale carmen canamus. Cantemus Domino, gloriose enim glorificatus est. Equum & inscensorem proiecit in mare. Et quum caput draconis supra aquas contriuerimus, supra aquas inquam placide fluentes, quarum uoluerunt esse participes iuuenes cum Iudaeis haereditatem adepti, aduersus quos inuehens Propheta dixit: Eo quod uos non uultis aquam Siloam placide incedentem, sed uultis habere Raabon regem, & Tabeel filium Rhomeliae: Ecce inducit Dominus super uos aquam fluminis fortem, regem Assyriorum, & caetera. Nos autem accepto auxilio in Domino, & assumpto sputo a uera carne in terram proiecto, & simul cum sputo massa luti oculis nostris impressa, quo quialiquando in ignorantia fuimus, nunc ueritatem cognoscamus: abeuntesque ac lauantes in Siloam, quod demissum interpretari potes, hoc est in aduentu in carne, & in deitatis perfectione: & de caetero uisu recepto, non amplius negamus Dominum, etiam si a synagogis reijciat nos qui ex Arii fraternitate sunt & Iudaeorum successores. Nam & hi quemadmodum illi statuerunt, ut omnem cointinentem Dominum a synagogis suis excludant: quo ostendant eum qui uisum habet, confutationem factam eorum qui non uident. Nisi enim esset ipsorum Synagoga tota caeca, non sane eum cuius aperti sunt oculi, a conuentu suo excluderent. Gratias itaque agamus Domino, quod & uisum recepimus, & Dominum confitemur, & laesa curauimus, si etiam opus mandatorum eius fecerimus: & conculcauimus serpentem, & contriuius caput draconis per potentiam ac uirtutem Dei. Cui gloria, honor, imperium, patri in filio, filio in patre, cum sancto Spiritu in saecula saeculorum, Amen. Porro relicta mortificata hac hydra multiplici ac multifida, ad consequentes pro Instituto o dilecti progrediamur, Deum semper auxiliarium inuocantes, ut eandem

I nostri

Octaua dies
ab altero Eu-
angelista sex-
ta dicta est.

Transforma-
tio Christi.

Aqua Siloam

nostri, & eorum qui hunc nostrum laborem uersare uolunt, curam habeat, quo com-
morsi iam sanentur, & qui nondum in malis examinati sunt, corrigantur.

FINIS SECVNDI TOMI SECVNDI
libri Epiphani.

**EPIPHANII EPISCO-
PI CONSTANTIAE CYPRI, OPE-
RIS CONTRA OCTOAGINTA HAERE-
ses, Panarij appellati, Li-
ber tertius,**

IANO CORNARIO MEDICO PHYSICO
INTERPRETE.

In Primo Tomo tertij libri, aut sexto, iuxta praedictum numeri or-
dinem, haereses VII sunt cum sectis, hoc modo.

- 1 Audianorum rebellatio & secta, non tamen haeresis. Hi uitam & conuersationem bene ordinatam habent. Habent item fidem per omnia uelut catholica Ecclesia. Plerique uero in monasterijs habitant. Vtuntur & multis apocryphis affatim. Non faciunt nobiscum communes preces, uituperantque nostros episcopos, diuites, & alios. Sed & pascha suo more priuatim celebrant, quando Iudaei idem faciunt. Habent autem peculiare quoddam ac contentiosum, durissime id quod secundum imaginem est interpretati.
- 2 Photiniani. Hic Photinus a Sirmio originem trahens, hucusque circuegit, & eadem quae Paulus Samosatensis sentit. Verum in aliqua parte ab illo dissentit. Sed & ipsi Photiniani a Maria & hucusque Christum affirmant.
- 3 Marcelliani, a Marcello ex Ancyra Galatiae originem trahente appellati sunt. Hic in principio similiter ut Sabellius sentiens diffamatus est. Verum ad excusationem sui saepe progressus, & per scripta se tutatus, a multis accusatus est, quod in ipsa dem perseueraret. Fortassis autem poenitentia ductus, seipsum correxit, aut discipulus ipsius. Nam pro ipso aut discipulis ipsius, orthodoxi quidam defensiones ediderunt.
- 4 Semiarij Christum quidem creaturam confitentur, per similitudinem autem creaturam ipsum dicunt, sed non uelut unam ex creaturis: uerum, aiunt, filium dicimus, atque ne passionem patri attribuamus per hoc quod genuit, creatum ipsum dicimus. Eodem modo & de Spiritu sancto sentientes, creaturam penitus ipsum decernunt. Reiciuntque coessentialitatem, similem autem essentia dicere uolunt. Alij uero ex ipsis essentiam ipsius essentiae uocem reiecerunt.
- 5 Pneumatomachi. Hi de Christo quidem bene sentiunt, Spiritum autem sanctum blasphemant, creatum ipsum decernentes, & non esse ex deitate. Imò potius abusive propter operationem creatum esse, sanctificatiuam uirtutem ipsum solum esse asserentes.
- 6 Aeriani. Hic Aerius a Ponto originem ducebat. Adhuc hodie uero superest ratio